

40591

T. C.
İstanbul Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı
DANIŞMAN: Doç. Dr. Nuran Yıldırım

JOURNAL DE CONSTANTINOPLE'A GÖRE
MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ADLİYE-İ ŞAHANE'NİN
GALATASARAY DÖNEMİ

Yüksek Lisans Tezi

Yeşim Işıl Ülman

İstanbul- 1994

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

KISALTMALAR

GİRİŞ

MATERYAL VE METOD

I.BÖLÜM

JOURNAL DE CONSTANTINOPLE'UN YAYIN HAYATI VE İLKELERİ
MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ADLİYE-İ ŞAHANE'NİN BİNASI

- I- Mimari Tasvir
- II- Müzeler ve kütüphane
- III-Yabancı Ziyaretçilerin Görüşleri
- IV- Binanın Yanması
- V-Yangın Sonrası

II.BÖLÜM

MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE'DE ÖĞRETİM

- I- Öğretim Dili
- II- Yıllık Faaliyet Raporları
- III-Yıllık Faaliyet Raporlarına Göre Öğretim
 - A-Öğrenci Potansiyeli, Öğretim Süresi ve Koşulları
 - B-Tıp ve Cerrahlık Sınıfları
 - a-Anatomik Diseksiyon ve Anatomi Müzesi
 - b-Ameliyatlar
 - C-Eczacılık Dersleri
 - D-Ebelerin Eğitimi İçin Doğum Dersi
 - E-Cerrah Muavinleri ve Sağlık Memurları

IV- Mezuniyet İmtihanları

MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE MEZUNU DÖRT HEKİMİN
VİYANA'DAKİ İMTİHANLARI

III.BÖLÜM

MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE'NİN İDARESİ, ÖĞRETİM KADROSU VE DİĞER GÖREVLİLER

I- Nazırlar

II- Muallim-i Evveller

III- Ders Nazırı

IV- Tıp ve Cerrahi Sınıfları ile Eczacılık Dersleri Muallimleri

V- İlk ve İdadi Dönem Muallimleri

VI- Muallim Muavinleri

VII- Ebeler

VIII-Diğer Görevliler

MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE'NİN ÖĞRETİM DIŞI FAALİYETLERİ

A-Ordu Hijyeni, Sağlık Hizmetlerinde Düzenlemeler ve

Salgınlarla Mücadele

B-Aşı ve Aşılama

SONUÇ

KAYNAKLAR

A-Arşiv Belgeleri

B-Basılı Kaynaklar

ÖZET

SUMMARY

ÖZGEÇMİŞ

RESİMLER

ÖNSÖZ

Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne hakkında özellikle son yıllarda Türk-Avusturya Tıbbi ilişkileri çerçevesinde, Avusturyalı bilim adamlarının da katkısıyla kapsamlı çalışmalar yayınlanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde reform çabalarının yeni bir ivme kazandığı 19. yüzyılın ilk yarısında İstanbul'da Fransızca olarak yayınlanan **Journal de Constantinople**, 1839'da Galatasaray'da öğretime başlayan Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'deki gelişmeleri ilgiyle izleyerek sütunlarına yansıtmıştır.

Çalışmamız, bu kaynağın İstanbul Kütüphanelerinde bulunan sayılarının taranmasıyla elde edilen bilgilerin değerlendirilmesine dayanmaktadır.

Bu konudaki yayınlardan yararlanmamı sağlayan Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Dr. Arslan Terzioğlu'na, teşvik ve yardımlarından dolayı Doç. Dr. Nuran Yıldırım'a, gazetenin İstanbul'daki bir sayısının hatalı mikrofilminden yararlanmak mümkün olmayınca aynı sayının fotokopisini Paris'ten getirten Prof. Dr. Günay Kut'a, döneme ait bazı biyografik ve bibliyografik bilgilerin tamamlanmasında önemli ipuçları veren değerli araştırmacı ve yazar Turgut Kut'a, Ermenice kaynaklardaki bilgilerin dilimize kazandırılmasında yardımlarını esirgemeyen Kevork Pamukçıyan'a, konuya ilgi göstererek tavsiyeleri ile ışık tutan J. Louis Bacqué-Grammont ve Aksel Tibet'e, İstanbul kütüphanelerinin, konularının uzmanı vazifesinas kütüphanecilerine minnet ve teşekkürlerimi sunmayı borç addediyorum.

KISALTMALAR

BOA : Başbakanlık Osmanlı Arşivleri

JCEO: Journal de Constantinople, Echo de l' Orient

JCIO: Journal de Constantinople et des Interet Orientaux

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun, 1826'da kurulan ordusu, Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye'ye, modern bilgilerle eğitilmiş hekim ve cerrahların yetiştirilmesi ve Avrupa'da tıp alanındaki ilerlemelere ayak uydurulması amacıyla, II. Mahmud tarafından, 15 Şaban 1242 (14 Mart 1827) tarihinde Tıphane-i Amire ve Cerrahhâne-i Ma'mûre adlı tıp okulları açılmıştır. Bu okullar Vezneciler'deki Acemioğlanlar Kışlası yakınında bulunan Tulumbacı Konağı'nda öğretime başlamışlardır. Konağın üst katı Tıphâne'ye, alt katı da Cerrahhâne'ye ayrılmıştı. Bir süre sonra öğrenci sayısı artan Cerrahhâne, 5 Şaban 1247 (8 Ocak 1832) tarihinde Topkapı Sarayı'ndaki Yıldızlı Kapı yanında bulunan üç koğuştan ibaret Hastalar Odası adındaki müstemilata taşınmıştır(1).

Tulumbacıbaşı Konağı 1836'da satılınca, Tıphâne-i Amire, saraydaki Otlukçu Kışlası'na taşınmıştır. Kasım 1836'da Cerrahhâne'nin yer darlığı sebebiyle Otlukçu Kışlasına taşınması üzerine iki okul yeniden bir araya gelmiştir. Değişik zamanlarda aynı binayı paylaşmalarına rağmen bu okullarda ayrı bir öğretim programı uygulanmıştır (2).

1837 yılında Otlukçu Kışlası'nın da ihtiyacı karşılamada yetersiz kalması nedeniyle, yeni bir bina ve hastane yapımı talep edilmiştir. Fakat yeni bir bina yapımının büyük bir masrafa yol açacağı düşünülerek, Beyoğlu'ndaki Enderun Ağaları Mektebi'nin tadil edilerek, öğretimin burada sürdürülmesi kararlaştırılmıştır (3). Galata Sarayı adıyla bilinen bu binada 1837 Ekiminde başlayan onarım ve tadilat çalışmaları, Mayıs 1838'de tamamlanmış (4) ve aynı yıl Ekim ayında öğrenciler taşınmıştır (5).

Yeni okul, 1839 yılında Mekteb-i Adliye-i Şâhâne der Asitâne-i Aliyye (Ecole Adliée Imperiale de Médecine) adıyla(6), öğretime başlamıştır. Adliye sözcüğü II. Mahmud'un Adli mahlasına izafeten verilmiştir. Bunu izleyen yıllarda Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne (Ecole Imperiale de Médecine) adı da kullanılmıştır. Özellikle yabancılar okula, bulunduğu yere atfen, Ecole de Médecine de Galata-Sérai(Galatasaray Tıp Okulu) veya Ecole de Médecine Imperiale de Galata-Serai (Galatasaray Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhânesi) adlarını vermişlerdir ki **Journal de Constantinople**'da da bu isimler kullanılmıştır.

Okulun öğretime başlama tarihi olarak, Cadalvene ve Barrault'nun verdiği, 14 Mayıs (7) kabul edilmişken, Prof. Dr. Dr. Arslan Terzioğlu'nun Avusturya Devlet Arşivi'nde bulunduğu

belgeler ve o dönemde yayınlanan Almanca dergilerde tespit ettiği makalelerde verilen açılış tarihlerinin farklı olması nedeniyle henüz öğretime başlama tarihi üzerinde bir görüş birliği sağlanamamıştır. Biz sadece bu konudaki görüşleri vermekle yetineceğiz.

Prof. Dr. Dr. A. Terzioğlu, Avusturya Devlet Arşivi'nde bulduğu belgelere dayanarak , okulun 17 Şubat 1839 günü yapılan bir merasimle açıldığını fakat eksikleri tamamlanamadığından öğretime başlamadığını bildirmektedir (8).

Yine Prof. Dr. Dr. Arslan Terzioğlu'nun , **Medicinish-chirurgische Zeitung** adlı dergide tespit ettiği bilgilere göre Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne, 11 Mart 1839 günü yapılan bir tören ile öğretime başlamıştır(9).

Prof. Dr. Turhan Baytop ise bu törenlerin bazı özel toplantılar olduğu ve resmi açılış gününün Padişahın okula gelip bir konuşma yaptığı 14 Mayıs olması gerektiği görüşündedir (10).

Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin, 1848 yılında çıkan bir yangında tamamen yanması üzerine bütün belgeler yok olmuştur. Bu nedenle okulun, 1839-1848 yılları arasındaki faaliyetleri hakkındaki orijinal bilgiler çok azdır. Prof. Dr. Dr. Arslan Terzioğlu'nun son yıllarda yaptığı çalışmalarda Avusturya Devlet Arşivi'nde bulduğu belgeler ile Almanca dergilerde tespit ettiği makaleler, Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin bu dönemi hakkında yeni bilgiler edinmemizi sağlamıştır. Prof. Dr. Turhan Baytop'un, okul bünyesinde yapılmakta olan eczacılık öğretimi ile ilgili araştırmaları da bu döneme ışık tutmuştur.

Prof. Dr. Semavi Eyice'nin **Journal de Constantinople**'da yayınlanan 1842-1843 öğretim yılı faaliyet raporundan söz etmesi bu yayın organında konu ile ilgili başka bilgiler olabileceğini düşündürmüştü ve yapılan ön çalışmalar tahminleri doğrulamıştır.

Tezimize konu olan **Journal de Constantinople et des Intérêts Orientaux** , İmparatorluğun yaptığı modernleşme hamlelerinin bir göstergesi olarak kabul ettiği Galatasaray Tıp Okulu ile ilgili her haberi dikkatle izlemiş ve yıllık faaliyet raporlarını yayınlamıştır. Gazete, İstanbul'da çıkmaya başladığı 1843 yılında, 5. öğretim yılına girmiş olan okulun, bu tarihten itibaren, yandığı 1848 yılına kadar; öğretimi, hocaları ve faaliyetleri konusunda başka kaynaklarda bulunmayan bilgiler içermektedir.

NOTLAR

- 1-"Fünûn", **Takvim-i Vekâyi**, No:11 (11 Şevval 1247).
- 2-A. Süheyl Ünver, **Cerrahhane-i Amire**. İstanbul 1931. s. 5; Bedii N. Şehsuvaroğlu, "Osmanlı Cerrahhanesi". **Türk Cerrahi Mec.** , Yıl:XIV, S:2-4, 1962'den ayrı baskı. İstanbul 1963, s. 56. ;Ayten Altıntaş, "Tıphâne-i Amire ve 14 Mart Tıp Bayramı", **Tarih ve Toplum**, C. 20, Sayı:117 (Eylül 1993), s. 45-46.
- 3-BOA, Cevdet Sıhhiye, No:534-29 Safer 1253.
- 4-BOA, Cevdet Sıhhiye, No:598-26 Safer 1254
- 5-BOA, Cevdet Sıhhiye, No:123-Şaban 1254.

6-Saffet Eren, "Hekimbaşı Salih Efendi Hakkında 1231-1312(1816-1895)", **Türk Tıp Tarihi Arklvı**, C. 5, No:17 (1940-1941), s. 12. ; Turhan Baytop, "Osmanlı Döneminde Eczacılık Öğretimi", **Türk Eczacılık Tarihi Katkıları-I**. İstanbul 1992, s. 2, 5.

7-E. de Cadalvene et E. Barrault, **Deux Années de l'Histoire d'Orient, 1839-1840**. Paris 1840, s. 296.

8-A. Terzioğlu, "II. Mahmud'un Son Hastalığı ile İlgili Raporlar ve Galatasaray Tıbbiyesi'nin 17 Şubat 1839'da Açılışı", **Tarih ve Toplum**, Sayı:83 (Kasım 1990) s. 294); "Dr. Neuner'in Osmanlı İmparatorluğu'nda Eczacılığı Reform Çabalarına ve Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin 17 Şubat 1839'da Açıldığına Dair Avusturya Arşiv Belgeleri", **Erdem**, C. 7, S:19 (Ocak 1991) s. 247-261) ve **İ. Ü. İst. Tıp Fak. Mec. , C. 56, S:2 (1993) s. 126-135. ; "Galatasaray'da Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin Tesisi ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesinde Önemi", Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesine katkıları (Yay. A. Terzioğlu-E. Lucius). İstanbul 1993, s. 12).**

9-A. Terzioğlu, "Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'ye Dair Şimdiye Kadar Bilinmeyen Almanca Kaynaklar", **Tarih ve Toplum**, Sayı:100 (Nisan1992)s. 19.

10-T. Baytop, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Toplu Eczacılık Öğretimine Geçilmesi ve Sonuçları", **Türk Eczacılık Tarihi Katkıları-I**. İstanbul 1992, s. 1. ; "Osmanlı Döneminde Eczacılık Öğretimi", **Türk Eczacılık Tarihi Katkıları-I**. İstanbul 1992, s. 1-2.

MATERYAL VE METOD

Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin Galatasaray'da bulunduğu dönem, 1839-1848 yılları arasına rastlar. Bu on yıllık zaman içinde yayınlanmış olan gazetelerdeki bilgiler, birinci el kaynaklar olmaları bakımından özel bir önem taşımaktadır. İzmir'de yayın hayatına başlayan, 1843 yılında İstanbul'a taşınarak faaliyetini sürdüren **Journal de Constantinople et des Intérêts Orientaux** da bunlardan biridir.

Bu çalışmada, **Journal de Constantinople**'da, okulun yıllık faaliyet raporları ile okul ve hocaları hakkında yayınlanan haberler derlenerek Türkçeye çevrilmiş ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bu döneme ait tasniflerin taranmasıyla tespit edilen ilgili belgelerle birlikte değerlendirilmeye gayret edilmiştir.

Bu çalışmanın esasını, 1843 yılından Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin yandığı 1848 yılı sonuna kadar, **Journal de Constantinople et des Intérêts Orientaux**'da yayınlanan, yıllık faaliyet raporları ile okul ve hocaları hakkında yayınlanan haberlerin derlenerek Türkçeye çevrilmesi oluşturmaktadır. Ayrıca Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde, bu döneme ait tasnifler taranmış ve tespit edilen belgelerdeki bilgiler de değerlendirilmiştir. Ancak bu yıllarda yayınlanan gazetenin tamamını Türkiye'deki kütüphanelerde bulmak mümkün olmamış, bu nedenle bulunabilen sayılar taranmıştır.

Bazı kütüphanelerde orijinal gazeteden çalışılmış, bazılarında ise orijinal nüshadan çekilen fotokopilerden faydalanılmıştır. Çok nadir olduğu için gazetenin sadece mikrofilmelerini okuyucu hizmetine veren kütüphanelerde ise ilgili bölümler Fransızca olarak aynen kopye edilmiştir. Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne ile ilgili materyalin tamamı derlendikten sonra, döneme has belagatli üslûb ve uzun cümleler korunmaya çalışılarak Türkçeye tercüme edilmiştir. Tarih sırasına dizilmiş metinler tez planı çerçevesinde ele alınmıştır. Dipnotlar okuyucuya kolaylık olması açısından her bölümün sonunda verilmiştir.

Faaliyet raporlarının çevirisinde hocaların ünvanları, metne sadık kalınarak profesör olarak çevrilmiş ancak diğer bölümlerde o dönemde profesör karşılığı olarak kullanılmakta olan "muallim" kullanılmıştır. Okulun adında da aynı yol izlenmiş, faaliyet raporlarında adı "Galatasaray Tıp Okulu", ancak "imperiale" sözcüğünün kullanıldığı yerlerde "Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne" olarak çevrilmiştir.

Journal de Constantinople'un taranan sayıları şunlardır:

1843 Yılı: 11 Ocak 1843 Çarşamba günü yayınlanan ilk sayı ile 26 Aralık 1843 Salı günü yayınlanan 70. sayı arasındaki sayıların tamamı.

1844 Yılı:1 Nisan 1844 Pazartesi günü yayınlanan 89. sayı ile 26 Haziran 1844 Çarşamba günü yayınlanan 106. sayı arasındaki sayılar ile 108-109. , 111-113. , 115. , 118-120. , 122-126. , ve 128-142. sayılar arasındaki toplam 47 sayı.

1845 Yılı : 1 Ocak 1845 Çarşamba günü yayınlanan 143. sayı ile 26 Nisan 1845 Çarşamba günü yayınlanan 159. sayı arasındaki sayılar ile 188-213. sayılar arasındaki toplam 44 sayı.

1846 Yılı : 1 Ocak 1846 Perşembe günü yayınlanan 214. sayı ile 16 Mart 1846 Çarşamba günü yayınlanan 227. sayı arasındaki sayılar, 230. ve 232-254. sayılar.

11 Ağustos 1846 Salı günü çıkan sayısından itibaren sayıların numarası 1'den başlamıştır.

11 Ağustos 1846 Salı günü yayınlanan 1. sayısı ile 21 Aralık 1846 Pazar günü yayınlanan 27. sayı arasındaki sayılarla bu yıla ait toplam 66 sayı.

1848 Yılı : 1 Ocak 1848 Cumartesi günü yayınlanan 65. sayı ile 24 Aralık 1848 Pazar günü yayınlanan 135. sayılar arasındaki 72 sayı.

Gazetenin, 1843-1848 yılları arasında yayınlanan toplam 289 sayısı taranmıştır.

1843 ve 1848 yıllarının bütün sayıları eksiksiz olarak görülmüş, 1844 yılından 7 sayı, 1845 yılından 25 sayı ve 1846 yılından 2 sayı ile 1847 yılının tamamı Türkiye'de bulunamadığı için değerlendirilememiştir.

I. BÖLÜM

JOURNAL DE CONSTANTINOPLE'UN YAYIN HAYATI VE İLKELERİ

1830'larda Osmanlı Devleti'ndeki siyasi değişim devlet mekanizmasının yeniden yapılanmasını gerektirirken, çeşitli sahalarda daha ayrıntılı nizamnameler ve yönetmeliklerin düzenlenmesi gerekmiş ve bunun için de Fransızcadan yararlanılmıştır (1). Merkezi idare modernleşme çabasıyla yeniden örgütlenirken, bunu sırtlayacak kadrolar oluşturulmaya başlanmış ve bu kişilerin yabancı dil, tercihan Fransızca bilmeleri gereği ortaya çıkmış ve Fransızca kültür dili olarak önem kazanmaya başlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda gazetenin öncüsü olarak Napolyon'un Mısır'ı işgali sırasında (1798-1799), İstanbul'daki Fransız Elçiliği'nin yayınladığı haber bültenleri kabul edilir (2). İlk Fransızca gazete İzmir'de, 1821'de Fransız Avukat Alexandre Blacque Bey'in çıkardığı; siyasi, edebi ve ticari bir gazete olan **Spectateur Oriental**'dir (3). Onu 1824'de yine İzmir'de yayınlanan **Le Smyrnéen** izlemiştir (4).

Blacque Bey, ilk gazetesi kapandıktan sonra, **Le Courier de Smyrne** adlı yeni bir gazete çıkarmaya başlamış, ancak II. Mahmud'un çağrısıyla, **Takvim-i Vekâyî**'nin Fransızcası olan **Moniteur Ottoman**'ı yayınlamak üzere 1831 yılında İstanbul'a gelince bu gazeteyi devretmiştir (5). Gazete bu kez, Bousquet ve Deschamps'ın idaresinde, **Journal de Smyrne** adı ile 1831-1842 yılları arasında yayınlanmıştır (6).

İzmir, tarih boyunca Asya ile Avrupa arasındaki ticaret yollarının kavşağında işlek bir liman ve önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Ticari gelişmesinin yanısıra, siyasi, kültürel ve toplumsal bakımdan da canlı bir kent haline gelmiştir. Bu nedenle İzmir'e, çeşitli etnik ve dini kesimlerden insanlar toplanmış, yabancı tüccar kolonileri yerleşmiş ve konsolosluklar açılmıştır (7).

1842 yılı sonlarına doğru, Deschamps, Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'ye verdiği iki istidada, on iki yıldan beri İzmir'de yayınlamakta olduğu **Journal de Smyrne**'i İstanbul'a nakletmek istediğini bildirmiş ve gazetenin İstanbul'da faaliyet gösterebilmesi için ruhsat talep etmiştir. İstidalarında şimdiye kadar verdiği hizmetleri saltanat-ı seniyyenin himayesinde daha da

arttırarak sürdürebileceğini, Fransa'daki bazı kalem erbabı ile iyi ilişkileri dolayısıyla, Osmanlı Devleti'nin yayınlanmasını uygun görerek bildireceği haberleri bu ülkedeki bazı gazetelerde yayınlatabileceğini; dış basında Devlet-i Aliyye hakkında yayınlanan hatalı haberleri düzeltebileceğini, İmparatorluğun, Yunanistan ve diğer memleketlerle ilişkilerinde ihtiyaç duyabileceği bilgileri basın yoluyla aktarabileceğini; ancak bu işlerin daha kolaylıkla yürütülebilmesi için payitahtta bulunması gerektiğini, gazetesini İstanbul'da yayınlamak istemesinin bir sebebinin de Babiâli'ye yakın olup hükûmetin icraatlarına dair haberler vermek olduğunu belirtir. Faaliyeti sırasında herhangi bir hoşnutsuzluk ortaya çıkarsa kendisine verilen iznin geri alınabileceğini de hatırlatır (8).

19 Ramazan 1258 (22 Ekim 1842) Pazar günü toplanan Meclis-i Vâlâ'da, Deschamps'ın istidalarının Türkçe çevirisi okunarak tartışılır. Avrupa gazetelerinde İmparatorluk aleyhinde zihinleri karıştıran yanlış haberlerin bertaraf edilebilmesi için bu teşebbüsten yararlanılabileceği düşünülerek, gazetenin İstanbul'a nakline ruhsat verilmesi kararlaştırılır. Ayrıca Deschamps'ın önerdiği gibi Avrupa gazetelerinde mukabil yazılar yazılarak, Avrupa halkı üzerinde yaratılmış olan olumsuz etkinin kırılabilmesine işaret eden telhis Padişaha arz edilir(9). Bu mütalâanın olumlu bulunması üzerine irade çıkar (10). Böylece Deschamps, Osmanlı Devleti'nin ana enformasyon kaynağı olan payitahtta gazete yayınlama hakkını elde eder.

Deschamps'ın **Journal de Constantinople et des Intérêts orientaux** adını verdiği gazetenin ilk sayısı 11 Ocak 1843'de yayınlanır. Başyazıda gazetenin amacı ve yayın politikası şöyle açıklanmaktadır:

"Padişah Hazretlerinin yüce lütufları sayesinde, aralıksız on bir senedir İzmir'de çıkarmakta olduğumuz gazetemizi payitahtta yayınlama iznini almış bulunuyoruz; bize gösterilen bu lütuf, omzumza, önemini ve erimini hiç bir zaman aklımızdan çıkarmayacağımız sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumlulukların tamamını yerine getireceğimize inanıyoruz, bu güven ve sadakatin işaretini taşıyan yararlı hizmetlerde bulunmak devamlı çabalarımızın tek amacı olacaktır. Kendimize duyduğumuz güvenin, bir amaca yönelik özverili ve gayretli çalışma hevesimizin kaynağı, tam bir inançla sarılıp savunduğumuz halkın, şimdiye kadar bizden esirgemediği teşviği ve teveccühü, bu zor işi başarmak için dayanağımızdır.

Bulunduğumuz konumun gerektirdiği itidal ve ihtiyatı elden bırakmadan Türkiye'yi ilgilendiren her türlü meselede imtihana hazır olacağız ve ayrıca, mevcut antlaşmalara saygı gereği olduğu kadar, esasen, Osmanlı nazırlar heyetinin (cabinet Ottoman) temel hayatîyet unsuru olan doğruluk, insanlık ve adalet ilkelerinin yüceltilmesi uğruna bu imtihandan geçildiğinin bilincini taşıyacağız.

Bu ülkenin, adaletsiz ve muhteris düşmanları tarafından, devamlı maruz kaldığı hücumlara gelince, bunlarla mücadele etmek için daima hakikatten ve gerçek olgulardan yardım alacağız.

Ancak, Bâbîâlî'nin (Sublime Porte), nasıl kabul edeceğimizi bilemediğimiz aşırı bir titizlik göstererek, bu odakların iddialarını çok daha parlak bir biçimde çürütmemizi sağlamak üzere bize gerekli vasıtalara temin etmek zorunda olduğuna ikna olmamasını üzüntüyle karşılıyoruz. Ne yazık ki Türkiye, kendine özgü örf ve adetlerine bağlanabilecek nedenlerden dolayı, şimdiye kadar basın gücünü tam olarak takdir edememiş ve son derece yarar sağlayabileceği bu faktörü değerlendirmeyi ihmal etmiş ülkelerdendir. Bu yüzden de, pek az istisna ile Avrupa basınının Türkiye'ye karşı daima şiddetli bir düşmanlık gösterdiğinden şikayet etmektedir. Hâlisane niyetler beslediğinden emin olan Babiâli, ne kadar iyi niyetli olursa olsun bunun, bütün faydalı icraatını, düşmanca garazdan korumakta yetersiz kalacağını, bir tanıtım vasıtasının yardımı olmaksızın en övgüye değer faaliyetlerini bile, duyarsız hasımlarının karalayıp bozmasından kurtaramayacağını; ne denli iyi niyetli olursa olsun, girişimlerinin hiç farkedilmeden gömülüp gideceğini anlamakta zorluk çekmektedir. Üstelik kamuoyu oluşturma konusunda denemeler yapılmaksızın, uzun araştırmalar olmaksızın, her gün maruz kaldığı kınama ve suçlamalardan korunamayacağını anlamamaktadır.

İtiraf edilmelidir ki, neredeyse yüz yıldır, iyi ya da kötü her ne olursa olsun, Osmanlı Hükûmetini her yaptığı şeyden dolayı suçlamak ve kınamak üzerinde, anlaşmaya varılmış olup; bu konuda bir tür taraf tutulmaktadır. Ayrıca, kökü eskilere giden bu kötü uygulamaya son vermek için devamlı bir çaba gösterilmediği gibi, medeniyet ve yenilik yolunda kaydedilen önemli ilerlemelere de kayıtsız kalınıyordu. İster kayıtsızlık isterse adaletsizlik yüzünden olsun, kimse, gerek âdetlere gerek dini batıl inançlara, gerekse Müslümanların uzun yıllar diğer halklardan soyutlanmış olarak yaşamalarına dayanan kalıplaşmış eski ön yargıları yenmek için gösterilen sebatı, yapılan her türden fedakarlığı gözönüne almamaktadır. Hiç kimse, (Osmanlı Hükûmeti'nin) arzu ettiği sonuçlara ulaşmak için attığı her adımda karşılaştığı bir yığın engelden bahsetmek zahmetine katlanmamakta, bunun yerine kötü niyetli, aleyhtar bir tutumla sık sık münakaşalar açılmaktadır. Kuşkusuz Babiâli bütün medeni ülkelerin aydınlarının kendisine kollarını açmalarını, onu kendi tecrübe ve bilgilerinden yararlandırmalarını, bu övgüye değer işin (modernleşmenin) başarılabilmesi için kendisine her yoldan yardım etmelerini beklemişti. Bunların hiç biri olmadı. Başlangıçtaki ilk denemeleri tam bir başarı ile taçlandıramadığından, diğerleri de göze çarpmadığı gibi, cesaretini kırıcı ve yılgınlık yaratıcı davranmaktan çekinilmeyerek, devlet adamlarının niyetleri üzerinde iftiralarla bulunuldu. Şurası açık ki, belki daha az avantajlı ama aynı koşullarda olan Mehmed Ali göklere çıkarılıyordu. Fakat Mehmed Ali basının kamuoyu üzerindeki gücünü ve nüfuzunu biliyordu ve nazırlar heyetini belirlerken kendini basına hoş göstermeyi bilmişti. Ayrıca yaptığı yeniliklerde, İstanbul'dakilerle benzerlik ve ilişki kurulabileceğine dair tek bir kelime dahi etmemişti.

Herkesin (Avrupalıların) hiç değilse Divan'a güçlük çıkartmak konusunda fikir birliği ettiği bu durumda, Türkiye'nin dostları gözlemlerimize katılacaklardır. Yaptığı her şeyden dolayı sorumlu tutmak ve serbest hareket etmesine izin vermemek, işte Babiâli'ye karşı izlenen politika budur. Oysa özgürlük ve sorumluluk birbirine bağlı iki temel koşuldur. Kendisinden her gün yeni

taleplerde bulunulan, prensiplerine aykırı fikirler empoze edilmeğe çalışılan, akla gelebilecek her türlü yolla hareket özgürlüğü kösteklenen bir nazırlar heyetinden mantıklı karşılık vermesini bekleyemezsiniz. Bu dürüst bir tutum değildir, akla ve sağduyuya tamamen aykırıdır. Babiâli'nin menfaatleri açısından, ondan bilhassa istediğimiz şey, üzerine abanan vesayet çaba ve emellerinden kendini kurtarmayı görmesi ve uluslararası antlaşmalar arasında Türkiye'nin kendisini tarafsız bir konuma oturtup, dostlarının ve düşmanlarının, onun tarafsızlık sınırlarını aşmayacağından emin olarak, sağlam bir hakem gibi kendisine saygı göstermelerini sağlamasıdır.

Bugün altını çizmekle yetindiğimiz bu fikri, daha sonra geliştirmeyi öneriyoruz. Ancak sözlerimizi bitirmeden önce, son günlerde, diplomasiyi meşgul eden bazı ciddi sorunlara da değinmek istiyoruz.

Suriye ve İran meselelerine şimdi tamamen sona ermiş gözüyle bakılabilir. Daima uluslararası antlaşma metinlerinin ruhuna uygun hareket eden Babiâli'nin konuyla ilgili saygınlığına ve haklarına zarar gelmeksizin, ciddiyeti abartılan Sırbistan sorunu da hallolmakta gecikmeyecektir. Bu ayın ikisinde (2 Ocak 1843) yeni prensini seçen Eflâk'ta huzursuzluk ve sıkıntı son bulacaktır. Yunanistan ile olan ihtilafa gelince, iki devlet arasındaki müzakereler yeniden canlanmış olup, bu meselenin çözümünün, Babiâli'den çok Atina Nazırlar Heyeti'nin tutumuna bağlı olduğundan kuşku duymuyoruz. Aslına bakılırsa Yunanistan, varlığını borçlu olduğu protokolleri uygulayarak iyi niyetini gösterirse, Divan'da her iki ülke için de en çok arzu edilen şekilde anlaşmaya varılmak üzere gerekli şartların oluştuğunu görecektir".

Bu satırlardan anlaşıldığına göre gazete yönetimi, İstanbul'da yayınlanmasına izin verdiği için Padişaha şükranlarını sunmakta ve sorumluluklarının bilincinde olduğunu belirtmektedir. Gazete yayınlarında Padişaha sadakatle hizmet etmeyi taahhüt ederken, doğruluk, insanlık ve adalet ilkelerini gözeticeğini ifade etmekte ve aynı zamanda uluslararası anlaşmaların bağlayıcılığını vurgulamaktan geri kalmamaktadır. Avrupa basınında Osmanlı İmparatorluğu'na karşı taraflı bir tutum izlendiği kabul edilerek, Osmanlı Hükûmeti'nin yenileşme atılımları da dahil attığı her adımın adeta düşmanca bir garazla karşılandığı ve haksız hücumlara uğradığına işaret edilmektedir. Gazete, bununla mücadelede iyi niyetli olmanın yeterli olmadığı kanısındadır. Osmanlı Devleti'ni Batıya gerçek yüzüyle tanıtmak için, aynı silahı, yani, kamuoyunu yönlendiren basın faktörünü kullanmak gerektiğini vurgulamaktadır.

Osmanlı Devleti'nin çıkarlarını dış ülkelere karşı savunmak ve Batıdaki imajını düzelterek kuvvetlendirmek için, icraatını basın yoluyla halka duyurmanın gereği ve önemini başta II. Mahmud olmak üzere reformcu hükümet gayet iyi kavramıştı. Bunu, 1831 yılında, Padişahın emriyle, **Takvim-i Vekâyî**'nin, Vak'anüvis Esad Efendi başmuharrirliğinde(11) yayına başlamasından ve onu, Alexandre Blacque bey yönetimindeki Fransızca baskısı **Moniteur Ottoman**'ın izlemesinden anlıyoruz.

Aslında bu dönem, arka planda temel bir yenileşme hamlesi gerçekleştirilirken, halkın tebaa konumundan çıkarak, kamuoyu niteliği kazanmaya başladığı yıllardır. **Journal de Constantinople** da, reformların tanıtımında yararlanılabilecek ve aynı zamanda faaliyetleri kontrol altında tutulabilecek bir yayın organı, bir iletişim aracı olarak güven uyandırdıktan sonra bu tabloda yerini almıştır. Haziran 1843'de çıkan bir irade de Avrupa'dan İstanbul'a gelmekte olan muteber gazetelerle Deschamp'ın yayınladığı gazetenin her sayısının Tercüman Efendi marifetiyle Tercüme Odası'nda tercüme ettirilerek padişaha arz edilmesi emredilmiştir (12). Bu da bize basına verilen önemi göstermektedir.

Galata'daki Perşembe Pazarı Sokağı civarında St. George eski binasındaki bürosunda Bousquet ve Deschamps tarafından idare edilen ve aynı yerdeki matbaada basılan **Journal de Constantinople**, her ayın 1, 6, 11, 16, 21 ve 26'sında olmak üzere ayda altı sayı çıkmaktaydı. Gazeteye abone olmak için İstanbul'da, yukarıda belirtilen büroya, İzmir'de, **Echo de l'Orient**'in idare merkezine; Fransa'da, Paris istihbarat bürolarına, tüm yönlerle ait posta yazıhanelerine, bütün sahil şehirlerindeki posta vapuru bürolarına başvurulabileceği belirtilmektedir. Ücreti İstanbul için , yıllık 8 İspanyol krş.(8 piastres fortes d'Espagne), 6 aylık 4 krş. ; taşra ve dış ülkeler için senelik 9 İspanyol krş. ve 6 aylık 5 krş. olarak saptanmıştır. Gazeteye çeşitli boylarda ilan ve reklam verilebilmekte ; baskıda resim kullanılmamaktaydı. Gazetenin boyutları 54X38 cm. olup her bir nüshası 4 sayfadır. Ancak önemli siyasi, kültürel, bilimsel v.b. haberler ya da bazen ilanlar ve reklamlar için ek verilmekteydi.

Basın tarihçisi Orhan Koloğlu, bu tür gazetelerin birkaç yüz adet basıldığı tahmininde bulunmaktadır (13). Taramalarımız sırasında gazetenin kaç adet basıldığına dair bir kayıt göremedik, ancak 6 Ağustos 1843 tarihli 42. sayıda, ana manşetin üstündeki küçük harflerle yazılmış; "édition d'Europe" (Avrupa baskısı) ibaresi, **Journal de Constantinople**'un Avrupa için de bir miktar basıldığını göstermektedir. Deschamps'ın yayın izni isteyen istidasında gazete aracılığıyla Osmanlı Devleti'nin icraatını Avrupa'ya tanıtmaya fikri üzerinde durduğunu hatırlarsak, gazetenin dış ülkeler için de basılması tabiidir. Esasen abonelik koşulları ve başvuru büroları hakkında verilen bilgiler incelenince gazetenin Avrupa ile etkin bir iletişim ağı kurduğu anlaşılmaktadır. Bu iletişim, o dönemin tabii özelliği olarak, deniz yoluyla sağlanmakta, -gazetede sık sık sefer tarifeleri verilen- posta vapurlarının İstanbul'a belirlenen saatlerde varamamaları halinde, Avrupa'dan alınan dış haberlerin yayınında aksamalar olduğu görülmektedir. **Journal de Constantinople**'da öncelikle İstanbul ve taşra haberlerine yer verilmekte, bunları yurtdışından haberler izlemektedir. İlk sayfada günün önemli olayları hakkında yorumlu yazılar bulunmakta ayrıca, roman tefrikalarına (çoğunlukla Fransız klasikleri) da yer verilmektedir. İlan sayfasında ise, Avrupa'dan ithal edilen çeşitli tüketim maddeleri, ilaç ve diğer malların reklamları yer almakta, kitap ve başka konularda ilanlara da tesadüf edilmektedir.

Dikkati çeken bir başka husus da gazetenin ismi ile ilgilidir. 21 Ocak 1843 tarihli 3. sayısında, Fransızca basılan bir Yunan gazetesi olan **L'Observateur Grec**'de, **Journal de**

Constantinople ile "Journal d'intérêts d'Orient" (Doğunun-Osmanlı İmparatorluğu-menfaatlerinin Gazetesi) şeklinde alay edildiği haber verilir. **Journal de Constantinople** yönetimi, nasıl "Empire d'Orient" (Doğu İmparatorluğu), "affaires d'Orient" (Doğu meseleleri) denildiği zaman Türk İmparatorluğu'nun kastedildiği anlaşılıyorsa, "des intérêts orientaux" ibaresiyle de Osmanlı Devleti'nin çıkarları, demek istediklerini ifade eder ve bu anlayışın bütün Doğu (Osmanlı Devleti) Hristiyanlarınca paylaşıldığını ekleyerek Yunan gazetesini tekzip eder. Aynı şekilde o sırada Paris'te kurulan Doğu Cemiyeti ile kendileri arasındaki ayrımı çizerken, "bize göre Doğu, Türkiye'dir, oysa Doğu Cemiyeti (Société Orientale) Paris'ten geçen meridyeni esas alarak dünyayı Batı ve Doğu olarak ikiye bölmektedir" (14) demektedir.

Deschamps, 11 Ocak 1843 tarihinden itibaren düzenli olarak yayınlanan **Journal de Constantinople et des intérêts orientaux**, birinci yılını tamamladığında bu sayıları ciltleterek Padişaha takdim etmiş ve Padişah da kendisine 7. 500 kuruş ihsanda bulunmuştur (15).

Deschamps, arşiv belgelerinde **İstanbul Gazetesi** adıyla yer alan gazetesini borçları yüzünden satmaya mecbur olmuştur (16).

Yaklaşık 1838'den beri İzmir'de, önce Toskana Konsolosu Bargigli, sonra tüccar Gustave Couturier tarafından çıkarılmakta olan **Echo de l'Orient**, 1846 yılında İstanbul'a taşınmıştı **Journal de Constantinople**, 26 Temmuz 1846 tarihli 254. sayısından itibaren bu gazete ile birleşerek **Journal de Constantinople, Echo de l'Orient** adıyla yayınlanmaya başlamıştır (17). Bousquet ve Deschamps da yönetimden ayrılmışlardır. Gazetesini sattıktan sonra işsiz kalan Deschamps Padişaha başvurarak uzun zamandır İmparatorlukta ikamet ettiği için memleketin ahvali hakkındaki bilgileri bir kitapta toplamak istediğini, bu kitabını bitirinceye kadar kendisine aylık tahsis edilmesini istemiştir. Avusturya ve Rusya Elçileri de bu yolda iltimas etmekte olduklarından kendisine 25. 000 kuruş ihsan edilmesi ve kitabı bittiğinde beğenilirse ayrıca mükafat verilmesi yolunda irade çıkmıştır (18).

11 Ağustos 1846 tarihli ilk sayısında gazetenin sahiplerinin, İstanbul'dan F. Nogués ile İzmir'den G. Couturier olduğu belirtilmiştir. Bunun dışında büyük bir değişiklik göze çarpmaz. 29 Temmuz 1848 tarihli 106. sayısında gazetenin, kendi matbaasında, İzmir'de imal edilmiş kağıtlara basıldığı bildirilmektedir. Gazete yayın politikasını değiştirmeden 1866 yılına kadar yayınlanmıştır.

Sahip değiştirdikten sonra çıkan 2. sayının ilk sayfasında yer alan şu satırlar gazetenin Osmanlı Devleti'ni ve reformları destekleyen tutumunu sürdüreceğinin göstergesidir:

". . . Türkiye'nin şimdiki hükümdarı bir çok alanda reformlar yapmıştır. Avrupa kendisinin hoşgörüsüne, âdil prensiplerine, ülkesinde en yüce ve en güç görevleri başarmada gösterdiği hassasiyete ve mükemmel azamete, sebata yabancı değildir. Fakat onun büyüklüğü esasen

Avrupa için tartışılmaz önemde olan hakları ortaya koymasında, uyruklarını tanımasında, halkın eğitim ve öğretime gösterdiği özende yatmaktadır. Zamanında Sultan III. Selim bir takım okullar kurmuş, Sultan II. Mahmud da halefinin yaptıklarını devam ettirmişti. Ancak gençliğin öğretimi bir devlet kurumu şeklinde yükseltmek, bunun öneminin altını çizmek, bu alanda temel kuralları koymak, bir ağı gibi bütün ülkeye yayılacak şekilde öğretimi esaslı bir temele oturtmak Sultan Abdülmecid'e nasib olmuştur. Sultan Selim ve Sultan Mahmud, mühendisler, subaylar ve hekimler yetiştirmekten başka bir şey düşünmüyorlardı. Sultan Abdülmecid ise meseleyi daha kapsamlı ve geniş bir boyutta, yurttaş (vatandaş) yetiştirme anlamında ele aldı. Sebatsız izlenen bu düşünce verimli sonuçlar verecektir, zira Türkiye'yi geleceğe taşıyacak tohumlar atılmıştır.

Sizlere Dr. Spitzer'in, Galatasaray'daki Tıp Okulunun faaliyetleri hakkında ayrıntılı ve hakikatlere dayanan raporunu sunarken; ve bu binada geçen Çarşamba günü (12 Ağustos 1846) Padişah Hazretleri, Mısır Valisi, Sadrazam ve bütün nazırların hazır bulundukları törenle yapılan imtihanların haberini verirken, öğretim ile ilgili her şeyin önemine ve Türkiye'de ilk defa milli bir öğretim sisteminin esaslarını koyarak halka tanıtan Sultan Abdülmecid'in icraatına dikkati çekeriz" (19).

Bu alıntı, **Journal de Constantinople**'un, yenileşme çabalarında Osmanlı Devleti'nin yanında yer alarak, onu desteklediğini açıkça göstermektedir. Burada reformların devletin geleceğinin teminatı olduğu fikri işlenmekte ve bu bakımdan öğretim sisteminde ve kurumlarında atılan her adım hakkında bilgi verilmektedir. Galatasaray'daki Tıbbiye ile ilgili haberlerin hassasiyetle takip edilmesinin sebebi budur.

Gazete yönetiminde meydana gelen değişiklik, misyonunda ve tavrında herhangi bir farklılığa yol açmamıştır. 6 Ekim 1846 tarihli sayısında "Doğu" (Osmanlı İmparatorluğu) meseleleri hakkında Avrupa gazetelerinin fikirlerini tartışırken söylenenler dikkate değer:

"Avrupa basınındaki Türkiye düşmanları şu üç farklı kategoriye ayrılabilir:

1-Şu veya bu nedenden ötürü aleyhtar olanlar.

2-Bilerek ya da bilmeyerek sözünden dönenler.

3-Tarafsız hareket ettiklerini düşünenler dahi, Türkiye ile ilgili iyi bir haberi, yorum yapmadan, en küçük bir övgü sözü bile katmadan olduğu gibi gazetelerinde yayınlarken; kötü bir haber her zaman, belli bir niyete hizmet ettiği izlenimini veren uzun yorumlar eklenerek yayınlanır.

Journal de Francofort, şüphesiz, bu kategorilerden sonuncusuna dahildir. Eğer yanılmıyorsak şimdi örneğini göreceğiz.

"Geçen 14 Eylül (1846) tarihli sayısında bu gazete, **Gazette d'Augsbourg**'da yayınlanmış olup, Osmanlı İmparatorluğu'nda öğretim alanında kaydedilen ilerlemeleri, hakettiği övgüyle anlatan bir makaleyi yeniden basmıştır. Bu makalede şöyle denmektedir: "Sultan öğretim

meseleleriyle ilgilendiğini pek çok defa göstermiştir. Bu ilgi tahta çıktığından beri her sene ziyarete gittiği, halkın sağlık koşulları ve gençliğin kültürü üzerinde faydalı etkiler yaratmış olan Galatasaray Okulu'nun kazandığı başarılar ile uyanmıştır. Okulun kısa zamanda böyle gelişmesi, Doğuluların da (Osmanlı İmparatorluğu tebaasının da) bilimsel kültür almaya muktedir olduklarını kanıtlamış ve memleketteki bilim kurumlarının yaygınlaştırılmasına karar verilmiştir. İmtihanları izlemeye gittiği gün hükümdar Hazretleri, okulun direktörü Dr. Spitzer'i yanına çağırarak, öğrencilerin gösterdikleri ilerlemeden memnuniyetini ifade etmiş ve bir tıp ve cerrahi akademisi inşa edilebilmesi için muazzam bir araziye okulun emrine vereceğini ifade etmiştir. Zât-ı Şâhâneleri, hazine-i hassadan 250. 000 Florinlik bir meblağı bu işe tahsis etmiştir. Yeni bina en güzel mimari üslupla yapılacak ve zengin bir biçimde donatılacaktır. Galatasaray ise hazırlık öğretimi için ayrılmıştır.

Okulun yöneticileri (direktörleri), Hekimbaşı İsmail Efendi ve Dr. Spitzer, toplumda derinlere kök salmış önyargılara karşı mücadele verirken, kısa zamanda bu denli liyakatli hekim, eczacı ve ebelerin mezun olduğunu, 20. 800 muhtaç hastaya ücretsiz bakıldığını, 48. 000 çocuğun aşılandığını düşünürsek, kazanılan başarı çok önemlidir ve bu kurumun başında olan seçkin insanlar için söylenecek tek şey övgü dolu sözlerdir. Doğuda bir müddet yaşamış herkes, Avrupalıların, Doğunun gelenek ve göreneklerine alışmalarının ne kadar zor olduğunu bilir; öğretimsiz ama her türlü beceriye yatkın (kabiliyetli) Türklere, entellektüel açıdan üstün olduklarını hissettirmekte zorlanmaktadırlar".

Ren Nehri ötesindeki bu meslekdaşımız, bu alıntıyı 4. sayfada 1. sütunda yayınladıktan sonra ardından hiç bir kelime eklememektedir. Oysa milletlerarası sağduyuya göre sükût ikrardan gelir. **Gazette d'Augsbourg**'un haberini aynen yayınladığına göre, **Journal de Francofort**, meslekdaşının fikirlerini paylaşıyor demektir. Ama bu iyi niyetli yorum, vahim hataları da beraberinde getirmektedir. Zira **Journal de Francofort**'un 18 Eylül'de çıkan sayısına bakarsak, burada hakikaten de, şimdiki Hariciye Nazırı o zamanki Sadrazam olan zat tarafından aynı ayın 1'inde şatafatlı bir törenle, şimdiye kadar İstanbul'da ilk kez yapılacak olan üniversite binasının temelini atıldığı (ilk taşın konduğu), payitahtta bir tıp akademisi kurulacağı ve bu binanın yapılabilmesi için Padişahın şahsi hazinesinden (hazine-i hassa) 2. 500. 000 kuruş ayırdığı haberi görülmektedir. Fakat biraz daha okumaya devam edersek, Türkiye'de pek az şeyin reform için yapıldığı, herşeyin şekil uğruna yapıldığı yorumunu görürüz.

Bunlar bir siyasi gazetenin ciddiyetine uymayan talihsiz kelimelerdir. **Journal de Francofort**'a göre, sadece gözlerle konuşulacaktır. Padişahın tesis ettirmiş olduğu bütün abidevi binalar yüzeyseldir.

Padişah ve vezirler için yazılan benzeri münasebetsiz iddiaları burada tekrarlamıyoruz. **Journal de Francofort**'un bu fikirlerinde müttefik bulacağından da pek o kadar endişe etmiyoruz. Fakat bu devlette yaşayan her akıllı başında (sadık) insana soruyoruz, Galatasaray Okulu, hastaneler ve Sultan Abdülmecid zamanında kurulmuş veya yenilenmiş diğer kamu yararına

çalışan kurumların sadece yüzeysel, biçimsel nitelik taşıdığını söyleyebilir misiniz? Galatasaray Tıp Okulu'nda tedavi edilip iyileştirilmiş binlerce yoksul insana soruyoruz, dertleri sadece şeklen mi sona ermiştir? Her milletten, her sınıftan, her dinden, Galatasaray çatısı altında her gün öğretim gören, aynı aşı paylaşan, liyakatlerine göre devletin onlar için ayırmış olduğu kadrolara yerleşen öğrencilere ve mezunlara soruyoruz, bu imkânlar onlara şeklen mi verilmiştir? Nihayet, Batının her gün Doğu'ya daha çok yaklaştığı, aynı zamanda veba gibi salgın hastalıklardan devletin kurmuş olduğu karantinalar sayesinde korunan Osmanlı İmparatorluğu'nun her bölgesinden halka soruyoruz, bu müesseseler onları bu korkunç felaketlerden sadece şeklen mi koruyup güvenceye almaktadır? Bunlardan sonra **Journal de Francofort**'tan hiç bir talebimiz yoktur, zira aklen ve mantiken onların bize verebileceği hiç bir cevap olamaz.

Kısmen incelediğimiz bu makale, en azından, son günlerde bir Hristiyanın islâma geçmesindeki gibi ayrıntılarda, hakikatin tahrifatını da içermektedir. Tamamen vicdan hürriyetine dayanan bu olay **Journal de Francofort**'u kızdırmıştır. Peki ya tersi olsaydı, bir Müslüman Hristiyanlığı seçseydi ne diyecekti? Buna memnun mu olacaktı? Biz bu şekilde düşünmüyoruz. Herkesin davranışlarını kendi ilkesine göre belirlemesi gerektiğini benimsiyoruz (20).

Bu satırlardan anlaşıldığı gibi, Avrupa gazetelerinin Türkiye aleyhtarı tutumları, çeşitli cepheleriyle değerlendirilirken, Osmanlı Devleti'ni savunmak için Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin kazandığı başarılar örnek gösterilmektedir. Öğretimde çağdaşlaşmanın gerçekleştirilmesi yolunda, Padişahın kaynaklarını seferber ederek, Tıbbiye için yaptıkları, Dârülfünûn binası inşaat hazırlıkları anlatılmaktadır. Konumuz açısından çok önemli olan bir nokta da, her millet, sınıf ve dinden insanların aynı çatı altında eşit haklara sahip olarak öğretim gördükleri ve yetiştikleri Galatasaray'daki Tıbbiye'nin, **Journal de Constantinople** tarafından Avrupa basınının saldırılarını çürütebilecek bir karşı tez unsuru oluşturmasıdır.

Journal de Constantinople'un, **Echo de l'Orient** ile birleşerek, sahip değiştirmesinden hemen sonra, Ekim 1846'da, gazete ile Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin bir konuda daha işbirliği ettiklerini görüyoruz. 6 Ekim 1846 tarihli sayıda, Tıp Okulu gibi önemli bir kurumu barındıran İmparatorluk payitahtı İstanbul'da, tıbbi bilgiler, gözlemler, hastalıklarla mücadele, salgınlar, şehrin sağlık koşulları v. b. konuları içeren bir yayın organının eksikliğine işaret edilerek, bundan böyle **Journal de Constantinople**'un sütunlarını bu tür yazılara açarak bir "Sağlık Bülteni" yayınlayacağı bildirilir. Amaç, tıp biliminin ilkelerini ortaya koymak, tıp öğretim kurumlarında ve kliniklerde üzerinde çalışılan konuları hekimlerin yararına sunmak, kötü sağlık koşullarının düzeltilmesine bir nebze hizmet edebilmektir.

Sultan Abdülmecid bu fikri olumlu karşılamış, konuyla ilgili kişiler fiilen yardımcı olmaya söz vermişlerdir. Ayrıca Hekimbaşı ve Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne Nazırı İsmail Efendi de projeye destek vermektedir. Aşağıda haberin tam metnini veriyoruz:

Dünyanın en büyük payitahtlarından olan, öğretimin kabiliyetli hocalar tarafından yürütüldüğü Tıp Okulu gibi seçkin yeteneklerin bulunduğu bir kurumu bağrında taşıyan İstanbul'da yaşıyoruz; bununla beraber, bu bilimin ilkelerini ve gözlemlerini ortaya koymak; hastalıklarla mücadele edilmesi, sağlık şartlarının kötü olduğu bölgelerde durumun düzeltilmesi, salgınları ortaya çıkaran koşulların kökünün kazınması, hastaneler ile ilgili istatistiki bilgilerin verilmesi için sahip olunan imkanları anlatmak amacıyla kullanılabilecek bir derleme, bir mecmua şehrimizde mevcut değildir; oysa bu klinik ve pratik okullar (öğretim kurumları) tıp biliminin yüzyıllardır araştırdığı sırları hekimlere sunabilir, bir mecmuada konu hakkında çeşitli fikirler toplanabilir ve gözden kaçan şeyler yakalanabilir.

Hekimlerin en ciddi, en özenli, en sağlam biçimde çalışmalar yapmaları gerekir ve böylece araştırmalarının yapısı gereği bu insanlar zihinsel üstünlüklere sahip olan ve bu unsurdan sıklıkla faydalanan kişiler olup, meslekleri gereği en yüce bilimler sahasına erişirler. İşte bu kişiler, Osmanlı İmparatorluğu'nda (Doğuda) çalışmalarını halka tanıtabilecek bir yayın organından mahrumdurlar. Ancak her yaş grubundan ve her iklimden insanların hayatı ve sağlığı üzerine kafa yormaktan daha ilginç ve önemli ne olabilir? Görünüşe göre bu konuda büyük ve üzücü bir boşluk vardır. Biz o boşluğu doldurma şansına sahip değilsek de en azından **Journal de Constantinople**'un sütunlarını Osmanlı İmparatorluğu sağlık teşkilatında çalışan aydın insanlara açarak bu eksikliği azaltabiliriz. On beş günde bir veya gerekirse daha sık olarak *Bulletine Sanitaire* başlığı altında yayınlayacağımız sütunumuzda bilimsel açıdan insanlar için genel bir fayda sağlayacak özellikte, ama hepsinden önemlisi, her semtin tıbbi özellikleri, karatınalar ve sağlık kuruluşlarının durumu, buralarda yapılacak iyileştirmeler, hastane istatistikleri ve son olarak meteorolojik gözlemler hakkında çalışmalar yer alacaktır. İnsan sağlığı açısından bağlayıcı nitelikte olan ve tıbbın, politikanın hizmetine girmiş bir dalı olan hijyen meselesi, halkın sağlığını gözetme zorunluluğu olarak, bütün aydınların da ilgisini çekebilecek şekilde sütunlarımızda yerini bulacaktır.

Henüz başlayan bu yeni evrede bize hep rehberlik edecek kişilere projemizi sunduk ve bu çalışmaların gecikmeden uygulamaya konması yolunda onların güçlü teşviğini gördük. Fikirlerimize katıldıklarını ifade etmekten de öte, fiilen yardımcı olacaklarına söz verdiler. Osmanlı Devleti'nin Hekimbaşı ve Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Nazırı İsmail Efendi Hazretlerinin destekleriyle memlekete faydalı bir eser vereceğimize inancımız tamdır. Osmanlı Devleti'nde tıbbın ilerlemesine hizmet edebilecek her fikre büyük bir ilgi gösteren Zât-ı Şâhâneleri, projemizi bizi onurlandıran bir biçimde olumlu karşılamıştır, bu sebeple kendilerine minnet duyuyoruz. Yeni bir ilerleme olan söz konusu fikrimize kendilerinden daha aydın (éclairé) bir hâmi bulamazdık. Bu girişim, Zât-ı Şâhânelerinin desteklemekten böylesine haz duyduğu sevindirici yenilikler arasında yerini alacaktır.

Sağlık Bülteni başlatmak üzere elimizde ilginç çalışmalar mevcuttur . İlk olarak Dr. Lago'nun makalesiyle başlamanın iyi bir fikir olduğu kanısındayız. İşlediği fikirlerin özelliği gereği Dr. Lago'nun bu makalesi, girişimimizin önsözünü oluşturacaktır. Konu hakkında bizden daha donanımlı olarak kendisi, belki de çerçevesini daha da genişleterek, gazetemizin sınırlarını aşarak uygulamaya sokacağı fikirler doğrultusunda polemikten uzak bir üslupla düşüncelerini ortaya koymaktadır. Zira Sağlık Bülteni, Osmanlı Devleti tababet teşkilatında bir ilerleme, birlik ve fikriyat unsuru olmalıdır. Böylece hiç bir ayırım gözetmeden Osmanlı İmparatorluğu'nun tıp alanındaki bütün aydınlarına (intelligences médicales) çağrımızı iletiyoruz" (21).

Böylece **Journal de Constantinople**, bilimsel olarak tıbbi bilgilerin ve gözlemlerin tanıtılması, hekimlere son tıbbi yenilikler hakkında bilgi vermesi, salgın hastalıklar, karantina, hastaneler gibi konularda halkın bilgilendirilmesi yönleriyle, adeta bir tıp mecmuası işlevini yerine getirmeyi üstlenmektedir. Aynı zamanda halk sağlığı meselelerinde halkın fikir sahibi olmasına çalışacaktır. Fakat Sardunya Misyonu ve Hastanesi hekimi (22) Dr. Lago'nun yazısıyla başlayacağı belirtilen Sıhhi Bülten sütunu ancak 1 Ekim 1846 tarihli 17. sayıda mevcut olup, burada da Meclis-i Sıhhiye-i Şâhâne üyeleri Dr. Marchand ile Dr. Pezzoni'nin Türkiye'deki karantinalara dair yazısı yer almaktadır. İlerleyen sayılar tarandığında bu sütunun, başlangıçta amaçlanan periyotlarda yayınlanamadığı; daha sonraki dönemde Dr. Verroliot'nun "Kolera Morbus" üzerine uzun bir yazısını, bu sefer "Variété " (Muhtelif) üst başlığı altında sürdürdüğü görülmektedir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz, **Journal de Constantinople**, Osmanlı Devleti'ne karşı önyargılı olmayan bir gazetedir. İstanbul'da Babiâli'ye yakın olduğu için haberleri kaynağından almakta ve yayınlamaktadır. İmparatorlukta yürütülen yenileşme hareketlerine duyduğu büyük ilgi nedeniyle sağlık teşkilatı ve özellikle yenileşmenin bir simgesi olarak kabul ettiği Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne ile yakından ilgilidir. Okulun faaliyetini izlemekte ve okul ile ilgili haberlere sütunlarında sistemli bir şekilde yer vermekte ve yıllık faaliyet raporlarını yayınlamaktadır. Bu sebeple güvenilir ve orijinal bir kaynaktır.

Journal de Constantinople'un Yayın Hayatının Şeması

Spectateur Oriental

(İzmir, 1824-1827)

Le Smyrnéen

(İzmir, Ocak-Ekim 1824)

Courrier de Smyrne

(İzmir, 1828-1831)

Journal de Smyrne

(İzmir, 1832-1842)

Echo de l'Orient

(İzmir, 1838-1846)

Journal de Constantinople et des Intérêts Orientaux

(İstanbul, 1843-1846)

Journal de Constantinople, Echo de l'Orient

(İstanbul 1846-1866)

La Turquie

(İstanbul, 1866-1895)

L'Orient

(İstanbul, 1895-1910)

MEKTEB-i TIBBİYE-i ADLİYE-i ŞÂHANE'NİN GALATASARAY'DAKİ BİNASI

I-Mimari Tasvir

Yenilenerek, Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'ye tahsis edilen Galatasaray'daki Enderun Ağaları okulunun, 1819'daki genel görünüşü Melling tarafından çizilmiştir (23). Diğer bir resmi, Prof. Dr. Semavi Eyice tarafından özel bir koleksiyonda bulunarak yayınlanmıştır. Çini mürekkep ile yapılmış bir İstanbul panoramasında yer alan binanın yanına "college turc a Pera" notu düşülmüştür (24). Fransız Jean Marius Féraud tarafından çizilen bu resimde, bina daha belirgin olarak görülmekte ve bu çizimin, 19. yüzyılın ilk yarısında, 1825-1835 yılları arasında yapıldığı sanılmaktadır (25). Eyice bu resmin, Padişah II. Mahmud'un emriyle binanın henüz Tıp Okulu olarak restore edilmediği dönemde çizildiği, bu sebeple üzerinde "école de médecine" ibaresinin görülmediği, ancak bu çizimin binanın elde edilen en eski resmi olduğu tahmininde bulunmaktadır (26).

Journal de Constantinople, onarılıp yenilenen ve Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'ye tahsis edilen bu bina hakkında şu bilgileri vermektedir:

"Bir milletin medeniyetinin ilerlemesi, sahip olduğu yeni anıtsal yapılarla ölçülür. İstanbul, yüzyıllardır, çok sayıda görkemli camileri olan bir şehirdir; ama şimdiye kadar, hem bir sanatsal tasarım hem de kamu yararı düşüncesini temel alan anıtsal binalara sahip değildi. Bir kaç sene önce hükümet bu yolda ilerlemeğe başlamıştır ve bunun yakın zamandaki kanıtları olarak, yapımı iki yıldır sürmekte olan Üniversite (Dârülfünûn) binası ile Grand Champs-des-Morts'un (27) doğusunda, Boğaz'a nazır bir yamaç üzerinde, Topçu Kışlası ile Askeri kışla arasında yer alan yeni tıp okulu gösterilebilir. Gerek uyumlu ve güzel ölçüleri gerekse seçkin üslubu ile tanınan bu binanın yapım çalışmaları, bir buçuk yıl önce saltanat-ı seniyyenin talebi üzerine planını yapan yetenekli mimar Mösyö Smith tarafından yürütülmüştür. Bina tasvirinden anlaşılacağı ve onu gören okuyucularımızın hak verecekleri gibi, M. Smith'in ününe yakışır güzelliktedir.

Yeni tıp okulu, büyük bir iç avlu ve iki kattan oluşan paralelkenar biçiminde bir yapıdır. Ön cephedeki ana giriş kapısı, İyon ve Korint üslubuna göre yapılmış iki sıra sütuna yaslanan gösterişli bir revaktır ve üzerinde yükselen muazzam bir kubbe ile süslenmiştir.

Köşe açılarından bakıldığında bina üç katlı gibi görünür; zira bu kısımda üç sıra pencereler yer alır. Binanın dört ucuna iki sıra cam pencere ile aydınlatılmakta olan büyük salonlar yerleştirilmiştir. Bu salonlardan biri halka açık imtihanlar için olup, yanında Padişah Hazretleri için ayrılmış özel daireler bulunmaktadır. Öteki üç köşede mektepte çeşitli derslerin görüldüğü anfiler vardır.

Girişte, ana cephenin ortasında, gayet geniş yuvarlak bir salon bulunur, burası iki sıra pencere ve kubbe ile aydınlanmaktadır. Bu büyük salon kütüphane olarak kullanılacaktır; dört bir yanını çevreleyen yuvarlak galeriler, her bir kulede dizili kitapların alınıp kullanımını kolaylaştırmaktadır.

Kütüphanenin sağında ve solunda müze ve tabiat tarihi ile ilgili çeşitli koleksiyonların yer alması için yararlanılabilecek bir dizi salon çepeçevre uzanır.

Yan cephelerden birinin ortasında büyük bir merdivenle ulaşılabilen ve Padişah Hazretlerinin hususi dairelerine çıkan özel bir giriş vardır. Aynı cephede Padişahın Hekimbaşısına ve görevlilere ayrılmış odalar (logements) bulunmaktadır.

Yan cephelerden bir diğerinde de, öğrencilerin öğretimi için, onların çeşitli hastalıklar üzerinde müşahedede bulunmasına ve bilgi sahibi olmasına hizmet eden bir klinik vardır.

Ön cephedeki ana girişin ters istikametinde Boğaz'a nazır arka cephede, sayısı 300'e ulaşabilecek öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde odalar, yatakhaneler, yemekhaneler bulunur. Bu odalar iç avluya bakan ve bütün binayı çepeçevre dolaşan geniş ve güzel bir koridora açılırlar.

Okula, bina, bahçeler ve hamamlar için gerekli çok miktarda su temin edilecektir. Sadece iç avlu değil, aynı zamanda okula bitişik geniş toprakları kapsayacak biçimde bir botanik okulu (burada her ne kadar Ecole de Botanique=Botanik Okulu ifadesi kullanılmışsa da, botanik dersleri için bir botanik bahçesi kastedilmektedir) açılmıştır.

Tıp Okulu binasının inşaatında kesme taş ve tuğla da kullanılmıştır. Duvar ayakları, kornişler, sütun başlığı, baş tabanları, trabzan parmaklıkları ve sütunlar taştandır.

Okul geniş bir alanı kaplamaktadır; sadece binaların yüzölçümü on dört bin pik karedir (14 mille pic carrés).

Bütün ayrıntılarıyla üstün bir zevki yansıtan bu seçkin mimari esere saygılarımızı sunarız. İyi ve güzel olanı her zaman takdir eden Padişah Hazretlerinin her fırsatta M. Smith'e memnuniyetini ifade ettiği görülmüştür.

Binayı kısaca tasvir eden sözlerimize son verirken, okulun inşası için bundan daha güzel bir yer bulmanın imkânsız olduğunu eklemek istiyoruz. Bütün hijyenik kurallar, Hekimbaşı İsmail Efendi Hazretlerinin yüksek bilgisini yansıtan özen ve dikkatle gözetilmektedir. Doğu cephesinden bakıldığında ortaya çıkan görüş açısı, hiç tartışmasız, görülebilecek en iyi manzaraya sahiptir; Boğaz, limanın girişi, eski saray (vieux Sérail), Marmara Denizi, Asya kıyısı aynı anda bütün ihtişamıyla ayaklar altına serilmektedir" (28).

Bu tasvirden Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin ihtiyaca göre düzenlenmiş gösterişli bir bina olduğunu anlıyoruz. Burada, uzun kenarları caddeye paralel uzanan, ortasında geniş bir avlu bulunan paralelkenar bir bina çizilmektedir. Ön cephede sütunlar üzerinde yükselen kubbeli ve süslü revağı (portik=kemer) ile etkileyici bir girişi vardır. Binanın köşelerinde imtihanlar ve dersler için dört adet derslik bulunmakta, bunlardan birine bitişik, Padişahın imtihanlara nezaret etmeden önce bir süre dinlendiği özel daireler yer almaktaydı. Ana girişe yakın kütüphane ile bunun sağında ve solunda müze ve koleksiyonlar için ayrılmış salonlar vardır. Binanın yan cephesinde, hekimbaşı ve hocalar için odalar, diğer yan cephede ise öğrencilerin pratik öğretim gördükleri bir klinik vardır. Boğaz'a bakan arka cephede 300 öğrenci alabilecek şekilde hazırlanmış odalar, yatakhaneler ve yemekhaneler bulunur. Bütün odalar, binanın avluya bakan cephesini çepeçevre dolaşan bir koridora açılmakta ve odalar arasındaki bağlantı bu koridorla sağlanmaktadır.

Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne için yeni bir bina yapılması yerine Galatasaray'daki binanın tadilatına gidilerek eklemeler yapılmıştı. Şimdiye kadar bu tadilat ve eklemelerin mimarının kim olduğu bilinmiyordu. **Journal de Constantinople**'dan, eski binanın bir tıp okulu olarak kullanılabilmesi için gerekli bütün değişiklik ve ilavelerin padişahın emri üzerine Mimar Smith'in çizdiği projeye göre gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Smith, daha önce İngiliz Sarayı'nı (İngiliz Sefarethanesi) yapmış (29); İstanbul limanının iki yakasını birbirine bağlayacak bir köprü (Galata Köprüsü) inşaatı için Padişah tarafından Mimar Fossati ile birlikte görevlendirilmiş (30) ve 1849 yılında açılan Gümüşsuyu Askeri Hastanesi'nin de mimarlığını yapmıştır (31).

Yapımında kesme taş ve tuğlanın da kullanıldığı Tıbbiye binasının yüzölçümü 8.4 km²'dir. Yanındaki botanik bahçesi ile kapladığı arazinin toplamı yaklaşık 27 km² (45.000 pic kare)'dir (32).

Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin mimari özellikleri hakkında elimizde pek az bilgi vardır. Prof. Dr. Dr. Arslan Terzioğlu'nun Almanca kaynaklara dayanan araştırmasında bu konuda bilgi verilmektedir (33). 1842 yılında Leipzig'de yayınlanan bir tıp dergisinde, Dr. Bernard'ın çağdaşı bir hekimin gözlemlerinin aktarıldığı bu araştırmada, **Journal de Constantinople**'da bulunmayan; görkemli giriş kapısının üzerine nakşedilmiş padişah tuğrası, cam sera ile geniş avlunun ilerisinde ikinci bir avludan sözedilmektedir. Ayrıca burada verilen, ağaçlar arasındaki ince

minareli cami tasviri, binanın Enderun Ağaları Mektebi olarak kullanıldığı dönemde, Jean Marius Féraud tarafından yapılmış çizimini hatırlatmaktadır. Bundan başka binanın ahşap bölümlerinden bahsedilerek, yangın tehlikesinden sözedilmesi de dikkati çekmektedir.

II-Müzeler ve Kütüphane

Botanik Bahçesi ve Tabiat Tarihi (Histoire Naturelle) Müzesi:

Okulda gerek eczacılıkta kullanılan gerekse nadir nitelikte olan çok sayıda bitki ile zenginleştirilmiş bir botanik bahçesi vardı. Botanik Muallimi Salih Efendi'nin özenli çalışmaları ile düzenlenmiştir (34). Salih Efendi derslerinin yanısıra botanik bahçesini de yönetmekte ve burası için İstanbul yöresinden bitki örnekleri derleme faaliyetinin başında bulunmaktadır (35).

Alman Hekim ve Eczacı Noé, 1844 yılında İstanbul'a gelerek Botanik Bahçesi Müdürlüğüne atanmıştır (36).

1845'de müze için bir bitkiler ve hayvanlar alemi koleksiyonu yapılmasına karar verilmiş ve bu amaçla Noé, Rumeli'ye yollanmıştır. Noé, yaptığı seyahatler sonunda, Tuna balıkları, bitkiler, böcekler ve mineraller konusunda zengin bir kolleksiyon derlemiştir. Aynı yıl müzede bulunan koleksiyonun örneklerini içeren bir defter St. Petersburg'a yollanmış ve bu koleksiyonların genişletilerek Avrupa'nın öteki müzelerine de yollanmasına karar verilmiştir.

1846 yılında Mısır'a bir gezi yapan Muallim Konstantin Karateodori, buradan aralarında Clot Bey'in armağanları da bulunan çeşitli bitki, hayvan fosilleri ve mineral örnekleri ile dönmüştür (37).

Noé'nin, Ekim 1846'da yaptığı Kaz Dağı (Olimpos) ve Bursa gezilerinden de zengin derlemeler elde edilmiştir (38). Ayrıca, Dr. Foresti'nin Çin ve Hindistan'dan derlediği zengin bir koleksiyon da müzede korunuyordu (39). Müzede bir egzotik bitkiler koleksiyonu oluşturulması da planlanıyordu (40). Tabiat Tarihi Müzesinde çeşitli fizik ve kimya koleksiyonları da mevcuttu .

Zoooloji Müzesi(Le Musée de Zoologie): 1843-1844 öğretim yılında açılmıştır. Esasını Mısır Hidivi Mehmed Ali Paşa'nın, okulun açılışı vesilesiyle yollamış olduğu gayet zengin bir koleksiyon oluşturunuyordu.

Bandaj Müzesi(Le Musée des Bandages): 1844 yılında, fitik ve kırık araç-gereçleri ve ortopedik malzeme ile önemli ölçüde genişletilmiştir.

Okuldaki, **Anatomi Müzesi (Le Musé d'Anatomie)** hakkındaki bilgiler öğretim bölümünde verilmiştir.

Kütüphane (La Bibliotheque): 1843-1844 öğretim yılı raporunda N. Parlos tarafından yönetildiği bildirilmektedir. 1844'de yeni kitapların satın alınmasıyla genişletilmiştir. Ayrıca E. Ramboud, W. Beach, F. Müller, G. Vallenzasia, R. de Visioni Toltenyi, Diffenbach, Bischoff d'Altenstein gibi yazarlar; anatomi, tıbbi pratik, sağlık hizmetleri, tedavi yöntemleri, genel patoloji, ateşli hastalıklar, kronik hastalıklar, insan fizyolojisi ve bitkiler hakkındaki, dallarında klasikleşmiş kitapları kütüphaneye hediye etmişlerdir. (41)

III-Yabancı Ziyaretçilerin Görüşleri:

1846 senesinde, iki yabancı devlet görevlisinin değişik zamanlarda okulu ziyaretlerine dair haberlerde bu yabancıların izlenimlerinden okulun özellikleri hakkındaki bilgiler edinilmektedir:

"Geçen Çarşamba günü, İsveç Elçilik İşgüderi Mösyö A. Testa ile Napoli Elçilik İşgüderi Mösyö Martorana, Galatasaray Tıp Okulu'nu ziyarete gitmişlerdir. Hekimbaşı Hazretleri o sırada okulda olmadığından M. Testa ve M. Martorana, okulun müdürü Mehmed Efendi, Muallim-i Evvel (le premier professeur) Dr. Spitzer, Anatomi Muallimi Dr. Paleolog ve diğer görevliler tarafından karşılanmışlar ve ziyaretleriyle onur veren misafirler içtenlikle ağırlanmışlardır. Testa ve Martorana, sırasıyla, mineroloji, zooloji, botanik ve fizik koleksiyonlarını incelemişler, teşrih salonunu, yatakhaneleri ve sınıfları gezmişlerdir. Misafirler okulun kusursuz düzeninden son derece memnun olmuşlar, kendilerine eşlik edenlerin, öğrenci sayısı, okulun çalışmaları gibi hususlarda yaptıkları ayrıntılı açıklamaları büyük bir dikkatle dinlemişlerdir" (42).

Okulu gezen yabancılardan Odilon Barrot'nun bu ziyaretini konu edinen haberde gezilen yerler şöyle anlatılmaktadır:

"Fransız Parlamentosu'nda önemli bir yeri olan Mösyö Odilon Barrot (43), payitahtın önemli yerlerini ziyaret ettiği İstanbul gezisinde Cumartesi günü (24 Ekim 1846) Galatasaray Tıp Okulu'na da uğramıştır. Kendisi okul nazırı Hekimbaşı İsmail Efendi tarafından karşılanmış ve okulda her yeri, padişahın özel dairesini, yatakhaneleri, müzeleri, anfileri ve etüd odalarını gezmiştir. Öğrencilerle Fransızca sohbet etmiş ve onların bu dili akıcı bir şekilde konuşmalarından çok etkilenmiştir. Okulda bulunan çeşitli din ve ırktan öğrencilerin, meselâ bir İstanbullu Müslüman, bir Arnavut, bir Arap, bir Sırp, bir Rum, bir Bulgar, bir bağlantısız Ermeni (Armenian non-uni), bir Katolik Ermeni'nin aynı kıyafet içinde, aynı disiplin altında eğitilip, aynı yuvada, tam bir eşitlikle öğrenim görmeleri ve yaşamalarından dolayı duyduğu şaşkınlığı ve hayranlığı ifade etmiştir. Kendisi bu tıp okulundan sonra, Harbiye'yi de ziyarete gitmiştir. Mösyö Odilon Barrot'ya gittiği her yerde, ona Fransız elçisince tahsis edilmiş Mösyö Simon Rouet ve elçilik tercümanları eşlik etmektedir" (44).

Görkemli bir yapı olarak inşa edilen Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin iç donanımına da aynı özenin gösterildiği, döneme ait bu bilgilerden anlaşılmaktadır. Nebatat,

hayvanat ve mineraller koleksiyonu, çeşitli dönemlerde yapılan bağışlar ve derlemelerle genişletilmiştir. Okulu ziyaret edenler, binanın intizamı, müzelerin zenginliği, hocalar ve öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik işlevsel planı, daha da önemlisi farklı din, mezhep ve milliyetten insanların aynı haklara sahip olarak yetiştikleri eşitlik ortamı karşısında duydukları hayranlığı gizlememektedirler.

İlginç olan bir başka nokta da, 1846 senesine ait yıllık faaliyet raporunda binanın ihtiyaca cevap vermede yetersiz kaldığının gündeme getirilerek, ek bina yapımı talebinde bulunulmasıdır (45). Bunun üzerine Sultan Abdülmecid, Dolmabahçe sırtlarında 300 öğrenci kapasiteli, 10 derslik ve 150 yatağı kapsayacak bir hastaneyi içinde barındıran ikinci bir binanın yapılmasını emretmiş (46) ve bu iş için hazine-i hassadan (sa cassette particulière) 250. 000 Florinlik (5. 000 kese) bir para tahsis etmiştir (47). Haberin devamında Galatasaray'daki binanın ilk(école primaire) ve idadi öğretimine ayrılmasının düşünüldüğü belirtilmektedir.

IV-Binanın Yanması

Özenle yenilenerek donatılan, Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne binası 1848 yılında bir yangın felaketiyle karşılaşır. Gazete sayılarının sistemli taranması esnasında İstanbul'daki yangın haberlerinin sıklığı göze çarpmaktadır. Verilen yangın haberlerinin yanı sıra bu tehlikeye dikkat çekilerek şehirde daha etkili bir yangın söndürme sisteminin gereği üzerinde durulmaktadır. İstanbul halkını madden ve manen perişan eden yangınlardan biri, 11 Kasım 1848 günü Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'ye de ulaşmıştır. **Journal de Constantinople**'de okulun yanışını bildiren habere daha önce yapılan bazı araştırmalarda da kısmen değinilmiştir (48).

Gazetede ilk haber olarak yer alan yangın haberinin tam çevirisi şöyledir:

"Yangın Var! Yangın Var!

Bu çığlık neredeyse her gece Osmanlı İmparatorluğu'nun payitahtı İstanbul'da duyulur ve halk bu sesi duyar duymaz, gözü doymaz alevlerin nereye tahrip ettiğini anlamak için oraya koşturur. Korkulacak bir şey olmadığı anlaşıncı insanlar tekrar uykularına ve yüzlerce yangın kurbanının başına gelenleri gördükleri kâbuslarına geri dönerler. Tulumbacılar ve su taşıyıcıları her seferinde yangınla mücadelede aciz kalırlar. Cayır cayır yükselen alevler karşısında, ellerinden, bunları kendi haline bırakmaktan başka bir şey gelmez. Rüzgârla daha da güçlenerek ileri saldıran alevleri kim durdurabilir? Evlere gelince, onlar da yangına ekmek olmaktan başka ne işe yarıyorlar? Yangının kendilerini tehdit ettiğini görenler harekete geçip; yaşlılar, kadınlar, çocuklar, kendini şöyle ya da böyle iyi hissedenler, yarı çıplak sokaklara dökülüp ya değerli bir eşya ya da bir çamaşırı kurtarmak için didinip dururlar. Bu hengâmede eşyaların yarısı kırılıp dökülür; öteki yarısı ise hırsızların payına düşer. Hamalların, kaçan insanların bağırışları, tulumbacılarla sakaların çığlıklarına karışır. İşte bu perişan sahneden manzaralar: Her yere hakim olan kargaşa,

perişanlıkve dehşet ! Gelip geçen kötü niyetli insanlar, yangının ulaşamadığı yerleri yağmalarlar. Kurtarıldıktan sonra birine emanet edilen eşyalar bir daha asla geri gelmez, çalınmıştır. Burada anlatılanlar, artık İstanbul'da alışılmış vak'alar olmuştur ve bu hal, bir kaç aydan beri, misafirpervetlik kurallarına adeta dini bir ibadetmişçesine uyulan İstanbul gibi bir şehirde, kanıksanır hale gelmiştir. Müslüman ahlâkının benzersiz özelliklerinden olan bu kurallara artık uyulamamaktadır. Fransızların yaşadıkları mahalleler yangın dolayısıyla hemen hemen tamamen hasar görmüştür. Bir zamanlar nüfusu beş bin olarak tahmin edilen Beyoğlu şimdi bir kaç yüze inmiştir. Bu mahalle, yangınlardan önce gayet sıkışık bir yerken, elli yıl içinde arazi iki misli genişletilmiştir! Bu sene meydana gelen felaketlerin ardından 40. 000 kişi evsiz barksız kalmıştır. Bu insanlar nereye göçeceklerdir bilmiyoruz. Hükûmet, bazı tedbirler alarak, ileride evlerin yangına daha dayanıklı şekilde inşa edilmesi, konutların taştan, tuğladan ve kerpiçten yapılması için her türlü masrafta bulunmayı göze almıştır.

Bu kurala uyulması kanun gereğidir, aksi halde İstanbul çöle dönecektir. Zira alevlere tutsak bir şehirde kimse oturmak istemez. Tartıştığımız bu tedbirleri almak için, en azından, hali hazırda çok yetersiz olan tulumacı teşkilatını yeniden düzenlemek gerekmektedir.

"Yangın var!" çığılığı İstanbul'da çok duyulan bir sestir. 5 ve 6 Ekim'de Kasımpaşa'da çıkan yangında 300 ya da 400 ev kül olmuştur. Bugün ise, bundan sadece altı gün sonra 11 Ekim'de çıkan yangını haber veriyoruz.

Geçen Çarşamba (11 Ekim 1848, Çarşamba) gece saat 10. 00 dolaylarında Beyoğlu semtinin en dar yerlerinden biri olan Linardi Sokak'taki küçük bir evde yangın başlamış, hemen hemen bütün evlerin ahşap ve eski olmaları adeta bir yığın gibi yanyana istiflenmeleri yüzünden yangın hızla ilerlemiş; güneyden esen yeterince güçlü bir rüzgârın yardımıyla kuvvetlenmiştir. Yardıma Cadde-i Kebir'deki (Grand rue de Pera, İstiklâl Caddesi) evlerden başlanmış ve burada biraz önü alınmıştır. Yoksa 6 Eylül'de yaşanan felaketten farksız bir yangınla karşılaşılacaktı. Bu arada, geçen zaman zarfında, yangın bir başka koldan Polonya Caddesine yayılarak orayı mahvetmiş, Yeni Çarşı Caddesine girerek evlerin büyük kısmını alevler içinde bırakmıştır. Öteki koldan ise güneyden esen rüzgarın yardımıyla Galatasaray Tıp Okulu'na yönelmiş ve bu bina yangının ilk çıktığı yerden hayli uzak kalmasına rağmen alevler öylesine hız kazanmıştır ki sanki bir ateş tufanı gibi okul binasını sarmış, savunmaya fırsat kalmadan binayı ele geçirmiştir. Okulun iç avlusunda üç veya dört tulumba çalışırken, Bahriye Nazırı Mehmed Ali Paşa Hazretleri ve Harbiye Nazırı Rıza Paşa Hazretleri olay yerine koşmuşlardır. Diğer taraftan, Galatasaray Okulu'na çok yakın olan Yeni Çarşı Caddesi'nde uğraşanları da Tophane Müşiri Ahmed Fethi Paşa idare etmiştir.

Sekiz saat içinde yangın, 15 milyon değerinde 300 evi ve muhteşem Galatasaray Tıp Okulu'nu mahvetmiştir; eczane, giysi deposu, 40 hoca ile 400 öğrencinin eşyalarının çoğu, nebatat bahçesi, seralar ve nihayet kütüphane ile fizik ve kimya koleksiyonlarının içinde

bulunduğu bütün müze tamamıyla alevler içinde kaybolmuşlardır; bu belki de bir daha yerine konulamayacak ölçüde büyük bir kayıptır, zira Tıp Okulu'nun müzesi, Avrupa'daki en mükemmel örnekleriyle karşılaştırılabilecek düzeyde bir koleksiyondur. Maddi zarar en az 20 milyon kuruştur. On beş yıldır özen ve özveriyle yapılan her şey kaybedilmiştir; derslere ise, hükümet bu konuda bir karar alarak açıklama yapana kadar, ara verilmiştir.

Bu elim haberi bitirirken, şunu da eklemek isteriz ki, Fransa Cumhuriyeti Başkonsolosluğu tercümanları Mösyö Cor ve Mösyö Dauprat sayesinde, Linardi ve Polonya Sokaklarında oturan insanların büyük çoğunluğu eşyalarının mühim bir kısmını kurtarabilmişlerdir. Fransız Elçiliği'nin bahçesi, ivedilikle halkın yararlanmasına açılmış, göz açıp kapayıncaya kadar bahçe bir kamp yerine dönüştürülmüş ve konsolosluk kahyası Mösyö Jacques, M. Cor ve M. Dauprat'ya yardım etmiştir "(49).

Bu satırlardan anlaşılacağı gibi, yangın, Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin, Tünel'e doğru, iki sokak altındaki Linardi Sokak'ta bir evde, 11 Kasım 1848 Çarşamba günü gecesi saat 10. 00 sularında başlamıştır. Burası bugünkü Eski Çiçekçi Sokak olsa gerektir. Bu dar sokakta bulunan bitişik nizamdaki ahşap evlerden başlayan yangın, rüzgârın etkisiyle, bir yandan Polonya Sokağı'na (bugünkü Nuruziya Sokak), öte yandan ise Tıbbiye'nin bitişikindeki Yeni Çarşı Caddesi'ne yayılmış ve Tıbbiye binasına sıçramıştır. Bahriye ve Harbiye Nazırları ile Tophane Müşiri Ahmed Fethi Paşa olay yerine koşarak, yangın söndürme çalışmalarını yönetmişler, ancak tulumbacıların gayretleri güçlü alevler karşısında yetersiz kalmıştır. Sekiz saat süren yangın sonucu civardaki 300 ev ile Galatasaray'daki Tıbbiye'nin eczane, giysi deposu, hoca ve öğrencilerin eşyaları, botanik bahçesi, seraları, tabiat tarihi, fizik ve kimya koleksiyonları ile kütüphanesi tamamen yanmıştır. Kayıplar arasında Dr.Forestî'nin Çin'e ve Hindistan'a yaptığı seyahatlerde topladığı bilim ve sanat objeleri koleksiyonu da vardır (50).

İstanbul'u sarsan bu felaket karşısında, Fransız elçilik misyonu harekete geçmiş ve olay yerine çok yakın olan -bugünkü Nuruziya Sokak'taki Fransız Sarayı (Sefarethanesi) bahçesi yangında evsiz kalanlar için geçici olarak barınak haline getirilmiştir. Bu konudaki haberin **Journal de Constantinople**'da yayınlanması üzerine E. Dauprat, gazeteye gönderdiği teşekkür mektubunda bu emrin Başkonsolos tarafından verildiğini ve teşekkür edilmesi gereken kişinin kendileri değil başkonsolos olduğunu bildirmiştir (51).

V-Yangın Sonrası

Yangından hemen sonra, **Journal de Constantinople**'da yayınlanan bir haberden, bir süre ara verilen tıp öğretiminin sürdürülebilmesi için geçici olarak Humbarahane Kışlası'nın seçildiğini, ayrıca yine Beyoğlu civarında (Grand Champs -des- Morts) yeni bir Tıbbiye yapımının düşünüldüğünü öğreniyoruz:

"Galatasaray'ın yangınla yok olmasından sonra Humbarahane Kışlası Tıbbiye olarak kullanılmak amacıyla Hekimbaşı ve Mektep Nazırı olan Abdülhak Efendi'nin emrine verilmiştir. Dersaadet'de bulunan bütün yabancı öğrenciler Maltepe Hastanesi'nde kalacaklardır. Bir süre sonra hazır hale gelecek olan Humbarahane Kışlası, Grand Champs -des- Morts'da yeni bir tıp okulu yapılana kadar Tıp Okulu olarak hizmet verecektir (52).

Yangından on gün sonra, 21 Kasım 1848 Salı günü, devlet ileri gelenleri, Hekimbaşı ve Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne Nazırı Abdülhak Molla ile Mimar Smith'in, yanan Tıbbiye binasında inceleme yaptıkları ve Sadrazam Reşit Paşa'nın, Padişah adına, Smith'i yeni bir bina planı çizmekle görevlendirdiği anlaşılmaktadır:

"Geçen Salı günü (21 Kasım) Tophane Müşiri Ahmet Fethi Paşa, Tophane salonlarından birinde verdiği yemekte, Sadrazam Reşid Paşa, Bahriye Nazırı Mehmed Ali Paşa, Yüksek Adalet Divanı Başkanı Rifat Paşa, Harbiye Nazırı Rıza Paşa, Zaptiye Nazırı Mehmed Paşa, Darphane Nazırı Tahir Paşa, Umur-ı Nafia Nazırı İsmail Paşa, Hekimbaşı Abdülhak Efendi ve İngiliz Sarayı'nın Mimarı Mr. Smith'i ağırlamıştır. Öğle yemeğinden sonra atla Galatasaray'a gitmişler ve 45 bin pic kare (yaklaşık 27 km²) alanın mahvolmuş manzarasını üzüntüyle seyretmişlerdir. Bu binanın planını yapan Mr. Smith olduğu için beraberce yangında tahrib olan binayı incelemişlerdir. İncelemeden sonra Sadrazam Hazretleri, Hünkâr adına, Mr. Smith'e yeni bir bina yapmak üzere proje hazırlaması emrini vermiştir" (53).

Journal de Constantinople, Humbarahane'nin tıp öğretimi için hazırlanması faaliyetlerini de ilgiyle izlemiştir:

"11 Ekim'deki feci yangında, Galatasaray Tıp Okulu'nun sahip olduğu zenginliklerle birlikte yanmasından sonra, geçici olarak, derslerin Humbarahane Kışlası'nda yapılmasına karar verilmişti. O günden beri de bina bu amaç için hazırlanmaktadır. Hekimbaşı Abdülhak Efendi'nin gayretleri sayesinde epey mesafe kaydedilmiş olup, derslerin tekrarı ile vakit kaybedilmeyecektir. Aldığı parlak sonuçlarla bu okul beklenilmeğe değerdir. Zira zamanla kaybedilen açık kapanacak, Padişah ve nazırların çabalarına layık olduğunu gösterecektir. Bu okul, Sultan Mahmud'un başlattığı, en övgüye değer selefi Sultan Abdülmecid tarafından sürdürülen yenileşme hareketinin bağlı olduğu sisteme onur veren kurumlardan biridir" (54).

Gazetede, yangın sonrasında tıp öğretiminin durumu ve Humbarahane Kışlası'ndaki hazırlıklar hakkında bilgiler de bulabiliyoruz:

"Bilindiği gibi, Galatasaray'daki güzel binanın, 11 Ekim 1848 günündeki, son büyük Beyoğlu yangınında kül olması nedeniyle, Hünkâr Hazretleri, Tıp Okulu'nda derslerin, Hekimbaşı Abdülhak Efendi'nin nezareti altında, geçici olarak, Humbarahane Kışlası'nda yapılmasını emretmişti.

Kışla çok eskimiş durumdaydı ama öte yandan da derslerin geciktirilmemesi keyfiyeti hasıl olmuştı. Bu sebeple, çalışmaların hızlandırılarak, acilen malzeme sağlanması başarıldı. Hekimbaşı Abdülhak Efendi, bir ay önce hızlı ve etkili bir çalışmayla, evleri İstanbul'dan uzak olanların barınma ihtiyaçlarının temini için onları, hemen yangından sonra, Maltepe Hastanesi'ne yerleştirmişti. Bugün, Tıbbiye'nin bütün öğrencileri Humbarahane'dedir. Tıbbiye hocaları, dersleri düzenlemek üzere, Hekimbaşının davetiyle bir araya gelmişlerdir. Ders Nazırı Hayrullah Efendi'nin başkanlığında dersler paylaşılarak, öğretime başlanmıştır. Tıp Okulu'nda derslerin eskisi gibi gerçekleştirilebilmesi için, Abdülhak Efendi hiç bir tedbiri ihmal etmemiştir. Humbarahane içinde tıbbi klinik için bir hastane ile bir de cerrahi hastane oluşturulmuştur. Binada ayrıca bir konsültasyon salonu, bir de ücretsiz aşı odası yapılmıştır (55). Halkın bu imkanlardan büyük ölçüde yararlanabilmesi için, Sadrazam Reşid Paşa, İstanbul'un çeşitli mahalle ve semtlerinde oturan kişilerin fikirlerini almıştır.

Öğrencilerin ilerlemesi için, elinden gelen her türlü çaba ve ilgiyi esirgemeyen Hekimbaşı Abdülhak Efendi, kaybedilen zamanı gözönüne alarak, geçici bir süre için cuma tatillerini iptal etmiş ve bu günlerde de diğer günlerde olduğu gibi ders yapılmasını sağlamıştır. Ayrıca 8 günde bir olan öğrenci çıkış iznini 15 günde bire çıkarmıştır (56).

Bu haberlerden anlaşıldığına göre, Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin yanmasından sonra, öğretim mekanı olarak Humbarahane Kışlası seçilmiş, ancak eskimiş kışla binasının tadilatı ve kesintiye uğrayan derslere fazla zaman kaybedilmeden dönülmesi problemi ortaya çıkmıştır. Hekimbaşı Abdülhak Efendi, bir ay gibi kısa bir zamanda, gereken çalışmaları yürütmüş, yangından sonra Maltepe Hastanesi'ne gönderilen yatılı öğrenciler Humbarahane'ye alınmış, hocalar toplantıya çağrılarak durum değerlendirilmiş ve Hayrullah Efendi'nin ders nazırlığı altında görev bölümü yapılarak derslere başlanmıştır. Binada biri tıbbi klinik diğeri de cerrahi için olmak üzere iki hastane faaliyete sokulmuş, konsültasyon salonu ile ücretsiz aşı odası hizmete açılmıştır. Öğretimde ortaya çıkan açığı kapatmak üzere, bir süre için, tatil günlerinde de ders yapılmış ve öğrencilere verilen izinler azaltılmıştır. Bu arada, Tıbbiye Galatasaray'dayken müdür olan Mehmed Efendi'nin yerine Osman Bey getirilmiştir:

"Galatasaray Okulu Müdürü Mehmed Efendi, aynı sıfatla Maltepe Hastanesi'ne atanmış, bu vesileyle 3. sınıftan memuriyet rütbesine yükselmiştir. Mehmed Efendi'nin yerine, Galatasaray Mektebi Müdürlüğüne Osman Bey getirilmiştir" (57).

Bu haberde, Tıbbiye'nin, Humbarahane'ye taşınmış olmasına rağmen hala Galatasaray Okulu adıyla anılması ilgi çekicidir.

Bu bölümde son olarak değinmek istediğimiz haber Tıp Okulu'nda bulunan koleksiyonlar ile ilgilidir:

"Galatasaray Tıp Okulu'nun binasını ve müzesini mahveden yangından bir süre sonra, Rus Devleti Müşaviri ve Odessa Botanik Bahçesi Müdürü Şövalye Nordmann, binanın müzesinin restorasyonunda yer alıp İstanbul'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'ye yardım etmek için Dersaadet'e gelmiş ve Hekimbaşı Abdülhak Efendi'ye, biri balıklar, diğeri taşlar olmak üzere iki koleksiyon ve kendi eseri olan **Fauna pontica'yı** (Pontus bölgesinden hayvan örnekleri koleksiyonu) sunmuştur.

Durumu Hekimbaşı Hazretlerinden öğrenen Zât-ı Şâhâneleri, her iki koleksiyonu da ayrıntılarıyla incelemiş ve M. Nordmann'a memnuniyetini ifade etmek lutfunda bulunmuş ve bu içten armağanlarından dolayı kendisini pırlantalarla süslü muhteşem bir nişan ile taltif etmiştir" (58).

Böylece Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin Galatasaray dönemi kapanmış, yangından sonra Humbarahane Kışlası'na taşınan Tıbbiye öğretimine burada devam etmiştir.

NOTLAR

- 1-Gérard Groc ve İbrahim Çağlar, **La Presse Française**. İstanbul 1985, s. 12.
- 2-Orhan Koloğlu, "Türkçe Dışı Basın", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C. 1 (1985), s. 94.
- 3-Ahmed Güner Sayar, **Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması**, İstanbul 1986, s. 194-196.
- 4-Zeki Arıkan, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde İzmir Basını", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C. 1, (İstanbul, 1985), s. 103.
- 5-Orhan Koloğlu, **a. g. m.**, s. 104. ; Groc ve Çağlar: **a. g. e.**, s. 88.
- 6-J. Groc ve İ. Çağlar, **a. g. e.**, s. 123.
- 7-Ayrıntılı bilgi için bkz. Zeki Arıkan, **a. g. m.** s. 103-111
- 8-BOA, İrade, Meclis-i Vâlâ, No:843, Deschamps'ın iki istidasının Türkçe çevirileri.
- 9-BOA, İrade, Meclis-i Vâlâ, No:843, 19 Ramazan 1258 /22 Ekim 1842 tarihli Meclis-i Vâlâ mazbatası.
- 10-BOA, İrade, Meclis-i Vâlâ, No:843, 4 Şevval 1258 / 8 Kasım 1842 tarihli irade.
- 11-Ragıp Özdem, 'Tanzimattan Beri Yazı Diliğimiz', **100. Yılında Tanzimat**, İstanbul 1940, s. 589.
- 12-BOA, İrade Hariciye, No:1012.
- 13-Orhan Koloğlu, **a. g. m.**, s. 95.
- 14-JCIO, 26 Temmuz 1843, Sene:1, Sayı:40.
- 15 -BOA, İrade Hariciye, No: 1865.
- 16-BOA, İrade Hariciye, No: 1938.
- 17-J. Groc ve İ. Çağlar, **a. g. e.**, s. 95.
- 18-BOA, İrade Dahiliye, No: 1872.
- 19-JCEO, Sayı:2(16 Ağustos 1846).
- 20-Ay. es. , Sayı:12 (6 Ekim 1846) .
- 21-Ay. es.
- 22-Dr. Lago'nun bu görevi için bkz. JCEO, Sayı:18 (6 Kasım 1846).
- 23-M. Melling, **Voyage pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore**. Paris 1819, Levha 19.
- 24-Semavi Eyice, "Dr. Bernard ve Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'ye dair birkaç not", **Türk Tıbbının Batılılaşması** (Yay. :A. Terzioğlu ve E. Lucius) İstanbul 1993, s. 106
- 25-Turhan Baytop, "Türkiye'de Eczacılık Öğretiminin 150 Yılı", **Türkiye'de Eczacılık Öğretiminin 150. Yıldönümü Toplantısı**, İstanbul 1989, s. 10.
- 26-Semavi Eyice, **a. g. m.**, s. 107. Ayrıca bkz. Arslan Terzioğlu, "Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin Tesisi ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesinde Önemi", **Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesine Katkıları** (Yay. Arslan Terzioğlu- Erwin Lucius) İstanbul 1993, s. 15.

27-Grand Champs des Morts, Fransızca kaynaklarda sık kullanılan bir yer adıdır. Bu konuda;Turgut Kut, Semavi Eyice ve Jak Deleon Beylerin fikirlerine başvurulmuştur. Onların verdikleri bilgilere ve gazetede zikredilen ifadelere göre, burası, bugün Beyoğlu (Pera) olarak bilinen bölge olup, o zamanlar Taksim , Tophane sırtları, İstiklal Caddesi'nin her iki yanı ve Gümüşsuyu'nu içine alan geniş bir bölgeydi. 18. yüzyılda ve 19. yüzyıl başında bu arazide büyük bir mezarlık bulunmaktaydı (Büyük Mezaristan). Ayrıca eskiden Taksim'de bulunan Topçu Kışlası ile Mekteb-i Harbiye binası da bu alanın içinde gösteriliyordu. *Petit Champ des Morts* (Küçük Mezaristan) ise bugün, Meşrutiyet Caddesi, Tepebaşı, Kasımpaşa sırtları, Hasköy ve Tarlabası olarak bilinen bölgeyi kapsamaktaydı.

28-JCEO, Sayı:115 (14 Eylül 1848).

29-Ay. es. , Sayı:129 (24 Kasım 1848).

30-Ay. es. , Sayı:128 (19 Kasım 1848).

31-Ay. es. , Sayı:196 (4 Kasım 1849).

32-Ay. es. , Sayı:129 (24 Kasım 1848).

33-Arslan Terzioğlu, "Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'ye dair şimdiye kadar bilinmeyen Almanca Kaynaklar", **Tarih ve Toplum**, Sayı:100 (Nisan 1992) s. 20.

34-1842-1843 raporu.

35-1843-1844 raporu.

36-Turhan Baytop, **Türk Eczacılık Tarihi**. İstanbul 1985, s. 427.

37-JCEO, Sayı:12 (6 Ekim 1846).

38-Ay. es. , Sayı:15 (28 Ekim 1846).

39-Ay. es. , Sayı:121 (14 Ekim 1848).

40-1845-1846 raporu. ; Turhan Baytop, "Türkiye'de İlk Herbaryum", **Türk Eczacılık Tarihi Katkılar-I**, İstanbul 1992, s. 1-5.

41-1843-1844 raporu.

42-JCEO, Sayı:13 (11 Ekim 1846).

43-Bu zatın İstanbul'a gelişi, gazetenin 21 Ekim 1846 tarihli 15. sayısında verilmekte ve ziyaretinin ayrıntıları izleyen sayılarda yer almaktadır.

44-JCEO, Sayı:16 (26 Ekim 1846).

45-1845-1846 raporu.

46-JCEO, Sayı:3 (21 Ağustos 1846).

47-Ay. es. , Sayı:12 (6 Ekim 1846).

48- A. Terzioğlu, "Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane'ye Dair Şimdiye Kadar Bilinmeyen Almanca Kaynaklar", **Tarih Ve Toplum**, Sayı 100 (Nisan, 1992), s. 17-26.

49-JCEO, Sayı:121 (14 Ekim 1848). ; **Takvim-i Vekâyi** (No:392 (21 ZA 1264) ise yangını şu şekilde bildirmektedir:

"Kezâlik mâh-ı mezkûrun (adı geçen ayın, Zilka'de) on dördüncü pençşenbe gecesı (12 Ekim 1848 Perşembe) saat altı kararlarında Beyoğlu'nda Yeni Çarşu'da Terzi Yani'nin hanesinden kazaen zuhûr eden ateş etrafına sirayet ederek tahminen iki yüz bab hane ve Tıp Okulu ve karavulhane (karakol) ve altmış aded dekâkin (dükkanlar) muhterik olarak söyündürülmüştür. Görüldüğü gibi **Journal de Constantinople** ile **Takvim-i Vekayi** arasında bir günlük bir fark vardır. Ayrıca yangının çıktığı sokak da aynı değildir.

50-JCEO. , Sayı:121 (14 Ekim 1848).

51-Ay. es. , Sayı:122 (19 Ekim 1848) .

52-Ay. es.

53-Ay. es. , Sayı:129 (24 Kasım 1848).

54-Ay. es. , Sayı:132 (9 Aralık 1848).

55-Humbarahane'deki hastane ve aşı yerinin faaliyet geçtiği **Takvim-i Vekâyi**'de (No:399, 28 S. 1265) duyurulmuş ve bundan böyle hastalar ile aşılınmak isteyenlerin Humbarahane'ye başvurmaları istenmiştir.

56-JCEO, Sayı:140 (19 Ocak 1848).

57-Ay. es. , Sayı:141 (24 Ocak 1849).

58-Ay. es. , Sayı:167 (9 Haziran 1849).

II. BÖLÜM

MEKTEB-i TIBBİYE-i ADLİYE-i ŞAHANE'DE ÖĞRETİM

I-Öğretim Dili

Rıza Tahsin'e göre; Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de öğretim dili Fransızcadır. Tıphane ve Cerrahhane'den Galatasaray'daki Tıbbiye'ye nakledilen öğrencilerin çoğunun Fransızca'yı tam anlayamadıkları ve konuşmaya muktedir olmadıkları görülünce bir imtihandan geçirilmişler ve bunda yeterli bulunmayanlar ilk sınıfa alınırken, durumu iyi olanlar, Fransızca, tarih ve diğer dersleri görecekleri ikinci sınıfa verilmişlerdir (1).

Bu bilgiler ile Dr. Spitzer'in hazırladığı 1846 yılı faaliyet raporunun ilgili bölümleri uyum göstermektedir. Spitzer 1838'de mevcut 80 öğrenciden tıp öğretimini takip etmeye yeterli olanların sayısını 15 olarak vermektedir. Diğerleri idadi sınıflarda hem anadillerinden hem de Fransızcadan derslere tâbi tutulmuşlardır. Spitzer, tıbbi terminolojinin oluşmadığı, tıbbi literatürün yeterli olmadığı bir ülkede, tıp öğrencilerinin Batı seviyesindeki dersleri izleyebilmeleri için yabancı dil yani Fransızca öğretimin şart olduğunu ifade eder. Bu bize tıp derslerinin Fransızca yapıldığına dair kuvvetli bir ipucu vermektedir.

Faaliyet raporlarına baktığımızda, yabancı ülkelerden temsilcilerin, elçilik görevlilerinin hazır bulunduğu 1843 yılı mezuniyet töreninde, tez savunmaları ve imtihanların tamamen Fransızca yapıldığını görmekteyiz. 1845 ve 1848 yılları mezuniyet törenlerinde, yıllık raporun okunmasından önce bir öğrencinin Padişaha hitaben Fransızca teşekkür konuşması yaptığı da bilinmektedir. Buna karşılık, 1846'da, her zamanki gibi Padişah huzurunda gerçekleştirilen ve Mısır Hidivi Mehmed Ali Paşa'nın da katıldığı mezuniyet töreninde konuşmalar, bazen Türkçe bazen de Fransızca yapılmıştır.

Tıbbiye'ye alınan öğrenciler arasında, kendi dillerini mükemmel derecede kullanamadıkları için derslerde başarısız olan, sınıfta kalanlar ve öğretim kadrosu açısından ciddi bir sorun yaratanlar vardır. Buna çare olarak, öncelikle idadi devre, Türkçe, Arapça ve Farsça gibi derslerle takviye edilmeye çalışılmıştır. Nihayet 1846 yılında esas olarak elzem olan Fransızcanın yanısıra Türkçe öğretime de aynı derecede önem verilmesi fikri benimsenmiş ve ilk sınıflarda Doğu dilleri ile Fransızca öğretiminin birbirine paralel olarak ilerlemesi kararlaştırılmıştır.

Başarısızlığın belki de en önemli sonucu her yıl verilen mezun sayısının arzulan seviyeye ulaşmamasıdır. Nitekim yine 1846'da uygulanan bir yöntemle ordunun acil sağlık elemanı ihtiyacını bir nebze olsun karşılamak üzere Tıp Okulu'nda, Türkçe öğretim alan ve Türkçeye çevrilmiş kaynaklardan yararlanan bir sağlık memurları sınıfı faaliyete geçirilmiştir.

Aynı tedbirlerin 1848 yılında da devam ettirildiğini ve Sağlık Memurları sınıfının açılmasında başlıca âmil olan Hekimbaşı İsmail Efendi'nin, bu sene içinde, sadece Türkçe derslerinin işlendiği bir ihtiyat sınıfı oluşmasına ağırlığını koyduğunu görüyoruz.

Tıp Okulu'ndaki öğretim dili, **Journal de Constantinople**'de çıkan başka yazılarda da gündeme getirilmektedir. 1846 faaliyet raporundan sonra yayınlanan bir yazıda Türkçe ve Fransızca öğretimi ele alınarak özetle şu görüşler ileri sürülmüştür:

"Bir dil, bilimin hazinelerini ortaya çıkarmaya, buluşları arttırmaya, bilinenleri dile getirmeye yarayan bir vasıta. Bu sebeple bilim dilinin esneklik kazanmış, ustalıklı ve mükemmelliğe ulaşmış bulunma özelliklerini taşıması gerekir. Etkisinde kaldığı Arapça ve Farsça gibi iki büyük dilin özelliklerini kendisinde birleştirmiş bir dil olan Türkçeyi öğrenmek isteyen bir Batılı bu üç dili birden öğrenmek zorunda kalmaktadır. Türkiye ile Avrupa arasındaki ilişkileri yıllardır sıkıntıya sokan sebep bu güçlülüdür. Fransızca ise diplomasinin, dünya ticaretinin ve medeniyetlerin ortak iletişim aracı haline gelmiş, Batı bilgilerinin Doğu ile alışverişinde, ortak para birimi gibi rahatlıkla kullanılabilir, bir tercüman konumundadır. Bu durumda, bilimin meyvalarından faydalanabilmek için, Galatasaray Tıp Okulu'nda olduğu gibi, en iyi bileşime sahip ve en donanımlı dil kabul edilen Fransızcadan yararlanılmalıdır (2).

Burada açıkça görüldüğü gibi **Journal de Constantinople**, Osmanlı İmparatorluğu'nda bilimlerin öğretilmesinde, her kapıyı açan Fransızcanın, resmi dil olan Türkçe ile birlikte kullanılmasını savunmaktadır. Bu görüşünü, Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin tedrisatına dayandırması dikkat çekicidir.

II-Yıllık Faaliyet Raporları

Osmanlı Devleti'nde modernleşmenin göstergesi olarak kabul edilen Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne ile ilgili her gelişme **Journal de Constantinople** tarafından dikkatle izlenmekte ve her sene, Klinikler Direktörü tarafından hazırlanarak Padişah'a sunulan yıllık faaliyet raporlarının tam metni bu gazetede yayınlanmaktaydı. Bu raporlardan, okulun Galatasaray'daki gelişimi hakkında şimdiye kadar bilinmeyenleri öğrenmek mümkün olmaktadır. 1843-1848 yılları arasında bu raporları tam metin halinde yayınlayan tek kaynak **Journal de**

Constantinople'dur. Asıllarının Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde olması gerekir ancak bugüne kadar bulunamamıştır. Bu itibarla, okulda izlenen öğretimi bütün ayrıntılarıyla anlatan bu faaliyet raporlar çok önemlidir.

Journal de Constantinople'de Dr. Bernard'ın hazırladığı 1842-1843 ve 1843-1844 öğretim yıllarına ait faaliyet raporları ile, onun ölümü üzerine yerine geçen Dr. Spitzer tarafından hazırlanmış 1845-1846 ve 1847-1848 öğretim yıllarına ait faaliyet raporları bulunmaktadır. Gazetede, 1845 yılında yapılan mezuniyet töreni ile Spitzer'in hazırladığı yıllık raporun Padişah'a sunulduğunu bildiren haberler yer almasına rağmen, bu yıla ait faaliyet raporu yayınlanmamıştır. Dolayısıyla **Journal de Constantinople'den**, okulun 1845 yılı faaliyetleri hakkında bilgi edinmek mümkün olmamıştır. Ayrıca gazetenin 1847 senesine ait hiç bir sayısı Türkiye'de bulunmadığı için, bu seneye dair rapor da görülememiştir.

Okulun, ilk mezunlarını verdiği 1842-1843 öğretim yılına ait Dr. Bernard tarafından hazırlanan rapor şöyledir :

"GALATASARAY TIP OKULU'NUN 1258-1259 (1842-1843) SENESİ FAALİYETLERİNE DAİR, 25 ŞABAN (20 EYLÜL)'DA PADIŞAH HAZRETLERİNE SUNULAN RAPOR (3):

Haşmetmeap!

Galatasaray Tıp Okulu'nun beşinci öğretim yılı sona ermiş bulunuyor; bu sene, ilk defa, tıp ve cerrahiye dair derin bir bilgi için gerekli her unsuru içine alan tıp ve cerrahi derslerinin düzenli ve kesintisiz olarak işlenip tamamlandığı mükemmel bir devre olmuştur.

Zat-ı Şâhânelerinin bu kuruma göstermek lûtfunda bulundukları, adeta bir baba şefkatini andıran himayeleri ve itinaları olmasaydı; ve ülkedeki tıp öğretiminin gelişmesinin önünde bulunan çeşitli engelleri bütün övgülerin üstünde bir sebatla aşmasını bilen ve bu çabaları tıp hizmetinin organizasyonu açısından memnuniyet verici sonuçlar elde edilmesine yol açan Hekimbaşı Abdülhak Efendi Hazretlerinin aydınca geyretleri olmasaydı, Osmanlı İmparatorluğu ile onun hekime ihtiyaç duyan ordusu için son derece önemli olan bu amaca ulaşamazdık.

Bu genç tıp kurumunun açılışından beri, temel ve tıp bilimleri kadrosu her yıl genişletilmektedir; ve sona ermiş bulunan bu öğretim yılına ait öğretim kadrosu şöyledir:

1-ilk ve İdadi Sınıflar (Les Classes élémentaires et préparatoires):

Birinci sınıfta, Akif Efendi, Şınorkyan ve Kalos tarafından Fransız dilinin esasları; İmam Efendi, Ahmed Efendi ve Mehmed Efendi tarafından Türkçe ve Arapça dillerinin esasları.

İkinci sınıfta, aynı zamanda Latince dil derslerini vermekte olan Mösyö Guerieri tarafından Fransızca grameri, aritmetik ve coğrafyaya giriş dersleri; İsmail Efendi tarafından Arapça dil dersi.

Üçüncü sınıfta: Mösyö Rouet tarafından Fransızca üslûbu, matematik, tarih, coğrafya ve zooloji dersleri; Derviş Efendi tarafından geometri dersi; İsmail Efendi tarafından Arapça dil dersi. Bütün sınıflarda resim ve güzel yazı dersleri Tevfik Bey ve Kâmil Efendi tarafından öğretilmektedir.

2- Dört yıllık Tıp ve Cerrahi dönemi dersleri

(Quatre annés de Médecine et de Chirurgie):

Birinci sene: Profesör Spitzer tarafından kadavra diseksiyonu ile desteklenen deskriptif anatomi (4) ve mikroskopik anatomi; Profesör Derviş Efendi tarafından tıbbi fizik ve genel kimya ; Profesör Salih Efendi tarafından botanik.

İkinci sene: Profesör Calleja tarafından tıbbi kimya ve farmasötik kimya, Profesör Etien Karateodori tarafından fizyoloji ve genel patoloji; Profesör Sarantis Archigénes tarafından müfredat-ı tıp (tedavide kullanılan ilaçlar) ve farmakoloji .

Üçüncü ve Dördüncü Sene: Profesör Konstantin Karateodori tarafından cerrahi hastalıklar Profesör Bernard tarafından iç hastalıkları, tıp, cerrahi ve göz hastalıkları klinikleri. Dördüncü sene öğrencileri, Bernard'ın oskültasyon, perküsyon ve deri hastalıkları derslerinden başka yine Profesör Bernard tarafından verilen cerrahi ve göz hastalıkları ameliyatları, sargı ve tıbbi aletler pratiği derslerini görmüşlerdir.

Şimdiye kadar birinci yılda okutulan hijyen dersleri, birinci sınıf öğrencilerinin bu bilimi kavramada zorluk çektikleri görüldüğünden üçüncü sınıfa konulmuştur. Ancak bu senenin üçüncü sene öğrencileri daha önce hijyen dersi görmüş oldukları için ders bu yıl okutulamamıştır.

Ebelerin öğretiminde doğum dersleri (obstetrik) Türkçe olarak Profesör Konstantin Karateodori tarafından verilmiştir. Karateodori'ye bu derslerde Baş ebe Madam Messani ile Ebe Madam Pizipio asistanlık etmişlerdir.

Eczacılık dersleri, uygulamalı (pratik) bölümü de dahil Profesör Calleja ve eczacı Mösyö Dellasudda'nın yönetimi altındadır.

Ordunun cerrah yardımcısı (aide-chirurgien) hizmetini görmek üzere okulda, küçük cerrahi ve klinik çalışmaları dersleri verilmekte olup; bu dersleri, tıp ve cerrahi derslerini izlemeğe yeterli kapasiteleri olmayan öğrenciler izlemektedirler.

Bütün bu dersleri takip eden öğrenci sayısı 341 olup; bunların 303'ü Müslüman, 38'i Hristiyandır; kendileri de tıp dersleri alan altı belletmen (maitres d'études) öğrencilere bütün çalışmaları esnasında nezaret etmektedirler.

Gerek Müslüman gerekse Hristiyan bütün öğrencilerin kapasiteleri ve kabiliyetleri konusunda, diğer sınıf hocaları gibi aşağıda imzası olan ben de övgü dolu kelimelerden başka söyleyecek söz bulamıyoruz; işin uygulama, özen, dikkat ve çalışma zevki gibi yönlerine gelince, bunu gözlemlemek için en azından ikinci seneye ve bunu izleyen senelere bakmak gerekmektedir; hatta imtihanlarda güzel sonuçlar almış iyi bir öğrencinin, bir üst sınıfa yükselmenin getireceği avantajlara aldırmadan, tamamlamış olduğu senede bir kere daha okumak ricasıyla gelip bize başvurması az rastlanılan bir olay değildir. Bu durum özellikle, yukarıda anlatılan saygıdeğer tutkusuyla dikkati çeken, Mösyö Rouet'nin öğrencileri için geçerlidir. Önceki hocaları tarafından hazırlanmış öğrencilerine Mösyö Rouet kendi kendilerini yetiştirme arzusunu ve bilim aşkını aşlamayı iyi bilmektedir.

Üçüncü ve dördüncü sene gibi daha ileri tıp sınıflarında, hocalar, öğrencilerde pratik gözlem arzusu ve zevkinin geliştiğini, hasta başındaki uygulamalı çalışmalar sayesinde teorik bilimlerde aşama kaydettiklerini ve ayrıca öğrencilerin ameliyat sanatında el becerisi kazandıklarını görmenin büyük memnuniyetini duymaktadırlar. Bundan başka, hazırlık dönemi derslerinde mükemmeliyete doğru ilerlemeyle doğru orantılı olarak, öğrencilerin yeteneklerinde (anlama, kavrama kapasitelerinde) her sene büyük bir gelişmenin olduğu gözlenmektedir. Bu anlamda, öğrencilerde, araştırma ve düzenli çalışma alışkanlığını yerleştirmek için, teşvik edici çeşitli vasıtalar kullanmak ve bazen de yeteneklerini zorlamak gerekmektedir.

Tıp ve cerrahide bütün derslerini tamamlayan öğrencilerin sayısı onaltıdır; bunların isimleri şöyledir: Salih Efendi, Akif Efendi, Osman Efendi, Mustafa Efendi, Şakir Efendi, Emin Efendi, Mehmet Efendi, Nuri Efendi, Ömer Efendi, Ahmed Salih Efendi, Himmet Salih Efendi, Musa Efendi, Raif Efendi, Ethem Efendi, Ibrahim Efendi, İsmail Efendi.

Yeni derecelere yükseltilmiş bütün adaylar, bu sene hakikaten olağanüstü bir intibak, gayret ve dikkat göstermişlerdir; zira klinikteki gündelik dersleri ve çalışmalarından başka, doktora için ilk iki imtihanı geçmişlerdir. Anatomi, fizyoloji ve genel patolojiyi kapsayan birinci imtihan için çalışmaya, geçen Ekim ayında, yani tatil döneminde başlamışlar; ve geçtiğimiz Ocak ve Şubat aylarında, bu sınavlara girerek, hazırlandıkları ölçüde başarılı olmuşlardır. Müfredat-ı tıp, farmakoloji, kimya ve botanigi içeren ikinci imtihanı da Mayıs ve Haziran aylarında geçmişlerdir. Aralarından çoğu, şu günlerde tıp ve cerrahi konusunda klinik tecrübe bilgisi gerektiren, iç hastalıkları, cerrahi hastalıklar ve hijyen derslerini kapsayan üçüncü imtihanlarını vermiş bulunmaktadır; bunun hemen ardından tez savunma imtihanına girecekler ve imtihanlarını

başardıkları takdirde onlara tababet ve cerrahide doktor ünvanını veren diplomalarını almağa hak kazanacaklardır.

Okuldan mezun olanlar, Binbaşıya eşit bir rütbe ve dereceden maaş alacaklar; mezuniyetlerinden sonra bir yıl süreyle, tedavi sanatında bilgilerini pekiştirmek ve hastane hizmetleri hakkında gereken bilgilere sahip olabilmek için İstanbul'daki büyük hastanelerden birinde başhekimin emrinde çalışacaklardır.

Çeşitli meşguliyetlerine ve tıbbi çalışmalardaki görevlerine rağmen Hayrullah Efendi Ders Nazırlığı görevini de yerine getirmektedir. Kendisi, ayrıca doktora imtihanlarını da geçmiş olup, diplomasını alacaktır. Hayrullah Efendi bundan başka, tıp pratiğine dair, araştırdığı kitaplarda ve hocalarının derslerinde bulduğu en dikkat çekici bilgileri bir araya getirmiş olduğu bitirme tezi (dissertation inaugurale) niteliğinde bir kitap hazırlamıştır.

Çeşitli sınıflardan mükâfat kazanan öğrencilerin isimleri şöyledir: VI. sınıftan Reşat Fahreddin, Arif Musa ve Constantine Léonides (daha sonraki raporlarda L´monides ve Limonides olarak geçmektedir. Burada bir basım hatası olmalı) ; V. sınıftan İsmail Recep, Hüseyin Mustafa ve Gregoire Yanovitch; IV. sınıftan İsmail Mehmed, Mehmed Ali ve Akif; III. sınıftan Stephan Aslan, Raşid Abdullah ve Nicholas; II. sınıftan Minos Constantin, Hüseyin Sadık, Ahmed Ali, Artin Kirkor ve Janeo Jourgui; Dördüncü Bölüm 1. sınıftan Angeli, Mahmud Osman, Antoine, İkinci Bölümden Ahmed Said, Ali Emin ve Mehmed Mustafa.

Bir yandan, öğrencilerin, genellikle, hocalarının beklentilerine gayet iyi cevap verdiklerini gözlemlerken; öte yandan bütün hocaları, gösterdikleri çaba ve özveriden dolayı kutluyoruz. Hazırlık sınıflarında, başlangıç ve hazırlık öğretiminin önündeki bütün engeller aşılmış ve bütün derslerin mümkün olduğu kadar verimli bir şekilde işlenmesi başarılmıştır. Tıp bilimleri hocaları, tüm sınıflarda hakikaten övgüye layık imtihan sonuçlarından da görüleceği gibi, yüklendikleri görevleri başarıyla yerine getirmesini bilmişler; ayrıca, çok sayıdaki yoksul hastaya ücretsiz bakarak, onların acılarını dindirmişlerdir.

Tıp ve cerrahide pratik çalışmalar için büyük bir kolaylık sağlayan unsur, bu sene zarfında öğrencinin uygulamalı çalışmalarda görmek şansına sahip olduğu çok sayıda hasta olmuştur. Önce Klinikler Profesörü Dr. Bernard'ın yönetiminde, 8000 hasta erkek, kadın ve çocuk ücretsiz tedavi edilmiştir; buna ilaveten, İstanbul'un askeri hastanelerinden getirilen 823 hasta, klinik hocalarının talepleri doğrultusunda, öğrencilerin, tıbbi , cerrahi oftalmolojik vak'aların her türünü görebilmeleri ilkesi gözetilerek üç kliniğe paylaştırılarak yatırılmıştır.

Klinik ameliyat anfisinde yapılan, 130 vak'ayı aşkın cerrahi ve oftalmolojik ameliyatlardan, burada sadece klinik hocaları tarafından icra edilen en önemli olanlarını zikredeceğiz.

- Alt çene yarısının rezeksiyonu ile çok büyük bir osteo-sarkomun alınması (extirpation'u)
- Kırık burun ameliyatı (rinoplasti)
- Hartloop yöntemine göre taş kırma ameliyatı (lithotritie)
- Mesanenin lateral açılması ile mesane taşı ameliyatı
- Ayak sakatlığı sebebiyle deri altı kiriş (subkutan tenotomi) ameliyatı
- Deri altı kiriş ameliyatı yoluyla el fleksör (bükücü) kaslarının kalıcı retraksyonu (çekilimi) için iki operasyon
- Fleksör kasların deri altı kiriş ameliyatı yoluyla zorlu ekstansiyonu.
- İki radikal testis iltihabı (hidrosel) ameliyatı; iltihabın, fitille alınması yoluyla iki testis ameliyatı
- Bacağın dairevi (=sirküler) ampütasyonu
- Dairevi kesme yöntemiyle kol ampütasyonu
- Damak eteğinin iki lameli arasına yerleşmiş çok büyük bir fibro-kondroid (lifli-kıkırdaksı) urun alınması ameliyatı
- Temporal kemikte meydana gelen mantarsı çıkıntının kesilip alınması ameliyatı
- Ağzın sol tarafı ile yanak arasında gelişen bir oluşum ile birbirine kaynamış alt ve üst çenenin ayrılması ameliyatı
- Nazo-farengiyal bölgedeki bir polipin, ligatürle (bağlamayla) ameliyatı
- Üç bademcik (amygdale) alınması ve ampütasyonu ameliyatı
- Bir çocukta sun'i anüs ameliyatı (anüs artificiel=Preternatural anus, barsağın üst kısımlarının gövde yüzü ile birleştirilerek dışkının buradan çıkarılması)
- Ducamp yöntemine göre, üretranın daraltılması ameliyatı
- Sol memenin ampütasyonu ameliyatı
- Ekstraksiyon (çekip çıkarma) yoluyla sekiz katarakt ameliyatı
- İkisi gözlerin ayırık (divergeant) biri yaklaşık (convergeant) durumda olduğu üç şaşılık (strabismus) ameliyatı
- İkisi iridodiyaliz, diğeri iridektomi yöntemiyle üç sun'i gözbebeği (pupilla) ameliyatı (5)
- Delip boşaltma yoluyla gözün ön kamasında toplanmış cerahatin akıtılması (hipopyon) ameliyatı
- Kanserleşmiş sert bir göz urunun alınması (=oeil squireux=scirrhus)
- Yapışmış göz kapaklarının ameliyatı (symblepharon)
- Kısmen ya da tamamen hasar görmüş göz kapağının yakınındaki deri ile yeniden tamir edilmesi (=blepharoplastique) ameliyatı (6).

Öğrenciler tarafından yapılan ameliyatlardan şunlardır:

Mustafa Efendi tarafından:

1-Orta kulak dış çekiç kemikte (malleolus externus) meydana gelen kemik uzantısının ameliyatı

2- Alt dudak kanseri ameliyatı

3- Batın parasentezi (batında birikmiş suyun, karnı delerek dışarı alınması ameliyesi)

4- Ektropiyon (göz kapaklarının serbest kenarlarının dış tarafa kıvrılması) ameliyatı

Emin Efendi tarafından:

1- Bir lipom ameliyatı

2- Bir tavşan dudak ameliyatı

Osman Efendi tarafından:

1- Kanserli sağ gözün alınması (ekstirpasyonu) ameliyatı

2-Önkolda el sırtında meydana gelmiş marazi (morbide) yapışıklıkların ameliyatı

Şakir Efendi tarafından:

1- Bir lipomun alınması

2- Anüs fistülü ameliyatı

Mehmet Efendi tarafından:

1- Bir tavşan dudak ameliyatı

2-Gerek doğuştan gerekse sonradan meydana gelmiş dudak kusurunun düzeltilmesi ameliyatı (dudak plastik ameliyatı=chiloplastique)

Salih Efendi tarafından:

1- Yanak kusuru düzeltme ameliyatı (yanak plastik ameliyatı=chiloplastique)

2- Boyunda oluşmuş bir dejenerasyonun alınması

3- Bir tavşan dudak ameliyatı

İsmail Efendi tarafından:

1- Üst gözkapığında mevcut, kist içinde bir tümörün alınması

2- Burnun yanındaki kanserli bir oluşumun kesilip alınması

Ethem Efendi tarafından:

1-Bir tavşan dudak ameliyatı

Nuri Efendi tarafından:

- 1- Batında meydana gelmiş suyun boşatılması (parasentezi)
- 2- Fibro-kondroid bir yapının alınması ameliyatı

Salih Himmet Efendi tarafından:

- 1- Bir lipomun alınması
- 2- Alt dudakta kanserli yapının alınması
- 3- Alında mevcut, kist içindeki tümörün alınması
- 4- Kulakta oluşmuş mantarsı bir yapının alınması
- 5- Bir anüs fistülü ameliyatı

Salih Ahmed Efendi tarafından:

- 1- Dudak kusuru düzeltme ameliyatı(dudak plastik ameliyatı)
- 2- Lipomun alınması (lipom ameliyatı)
- 3- Chalazion (göz kapağı kenarında oluşan bir tür kist) ameliyatı

Musa Efendi tarafından:

- 1- Lipom ameliyatı
- 2- Fibro-kondroid yapının alınması ameliyatı
- 3- Chalazion ameliyatı

Raif Efendi tarafından:

- 1- Lipom ameliyatı

İbrahim Efendi tarafından:

- 1- Çok büyük bir lipomun alınması
- 2-Nazo-farengiyal (burun gırtlak bölgesinde) bölgede mevcut bir polipin ekstorsiyonu (koparılarak alınması).

Aşağıdaki ameliyatların bazıları klinikte öğrencilerin önünde bazıları da ücretsiz olarak yapılmıştır:

Profesör Konstantin Karateodori tarafından iridektomi yoluyla sun'i pupilla ameliyatı,
Profesör Rigler tarafından, derialtı, sterno-kleido-mastoid kas giriş ameliyatı (tenotomi) ile
boyun çarpıklığının (torticolis) giderilmesi,

Profesör Spitzer tarafından,

1-Herniatomi (herniotomy, fıtığın cerrahi yoldan tamiri) ameliyatı

2-Reclinaison (sarkma, çarpılma) yoluyla katarakt ameliyatı

3-Eksizyon (keserek alma) yöntemiyle gırtlak poliplerinin alınması ve daha pek çokları

Yukarıda zikredilen bütün ameliyatlar, genellikle, ender rastlanan bir başarıyla gerçekleştirilmiş, büyük çoğunluğunda ameliyatın amacı mükemmel biçimde yerine getirilmiş; çok azı tamamlanamadan kalmış; bazısında ise umulan netice elde edilememiştir. Bu hastalardan sadece ikisi kaybedilmiş; ama ölümleri ameliyat esnasında ya da ameliyat sonrası bakımdan dolayı değil, daha önceden yakalanmış oldukları akciğer tüberkülozu nedeniyle olmuştur.

Deskriptif anatomi dersleri, kadavra diseksiyonu yapma izni alınmış olduğundan çok kolay hale gelmiş; ama bu sene yeterli sayıda kadavra bulunamadığından, istenilen ölçüde pratik yapılamamıştır.

Patolojik (hastalık sonucu yapılan) diseksiyonlar, patolojik anatomi koleksiyonuna son derece ilginç parçalar kazandırmıştır. Derslerini gayet açık seçik ve benzersiz şekilde verme kabiliyetiyle ve okutmakta olduğu her iki konudaki mükemmel ehliyeti ile temayüz eden Dr. Spitzer, öğrencilerde, tıp ve cerrahinin temel bilim dallarına büyük bir ilgi uyandırmayı başarmıştır.

Kimya dalında yapılan çok sayıda uygulamalı çalışmalar, bu tecrübelerin yapıldığı mekânın elverdiği ölçüdedir ve öğretici olmaktadır. Burada büyük bir yangına karşı güvenli bir kimya laboratuvarı inşaatı için dileklerimizi tekrarlıyoruz; böyle bir laboratuvar, tıp ve eczacılık için son derece gerekli olan kimya bilimi üzerine çalışan hocaların ve öğrencilerin şevk ve gayretlerini iki katına çıkaracaktır.

Bir yandan matematik hesaplar, öte yandan kavraması kolay ve açık demonstrasyonlarla desteklenen fizik dersleri, fizik salonundaki güzel ve gelişmiş aletlerle işlenmektedir. Matematikte olduğu kadar fiziki kimya ve mineralojide de son derece bilgili ve kabiliyetli olan Profesör Derviş Bey'in, bütün bu bilim dallarında liyakatle ders verme yeteneğine haiz olup, öğrencilerin bu derslerden azami ölçüde faydalanabilmesi için elinden gelen gayreti gösterdiğini ifade etmek isteriz.

Botanik bahçesi, gerek eczacılıkta kullanılan gerekse diğer nadir ve ilginç, çok sayıda bitkilerle zenginleştirilmiş durumdadır. Botanik Profesörü Salih Efendi'nin, hakikaten bitmek tükenmek bilmeyen özenli çalışmaları sayesinde botanik bahçesi çok düzenli ve temiz bir görünüm kazanmıştır; Salih Efendi'nin yaptığı her işte gösterdiği ihtimam ve dikkat, botanik konusundaki

kabiliyeti ve derin bilgisi, onu hiç tartışmasız, Tıp Okulu hocaları kadrosunun en faydalı ve en seçkin üyeleri arasına sokmuştur; kendisi ayrıca parlak biçimde doktora imtihanlarını (les examens pour le doctorat) vermiş olup, çok yakında yeni rütbesini kazanacaktır.

İşinde gösterdiği maharetle dikkati çeken okulun tercümanı Mösyö Alex Sutzo, resmi belgelerden başka, M. Serandi'nin (Archigénès), "hyironomie" sini (7) tercüme etmiştir; bu tercüme Osmanlı İmparatorluğu tebaasına büyük fayda getirecektir.

Gerek yapılan alımlarla gerekse hediyelerle gelen yüzlerce cilt kitapla kütüphanenin hacmi büyümüş olup; son gelen kitaplar arasında Avusturya Ordusu Hekimi Mösyö Bischoff d'Altsterne'in, düzenli şekilde basılmış eserleri dikkati çekmektedir. Aşağıda imzası olan ben de (Dr. Bernand), uzun zamandır hazır durumda olup, bu seneye kadar basılmamış, nebatat üzerine bir kitabımı ve oskültasyon ile perküsyon üzerine hazırlamış olduğum bir el kitabını kütüphaneye armağan ettim. Her ikisi de ilgili tıp konularında ders kitabı işlevi göreceklerdir. Kütüphaneci Mösyö N. Parlos, okulun sekreter yardımcılığı ve öteki görevlerinin yanısıra, düzenlediği Fransızca kayıt defterleri (kütükler) gibi, bütün kütüphaneyi büyük intizam içinde tutmaktadır.

Payitaht sakinleri ile çevresinden gelen halk için ücretsiz tedaviye bu yıl da devam edilmiş; önceki seneler gibi bu sene de öğrencinin çok olduğu bu serviste, haftada beş gün , Profesörler; Bernard, Etien Karateodori, A. Serandi, Spitzer ve Konstantin Karateodori düzenli olarak hastalara bakmışlardır. Yoksul Müslüman ve Hristiyan hastaların büyük miktardaki ilaç ihtiyacı, Hekimbaşı Hazretlerinin emriyle ücretsiz olarak, Galatasaray Merkez Eczanesi tarafından karşılanmıştır.

Bu seneki hasta dökümü şu şekildedir:

	Erkekler	Kadınlar	Çocuklar	Toplam
Türkler	3110	3608	1064	7782
Ermeniler ve Er. Katolikler	1215	2513	706	4434
Rumlar	809	1314	507	2630
Museviler	208	109	87	404
Avrupalılar	361	119	105	585
				+
				15835

Ücretsiz aşı servisinde, bu sene, 2295 çocuk aşılanmış olup dağılımı şöyledir:

Türkler : 553

Ermeni ve Katolik Ermeniler: 613

Rumlar	: 782
Museviler	: 130
Katolik Avrupalılar	: 217

Artık okul külliyesinin bir parçası haline gelmiş olan ve klinikler için gereken ilaçları temin eden Merkez Eczanesi, bu sene de kara ve deniz askeri birliklerine büyük miktarda çok iyi kalite ilaç temin etmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nda ölçüsüzce yükselen ilaç masraflarını, önemli derecede azaltmaya katkıda bulunmuştur. Eczane Müdürü Mehmed Efendi çok faal ve becerikli bir insandır.

Okul idaresi, geçen sene olduğu gibi bu sene de, kusursuz işlemektedir. İdari işlerin başında olan Hekimbaşı Hazretlerinin saptamış olduğu, akılcı ekonomik politika prensipleri, başsekreter Şakir Efendi ve başvekilharç Mehmed Efendi tarafından mükemmel biçimde kavranarak uygulanmıştır.

Okulun bu iki memuru, kuruma bitmek tükenmek bilmeyen bir enerji ile ve tam bir sadakâtle hizmet vermektedirler. Aynı zamanda hastane kliniğinin kahyalığını da yapmakta olan vekilharç yardımcısı Emin Efendi, okulun bütün diğer üst memurları ile birlikte, yukarıda sözü edilen Başsekreter Şakir Efendi'ye ve Başvekilharç Mehmet Efendi'ye tüm icraatında, kusursuz biçimde destek vermektedirler.

Tıp Okulu'nun bu sene kaydetmiş olduğu ilerlemeyi birkaç kelimeyle özetleyecek olursak, ilk ve idadi öğretiminin gelişme gösterdiğini görmekten; ebeler için bir okul kurulmuş olmasından; ilk defa olarak, Müslüman öğrencilere tam anlamıyla bir tıbbi-cerrahi öğretim verilmiş olmasından; ve nihayet, tıp ve cerrahide hekim adaylarının, Avrupa (tıp) okullarının uyguladığı yönetmeliklerdeki bütün kurallara uygun olarak kurumumuzdan mezun olduklarını müşahade etmekten memnuniyet duyuyoruz.

Kurulmuş temeller üzerinde, her sene daha da gelişip genişleyerek ilerleyen bu bilim kurumunun, sadece her yıl mezun ettiği hekimlerle değil , aynı zamanda, Osmanlı İmparatorluğu tebaası arasında yaydığı öğretim ve bilim ışığı sebebiyle de memlekete çok büyük fayda sağlayacağı şüphesizdir.

Elde edilen önemli neticeler, Padişah Hazretlerinin bu genç öğretim kurumuna göstermek lûtfunda bulundukları alâkaları ve himayeleri nisbetinde artacaktır; eğer Zat-ı Şâhâneleri okul için gereken bazı yapıların inşaatı için fon sağlamak lûtfunda bulunurlarsa bu sonuçları çok daha rahat ve kesin şekilde almak mümkün olacaktır; aynı şekilde kurumumuzda şimdiye kadar bu denli sevindirici ilerlemeler kaydetmemize sebep olan okulun temel yönetmelik kuralları aynı sadakat ve sebatla takip edilmeğe devam olunursa, daha iyi neticeler alacağız.

Hünkâr Hazretlerinin çok mütevazî ve çok sadık hizmetkârı olmak benim için şereftir.

Doktor Bernard

Klinikler Direktörü ve Profesörü

İstanbul 25 Şaban 1259

**26 ŞABAN 1260 (10 EYLÜL 1844) TARİHİNDE PADİŞAH HAZRETLERİNE SUNULAN,
GALATASARAY TIP OKULU'NUN 1259-1260 (1843-1844) ÖĞRETİM YILI FAALİYETLERİ(8)**

Galatasaray Tıp Okulu'nun 6. öğretim yılı, yapılan genel imtihanlarla sona ermiş olup, Padişah Hazretlerinin özel himayeleri ve yüksek alâkaları, Hekimbaşı Hazretlerinin yeteneğiyle aynı orandaki mahareti sayesinde her sene mükemmelliğe doğru adım adım ilerleyen bu kurumun son çalışmalarını gözler önüne sermek görevimizdir. Aynı şekilde müsademizle arz etmek isterim ki elde edilen sonuçlar son derecede memnuniyet vericidir.

Bu sene, İdadi ve Bilimlere Başlangıç (Préparatoire et Sciences Élémentaires) sınıfları oldukça genişletilmiştir. Tıbbın gelişiminde ve tıbbi buluşlar konusunda bilinmeyen pek çok şeyin ortaya çıkarılmasına özel bir dikkat gösterilmiştir.

Tıp, cerrahi, oftalmoloji alanlarında; anatomi, fizyoloji ve patolojide mikroskop altında yapılmış bütün buluşlar, düzenlemeler, yeni tedavi yolları ve cerrahi teknikler, tek kelimeyle ifade edersek bütün tıp sanatı ve bilimi klasik dönemden itibaren itinayla incelenerek tarafımızca derlenerek, yapılmış deneylerin tamamı öğrencilerin gözleri önüne serilerek; tedavi sanatında kaydedilen tüm ilerlemeler ve kolaylıklar, insanlara acı çektiren bütün habaseti iyileştirebilmek amacıyla öğrenciler önünde kanıtlanmağa çalışılmıştır.

Hastalıkların teşhisi ve tedavisinde öğrenciye en faydalı ve kullanışlı bilgiyi aktarmak, onları tıp sahasındaki bilgi ve tecrübeler konusunda aydınlatmak için; Avrupa'nın en genç tıp fakültesinin öğrencilerini konuya ısındırmak üzere var gücümüzle çalışarak, geride eksik bir şey bırakmamağa gayret gösterdik.

Bu öğretim yılında bilimlere başlangıç ve hazırlık dersleri şu şekilde düzenlenmiştir:

1) İlk ve İdadi Sınıfları:

1. sınıfta üç bölüm vardır; Türkçe ve Fransızca dil özellikleri; Türkçe ve Fransızca grameri ve aritmetik; Türkçe ve Fransızca güzel yazı. Veren hocalar: İmam Efendi, Şinorkyan ve Calos.

ikinci ve üçüncü bölümlerin derslerini vermektedirler. Arapça dil özellikleri Ahmed Efendi ve Mehmed Efendi tarafından verilmektedir.

2. sınıfta Türkçe ve Fransızca açıklamalı gramer dersleri ve Türkçe ve Fransızca dil egzersizleri; aritmetik ve Osmanlı İmparatorluğu Tarihi Guerieri tarafından verilmekte olup; kendisi aynı zamanda Latince dersi de vermektedir. Arapça gramer dersi İsmail Efendi tarafından ve Fransızca güzel yazı Kâmil Efendi tarafından verilmektedir.

3. sınıfta, Fransızca dil üslûbu, matematik, geometri, Osmanlı İmparatorluğu'nun yakın devir tarihi, kısaltılmış özel tarih, belli başlı devletler için istatistik ve Dünya Tarihi dersleri M. S. Rouet tarafından; Arapça dil dersleri İsmail Efendi tarafından; güzel yazı ve çizim dersi de Tevfik bey tarafından verilmektedir.

II) Dört yıllık Tıp ve Cerrahi Öğretimi:

1. sınıfta, çeşitli kadavra diseksiyonu ve türlü hazırlık malzemesiyle takviye edilerek zenginleştirilen deskriptif anatomi, mikroskopik anatomi ve fizyoloji dersleri Profesör Dr. Spitzer tarafından; botanik Profesör Salih Efendi tarafından; fizik ise Profesör L. Rouet tarafından verilmektedir.

2. sınıfta, fizyoloji ve genel patoloji Profesör Etien Karateodori tarafından; tıbbi kimya, farmasotik kimya ve farmakoloji Profesör Calleja tarafından; müfredat-ı tıp Profesör S. Archigénès tarafından ve Türkçe Tıp Terminolojisi Profesör Osman tarafından verilmektedir.

3. sınıfta, cerrahi hastalıklar Profesör Konstantin Karateodori tarafından; hijyen Profesör S. Archigénès tarafından; iç hastalıkları ve tıbbi klinik iki bölüm halinde olup, bir bölümü Profesör Spitzer ve tıbbi-cerrahi klinik, oftalmolojik klinik, oskültasyon-perküsyon, deri hastalıkları derslerinin de dahil olduğu diğer bölümü ise Profesör Bernard tarafından verilmektedir.

4. sınıfta, bir önceki üçüncü yılda Profesör Bernard, K. Karateodori ve Spitzer tarafından verilen dersler devam etmekte olup; ayrıca, cerrahi ve oftalmajatrik (ophtalmojatriques) ameliyatlar pratiği, sargı ve cerrahi aletler uygulaması dersleri de Profesör Bernard tarafından verilmektedir.

Profesör C. Korato (Konstantin Karateodori) tarafından Türkçe olarak verilen ebeler için doğum dersleri de geçen yıl başlamış olup bu sene sona ermiştir. Profesör Karato'ya Başebe Madam Messani ve Ebe Madam Pitzipio asistanlık etmişlerdir.

Eczacılık derslerinin pratik bölümü, önceki yılda olduğu gibi bu yıl da Galatasaray Tıp Okulu'nin Merkez Eczanesi'yle sınırlandırılmıştır. Önümüzdeki sene, biri galenik öteki kimya olmak

üzere iki özelleşmiş laboratuvarın açılmasıyla eczacılık dersleri hem teorik hem de pratik olarak okutulacaktır.

Ordunun cerrah muavini ihtiyacını karşılamak üzere, geçen yıllarda olduğu gibi, tıp ve cerrahi derslerini takip etmeyi başaramayan öğrencilerin devam ettiği küçük cerrahi sınıfı açılacaktır.

Tıp, cerrahi ve eczacılık derslerine devam eden öğrenci sayısı 376'dır; bunun 300' ünü Müslümanlar, 76'sını Hristiyanlar oluşturmaktadır. 6 belletmen görev yapmaktadır. Ebelik sınıfında 30 öğrenci vardır. Bunlardan 16'sı bu yıl imtihana girmiş olup, bir an önce İstanbul'da ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün eyaletlerinde (province) mesleklerini serbestçe icra edebilmek üzere serbest çalışma belgesi alacaklardır.

Biz aşağıda imzası olan, okulun öğretim kadrosunu oluşturan hocalar, dersler boyunca kanıtladıkları gibi öğrencilerin zihinsel kapasitelerinden ve el becerilerinden çok memnunuz. Ayrıca takip ettiğimiz uygulama ve titiz çalışma yöntemi ile iftihar ediyoruz. Öğrencilerin günden güne gösterdikleri ilerlemelerden ötürü hakikaten memnunluk duyuyoruz. Bilhassa ötekilerine göre daha gelişmiş bir çalışma zevki olan öğrenciler görmekten mutluyuz ve bilim aşkının kısa zamanda meyvalarını verecek saygın bir rekabet ortamı yaratacağını düşünüyoruz.

Bu sene tıp ve cerrahi öğretimini tamamlayan öğrencilerin sayısı dokuzdur. İsimleri şöyledir: Reşad Fahreddin, Arif Musa, Konstantin Lemonides, Salih Eyüp, Süleyman Hasan, Halet Ahmed, Hafız Mehmed ve Abraham (Negiar).

Bütün hekim adayları bu sene gerçekten övgüye değer bir çalışma örneği vermişlerdir. Gündelik dersleri ve klinik çalışmalarının yanısıra kendilerine tanınan özel izinden istifade ederek, içinde bulunduğumuz senede doktora imtihanlarına hazırlanmışlar ve şimdiye dek ilk ikisine girmişlerdir. Aralarından pek çoğu bu yıl içinde üçüncü ve dördüncü doktora imtihanlarını da vermiş olup ardından doktora tezlerini savunacaklar ve bundan sonra tıp ve cerrahilikte doktor ünvanını kazandıklarını gösteren diplomalarını alacaklardır.

Okulun tüzüğüne uygun olarak, yeteneklerine ve gördükleri öğretime lâyık rütbe ile mezun olacaklar, en az bir sene müddetle İstanbul'daki büyük askeri hastanelerde, servis şefi hocalarının emri altında, hekimlik sanatında ve hastane hizmetlerinde ehliyet kazanmak ve yetkinleşmek amacıyla görevlendirileceklerdir.

Okulun çeşitli sınıflarından mükâfat kazanmış öğrenciler şunlardır:

VI. sınıftan : Hüseyin Mustafa, Mustafa Şakir ve Gregoire Jannovitz;

V. " : İsmail Mehmed;

- IV. " : Stephan Ilia, Nicholas Rilcerphore(Nichephore), Mustafa Cafer ve Raşid Abdullah;
- III. " : Rifat Ismail, Costantin Jeany, Mehmed Abdullah, Kirkor Ossep ve Mehmed Arif;
- II. " : Raif Halil, Athanese Patroce, Apôtre Nicholas, Ömer Ali, Halil Mehmed, Mehmed Hüseyin;
- I. " : 3. Bölümden Ali Emin, Arakel Marcos, Mehmed Mustafa
- I. " : 2. Bölümden Ömer Halil, Theodore Dimitri

Şeref mansiyonu kazanan öğrenciler de şunlardır:

- V. sınıftan : Ismail Osman ve Akif Arif;
- IV. " : Hasan Kadri, Agop Ohannes ve Paronaque Micael;
- III. " : Demosthenes Sotiri, Akif İbrahim, Emin Mustafa, Gabriel Ussep ve Théagene Strati;
- II. " : Anghely Criacos, Christos Alexandre ve Akif İbrahim

Bir yandan öğrencilerin, hocalarının ve babacan, cömert devletin kendilerinden beklediklerine mükemmelen cevap verdiklerini saptayarak ifade ederken; öte yandan da gösterdikleri gayret ve özveriden dolayı hocalarını övüyor ve çalışmalarını taçlandıran başarılarından ötürü bütün hocalarla gurur duyuyoruz.

İdadi sınıflarında, M. S. Rouet ve M. Guerieri, çalışmalarındaki gayret ve şevk ile uyguladıkları, açık ve yüksek düzeyde verimli ders işleme yöntemleri ile dikkatleri çekmektedirler.

Tıp Fakültesi'nde, Profesör Spitzer'e, derslerinde ve öğrettiği konularda öğrencilerin bariz biçimde ilerleme kaydetmesini sağlayarak, kuruma gayet kuvvetli bir katkıda bulunduğu için şükran duygularımı ifade etmek isterim. Bu değerli hoca, anatomi, mikroskopik anatomi, fizyoloji ve patolojik anatomi derslerini gayet iyi işlemektedir. Anatomi Müzesini çok güzel anatomik preparasyonlarla zenginleştirmiştir. (Bunlar arasında, korozyona uğramış (aşınmış) parankimatik organlar takımı özellikle göze çarpmaktadır). Ayrıca Dr. Spitzer derslerini, son zamanlarda kendi alanında yapılan bütün buluşları da kapsayacak şekilde, işlemekte; kurumumuzun ihtiyaçlarına mükemmelen cevap verecek şekilde uyarlanmış değerli bir el kitabı üzerinde titizlikle çalışmaktadır. M. Spitzer'i, bu bilimsel eserini en kısa zamanda tamamlaması için teşvik ediyoruz.

Bu hocaya derslerinde, anatominin bütün dallarında üstün bir gayretle çalışan ve anatomik preparasyonların oluşturulmasında büyük bir yetenek ve maharet sergileyen Dr. Osman asistanlık etmektedir.

Profesör Konstantin Karateodori, cerrahi patoloji (teorik cerrahi) derslerinin yanısıra, çok zor bir görevi de çarpıcı bir başarı ile yerine getirmektedir. Ebe adaylarına verilen doğum derslerinden bahsetmek istiyorum. Her türlü temel eğitimden yoksun olmalarına rağmen hocasının takip ettiği sağlam yöntem ve anlattıklarının yardımcı ebelerce, adaylara tekrar edilmesi sayesinde bu faydalı tıp dalında ilerleme kaydedilmiş; doğum yapan kadınların aleyhinde olacak şekilde hakim yanlış inanışlar ve hatalar ortaya konmuştur. Ancak ne yazık ki Osmanlı Devleti'nde doğum yapan kadınlar hala bu yanlış inançlarla kuşatılmış durumdadırlar.

Kimya hocası Profesör Calleja, bu sene, ilaç hazırlama sanatında başarılı uygulamalarıyla tanınan biri olarak, kimya ve farmakoloji derslerini mükemmel bir biçimde vermiştir.

Botanik Hocası Dr. Salih Efendi derslerini büyük bir ehliyetle vermekte olup, botanik bahçesini ve İstanbul çevresinden bitki derleme faaliyetini yönetmektedir. Bunun dışında, öğrettiği bilim dalında hakikaten övgüye değer bir ehliyet ve yetkinlikle ders işlemekle birlikte, Dr. Salih Efendi öteki dallarda özellikle uygulamalı bilimlerdeki bilgisiyle de takdire layıktır.

Derviş Bey'in yerine Paris Politeknik Okulu'ndan yetişmiş M. Lucien Rouet, matematik ve fizik hocası olarak atanmıştır. M. Rouet, aslında bu derslerin hocalığına getirilmeden önce de adı geçen kürsünün mensubu olup, çalışmalarıyla takdir toplamıştır.

Okulun müzeleri oldukça zenginleştirilmiştir. Anatomi Müzesine Profesör Spitzer tarafından sindesmoloji (Eklembilim=Syndesmologie) ve angrilogie (doğrusu angiologie=damarbilim) dallarında çok güzel takımlar kazandırılmıştır. Bundan başka Prag'dan meşhur Anatomist Profesör Hyrtl müzemize muhteşem bir hediye göndermiştir. Bu armağan koleksiyonda üstün biçimde ve hayran olunacak bir güzellikte tanzim edilmiş bir çok parça arasında, dünyada bu denli başarıyla ve mükemmellikle yapılmış sadece üç örneği bulunan, içi civa ile doldurulmuş bir testis de mevcuttur. Ayrıca bütün Avrupa çapında meşhur bir incelik ve mükemmeliyetle bir kraniotomi (9), çeşitli dokuların vasküler enjeksiyonunun da başka, çok yararlı ve enteresan bir başka parça da Graz anatomi hocası Profesör Meyer'in hediyesi olan üzerine lenf damarları enjekte edilmiş bir eldir.

Müzenin patoloji kısmı, fizyolojik anatomi ve patolojik anatomi yararına çok çeşitlilik göstermeğe başlayan kadavra diseksiyonu sayesinde bu sene çok güzel bir koleksiyon kazanmıştır. Böylece öğrenciler yalnızca insan vücudu ve yeni hazırlanmış anatomik takımlar üzerinde çalışmanın sonsuz avantajını kullanmakla kalmıyorlar, aynı zamanda, eski tıbbı üstünlüğü tartışılmaz çağdaş teşhis vasıtalarının onlara sağladığı kesin bilgilerden faydalanabiliyorlar. Bu sayede hocalarının gözetiminde klinikte yaptıkları teşhisin doğruluğunu sına, bilgilerini sağlamlaştırma ve patoloji derslerinde tanımını öğrendikleri çeşitli dokulardaki patolojik değişimleri görerek anlama imkânına sahip oluyorlar.

İçinde bulunduğumuz öğretim yılında okulumuzda yeni bir müze, Zooloji Müzesi açılmıştır. Müzenin temelini, Mısır Hidivi Mehmet Ali Paşa'nın, okulun açılışı vesilesiyle hediye olarak yollamış olduğu gayet zengin bir koleksiyon oluşturmaktadır.

Bandaj Müzesi, kırık, fıtık ve ortopediye ilişkin araç ve gereçlerle hatırı sayılır ölçüde genişletilmiştir.

Okul kütüphanesi, M. N. Parlos tarafından gayet iyi çalıştırılmakta yeni kitap alımıyla ve kurumumuzu onurlandırmak isteyen aşağıda isimleri verilmiş yazarların eserlerini armağan etmeleriyle oldukça genişletilmiştir:

- E. Rambaud, **Traité elementaire d'anatomie générale, descriptive et physiologique**
- M. W. Beach, **Pratique americaine de médecine** , İngilizce
- F. Muller, **Prospectus systématique du service de santé**, İtalyanca
 - G. Vallenzasca, **De la Falcadine**, İtalyanca
- R. de Visiani, **Flore de Dalmatia**, Latince
- Toltenyi, **Critique de la médecine**, Almanca
- Toltenyi, **Pathologie générale**, Latince
- Dieffenbach, **Tendotomie**, Almanca
- Dieffenbach, **Strabisme et sa guerison par l'operation**, Almanca
- M. Bischoff d'Altenstein (Avusturya Ordusu Başhekim),
 - Médecine pratique,**
 - Fièvres,**
 - Méthode de guerir a l'Academie Jozephine,**
 - Maladies chroniques,**
 - Physiologie de l'homme.**

Dr. Hayrullah Efendi, yeni doğan bebeklerin bakımı ve bunların belli başlı hastalıkları konusunda Türkçe bir kitap hazırlamıştır; bebeklerin bu ilk dönemlerindeki fiziki bakımları ile ilgili temel öğretimin olmadığı bir ülkede bu, son derece faydalı bir kitaptır. Hayrullah Efendi ayrıca, Osmanlı Ordusu için bir hijyen kitabını da Türkçe'ye tercüme etmiştir.

Hastanelerde ve ordudaki sağlık hizmetleri için çok ihtiyaç duyulan üç eser bu sene yayınlanmış olup, büyük bir boşluğu doldurmuşlardır ve askerlerin sağlığı için çok faydalı olacaklarını düşündüğümüz bu kitaplar şunlardır: Dr. Bernard tarafından hazırlanmış askeri farmakope ve askeri hijyen kitapları, Dr. Rigler'in hazırladığı, Osmanlı İmparatorluğu'nda askeri hastahane hizmetlerine dair yönetmelik.

Askeri birliklerin yiyecek ve giyecek ihtiyacını karşılamak üzere daha yeterli ve daha kaliteli malzeme alabilmek için devletin yaptığı büyük harcamalara rağmen, hastahaneler tedavi bulmaz sakatlar, ağır hastalıklardan muztarip olup sonunda hayatını kaybeden hastalarla doludur. İşlerin bu denli kötüleşmesi, askerlerin sağlığının korunması hastalıkların tedavisi ve ordu hijyeninin sağlanması için, hijyen kurallarını içeren bir yönetmelik ya da tüzüğün oluşturulmamış olmasına bağlıdır. Askerlerin silah altına alınması işleminde bu hizmet için gerekli koşullara göre ya çok genç ya çok yaşlı ya da doğuştan özürlü insanların orduya kaydedilmeleri sebebiyle, memleketlerinde kalıp, çiftçi ya da zanaatkâr olarak çalışsalar vatanlarına ve ailelerine daha yararlı olup çok daha uzun yaşayacakken, sağlıkları ordu hizmetlerine uygun olmadığı için erkenden ölüp gitmektedirler. Hastahanelerin kötü durumunun ve tıp hizmetlerindeki idari yetersizliğin faturası, orada bulunan hastalara çıkmaktadır. Ayrıca bu kurumlardaki kötü uygulamalar çok üzücü sonuçlar yaratmaktadır. Fakat bir süreden beri, Osmanlı askerlerini her zaman özenle gözetken ışığını mütemadiyen saçıyan Serasker Rıza Paşa Hazretleri ve imparatorlukta sağlık hizmetlerinin mükemmel organizasyonunu borçlu olduğumuz Hekimbaşı Hazretleri sayesinde, devlet, kötü bir askere alma sisteminin daha beter, uğursuz sonuçlar vermesinden kurtulabilmiştir. Bundan böyle yukarıda zikretilmiş eserlerle belirtilen, çok daha yararlı prensipler olarak geliştirilmiş kurallara riayet edilecek ve askeri hastanelerde genel ve tam bir reforma gidilecektir.

Hastanelerin durumunun iki yıl öncesine kıyaslanması, Zat-ı Şâhânelerinin dikkatini İstanbul'un büyük askeri hastanelerinde son zamanlarda gerçekleştirilen çarpıcı idari düzeltilmelere çekmemi icap ettiriyor. Yapılan iyileştirmeler sonucu, ölüm sayısı iki yıl öncesine göre aşağıya çekilebilmiş, hatta en kötü hastaneler olmakla ün kazanmış olanlarda bile aynı durum gözlenmiştir. Bu hayırlı işi tüm imparatorlukta bir an evvel uygulamaya sokan Zat-ı Şâhânelerini bütün kalbimle tebrik ederim. Bu mutluluk verici sonuçlar, Serasker A. Rıza Paşa ve Hekimbaşı Hazretlerinin; yetenek ve maharetleriyle yorulmak bilmez hocalar Profesör Rigler, Dr. Calleja ve Maltepe (Hastanesi)'nden Dr. Reinvald ile onlara destek veren, Tıp Okulu'den geçen sene mezun olarak, ordu hizmetine alınan genç Türk asistanları göreve getirmeleri sayesinde alınmıştır. Bu genç Türk hekimler hastahane hizmetlerinde tıp ve cerrahi pratik konusunda ve hastanenin günlük işlerinde şeflerinin yönetiminde ilerleme göstermekte ve okulları için gurur kaynağı olmaktadır.

Bu sene kliniklerde, bütün uygulamalı tıp branşlarında çok sayıda ve farklı türde vak'aya rastlanmamış ancak nadir olsa da bir kaç enteresan ve eğitici vak'a ile karşılaşmıştır. Öğrenciler, klinik hocası Dr. Bernard'ın başkanlığında, kadın, erkek ve çocuk 10. 000 hastayı ücretsiz olarak muayene etmişlerdir. Hocaların bunların aralarından seçtiği 864 hasta üç kliniğe yerleştirilmiştir. Din ve milliyet ayrımı yapılmaksızın yoksul hastalar İstanbul'daki askeri hastahanelere yatırılmışlardır. Burada şu hususları ele almadan geçemeyeceğim: 1- Bazı tıbbi ve cerrahi hastalıklar; 2- Klinik hocaları ve öğrenciler tarafından, öğrencilerin önünde uygulanan bazı cerrahi ve oftalmolojik ameliyatlar:

1- Beyin zarının iltihaplanması sonucu gelişen manik durum, hidroperikardit, epanşman (organizmada sıvı toplanması), plörezi (zatülcemp) ve hidrotoraks, kalp kapakçıklarına bağlı olan ya da olmayan kalp büyümesi (hipertrofisi); her üç evresinde pnömoni (akciğer iltihabı=zatürrie), akciğer ödemi ve akciğer anfizemi; bütün derecelerinde tüberküloz (phytisie); hepatit gastrit, sarılık, enterit (barsak iltihabı), plastik eksüdasyonlu peritonit (mide zarı iltihabı), gut, böbrek taşları, safra kesesi taşları, daralmış fıtık (herni éntrenglé), siyatik, lumbago, pleurodynia (10) hemicranie (migren gibi yarım baş ağrısı), hemipleji; çeşitli baş, göğüs, mide nevrozları , primer sifilisin bütün formları yani birincil, ikincil ve müteakip sifilis, bütün dermatoz formları, akut ve kronik dermatoz, kızıl, kızamık, çiçek, ürtiker, zoster (**Lugat-ı Tıb'a göre zona**), pemphigus (11) impetigo, egzema, psydracie (12) , osyma , Halep çibani (bouton d'Alep), rupia (13), elefantiyasis, opra , kanser, sedef (psoriasis).

Bütün bu hastalıklar arasında, bu sene zarfında en çok dikkati çekenler şunlardır: Beyin iltihabı ve beyin kanamaları, mani gibi zihinsel yabancılaşma şeklinde görülen akut, delilik ve melankoli şeklindeki kronik hastalıklar olarak tezahür etmektedir. Pnömoni ve tüberküloz (phytisie) şeklinde ortaya çıkan göğüs hastalıklarına, bu mevsimde bu denli sıklıkla rastlanması şaşırtıcıdır. Aslında (göğüs hastalıklarının) karaciğerde ağrı ile görülen biçimi İstanbul'da bu mevsimde oldukça nadir tesadüf edilen bir hastalıktır.

Bundan başka askeri hizmetten kaçmak için sağırılık, dilsizlik, körlük, felç, eklem tutulması (ankiloz), siyatik, kabızlık..... (buradaki bir satır okunamıyor) gibi sebeplerle kliniklere başvuran çok kişi olmuştur. Bu vak'alarda uygulanan masum fakat akılcı yöntemlerle hastaların esas niyetleri ortaya çıkarılmıştır.

Birliklerde, hastalar kısmına geçebilmek için işkenceye rağmen, inatla iki yıl ısrar eden kişiler (askerler) olduğu görülmüştür. Bu yüzden ordudan kovulmak raddesine gelmişken, son çare olarak Tıp Okulu'na gönderilen bu askerler, kendileriyle görüşmelerimiz ve tedavimiz sonucunda yalanlarından cayarak görevlerine geri dönmüşlerdir. Heyhat! Halk arasında kırıkçı ve çıkıkçıların hala yaygın olduğu bu ülkede, (femur, femur boynu, tibia, fibula, ilium, klavikula, ön kol kemiği gibi) kırıkların, basit ve komplike (parçalı) çıkıkların en iyi metodlara göre tam bir başarıyla tedavi edildiğini söylemeden geçemeyeceğim. Bu hastalardan bir tanesi bile sakat kalmamıştır.

II- Dr. Bernard tarafından gerçekleştirilen ameliyatlar:

Göz ameliyatları:

3 Chalazion ameliyatı

1 Globül stafilom (kornea veya skleranın çıkıntı yapması) ameliyatı

3 Pterygium (bir çeşit konjonktiva dejenerasyonu) ameliyatı

2 Fongus haematodes (Mantarsı hematoma) ameliyatı

- 1 Kuru katarakt kapsülünün çıkarılması (ekstraksiyonu) ameliyatı
- 4 Mercimeksi (lenticular) kataraktın disizyon yoluyla ameliyatı
- 10 Katarakt çıkarma ameliyatı
- 16 Mercimek şekilli kataraktın disizyon yoluyla ameliyatı

Yani:

- 15 Sklereya alçak basınç uygulanarak
- 1 Korneanın baskılanmasıyla yapılan katarakt ameliyatı

- 1 Sol göz distichiasis ve sağ göz trichiasis (kirpik batması) ameliyatı
- 1 Lepralı bir kişinin sağ gözünde fungus (mantarı) hematom ameliyatı
- 1 Sklera staphylom (skleranın çıkıntı teşkil etmesi) ameliyatı
- 6 Bütün yöntemlerle entropium (göz kapağının içe kıvrılması) ameliyatı
- 3 Ektropium (Göz kapağının dışa kıvrılması) ameliyatı
- 1 Trichiasis (Göz küresine sürtünüp irrite eden kirpikler) ameliyatı
- 3 Iridodializ ile sun'i pupilla ameliyatı
- 2 Iridektomi yöntemiyle sun'i pupilla ameliyatı
- 1 Gözün iç açısından kist halinde bir tümörün alınması ameliyatı
- 3 Basit şaşılık (strabismus) ameliyatı
- 1 Çifte şaşılık ameliyatı
- 3 Lakrimal fistül ameliyatı
- 1 Kıl ile dolmuş kistik bir tümör ameliyatı

Nazal bölge (burun-geniz bölgesi) ameliyatları:

- 1 Koku alma duyusunun kaybı ameliyatı
- 6 Nazal çukur poliplerinin alınması ameliyatı
- 1 Farenks polibi alınması ameliyatı

Oral bölge (ağız bölgesi) ameliyatları:

- 1 Üst dudak deformitesi ameliyatı
- 10 Bademcik ameliyatı
- 1 Üst çene rezeksiyonu ile osteosarkom ameliyatı
- 2 Kulaktaki yabancı maddelerin alınması ameliyatı
- 8 Sertleşmiş salgı bezi veya boyun dejenerasyonu ameliyatı
- 1 Sternokleidomastoid kasın deri altından kesilmesiyle torticolis ameliyatı

Toraks (göğüs) bölgesi ameliyatları:

- 1 Plörezi epanşmanı (ciğerlerdeki suyun boşaltılması) için

- göğüs içi sıvısının kanülle dışarı alınması ameliyatı
- 2 Karsinom özelliği gösteren memelerin ampütasyonu ameliyatı
- 4 Omuza saplanmış kurşunların çıkarılması ameliyatı

Mide ve genital bölge ameliyatları:

- 1 Lumbal bölgede çok büyük bir lipomun alınması ameliyatı
- 6 Anüs fistülü ameliyatı
- 4 Mesanenin yandan yarılıp taş alınması ameliyatı(calculs vesicaux par la taille laterale)
- 1 Mesanenin iki yandan yarılıp taşların alınması ameliyatı(calculs vesiaux par la taille bilaterale)
- 1 Yukarıdan alet kullanarak mesane taşı alınması ameliyatı(calculs vesiaux par le haut appareil)
- 2 Kırma yöntemiyle mesane taşının alınması (Lithoritie) ameliyatı
- 2 Gerdy metoduyla kasık fıtığı ameliyatı
- 1 Yarı kısırlaştırmayla hidrosel ameliyatı
- 4 Radikal kesme yöntemiyle hidrosel (14) ameliyatı
- 1 Fitille radikal hidrosel ameliyatı
- 1 İnjektasyon ile hidrosel ameliyatı
- 1 Üretra fistülü ameliyatı
- 1 Kasıkta kıvrıntılı fistül ameliyatı
- 1 Retro-vezikal fistül ameliyatı
- 1 Üretra-rektal fistül ameliyatı
- 5 Plymosis ameliyatı
- 1 Bir çocukta yarı kısırlaştırma ile sacrocele ameliyatı
- 1 Sun'i anüs ve retrovezikal dışkı yolu açma ameliyatı

Ekstremiteler ameliyatları:

- 1 Kangren olmuş bacak ameliyatı
- 1 Kalçadaki kaslı bölgeden kurşun çıkarılması ameliyatı
- 1 Sol ayakta aşık çıkıntısı (malleol) ameliyatı
- 4 Kol ve bacaklarda lipom ve öteki pseudo-morphose oluşumların alınması ameliyatı
- 4 tenotomi (tendon kesilmesi) yoluyla sakat ayağın ameliyatı
- 1 Ayakta dördüncü metatars kemiğin amputasyonu ameliyatı
- 1 Delialtı kas kesimi ile dizin ekstansiyonu ameliyatı

Öğrencilerin Yaptığı Ameliyatlar

Reşat Fahreddin tarafından yapılanlar:

- 1 Üst göz kapağı kist (chalazion) ameliyatı

- 1 Tavşan dudak ameliyatı
- 1 Trichiasis ameliyatı
- 1 Konjonktiva dejenerasyonunun (ptérygium) kesip alınarak çıkarılması ameliyatı
- 1 Büyük ayak parmağı eklemine (mafsalının) alınması ameliyatı

Arif Musa tarafından:

- 1 Chalazion ameliyatı,
- 1 kistik torba içinde iki boyun tümörü ameliyatı

Constantine Lémonides tarafından:

- 1 Konjontiva dejenerasyonunun kesilerek alınması ameliyatı
- 1 Trichiasis (anormal kirpik) ameliyatı
- 1 konjenital phymosis ameliyatı
- 1 Stomatoplastik ameliyatı

Halet Ahmed tarafından:

- 1 Dejenere boyun bezlerinin alınması ameliyatı

Ahmed Abdullah tarafından:

- 2 Kistik tümörün alınması ameliyatı
- 1 Sırt lipomunun alınması ameliyatı
- 1 Tavşan dudak ameliyatı

Salih Eyüb tarafından:

- 1 Entropion ameliyatı
- 1 Konjonktivia dejenerasyonunun kesilip alınması ameliyatı
- 1 Bademcik ameliyatı

Süleyman Hasan tarafından:

- 1 Tavşan dudak ameliyatı

Abraham Négjar tarafından:

- 1 İltihaplanmış kol altı bezlerinin alınması ameliyatı

Hafız Mehmet tarafından:

- 1 Artherome'un alınması ameliyatı
- 1 Konjektiva dejenerasyonunun kesilip alınması ameliyatı

Bütün bu ameliyatlar genellikle parlak bir başarıyla yerine getirilmiş ameliyat ve ameliyat sonrası işlemleriyle, bunu izleyen tedaviyi takip eden öğrenciler için de gayet eğitici olmuştur. Böylece ilk hedef ameliyatların başarıyla gerçekleştirilmesi tamamlanmış olup, tedavinin başarıyla yapılması da ikinci amaç olarak hemen hemen bütün vak'alarda sağlanmıştır. Ameliyat edilen hastalardan 4 ü ölmüş olmakla beraber bu, ne ameliyat ne de ameliyat sonrası bakım ile ilgilidir; ölümleri ameliyatı gerektiren sebeplerin sonucu değildir. İstanbul'un muhtaç durumdaki sakinleri

için sayısız yararlar getiren ve şarlatanlığa bir ölçüde fren olan ücretsiz reçete bürosu (muayenehane), bu sene, daha önce olmadığı kadar yoğun çalışmıştır. Haftanın beş günü açık olan bu büroda, hocalardan Dr. Bernard, Dr. Et. Karateodori, Dr. Serandi, Dr. Spitzer, Dr. Konstantin Karateodori ve asistanları; Dr. Mehmed, Dr. Osman, Dr. Emin ve Dr. Şakir tarafından hizmet verilmektedir.

Müslüman ve Hristiyan fakir hastalar için ilaçlar Hekimbaşı Hazretleri tarafından verilen emirle Galatasaray'daki Merkez Eczanesi'nden temin edilmektedir. Bu hastaların toplam sayısı şöyledir:

	<u>Erkek</u>	<u>Kadın</u>	<u>Çocuk</u>	<u>Toplam</u>
Türkler :	3200	4100	1300	8600
Ermeniler ve				
Katolik Ermeniler :	1100	1560	600	3260
Rumlar :	1200	2300	400	3900
Museviler :	500	240	110	850
Avrupalılar :	400	310	90	800
+				
Toplam	6400	8510	2500	17410

Ücretsiz aşı servisinde, bu sene 1274 çocuğa aşı yapılmış ve hepsinde tam başarı sağlanmıştır:

Türkler	: 363
Ermeniler ve Katolik Ermeniler	: 195
Rumlar	: 664
Museviler	: 41
Avrupalılar	: 11

Okulun iktisadi yönetimine gelince, Hekimbaşı Hazretlerinin uyguladıkları tutumlu politika sonucu, idari icraat yönünden önceki senelerde olduğu gibi bu sene de istediğimiz herşeyi gerçekleştirme imkânı bulduk. Hekimbaşı Hazretleri, okulun bütün ihtiyaçlarını fazlasıyla karşılamaya muvaffak olmuştur. Nitekim hazine, okul binasının genişletilmesinde kullanılmak üzere yüz bin kuruşluk bir tahsisat ayırmıştır. Hekimbaşı Hazretlerine bütün bu faaliyetlerinde mükemmel biçimde destek olan yardımcıları, bitmek tükenmek bilmeyen enerjilerini ve okula hizmette gösterdikleri üstün özverili çalışmalarını kanıtlamış bulunan Vekilharç Mehmet Efendi ile Başsekreter Şakir Efendilerdir. Aynı zamanda hastane klinikleri kethüdalığı görevini de yerine getiren Vekilharç Yardımcısı Emin Efendi ve diğer bütün hizmetliler, görevlerini titizlikle yerine getirerek idari kurallara tam riayeti sağlamaktadırlar.

Merkez Eczanesi, bu sene, böyle bir kurumda gerekli ihtiyati malzemenin yetersizliği sebebiyle, kendisine yöneltilen talepleri karşılayamamış ve hizmette zorluklar ortaya çıkmıştır.

Bu vesileyle, sıkıntı içindeki insanlara yardım elini uzatması için uzun zamandır dile getirdiğimiz bir talebimizi tekrar ifade etmek isteriz. Padişahımız Efendimizin acı çeken insanlar ve öğretim konularına gösterdikleri ilgi sayesinde, bu dileğimizi yerine getirerek, kadınlar, çocuklar ve ebelerin pratik öğretimi için küçük bir hastane yapılması hakkında gerekli emri vereceğine inanıyoruz.

Hekimlik sanatının yardımıyla, şifa bulan kadın hastalar ile reçeteleri bedava yazılan ve öğrencilerin müşahade imkânı buldukları çocuk hastaların varlığına rağmen, hastane koşullarında tedavi edilmedikleri için iyileştirilemeyen hastalıklar vardır. Cerrahi müdahalenin elzem olduğu, yüksek ihtimam ve titiz bir bakım gerektiren hastalıklar mevcuttur. Buna benzer bir hastane binasının eksikliğine rağmen, bu hususta hareketsiz kalmayıp, ücretsiz bakım ve tedavi uyguladığımız, Galatasaray Tıp Okulu civarında oturan, hasta fakir kadın ve çocukların, evlerini kiralayarak, büyük vakit kaybı olmasına karşılık, hastalar, bu evlerde öğrencilerle birlikte, tedavi edilmeye çalışılmaktadır. Kadınlar için bir klinik açılırsa anlatılan elverişsiz koşullar ortadan kalkacaktır.

Bitirmekte olduğumuz sene içinde kaydedilen gelişmeler ve olumlu ilerlemeleri özetleyecek olursak şöyle diyebiliriz; okula giren öğrenci sayısında artış olmuştur, Türk Dilinin öğretimi genişletilmiştir, idadi öğretimi geliştirilmiştir; her tıbbi branşın teorik ve pratik dersleri verilmekte, bilhassa anatomi ve fizyoloji derslerinde çok sayıda kadavra diseksiyonu ve mikroskopik incelemelerden faydalanılmaktadır. Ayrıca her yaştan hastalarla dolu kliniklerde tıp, cerrahi, göz hastalıkları dersleri işlenmekte, hastalar son zamanlardaki en son bilgilere göre mükemmel biçimde tedavi görmektedirler. Az sayıda bir öğrenci grubu, derslerini tamamlayarak, hakettikleri ve lâyük oldukları derece ve ünvanları almış bulunmaktadır. İlk ebelik sınıfının öğretimi tamamlanmıştır. Küçük bir zooloji salonu kurulmuş, yeni bir kimya laboratuvarının yapımına başlanmıştır. Bandaj (sargı) müzesi pek çok malzemeye büyütülmüş, bir askeri farmakope ve hijyen kitabı oluşturulmuş, askeri hastaneler için nizamname meydana getirilmiştir. Ümid ederim bütün bu sayılanlar, Padişah Hazretlerinin kurumumuza gösterdiği güvene layık olabilmek, ve çağdaş bilimin ve acı çeken insanların bize yüklediği sorumluluğun ifası için devlete karşı görevlerimizi yerine getirmek yolunda okulun gayret ve çabalarının kanıtları olur.

Sağlanan bu destekle ve şimdiye kadar elde edilen memnuniyet verici başarılarından sonra, Galatasaray'daki bu bilimsel kurumun, güçlenerek zaman içinde daha da gelişmesini, bilgili ve tecrübeli hekimler yetiştiren adeta bir fidanlık ve Batı bilimlerini Doğuda yayan bir bilgi yuvası haline gelmesini diliyoruz.

Bu genç kurum, Padişahımız Efendimizin güçlü koruyuculuğunun gölgesinde geçmişte olduğu gibi bugün de Hünkâr Hazretlerinin gösterdiği lûtuftan cesaret almaktadır. Tohumları daha önce atılmış meyvaların olgunlaşması için çok beklemeyeceksiniz, Zat-ı Şâhâneleri. Artık, çok

sayıda yoksul hasta, menfaat gözetmeyen Galatasaray hekimlerinin ihtimamları sayesinde ıztıraplarından kurtulmakta, düşkünlük ve ölümden yakalarını kurtarmakta ve bu meyanda dualarını esigememektedirler. Zat-ı Şâhâneleri, bu kurumun saçtığı ışıklar imparatorluğunuzun en ücra köşelerine kadar nüfuz etmiş olup, bütün tebaanız hükümdarlarına karşı haklı bir minnettarlık duymaktadırlar ve bu değerli günlerin aynı şevkle sürerek, Allah'ın lûtfünün saltanatınız üzerinden eksik olmamasını dilemektedirler

Dr. Bernard

Klinikler Direktörü ve Profesörü

İstanbul, 26 Şaban 1260"

1845 yılında, Dr. Bernard'ın ölümünün ardından Ders Direktörü olan Muallim Dr. Spitzer hazırladığı raporu Padişah Abdülmecid'e takdim edilmiştir. Ancak **Journal de Constantinople**'de rapor metni yayınlanmamıştır.

Aşağıda Türkçesini verdiğimiz, 1845-1846 öğretim yılı faaliyet raporunun yer aldığı gazetenin sayfaları incelendiğinde sıkı ciltlenme sonucu, bir sayfada cilt sırtına tesadüf eden satır sonlarında ve ikinci sayfada ise cilt sırtına gelen satır başlarındaki kelimeler okunamaz durumdadır. Bu sebeple bazı cümlelerdeki kelimeler (.....) şeklinde ya da cümlenin bütününden tahmin edilen anlam yazılarak parantez içine alınmışlardır.

"1261-1262 (1845-1846) SENESİ, SEKİZİNCİ ÖĞRETİM YILI İÇİNDE GALATASARAY TIP OKULU'NUN FAALİYETLERİNE DAİR OKULUN MUALLİM-I EVVELİ DR. SPITZER TARAFINDAN VERİLEN PAROR (15)

Haşmetmeap!

Padişah Hazretleri yapılan genel imtihanlar münasebetiyle Galatasaray Tıp Okulu'nu yüce varlığı ile onurlandırmış bulunmaktadırlar. Böylece biz de Zat-ı Şâhânelerinin bu bilim kurumunun gelişmesine gösterdiği alâkanın bir kanıtıyla karşı karşıyayız. Bu ziyaret aynı zamanda, öğretim kadrosuna ve öğrenciye, gösterdikleri çabalardan ötürü, Zat-ı Şâhânelerinin lûtuflarını kazandıkları güvenini vermekte ve ayrıca Hünkâr Hazretlerinin bizden esirgemedikleri yakın ilgileri ve desteklerinde, çalışmalarını esnasında derinden ihtiyaç duydukları teşvik ve teveccühün işaretlerini almaktadırlar.

Okuldaki öğretim süreleri boyunca özenli çalışmaları ile dikkati çeken, Zat-ı Şâhânelerinin hizmetine girmeğe hak kazanmış öğrencileri sunduktan sonra, ardından, adet haline gelmiş uygulamayı izlersek, Tıp Okulu'nin sekizinci öğretim yılı hakkındaki raporu takdim ederken, ağır ağır ama devamlı aşama kaydederek, muktedir olduğu mükemmeliyete doğru ilerleyen bu kurumu Hünkâr Hazretlerinin, her zamanki hoşgörüsüyle değerlendirme lûtfunu göstereceğini ümid ediyorum.

Tamamlanmak üzere olan öğretim yılında okul, köklü değişiklikler geçirmiş olup, bunun önemini anlatmak için başlangıcına döneceğim.

Tıp Okulu, önceki altı yıllık dönemde, kurucusu merhum Sultan II. Mahmud'un beklentilerine cevap verememiş; sekiz yıl önce Dr. Bernard'a yeni esaslar üzerinde sağlam bir tıp öğretimi planı hazırlamak gibi zorlu bir görev verilmiş ve Dr. Bernard pek az imkânla işe başlamıştır. 80 öğrenci içinde 15'inin temel tıp öğretimini izlemeye muktedir oldukları anlaşılmış ve kalan öğrenciler 1. sınıfa yerleştirilerek bunlara, tıp öğretimine başlamadan önce, ana dillerinden başka, dersleri takip edebilmeleri için bir yabancı dil, tercihan Fransızca öğrenmeleri mecburiyeti getirilmişti. Aslında henüz tıbbi terminolojinin oluşmadığı ve tıbbi literatürün yeterli olmadığı böyle bir ülkede, öğrencinin Batı bilimi seviyesinde dersleri takip edebilmesi imkânını sağlamak için yabancı bir dilin öğretimi gerekliydi.

Bu şekilde takip eden dört yıl içinde 3 idadi (hazırlık) ve 4 tıp sınıfı meydana getirildi ve yapılan genel sınavlarda tatminkâr başarı elde edememiş öğrenciler idadi bölümüne yerleştirildi. Bu plan takip edilerek, zorlama olmadan ilerleme gösterildi ve çıkan bazı güçlüklerle rağmen öğrenciler yeterli seviyede bir temel tıp öğretimi görerek, Dr. Bernard'ın derslerin başına getirilmesinden dört yıl sonra hizmete alınabildiler. ortalama yeteneklere sahip bir öğrenci bu temel planı uygulayarak 7 senede okulu bitirmek durumundadır. Öğretim müddeti uzatılmayarak mevcut süre ile yetinildi ve bilim derslerinde köklü bir değişme yapılmadan programın genişletilmesine gidildi.

Zat-ı Şâhânelerinin güveniyle okula çağırılmış bulunan Dr. Bernard'ın, öğretim kadrosunca da malûm olan beklenmedik ölümü ile, başında bulunduğu öğretimin süresini arttırma gayretleri yarıda kalmıştır. Oysa hepimizin gayet iyi bildiği gibi, sağlam bir tıp öğretimi vermek için yedi yıllık süre kâfi değildir ve geçen yıl sunduğumuz raporda, öğretim süresinin dokuz yıla çıkarılması yönünde tedbir alınması gerektiğini belirtmiştim. Padişah Hazretleri tarafından Osmanlı İmparatorluğu'nun sağlık işleri başına getirilen ve Tıp Okulu Nazırlığına atanan Hekimbaşı İsmail Efendi Hazretleri bu reformun gereğini anlamıştı ve Tıp Okulunu , kendisinin tıp öğretimi aldığı Avrupa'daki okullar seviyesine çıkarma arzusuyla yurda dönüşünde bu yolda büyük kararlılık göstermiştir.

Esas olarak elzem olan Fransızcanın öğretiminin yanısıra Doğu dillerinin öğretilmesi amacıyla, bir yenilik yapılarak, kendi dilini mükemmel derecede bimeyenler için geçici olarak bir hazırlık sınıfı ihdas edildi ve bu sınıfın geçilmesi için imtihanlarda tatminkar sonuç alınması kararı alındı. Böylece ilk sınıflarda Doğu dillerinin öğretimi ile Fransızca öğretimi birlikte yürütülecekti. Bu harika tedbir sayesinde ilk sınıflarda başarısız ve yetersiz olduğu görülen öğrencilerin yetiştirilmesi ve iyi durumdaki diğer öğrencileri geciktirmemeleri sağlandı. Kendi dilinin kurallarını anlamakta yetersiz kalan bir öğrencinin, ileride okuldan ayrıldıktan sonra onu bekleyen yüksek seviyeli çalışmalarda, başarı şansı olamayacaktı. İlk dört yıllık öğretimde Doğu dilleri (Türkçe, Arapça, Farsça) ve Fransızcanın yanısıra güzel yazı, aritmetik, coğrafya, tarih ve geometri dersleri de okutuluyordu. 5. sınıfta tabiat bilimleri veriliyordu. Gelecek yıl bu sınıfta halihazırda müfredatta olmayan dersi vermeği planlıyoruz. Bundan sonraki beş sene tamamen tıp derslerine hasredilmektedir.

Bu durumda öğretim yılı on seneye çıkmaktadır. İdadi bölümünün ilk sınıfında sadece dil dersleri verilmekte ve öğrencilerin acemilik dönemlerinde iyi bir temel almalarına çalışılmaktadır. Okul, geçen seneler boyunca yeterli gelişmeleri göstermiş olduğundan, açılacak üç yeni sınıfa öğrenci verebilecek durumdadır.

Bu öğretim yılında hazırlık dersleri ve bilim derslerinin dağılımı aşağıdaki tabloda verilmektedir:

1- İLK VE İDADI SINIFLARI

Birinci sınıf: M. (Kâmil Efendi) tarafından Türkçe ve Arapça konuşma ve yazma; M. J. Calos tarafından Fransızca konuşma ve yazma;

İkinci sınıf: M. Terjaqui tarafından Fransızca grameri; Kâmil Efendi tarafından Türk Dili dersi; İsmail Efendi tarafından Arap Dili dersi;

Üçüncü sınıf: M. Guerrieri tarafından Fransızca sözdizimi (sentaks), okuma, Osmanlı Devleti Tarihi ve aritmetik dersleri; M. Kâmil Efendi tarafından Türk Dili dersi;

Dördüncü sınıf: M. Lahaille tarafından Fransızca üslûbu, evrensel tarih (Dünya Tarihi), aritmetik, coğrafya ve geometri elemanları dersleri;

Beşinci sınıf: M. Calleja tarafından kimya; Salih Efendi tarafından botanik, M. L. Rouet tarafından fizik;

2- TIP VE CERRAHI SINIFLARI

Altıncı sınıf: M. Paleolog tarafından deskriptif anatomi, L. Rouet tarafından fizik;

Yedinci sınıf: M. Paleolog tarafından deskriptiv anatomi; M. Etien Karateodori tarafından zooloji ve fizyoloji;

Sekizinci sınıf: M. S. Archigénès tarafından müfredat-ı tıp ve fenni-i tedavi; M. G. Sinapyan'dan genel patoloji ve hijyen , Mehmed Efendi tarafından küçük cerrahi.

Dokuzuncu sınıf: M. Spitzer'den iç hastalıkları kliniği, M. Konstantin Karateodori'den cerrahi kliniği, M. Paleolog tarafından patolojik anatomi;

Onuncu sınıf: M. Spitzer'den iç hastalıkları kliniği, M. Karateodori tarafından cerrahi klinik, Paleolog'dan ameliyat cerrahisi ve akiologie (müfredat-ı tıp).

3- ECZACILIK DERSLERİ

Birinci Sene: M. Calleja'dan kimya, Salih Efendi'den botanik

İkinci Sene: M. Archigénès'den müfredat-ı tıp, Calleja'dan (eczacılık)

Ebelerin öğretimi için Türkçe olarak M. Archigénès tarafından verilen kadın doğum dersleri, bu sene sayıda hanım tarafından takip edilmiştir. Dersler Baş ebe Madame Messani'nin yönetimindedir.

Ödül kazanan öğrenciler şunlardır:

Onuncu sınıfta: İsmail Mehmed, İsmail Osman

Dokuzuncu sınıfta: Nicolas Nikephore, Stéphan Ilias

Sekizinci sınıfta: Ahmed Sadık, Théogénes Strati, Cons.....Jean, Mıgırdıç Kirkor.

Yedinci sınıfta: Rifat İsmail, Akif İbrahim, Hasan.....

Altıncı sınıfta: Mehmed Abdullah, Christophe..... , Hüseyin Sadık.

Beşinci sınıfta: Marc Apostole, Andon Ohannes.

Dördüncü sınıfta: Ali Emin, Hasan Mehmed, Apos.....Nicolas, Andreas Constantin.

Üçüncü sınıfta: Ali Feyzullah, Mehmed Said, Serjus, Jean Michel

İkinci sınıfta: Ali Mustafa, Pandeli Jorji, Hüseyin İbrahim, Karabet Agop.

Birinci sınıfta: Ahmed Mehmed, Ahja Hulassi, Francesko, Osman Ahmed

Onur mansiyonu kazanan öğrenciler şunlardır:

Onuncu sınıftan	: Akif Arif
Dokuzuncu sınıftan	: Agob Ohannes, Parounak Micael
Sekizinci sınıftan	: Gabriel Ussep
Beşinci sınıftan	: Spiro Yanni
Dördüncü sınıftan	: Ahmed Said, Théodory Dimitri
Üçüncü sınıftan	: Cevdet Ahmed, Eleuthére Con.....
İkinci sınıftan	: Ahja Hüseyin, Alexandre Joseph
Birinci sınıftan	: Arif Mehmed, Yanni Alexandre

Derslerini tamamlayarak doktora imtihanına kabul edilen öğrenciler şunlardır: İsmail Mehmed, İsmail Osman, Akif Arif, Abdullah, Mehmed Emîni, Arif Ali.

Derslerini tamamlayan eczacılar şunlardır: Mustafa Abdullah, Jean Kaligas, (Yanko Kalina).

34 ebe adayı derslerini tamamlayarak, mesleklerini icra etmeğe hak kazanmışlardır.

Okula (belli bir) kapasitede öğrenci alınması zorunluluğu, şu akılcı tedbirin alınmasını gerektirmiş, bütün sınıflar göz önüne alınarak, bir sınıfta birden fazla sene geçirerek yetersizlik göstermiş öğrenciler, derslerden uzaklaştırılmışlardır. Geriye kalan öğrencilerin daha özenle ve dikkatle eğitilmeleri amacıyla böyle bir tedbir alınmıştır. Okuldan çıkartılan öğrenci sayısı 48 olup, bu durum, Osmanlı Devleti'nin bütün vilayetlerinde çeşitli cemaatlerden seçilen 125 öğrenci ile (dengelenmektedir). Taşradan gelenlerden oluşturulan bu 125 öğrenci, derslerini tamamladıktan sonra, ordu hizmetine (alınmayarak) söz konusu vilayetlerdeki sağlık teşkilatında mevcut çok önemli bir boşluğu doldurmak üzere, seçildikleri cemaatlerin hekimleri olarak görev yapacaklardır. Bu karar, taşradaki hekim ve eczacı açığını (kapamak) arzusunda olan Zat-ı Şâhânelerinin yaptıkları seyahatte elde edilen sonuçlara (göre alınmıştır).

Galatasaray Tıp Okulu binası 400 öğrenci kapasitelidir. Son yıllarda, yüzlerce öğrencinin yer darlığı sebebiyle geri çevrilmeleri, dersleri dışarıdan takip eden öğrencilerin (gündüzlü) de okula kabul edilmesini gerektirmiş ve Hekimbaşı Hazretlerinin bu gerekçeyle yaptıkları girişim sayesinde bugün, ekstern (yatısız) öğrenciler de dersleri izleyebilmektedirler.

Ülkemizde 8 yıl önce derslere kaydedilmek üzere 80 öğrenci zor bulunurken, bugün her cemaatten anne ve babaların çocuklarını Tıp Okulu'na emanet etmeğe can atmaları, kurumun bu süre zarfında sergilediği parlak başarının ve Hükümdar Hazretlerinin sık sık gösterdikleri himayekâr desteklerinde yansıyan hoşgörü ruhunun delilidir. Aslında, oğlunun, saltanat-ı seniyyenin desteği ve cömertliğiyle, devlet hesabına bütün öğretim imkânlarıyla donatılmış olarak bilimin koruyuculuğu altına girdiğini, bir yandan da sadece öğretiminin değil yiyeceğinin giyeceğinin ve maişetinin de temin edildiğini, hiç bir dini ayrılık gözetilmeden onun toplumda onurlu ve yüksek bir yere yerleştirildiğini gören bir baba daha fazla ne isteyebilir?

Bu sene ilk defa kabul edilen yatısız (ekstern) öğrenciler, henüz , yatılı (intern) öğrencilerle aynı imkânlardan yararlanamamaktadırlar. Devlet tarafından sayısız öğrencilere ne yiyecek ne yiyecek ne de belli bir maaş verilmektedir; sadece öğretimlerini tamamladıklarında diğerlerine sağlanan haklardan yararlanacaklardır. Liyakatlerine göre payeler alacaklardır. Bu öğrenciler, ancak dördüncü sınıftan itibaren okula başlayabilmektedirler, bundan daha aşağıdaki sınıflar onlara kapalıdır. Sonraki senelere ilerleyebilmek için başarılı olduklarını kanıtlamaları gerekmektedir. Orduda hekim açığının kapatılmasına duyulan şiddetli ihtiyaç , bizi, Türkçe öğretim verilen bir Sağlık Memurları Sınıfı açmaya zorlanmıştır. Hekimbaşı İsmail Efendi, bu amaçla, başlangıç seviyesindeki birçok kitabı Türkçeye çevirtmiştir(ya da çevirmiştir). Bütün bu kitaplar, okulun, içinde bulunduğumuz sene genişletilen küçük matbaasında basılmıştır.

Öğretim tarzına ve okulun disiplinine dair bütün kuralları içeren bir nizamname hazırlanmakta olup, yürürlüğe konulmak üzere kısa bir süre içinde Babıâli'ye sunulacaktır. Padişah Hazretlerinin arzularıyla Osmanlı İmparatorluğu tebaasının öğretimine dair, her konuda en yüksek yetkiye haiz olarak kurulmuş bulunan Meclis-i Maarif'in görevleri arasında yeni okullar açmak, mevcut öğretim kurumlarını denetlemek ve ıslah etmek vardır ve Tıp Okulu'nun bu konuda başvurabileceği en yetkin hakem konumundadır.

Bu meclis en halisâne duygularla hareket eden, memleketinin ihtiyaçlarını en iyi bilen, devamlı bir ilerlemeden yana olan kişilerden oluşmaktadır. Bu durum bizim açımızdan bir güvence unsurudur ve (bu sebeple) okulumuzun iyiliği ve gönenci için dile getirdiğimiz taleplerin gerçekleştirilmesini ümid ediyoruz. Bu meclis şu sıralarda bir akademi (academie) ve bir idadi okulun (école normale) kurulması çalışmalarıyla meşguldür. Bu okullardan yetişerek, kendilerini bir bilim öğrenmeye verebilmek ve bunu hazmedebilmek için gereken ön öğretimi almış öğrencileri ileride Tıp Okulu'na çekmeyi umuyoruz; bu takdirde biz de dil öğretimini müfredattan çıkarabiliriz ve mükemmel düzeyde bir tıp öğretiminin gerçekleşmesi için öncelikle gereken orta seviyede bilimsel hazırlık öğretimi vermekle işe başlayabiliriz.

Paris Tıp Fakültesi'nden yetişmiş Dr. G. Sinapyan ve Dr. J. Paleolog isimli seçkin hekimlerden ilki genel patoloji, ikincisi anatomi derslerini vermekle görevlendirilmişlerdir. Bu seçimin yapılmasında başlıca onur ve övünç payı Hekimbaşı Hazretlerine aittir ve Tıp Okulu'nu dünyanın en iyi üniversitelerinden birinde yetişmiş hocaları bünyesine kazandırdığı için tebrik ediyoruz.

Şimdiye kadar, öğrencilerin pratik anatomi öğretimleri için Tersane Hapishanesi'nden getirilen kadavralar kullanılıyordu, ancak yeterli değildi; ayrıca kadın vücudunun yapısını öğrenebilmek için ellerinde sadece modellerden başka birşey bulunmayan öğrencilerin bu konudaki bilgileri yetersiz kalıyordu. Öğretimde ortaya çıkan bu boşluğun yarattığı olumsuzlukları çok iyi kavrayan Hekimbaşı Hazretleri, esir pazarında ölen kölelerin, cinsiyet ayrımı yapılmadan

kadavralarının okula kazandırılması yetkisini alabilme yolunda her türlü girişimde bulunmuştur. Nitekim sonuçta okulda bu denli (şiddetle) ihtiyaç duyulan yetki elde edilmiş olup, bugün, okuldaki anatomi anfirmizde her iki cinsiyetten yeterli sayıda kadavra mevcuttur. Dr. Emin Efendi, hasta kölelerin durumunu takip ederek, hastalığın seyri bakımından notlar almak ve gerçekleştirdiği çok ilginç otopsilerle, çeşitli hastalıklardan ötürü vücutta meydana gelen organik değişiklikleri öğrencilere göstermekle görevlendirilmiştir. Yapılan bu düzenleme sayesinde anatomi hocası, öğrencilerde oluşmuş alt yapıya uygun olarak daha geniş kapsamlı ders verebilmekte ve anlattıklarını çok sayıda diseksiyon bulgusuyla aydınlatabilmektedir. Antropoloji çalışmaları da bu otopsilerle desteklenecektir, zira esir pazarlarında her ırktan özellikle de Afrika ırkından insanlar bulmak mümkündür. Tıp öğrencilerinin öğretiminde kadavra üzerinde diseksiyonun önemi aşîkârdır ve bu vesileyle, haklı taleplerimize içtenlikle ve sûratle cevap veren Zat-ı Şâhâneleri ile onun ilerleme fikrini benimsemiş münevver nazırlarına teşekkür etmekten sevinç duyuyoruz.

Fakir tabakadan kadınlar sadece ağır vak'alarda okulun ebesi Madam Messani'ye başvurumaktadırlar ve bazen çocuk kadavraları da elde etme imkânımız olmaktadır. Gayrimüslim kadınlar, ölen çocuklarının kadavralarını, herhangi bir engel olmadan, bize bırakmaktadırlar ve bu yolla biz de öğrencilerin anatomik bilgilerini mükemmelleştirebiliyoruz.

Haftanın her günü hastanede çok sayıda hastaya ücretsiz konsültasyon (muayene) yapılmaktadır. Okula yeni gelen iki hoca da daha önce boş olan iki günü üzerlerine almışlardır. Buna göre muayene günlerinin dağılımı şöyledir: Pazartesi M. Etien Karateodori, Salı M. Archigénès, Çarşamba M. Paleolog, Perşembe M. Konstantin Karateodori, Cuma M. Sinapyan, Cumartesi M. Spitzer, Pazar Salih Efendi. Bu sene adedi 19. 580'e varan muayenelerde, öğrenciler, kadın ve çocuk hastalar üzerinde çalışma imkânına da sahip olmuşlardır, zira kliniklerimize sadece erkek hastalar kabul edilmektedir. Profesör Spitzer ile Profesör K. Karateodori tarafından yönetilen iç hastalıkları ve cerrahi kliniklerinde öğrenciler muntazam olarak eğitilmekte ve iki yıllık süre zarfında başlıca dahili ve cerrahi hastalık formlarını görmektedirler. İçinde bulunduğumuz yıl 1200 hasta kabul edilmiş, Dr. Konstantin Karateodori ve öğrencileri tarafından cerrahi kliniğinde 200'den fazla hasta ameliyat edilerek, bunlara Dr. Spitzer ve Dr. Serandi tarafından ücretsiz konsültasyon yapılmıştır. Dr. Konstantin Karateodori tarafından yapılan pek çok mesane taşı ameliyatı da parlak başarı ile taçlanmıştır.

Eczacılık Dersleri öğrencileri (élèves du cours de Pharmacie) bu sene ikinci çalışma yıllarını tamamlamış bulunmaktadır. Eczacılık öğrencileri bu sene de gayet sınırlıdır; bu yıl sınavlarını tamamlayarak okuldan ayrılabilen sadece iki kişi vardır. Ancak gelecek sene, İstanbul'daki çeşitli eczanelerde çalışan bütün eczacı çıraklarının, Tıp Okulu'nda teorik ve pratik ders almaları yolunda çok yararlı bir tedbir getirilmesine bağlı olarak öğrenci sayısı 50'yi bulacak ve eczane açmak, bundan böyle, bu koşula bağlanacaktır. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki farmasötik sanatını iyileştirme yolunda atılmış ilk adım budur. Söz konusu tedbir, daha sonra, taşraya da yaygınlaştırılacaktır.

Okul sınırları içinde kurulmuş olup, Osmanlı İmparatorlu'nda türünün tek örneği olan aşı binası, Padişah Hazretlerinin emriyle ve Hekimbaşı Hazretleri sayesinde büyük ilerleme kaydetmiştir. Üsküdar, Sultan Bayezit ve Eyüp'te, ayrıca Valide Sultan Hazretlerinin masraflarını karşıladığı yeni kurulan sivil hastanede (Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi) dört yeni bina (birim, aşı yeri) açılmıştır.

Kurumda aşılana çocuk sayısı 5. 000'dir. İkincil binalarda (birimlerde) aşılana çocuk sayısı ise 2. 500'dür.

Ancak bu enstitünün faaliyetlerinin payitahtla sınırlı kalmayıp, hizmetlerin İmparatorluğun en ücra köşelerine kadar ulaştırılmasına çalışılmaktadır. Bilimin en büyük faydalarından biri olan aşı aleyhinde cahil halk içinde artan olumsuz ön yargılar ve boş inaçları kökünden kazımak isteyen Hünkâr Hazretleri, Rumeli gezisi esnasında kendi huzurunda çocukların aşılmasını istemiş ve Zat-ı Şâhânelerine Hekimbaşı Hazretleri de bu konuda destek vererek, aşı müessesesi tarafından 12. 000 çocuğa yeterli miktarda aşı üretilmesini ve Padişaha eşlik etme şerefini kazanan hekimler aracılığıyla da bu aşılamanın yapılmasını sağlamıştır. Ayrıca bu sene içinde, aşı enstitüsü; Rumeli için 8. 000, İstanbul'daki garnizon birlikleri için 5. 000, İznik vilayeti için 15. 000, karantinalar için 5. 000, Manisa için 1. 000, Vidin için 7. 300 ve toplam olarak 48. 800 günlük aşı hazırlamıştır.

Hekimbaşı Hazretleri, aşının faydalarını anlatmak , aşılama en uygun yöntemi tanıtmak, göstermek üzere, Tıp Okulu'nda Türkçe olarak basılmış bir broşürün (risalenin) taşrada dağıtılmasını sağlamıştır. Aşılama uygulamalarına nezaret etmekle ve aşının saf halde muhafazasını temin etmekle görevli olarak, Tıp Okulu'ndan yetişmiş 10 aşıcı taşraya gönderilmiştir. Mutlu bir tesadüf eseri, Hekimbaşı Hazretleri Beşiktaş'ta bir inek üzerinde yaptığı deneyde mükemmel bir aşı keşfetmiştir. Bu aşı virüsünün ilk etkisi şiddetli iltihap yaratma olmuş, ama daha sonra şiddet azalarak mükemmel bir lenf oluşturmuştur. Hem veba hem de karantina bölgelerini incelemek için Rus Hükümetince görevlendirilmiş olan bilimsel heyetin başkanı Dr. Raffilovitch ile yaptığımız bir dizi deneyde kullanılan aşı budur ve bu virüs hayvanının ısı ile haraplanabileceğini saptadığımızı ifade etmek isteriz. Dr. Pezzoni'nin de memnuniyetle bize yardım ettiği bu deneylerle ilgili çalışmalarımız daha sonra bir bildiriye konu olacaktır.

Mösyö Noé, geçen yıl başlattığımız, bitkiler ve hayvanlar âlemi koleksiyonunu tamamlamak için Rumeli'ye gönderilmişti. Bu yorucu seyahatlerin sonucunda Tuna balıkları, bitkiler, böcekler ve minareller konusunda zengin bir derleme ortaya çıkmıştır. Bu durumda ilk defterlerinin geçen yıl St. Petersburg'a yollanmış olduğu, bitkiler koleksiyonuna devam edebilecek ve Avrupa'nın öteki müzeleri ile temasa geçebileceğiz.

Tıp Okulu'nun bu seneki faaliyetleri işte bunlardır. Hünkâr Hazretlerinin lütfedip, okula gösterdikleri engin teveccüh ve alâkalarının ehemmiyetini; Hekimbaşı Hazretlerinin akılcı işleri ve

aydın çabaları sayesinde okula verdiği hizmetlerin önemini; Zat-ı Şâhâneleri tarafından da takdir edilmiş olan, her türlü övgünün üzerinde bir özen ve fedakârlıkla kendilerini görevlerine adanmış öğretim kadrosunun değerli çalışmalarını ve Padişah Hazretlerinin, onlara her gün parlak kanıtlarla göstermek lûtfunda bulundukları babaca yüksek himayelerini hak eden öğrencilerin gayretlerini burada bir kere daha saygıyla ifade ederken; aynı zamanda, çok uzun ve çok zorlu bir yolun başında bulunan bu genç kurumun, mükemmeliyet düzeyine yükselebilmek için, pekâla üstesinden gelebileceği birtakım eksiklikleri belirtmekten kendimizi alıkoyamadık; zira ancak bu şekilde üstlendiği yüce görevi ve soylu hedefi lâıykıyla yerine getirebilir: Bu amaç, vatana, Avrupa okullarından çıkan en iyi öğrencilerle rekabet edebilecek, taşıdığı sîfata lâıyk hekimler vermektir.

Dileklerimiz ve çabalarımızın amacının bunlar olduğunu itiraf etmekten korkmuyoruz; ancak bunlar için önümüze çıkacak engellerin, başarılabacak işlerin, koşullar gereği yapılacak fedakârlıkların bulunduğunu da biliyoruz. O halde, Zât-ı Şâhâneleri; Tıp Okulu'nun, ona atfadilen misyonu başarıyla yerine getirmesini ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki öteki okullara, devamlı ilerleme kaydeden kusursuz bir bilimsel kurum örneği oluşturmasını istiyorlarsa; Hünkâr Hazretlerinin, bu kuruma karşı çok sayıda parlak kanıtlarını gördüğümüz sonsuz ilgilerinden destek ve cesaret alarak, saygıdeğer meslekdaşlarımızla birlikte, şu acil taleplerimizin karşılanmasını sağlamalarını kendilerinden istirham etme cûretini gösteriyorum.

Bu istekler şunlardır: (1) Bir patolojik anatomi koleksiyonu satın alınması; (2) Elimizdeki koleksiyonları tamamlamak için tabiat tarihi parçaları alınması; (3) 150 yataklı bir hastane yapılması; (4) Eczacılık laboratuvarı için gerekli araç ve gereçlerin tamamının alınması; (5) Egzotik bitkiler için bir dîzi yapılması.

Zât-ı Şâhâneleri bu talepleri kabul etmek lûtfunda bulunurlarsa, biz de bundan böyle görevimizi lâıykıyla yerine getirmek durumunda olacağız ve Padişah Hazretlerinin bize gösterdiği cömertliklere ve iyiliklere karşılık, gayret ve çabalarımızı iki katına çıkaracağız.

ZAT-I ŞAHANELERİNİN çok mütevazî

çok itaatkâr hizmetkârı

DR. SPITZER"

"TIP OKULU'NDA MUALLİM-I EVVEL DR. SPITZER TARAFINDAN HAZIRLANAN, GALATASARAY MEKTEB-İ TIBBİYE-I ŞAHANESİNİN ONUNCU ÖĞRETİM YILI OLAN 1263-1264'DE (1847-1848) YAPILAN ÇALIŞMALARI GÖSTEREN RAPOR (16)

Haşmetmeap!

Padişah Hazretlerinin varlığından şeref duyarak, bugün Tıp Okulu'nda onuncu öğretim yılının kapanışını kutluyoruz. Bu sene okulu bitiren genç doktorlarımız, gayretlerinin mükâfatını,

sizin huzurunuzda, çalışmalarının kanıtlarını sunmak üzere seçilmiş olmakla göreceklerdir. Bu niteliğe layık olarak gösterilen öğrenciler, geçen sene bu okuldan yetişen seleflerinden, gerek bilgi gerek yetenek bakımından geride değillerdir. Nitekim buna delil olarak, Padişah Hazretleri tarafından aralarından seçilenler Viyana'ya gönderilmişler ve bu bilimsel teşebbüsü engellemek isteyen bütün siyasi meselelere rağmen, Viyana Tıp Fakültesi'nde başarılı olarak, tekrarlayan kolera salgınının yarattığı kesintilere rağmen bu öğretim yılı çalışmalarını tamamlamışlar; hatta hem İstanbul'u hem de bütün İmparatorluğu etkisi altına alan salgın esnasında bu gençlerin ülkenin çeşitli yerlerinde görevlendirilmeleri zarureti hasıl olmuş ve hekim adayları da bu konuda bildiklerini uygulamışlardır. Alınan sonuçları yorumlamaya hacet yoktur ve son derece açıktır; bu gençler reformlardan yanadırlar, zekâ ve bilginin kolay kolay engellenemeyeceğinin kanıtlarıdır, ve yenileşmeye engel bütün zorlukları başarıyla atmışlardır. Elde edilen bu başarılar, şimdi bir rapor halinde Padişah Hazretlerine sunduğumuz çalışmaların ve okul teşkilatının iyi ve sağlam bir zemine dayandığını gösterir.

Öğrencilerin takip ettikleri dersler aşağıda ayrı ayrı gösterilmiştir:

1-BAŞLANGIÇ (İLK) SINIFI

Kâmil Efendi tarafından Türkçe dersi.

2-IDADI SINIFLAR

Birinci sınıf: Mehmed Efendi tarafından Türkçe ve Arapça okuma ve yazma; M. J. Calos tarafından Fransızca okuma ve yazma dersleri.

İkinci sınıf: M. Teriaky tarafından Fransızca grameri, Kâmil Efendi tarafından Türk Dili dersi - İsmail Efendi tarafından Arapça dersi.

Üçüncü sınıf: M. Guerrieri tarafından Fransızca sözdizimi , okuma, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi ve aritmetik dersleri- İsmail Efendi tarafından Arapça grameri - Kâmil Efendi tarafından Türkçe okuma dersi - kaligrafi (hat ve tezyinat).

Dördüncü sınıf: M. Lahaille tarafından Fransız Üslûbu, Dünya Tarihi, aritmetik, coğrafya, geometri elemanları dersleri- İsmail Efendi tarafından Arap Edebiyatı.

3- TIP VE CERRAHLIK SINIFLARI

Beşinci sınıf: M. Calleja tarafından kimya- Salih Efendi tarafından botanik - Rouet'den fizik.

Altıncı sınıf: M. Wartbichler tarafından deskriptif anatomi- L. Rouet tarafından fizik.

Yedinci sınıf: M. Wartbichler tarafından deskriptif anatomi - M. Etien Karateodori tarafından zooloji ve fizyoloji.

Sekizinci sınıf: Archigénès tarafından müfredat-ı tıp ve tedavi - Sinapyan Efendi'den genel patoloji ve hijyen - Mehmet Efendi'den küçük cerrahi.

Dokuzuncu sınıf: Dr Spitzer'den iç hastalıkları dersi ve kliniği-Konstantin Karateodori'den cerrahi hastalıklar dersi ve kliniği - M. Wartbichler'den patolojik anatomi -Servişen Efendi'den adli tıp.

Onuncu sınıf: Dr. Spitzer'den iç hastalıkları dersi ve kliniği -Konstantin Kareteodori'den cerrahi hastalıklar dersi ve kliniği - Wartbichler'den cerrahi anatomi.

4- ECZACILIK DERSLERİ

Birinci sene: Calleja'dan kimya - Salih Efendi'den botanik.

İkinci sene: Serandi Efendiden müfredat-ı tıp - Calleja'dan eczacılık. Obstetrik (doğum) dersleri Serandi Efendi tarafından Türkçe olarak verilmekte olup; uygulaması Başebe Madam Messani tarafından yapılmaktadır.

Mükâfat Kazanan Öğrenciler:

Onuncu sınıfta: Reşid Abdullah, Théagènes Strati

Dokuzuncu sınıfta: Emin Mustafa, Rifat İsmail, Osman Zübeyir

Sekizinci sınıfta: Mehmed Abdullah, Hüseyin Sadık, Angelos Kiriakos

Yedinci sınıfta: Akif İbrahim, Ahmed Ali, Andon Ohannes, Miltiade Konstantin.

Altıncı sınıfta: Ali Emin, Raif Halil, Konstantin Bélisaire

Beşinci sınıfta: Abdülhakim, Yusuf Mehmed

Dördüncü sınıfta: Mehmed Ahmed, Ali Mustafa, Alexandre Joseph, Zenob Micheal.

Üçüncü sınıfta: Mehmed Ahmed, Ahja Houlassi, Yanni Alexandre.

İkinci sınıfta: İzzet Mehmed, Mustafa Aşır, Serkis Mauvdık

Birinci sınıfta: İsmail Emin, Mehmed Hasan, Milvoy Petroviç.

Eczacılık sınıfında: Ali Arif

Derslerini tamamlayarak, doktora imtihanına girenler şunlardır: Reşid Abdullah, Wehli, Ahmed Sadık, Said İbrahim, Mehmed Arif, Théagènes Strati, Konstantin Jean, Paronac Michael

Derslerini tamamlayan eczacılar şunlardır: Ali Arif, Said Mustafa, Ahmed Emin, Léon Caning, Afendouly Stoico.

Serbest olarak icra-yı sanat etmelerine izin verilen ebeler: Ümmügülsüm Hüseyin, Katerina Anesti, Triadafilía Hristo, Anastasie Konstantin, Maronco Teodora, Nazik Dudu.

Yatılı öğrenci sayısı 380'dir; bunlardan 269'u Müslüman, 82'si Hristiyan, 29'u Musevidir.

Aşağıdaki tablo her bir sınıftaki öğrenci sayısını göstermektedir:

Birinci	sınıfta	220 öğrenci vardır		
İkinci	"	35	"	"
Üçüncü	"	23	"	"
Dördüncü	"	19	"	"
Beşinci	"	20	"	"
Altıncı	"	16	"	"
Yedinci	"	12	"	"
Sekizinci	"	10	"	"
Dokuzuncu	"	11	"	"
Onuncu	"	14	"	"

Tablodan da anlaşılacağı gibi öğrencilerin büyük bir kısmı idadi sınıflarda toplamaktadır ve üst sınıflarda daha az sayıda öğrenci vardır. İlerleme ağır olmaktadır çünkü okula gelen çocuklar, önce kendi dillerinde yeterli bilgileri aldıktan sonra, yabancı bir dilde öğretime tâbi tutulmaktadırlar. Hekimbaşı Hazretleri bunu mahzurlu bularak bir çare düşünmüştür. Üç yıldır başında olduğu bu kurumda Hekimbaşı Hazretlerinin (Hekim İsmail Paşa) direktifiyle, birinci sınıfta öğrenciler Arapça sözdiziminden başka bir dersten sorumlu tutulmayıp, sadece bu dersi okumaktadırlar. Bugün memnuniyetle görüyoruz ki 60 öğrencimiz, hem Türkçe hem Arapça hem de Farsça öğrenip Fransızca öğretime kabul edilmektedirler. Bu şekilde öğrencilerin daha çabuk ilerleme kaydettiklerini ve sınıfta kalmadıklarını gözlemekteyiz. Alınanan bu tedbirin etkisi birkaç yıl içinde çok daha çarpıcı biçimde görülecektir; zira her yıl 50-60 dolayında hekim mezun vermekteyiz ve bu sayı şimdiye kadar elde edilen en iyi rakamdır.

Hekimbaşı Hazretleri, İmparatorluk dahilinde aşılama meselesini incelemeğe devam etmektedir. Aşı memurları (vaccinateurs=aşıcular) ülkenin bütün eyaletlerine dağılmış olup, okulun, merkez aşı bürosu, aşının saklanması ve bu değerli maddenin karantina hekimleri ve askeri hekimlere sağlanması işiyle ilgilenmektedir. Sadece İçel Sancağı'nda 9500 çocuğa aşı yapılmıştır. İmparatorluk bünyesinde aşılama işleminin düzene sokulması ve bu önemli hizmette ortaya çıkan boşlukların saptanabilmesi için, Hekimbaşı Hazretleri bütün köylerin ve İstanbul'un en ücra köşelerindeki mahallerin imamlarına, Babiâli'nin bu konudaki emrini yollatmıştır. söz konusu emre göre, imamlar kendi bölgelerinde yapılan bütün aşılama kayıtlarını tutacaklar ve bunu içeren raporu üç ayda bir Hekimbaşı Hazretlerine sunacaklardır.

Ermenek ve Silendi'de (Erminae ve Sylindi) patlak veren tifo üzerine, Hekimbaşı Hazretleri, tıbbi imkânlardan yoksun bulunan bu bölgeye üç hekim göndermiştir. Gerekli müşahadeleri yapan bu doktorlar, Hekimbaşı'na yazdıkları raporlarında, İçel Sancağı'nda çok sayıda sifilis (frengi) vak'ası saptadıklarını ve bu hastalığın Mısır Ordusunun bölgeyi işgalinden sonra patlak verdiğini belirtmişlerdir.

Gerçek hekim ve eczacıların yokluğunda, çabuk kanan saf halka kendini doktor olarak kabul ettiren şarlatanların elinde durumun daha da kötüleşmesi yüzünden, Anadolu ve Rumeli'de birçok bölgede hüküm süren yüksek ölüm oranını düşürmek için, Hekimbaşı Hazretleri vilayetlerdeki askeri hastahane hekimlerine yolladığı bir genelgede, bölgelerindeki sağlık hizmetlerini incelemelerini, fakirlere yardım etmelerini, gerekirse eczahanelerden temin edilen ilaçlarla ücretsiz tedavi hizmeti vermelerini emretmiştir. Bu sihi tedbir şimdiden meyvalarını vermeğe başlamıştır. Halk da, onları her zaman himaye ederek gözeten Padişah Hazretlerinin kendileri için aldığı tedbirlerin önemini kavramağa başlamıştır. Meselâ, bir süre öncesine kadar kimsenin en küçük bir cerrahi operasyona bile cesaret edemediği Edirne'de , şimdi, Hastane Başhekimî Dr. Calligas'nın konsültasyon (muayene) odasının, en ücra yerlerden, hekim ve operatör olarak ününü duyarak gelen insanlarca dolup taşıdığını burada ifade edelim. Aynı durum, yoksul ve muhtaç durumdaki hastalarına büyük bir özveri ve gayretle hizmet veren Dr. Icard, Dr. Edwards ve Dr. Yusuf Efendi'nin bulunduğu İzmir'de de vakidir.

Padişah Hazretleri her zaman halkının iyiliğini düşünen bir hâmi olarak, bu kez de Hekimbaşıya gereken emirleri vererek, Anadolu, Suriye ve Arabistan'daki bütün askeri hastahaneleri teftiş edecek bir hekimin bölgeye yollanmasını istemiştir. Bu teftişle görevli hekim, hastahanelerdeki son durum hakkında gözlemlerini ayrıntılı bir rapor halinde Hekimbaşı Hazretlerine sunacaktır; bu raporda hizmette gördüğü eksik ve kusurları belirtecek, eczacıları teftiş ederek, satışa sunulan ilaçların kalitesi hakkında gözlemlerini anlatacaktır; inceleme yaptığı bölgelerde icra-yı sanat eyleyen tabib ve eczacıların istatistiğini yaparak, mesleklerini uygularken yararlandıkları hakları ve varsa yapılan suistimalleri ele alacaktır. Bu hassas görev, okuldan yetişmiş en iyi hekimlerden biri ve yüklendiği görevlerin hepsini başarıyla yerine getirmiş olan Konstantin Limonides'e (Constantin Limonidès), verilmiştir.

Hekimbaşı tarafından hazırlanarak Babıâli'ye sunulan bir raporda başkent ile taşrada şehirlerin temizliği ve düzenlenmesi meselesinin aciliyetine dikkat çekilmektedir.

Geçen sene İran'dan Bağdad, Musul, Mekke ve oradan da Erzurum ve Trabzon'a ulaşan kolera-morbüs, aynı sene Ekim sonuna doğru İstanbul'da da görölmeğe başlanmıştır. O günden beri de yoğunluğu artıp azalarak ve iniş çıkışlar göstererek hüküm sürmektedir. Yaz sıcağı ve meyvaların temizliğine dikkat edilmemesi yüzünden, dikkat çekici bir artış göstermiş; Avrupa ve Asya yakasında taşra illerine doğru yayılmıştır. Bursa, Lefte, Domaniç, Mihaliçik, İzmit şimdilik koleraya en çok maruz kalan yerlerdir. Salgının başlamasından itibaren Hekimbaşı büyük bir çaba harcamıştır. İstanbul'un çeşitli semt ve mahallerine seyyar hasta arabaları yerleştirilmiştir. Tıp öğrencileri, kısmen, bu tehlikeli ve zahmetli hizmette görev almışlardır. Hekim, cerrah ve eczacıdan oluşan 47 kişi, hastalık tehdidi altındaki bölgelerde görevlendirilmiştir. Zat-ı Şâhânelerinin hükûmeti kendilerine 28 kutu ilaç temin etmiştir. Hekimbaşı Hazretleri tarafından hazırlanan Türkçe bir broşürle, hastalığın en sık rastlanan sebepleri anlatılarak halkın dikkati çekilmeğe çalışılmış ve halk, meşhur hekimlerin önerdiği, bu hastalığa karşı alınabilecek sağlık

önlemleri hususunda aydınlatılmağa çalışılmıştır. Tıp Okulu'nda hazırlanan bu broşür metni bütün taşrada dağıtılmış ve halkın bilgilendirilmesi için imamlarla temas kurulmuştur. Metnin, Arapça, Bulgarca, Yunanca, Ermenice tercümeleri, her milletin cemaat liderlerine yollanarak, dindaşları ile bağlantı kurmaları istenmiştir. Bu talimatların uygulama alanına sokulabilecek yerlere ulaştırılmış olmasından çok memnunuz.

Tıp Okulu'nda dört yıldan beri ebelerin öğretimine yönelik teorik bir kurs verilmektedir. Fakat, tamamen pratiğe dayalı bir fen olan ebeliğin öğretilmesi için bu öğretim kâfi değildir. Tıp Okulu'nda bir doğumevi bölümünün kurulması zaruridir. Ancak herkes bu zaruret konusunda hemfikir olmakla beraber, ülkenin örf ve adetleri, gelenekleri bu elzem uygulamanın başlatılmasını zorlaştırmaktadır. Yine de Zat-ı Şâhâneleri bu güçlüğü aşarak, doğum yapacak kadınlar için pek çok koğuştan müteşekkil bir bina yapılması için gerekli araziye tahsis etmiştir. Bilhassa muhtaç durumdaki kadınlara hizmet verecek bu binanın düzenlenmesi işi ile Hekimbaşı Hazretleri ilgilenecektir.

Osmanlı imparatorluğu'nda, özellikle de Tıp Okulu'nda öğretimin önemli bir adımı geçen sene içinde atılmıştır. O zamana kadar hiç ülke dışına çıkmamış, öğretimlerini tamamen Tıp Okulu'nda almış dört hekim, bilgilerini Viyana Tıp Fakültesi hocaları önünde kanıtlamak üzere Padişah Hazretleri tarafından seçilerek Viyana'ya yollanmışlardır. Bu gençler, ülkelerine, Padişah Hazretlerinin ayakları altına serilmek üzere parlak bir başarıyla taçlanmış olarak dönmüşler; ve bu vesileyle de hem Türkiye'de yapılmakta olan reformlara inanmakta zorluk çeken Avrupalıları fethetme şerefine, hem de yeni düzenlemelere muhalif fanatiklerin ağızlarını kapatma mutluluğuna erişmişlerdir. Tıp Okulumuzdan mezun olan hekimler, dört yıldan beri İmparatorluk sağlık hizmetinde istihdam edilmektedirler. Bu gençlerin yetenekleri ve Tıp Okulu kurulmadan önce yetişerek askeri sağlık hizmetinde görevlendirilmiş memurlardan üstünlükleri konusunda herkes birleşmektedir. İmparatorluk tebaası ve Osmanlı Devleti'nin metbuu (tabi olan) milletler, imparatorluğu kasıp kavuran birçok salgında görev alarak, canla başla çalışan bu hekimlerin iyi niyetine ve bilgisine rahatlıkla itimat edebilirler. Tıp Okulu'ndan yetişen hekimler, İmparatorluk ordusunun sağlık hizmetlerinde en başta gelen mevkilerin sahibidirler. Fakat, hekimlerin liyakati hususunda emin olmak için bu neticelerle yetinmeyen Zat-ı Şâhâneleri, genç hekimlerin Tıp Okulu'nda öğrendiklerini, kendisinin başlıca gâilesi olan halkın mutluluğu ve iyiliğini sağlamak, gerçek hayatta uygulamalarını sınamak üzere, onları önemli ve ağır bir imtihandan geçirmeğe karar vermiştir. Hekimbaşına, bu hekimlerin, Avrupa'da herhangi bir tıp fakültesinde zorlu bir imtihana girip giremeyeceklerini sorarak, olumlu cevap alınca Hariciye Nazırına gerekli emirleri vererek, Viyana Tıp Fakültesi'nde dört Türk öğrencinin bir tıp heyeti önünde imtihan edilebilmeleri izni için Avusturya'ya mektup yazılmasını istemiştir. Viyana Sarayı'ndan gelen cevapta, hükümdarın böyle bir talebi memnuniyetle kabul edeceği; fakat, özerk bir bilimsel kuruluş olarak (Faculté corps scientifique indépendant) fakültenin, (İstanbul'daki) tıp okulunda verilen öğretim, öğrencilerin kapasiteleri gibi konularda, okulda görevli bir kişinin hazırlayacağı bir raporla, bazı önemli ayrıntılar hakkında bilgi sahibi olmadan bu hususta karar veremeyeceğini bildirdi. Bu cevap

üzerine, Zat-ı Şâhâneleri tarafından, imparatorluğun farklı milletlerinden seçilmiş, Tıp Okulu mezunu dört hekimî Avusturya'ya götürme görevi, yine Padişah Hazretleri tarafından bana verildi. Söz konusu hekimler, Arif Musa Efendi, Gregoire Yanovitch, Stepan Elias, Nicolas Nikifor, ayrılmadan önce, Padişah Hazretlerinin teşvik edici iltifatlarına mazhar oldular ve kendilerine gösterdiği itimadı boşa çıkarmama sözü verdiler. Viyana'ya vardığımızda, bu meseleyle çok ilgilenen, Osmanlı imparatorluğu'nun Avusturya Sefiri Şekib Efendi Hazretleri, benimle temasa geçerek, Fakülte Dekanı Dr. Weil'in, hükümdar tarafından, beni fakülte heyetine takdim etmekle görevlendirildiğini haber verdi. Yabancı hekimlerin, fakülte heyetince imtihan edilmelerini sağlayabilmek için, onların vasıfları hakkında bilgi vermek üzere özel bir komitenin önüne çıkarıldım. İlk görüşmede, okulumuzda verilen öğretim şekli ve öğrencilerin kapasiteleri hakkında verdiğim bilgiler yeterli görüldü ve hekimlerin imtihana alınmaları, komite tarafından oybirliği ile kabul edildi. Benimle görüşen genel komitenin kararı şöyledir: "Bazı küçük ayrıntılar dışında, Avrupa'daki tıp fakültelerinden farkı olmayan Galatasaray Tıp Okulu öğrencilerinin kapasitelerini ve okulda takip edilen öğretim şeklini gözönüne alarak, ve Doğuda tıp öğretiminin teşvik edilmesi arzusuyla, Fakülte heyeti, Viyanalı öğrencilerden başka kişileri imtihana almama kuralını bir defalık bozarak, Viyana Tıp Fakültesi'nde İstanbullu hekimlerin doktora imtihanlarına (examens de doctorat) kabul edilmelerine karar vermiştir". Bu imtihanlar fakültede hep kapalı oturumlar halinde yapılırdı. Ancak imtihan heyeti ile, hekimlerimizin imtihanının halka açık olarak yapılması hususunda anlaşmaya vardık. Fakülte bu konuda bir engel çıkarmadı. İstanbul'daki görevim dolayısıyla ve fakültenin ünlü hocalarının verdikleri derslerden bu Viyana seyahati boyunca hekimlerimizin azami ölçüde faydalanmaları amacıyla, ders seçimini düzenleme ve hekimlerimizin hocalarıyla ilişkilerini kolaylaştırma işlerini Profesör Beer'e havale ettim. Omuzlarına, ülkelerinin ve okullarının onurunu böylesine zorlu bir imtihandan geçerek koruma ve temsil etme gibi ağır bir yük yüklenmiş olan genç hekimlerimizi, yabancı oldukları, dilini bilmedikleri bir ülkede yalnız bırakmak bende büyük üzüntü yarattı. Fakat onların karakterlerine ve bilgilerine güvenim vardı; hekimlik bilgilerini ve sahip oldukları sanatı böyle bir imtihanda kanıtlama imkânının ve Padişah Hazretlerinin kendilerine gösterdiği itimadın bilincinde olduklarını biliyordum; işte ele geçirdikleri bu büyük fırsat, onlar için, büyük kentin tuzaklarına karşı en önemli koruyucuydu. İmtihanalardan aldıkları sonuçlar umutlarımızın da üstünde oldu. Bütün sınavlardan sonra Arif Musa Efendi ve Grégoire Yanovitch iyi, Stephan Elias ve Nicolas Nikifor pekiyi dereceler almışlardı. Viyana Tıp Jürisinin değerlendirmedeki katı tutumu herkesin bildiği bir olguydu; ve hekimlerimiz aldıkları bu sonuçlarla ne kadar iftihar etseler haklıydılar. Hekimlerimize imtihanda sorulan sorular, uzun zamandır bu sanatı icra eden uzman hekimleri bile düşündüren, fikir birliğine varılması zor sorulardı. Üstelik hekimlerimiz cevapları açık ve pürüzsüz bir Fransızca ile verdiler. Viyana tıp çevrelerinden insanlar, birçok devlet görevlisi, Sefir Şekib Efendi Hazretleri ve sefaretin diğer mensupları, kamuya açık bu imtihana katıldılar, tartışmaları dinlediler ve Üniversitenin Aulasında yapılan bitirme töreninde bulundular. Bu törende meşhur Profesör Endlicher, imtihanlarda elde ettikleri neticelerle İstanbul'dan gelen hekimlerin, Avrupalıların Türkiye'ye bakış açısını değiştirdiğini; Padişah Hazretlerinin zaferlerine bir yenisini eklediğini ifade etti, Hekimlerimiz, Viyana'da büyük sansasyon yarattılar. Katılan herkes, bu hekimlerin, aslında çok daha iyi okullarda okumağa layık

kişiler olarak, hem ülkelerine hem de yetişmiş oldukları kuruma şeref kazandırdıklarında birleştiler. Tıp Okulu şimdi, Fakülte Dekanının, Babîâlî'nin Viyana Sefirine hitaben yazmış olduğu değerli bir belgeye sahiptir. Hekimlerimizin imtihanları hakkında merak edilen ayrıntıları içeren bu belge, şimdi artık Avrupa'nın dengi bilimsel kuruluşları arasında yer alan Tıp Okulu için değerli bir kazançtır.

Fakülte prensiplerini hekimlerimiz lehinde çiğnemiş olan Viyana Tıp Fakültesi, bize karşı derin teveccühünü göstermiş olmaktadır. Fakat hakkında bilgi sahibi olup tanımadan öğrencileri imtihan etmemeği tercih ettiğini adil ve kararlı bir biçimde belli etmiştir; zira daha önce hiç bir fakülte tarafından tanınmayan bir okulun öğrencilerini imtihana almadan önce referans almağı seçmiştir. Bu bilim adamları heyeti, bir daha asla silinmeyecek şekilde minnettarlığımızı kazanmışlardır, Zat-ı Şâhânelerinin huzurunda cûret ederek, onlara daha da değer kazandıran bu imkân vesilesiyle kendilerine teşekkürlerimizin kabulünü rica ederiz. Fakülte Başkanı Doktor Weil, Başkan Yardımcısı Doktor Feuchtersleben, Dekan Doktor Lerch, Noter Doktor Schilling, profesörler Endlicher, Hyrtl, Rokytansky, Jaeger, Rosas, Scoda, Czermac, Teitöny, Pleishel ve Fischer; müzeleri açarak, özel dersler düzenleyerek, hekimlerimizin Viyana'da bulundukları süre zarfında imkânları azami ölçüde değerlendirmek için harcadıkları gayretlerle değerli katkılarda bulunmuşlardır.

Hekimlerimizi Avrupa'ya göndermek fikri ilk defa Padişah Hazretleri tarafından gelmiştir; kendisine aday hekimleri tavsiye ettiğimiz de Zat-ı Şâhânelerinin arzusuyla olmuştur; bu vesileyle de , Padişah Hazretlerinin âsâsı altında, yaşanan zamanın zaruri hale getirdiği iyileştirici ve köklü reformların yerleşebilmesi için benimsenen modern öğretimin yararlarından bütün Doğu milletlerinin faydalandığını Avrupa'ya şerefle göstermek mümkün olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nda öğretimin, ülkede kurulan ihtisas okullarının yerleşmesi ile mi yoksa gençlerin daha mükemmel bir öğretim almaları için yurtdışına yollanmaları ile mi daha iyi duruma geleceği meselesine kesin bir çözüm bulmak şimdi kolaylaşmıştır. Şimdiki halde, devletin çok önemli ve çeşitli görevleri, okullardaki çok sayıda hocalık görevi , Avrupa'da öğrenim görerek uzmanlaşmış değerli kişilerce yerine getirilmektedir. Ülkede açılan okulların belli sayıda bir öğrenci topluluğu ve bunların temasta oldukları aileleri üzerinde etkilerini göstermelerini beklerken öğretimin faydalarının çok dar miktarda bir ölçüyle sınırlandığını görüyoruz. Bu sebeple Efendim, lütfen, açılan okullardan yetişmiş genç mezunları Avrupa'ya gönderiniz; orada birkaç sene kalarak başka meşgalelerin çekiciliğine karşı dayanıklılıkları artsın, karakterleri gelişsin, ilköğrenimlerinden zihinlerinde kalan boşluklar tamamlansın ve bilgileri, zekâları gelişsin; ancak bu takdirde doğdukları ülkeye döndükleri zaman mükemmel hocalar olarak görev yapabilirler, İmparatorluğun günden güne ilerleyecek öğretim alanında büyük hizmetler verebilirler.

Her zaman Zat-ı Şâhânelerinin emrinde
âciz ve itaatkâr hizmetkârınız
Doktor SPITZER

III-Yıllık Faaliyet Raporlarına Göre Öğretim

A- Öğrenci Potansiyeli, Öğretim Süresi ve Koşulları

İlk defa, tıp ve cerrahlık öğretimi ile ilgili her türlü unsuru kapsayan düzenli ve kesintisiz bir öğretim döneminin yaşandığı belirtilen 1842-1843 ders yılında okuldaki toplam öğrenci sayısı 341 olup, bunlardan 303'ü Müslüman, 38'i ise Hristiyandır. Altı öğrenci hem ders izlemekte hem de ders sırasında diğer öğrencilere nezaret etmektedirler. Fransızca "maitres d'études" olarak belirtilen bu öğrencilere Rıza Tahsin "müzakereci" adını vermiştir (17).

Bu sene öğrenciler, tıp, cerrahi ve oftalmoloji kliniklerinde çok sayıda hasta üzerinde çalışma imkânı bulmuşlar ve ameliyatlar yapmışlardır. Klinikler Direktörü Muallim Dr. Bernard, bu seneye dair raporunda öğrencilerin kabiliyetlerinden, kavrama kapasitelerinden, teorik çalışmalarında kaydettikleri aşamadan, hasta başı pratiklerinde gösterdikleri beceriden memnuniyetle bahsetmektedir. Okulda her sene yapılan sınıf geçme ve mezuniyet imtihanı töreni esnasında, yıl içinde her sınıftan en yüksek başarı gösteren öğrencilere ödül verilmektedir. Bu sene mezun olan onaltı kişi, binbaşıya eşit rütbe alarak, o dereceden maaşa bağlanmışlardır. Mezuniyetlerinden sonra bir sene süreyle tedavi pratiklerini ilerletmek üzere İstanbul'daki büyük hastanelerin birinde başhekim emrinde çalışmakla görevlendirilmişlerdir.

Altıncı öğretim dönemi olan 1843-1844 ders yılında öğrenci artışı gözlenmektedir. Okulda tıp, cerrahlık ve eczacı sınıflarında 300'ü Müslüman 76'sı Hristiyan olmak üzere toplam 376 öğrenci öğrenim görmektedir. Buna ilaveten Ebelik Sınıfı mevcudu otuzdur. Geçen yıl olduğu gibi bu yıl da altı belletmen öğrenci diğer öğrencilere derslerinde yardımcı olmaktadır. Altı sınıftan 37 öğrenci derslerindeki başarıları nedeniyle ödül ve onur mansiyonu almaya hak kazanmışlardır.

Raporda, geçen sene mezun olarak ordu hizmetine alınan hekimlerin atandıkları hastanelerde gösterdikleri performanstan söz edilmektedir. Genç Türk asistanlar gerek tıbbi ve cerrahi pratik konusunda gerekse hastanenin diğer günlük işlerinde başarılı çalışmalarıyla okulun gurur kaynağı olmaktadır.

1845-1846 ders yılında bazı değişiklikler olmuştur. Dr. Bernard'ın ölümüyle yerine getirilen Dr. Spitzer, hazırladığı yıllık faaliyet raporunda, önce geçen yılların muhasebesini yapmaktadır. Buna göre; okul önceki altı yıllık dönemde, kurucusu Sultan II. Mahmud'un beklentilerine tam cevap verememiştir. Sekiz yıl önce (1838'de) Dr. Bernard, yeni esaslar üzerinde sağlam bir tıp öğretimi planı hazırlamak üzere işbaşına getirildiği zaman, 80 öğrenci içinden 15'inin temel tıp öğretimini takip etmeye muktedir olduğu anlaşılmıştır. Bunun üzerine, öğrencilerin tıp öğretimini izleyebilmeleri için hem kendi dillerini hem de bir yabancı dili, tercihan Fransızca'yı çok iyi bilmelerinin sağlanması amacıyla üç yıllık idadi döneminde dil öğretimine ağırlık verilmiştir. Fakat

bilim dersleriyle beraber toplam yedi yılı bulan öğretim süresi yeterli bulunmayarak bu ders yılında da toplam öğretim süresi on yıla çıkarılmıştır. Aynı zamanda okula belli kapasitede öğrenci alma prensibi de getirilerek, bir sınıfta birden çok sene kalan öğrenciler derslerden uzaklaştırılmıştır. Bu durumdaki öğrenci sayısı 48'dir. Bu meyanda Padişah'ın gördüğü lüzum üzerine, taşradaki hekim ve eczacı açığını kapamak üzere, mezuniyetlerinden sonra Osmanlı Sağlık Teşkilatında, mensup oldukları cemaatte hizmet vermek üzere, okula taşra vilayetlerindeki her cemaatten seçilen 125 öğrenci alınmıştır.

Raporda yapılan diğer bir tespit de sekiz yıl önce okula kaydedilmek üzere 80 öğrenci zor bulunurken, artık her cemaatten ebeveynin çocuklarını buraya göndermeye can atmalarıdır. Bunun sebebi okulun, sağladığı başarı yanında, din ve milliyet ayrımı gözetilmeyen, zamanın modern öğretim koşullarıyla donatılmış, yiyecek, giyecek, maişet kolaylıkları temin edilmiş ve istihdam güvencesi olan bir bilim kurumu olmasıdır. Okulun öğrenci kapasitesi 400 kişi olduğundan son yıllarda yüzlerce talebin geri çevrilmesi mecburiyeti üzerine okul yönetimi ekstern (yatısız) öğrenci kabul etme kararı almıştır. Bu öğrenciler başlangıçta, yatılılar gibi yiyecek, giyecek ve maaş imkânlarından faydalanmıyorlar ve öğretimlerine de dördüncü sınıftan başlıyorlardı. Ancak sınavlarda başarılı olup mezun olunca diğer öğrencilerle aynı haklardan yararlanmakta ve liyakatlerine göre rütbe almaktaydılar. Bundan başka o sene hazırlanan, okulun öğretim tarzı ve disiplinine dair bir nizamnamenin Bâbrâli'ye sunulacağı bildirilmektedir.

Okul yönetiminin asıl vurgulamak istediği husus, Tıbbiye'ye gelen öğrencinin, bu bilim dalında öğretime başlamadan önce gerekli temel alt yapıyı kazanmış olması gereğidir. Gençlerin Doğu dilleri (Türkçe, Arapça, Farsça) ve Fransızca'yı öğrenecekleri, coğrafya, tarih v. b. konularda temel bilgiler edinecekleri idadi okullar olmaması nedeniyle, tıbbi seçenlere bu formasyon verilmeye çalışılmakta, bu da okulun yükünü arttırmaktadır. Bu nedenle orta öğretim seviyesinde hizmet veren okulların artması dileğinde bulunmaktadır. Bu sayede Tıbbiye'nin idadi devresi müfredatındaki dil öğretimi hafifletilerek, bilimlere hazırlık derslerine ağırlık verilecektir.

Genişleyen müfredat programı gözönüne alındığında, okulda birinde ilk ve idadi, diğerinde de tıp öğretimi verilen iki kurum oluşmuştur. Bu durum ise derslerin denetimi ve gözetimi, çok çeşitli yaş guruplarından öğrencilerin bir arada bulunmaları mecburiyetinin, iç düzen ve yönetimde yaratabileceği sorunlar ve okul binalarının artan öğrenci mevcudu karşısında yetersiz kalması yüzünden yeni bir bina yapılmasının istenmesini gerektirmiştir. Bu talebi dikkate alan Padişah Abdülmecid, Dolmabahçe'de Rotonde Cafe yakınlarında güzel bir mevkide, 300 öğrenci kapasiteli, 10 anfi ve 150 yataklı bir hastaneyi içine alan taştan bir okul yapımını emretmiş ve bu iş için hazineden 5. 000 kese ayrılmıştır. Böylece Galatasaray'daki bina ilk ve idadi öğretimine ayrılacak, yeni binada ise tıp öğretimi verilecektir. Hekimbaşı İsmail Efendi'nin ayrıntılarını planladığı bu projenin bir sonraki seneye yetiştirilebilmesi için harekete geçilmiştir.

Bu binadan, Mir'ât-ı Mekteb-i Tıbbiye'de de sözedilmekte ve "Rüşdiye mektepleri, mekteb-i idadiye kalbedilerek Galatasaray'ındaki mektebe nakli ve Tıp Okulu için de Taksim civarında Mecidiye nam mahalde bir Mekteb-i Fünûn-ı Tıbbiye inşasına 1263 senesinde. . . irade-i seniyye şerefsüdü buyrulmakla ol vechile mektebin vaz'-ı esasî icra kılınmaktadır" denmektedir(18). Oysa, bu binanın yapım masrafları hakkındaki iradede okulun adı açıkça "Mekteb-i Tıbbiye-i Mecidiye" şeklinde verilmektedir (19). Buradaki Mecidiye sözcüğü, Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de olduğu gibi, Padişah Abdülmecid'in adına izafeten verilmiştir, yer ismi değildir.

Elimizde **Journal de Constantinople**'un, 1847 yılına ait sayıları bulunmadığından bu yılda, yeni bina hakkında neler yapıldığını bilemiyoruz. Fakat Padişah'ın 28 Aralık 1847 tarihinde okulu ziyareti (20) ile 25 Temmuz 1848 Salı günü yapılan mezuniyet sınavlarının yine Galatasaray'daki binada gerçekleştiğini görüyoruz. Üstelik Galatasaray Tıp Okulu'nun 11 Ekim 1848 de yanması ile Hasköy'de onarıma muhtaç durumdaki Humbarahane Kışlası'nın tamiri için bir süre beklendikten sonra bu binaya taşınması, yeni okulun hazır olmadığını gösterir. Nitekim aynı haberde "Grand Champs des Morts"da (Büyük Mezaristan) yapım çalışmalarına başlanmış olan binanın inşaatı biter bitmez yeni okula geçileceği belirtilmektedir (21). Rıza Tahsin de okulun yandığı tarihte yeni binanın henüz tamamlanmamış olduğunu ifade etmektedir (22).

Öğrenci potansiyeli açısından baktığımızda onuncu öğretim yılı olan 1847-1848'de yatılı öğrenci sayısının 380 olduğunu görüyoruz. Bunların 269'u Müslüman, 82'si Hristiyan, 29'u da Musevidir. Buradan, bu öğretim yılında okula Musevi gençlerin kabul edilmeye başladığı anlaşılmaktadır. Öğrencilerin sınıflara dağılımı söz konusu yılın faaliyet raporunda yer alan tabloda mevcuttur.

Bu yıl dikkati çeken bir husus da, İstanbul'daki kolera salgını sebebiyle eğitimde kesintilerin meydana gelmiş olmasıdır.

B-Tıp ve Cerrahlık Sınıfları

(Classes de Médecine et de Chirurgie)

Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de, 1839'dan 1844'e kadar ilk ve idadi öğretim süresi olan 3 yılda, dil öğretimine ağırlık verilmekte ve bunu, tıp ve cerrahi bilimlerin okutulduğu 4 yıllık dönem izlemekteydi. 1846 yılında her iki dönem de beşer yıla çıkarılmıştır. 1848 de ise eklenen bir başlangıç sınıfının ardından idadi öğretimi dört yılda kalırken, beşinci sınıfta başlayan tıp ve cerrahlık dönemi altı yıl olmuştur.

Hazırlık döneminden sonra gelen tıp ve cerrahi öğretimi yapılan dört yıllık dönemde, 1842-1843 öğretim yılına kadar hijyen dersleri birinci yılda okutulmuş fakat bu sene, öğrencilerin anlama kapasitesi açısından dersin üçüncü yılda okutulması uygun görülmüştür.

Okulun altıncı öğretim yılını tamamladığı 1843-1844 öğretim yılında öğretim programının hemen hemen aynı şekilde devam ettiğini görüyoruz. Sadece Derviş Efendi'nin her iki dönemde de vermekte olduğu dersler Mösyö Lucien Rouet tarafından devralınmış ; tıp ve cerrahi bölümü ikinci sınıfına Dr. Osman Bey tarafından verilen Türkçe Tıp Terminolojisi (terminologie médicale turque) dersi konmuş; tıp üçüncü sınıfta bütün yükü Dr. Bernard'ın üzerinde olan tıbbi klinik derslerinin bir bölümü Dr. Spitzer'e verilmiştir.

Faaliyet raporu yayınlanmadığı için bilgi edinemediğimiz 1844-1845 öğretim yılından sonra kurum, sekizinci yılına başlamıştır. 1845-1846 öğretim yılında, önemli değişiklikler olmuştur. Bunların en önemlisi Dr. Bernard'ın 2 Kasım 1844 Cumartesi günü (23) beklenmedik ölümünün ardından yerine Dr. Spitzer'in getirilmesidir. 1845-1846 raporunda Spitzer, ilk ve idadi dönemin de dahil olduğu yedi yıllık tıp öğretiminin yeterli olmadığı hususunu 1844-1845 öğretim yılı faaliyet raporunda ifade ettiğini, Hekimbaşı İsmail Efendi'nin de bu konuya ilgi göstermesi üzerine, öğretim süresinin ertesi ders yılında on yıla çıkarıldığını belirtir.

Sekizinci ders yılında, kendi dillerini dahi yeterli ölçüde bilmeyen ve başlangıç yıllarında başarısızlık gösteren öğrencilere yabancı dil öğretilmesi zorunluluğu da getirilerek, ilk ve idadi dönemin birinci sınıfına , Türkçe ve Arapça ile Fransızca okuma ve yazma dersleri konmuştur.

Bu ders yılında dikkati çeken bir başka nokta da öğretimde her iki devredeki sınıfların önceki yılların tersine, birden ona kadar isimlendirilmesidir. Bu senede Spitzer'in verdiği bütün anatomi dersleri Paleolog'a geçmiştir.

Onuncu öğretim yılının ele alındığı 1847-1848 senesi raporuna baktığımızda ders programının büyük ölçüde aynen devam ettiğini görüyoruz. Dikkati çeken bazı değişiklikler şunlardır: Okula giren öğrencilere, ilk ve idadi öğretime başlamadan önce başlangıç (ihtiyat=classe de réserve) adı altında sadece Kâmil Efendi'den Türkçe dersi görecekleri bir sınıf açılmıştır. Bu düzenleme ile kendi diline tam anlamıyla vakıf olamayan öğrencilerin üniversite bir öğretime hazırlanmaları amacı güdülmüş olmalıdır. Başlangıç sınıfından sonra, önceki yıl olduğu gibi, beş yıllık ilk ve idadi, beş yıllık da tıp ve cerrahi dönemi gelmektedir. Ancak birinci sınıfta okutulan Türkçe ve Arapça okuma ve yazma derslerini Mehmed Efendi üstlenmiştir. İsmail Efendi, üçüncü sınıfta Arapça grameri, dördüncü sınıfta Arap Edebiyatı derslerini vermektedir. Bu sene ilk ve idadi öğretimi tamamen dil, tarih, coğrafya derslerine ayrılmış olup, tıp ve cerrahi devresi önceki yılda olduğu gibi altıncı sınıftan değil, beşinci sınıftan başlamaktadır, program ise aynıdır. Müfredatta altıncı ve yedinci sınıflarda yer alan sistematik anatomi, dokuzuncu sınıftaki patolojik anatomi ve onuncu sınıftaki cerrahi anatomi dersleri, Paleolog yerine Wartbichler tarafından verilmektedir. Diğer bir yenilik de dokuzuncu sınıfta Serviçen Efendi tarafından adli tıp dersinin okutulmasıdır. Onuncu sınıfta verilen iç hastalıkları ve cerrahi klinik derslerinin isimleri dahili tıp ve harici tıp olarak değiştirilmiş olup, bu sınıfta 1846 yılında gördüğümüz akioloji (müfredat-ı tıp,

materia medica) dersi kalkmıştır. Bunun dışında derslerin ve hocaların sınıflara dağılımında bir değişiklik olmamıştır.

a-Anatomik Diseksiyon ve Anatomi Müzesi

Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de, Dr. Spitzer tarafından verilen anatomi derslerinde, Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk defa kadavra üzerinde diseksiyon yapma izni, Dr. Bernard'ın önerisi ile (24) Abdülhak Efendi'nin Hekimbaşı ve Okul Nazırı olduğu dönemde (25) ve bazı kısıtlamalarla 1841 yılında alınmıştır (26).

1843 yılı faaliyet raporunda, deskriptif anatomi, derslerinin, kadavra izninin alınması nedeniyle çok kolaylaşmış olduğu, ancak yeterli sayıda kadavra bulunamadığından öğrencilerin, istendiği ölçüde, diseksiyon pratiği yapamadıkları ifade edilmektedir.

1844 raporunda bildirildiğine göre ; okulun anatomi müzesinde, Spitzer'in hazırladığı sindesmoloji (eklembilim), angioloji (damarbilim) takımlarının yanısıra; Prag'dan ünlü anatomi profesörü Hyrtl'in armağan ettiği, aralarında, bu denli başarı ve mükemmellikle yapılmış sadece üç örnekten biri olan civa ile doldurulmuş bir testisin de bulunduğu muhteşem bir anatomik preparasyon koleksiyonu da vardır. Bu anatomi preperasyonlarını hazırlayan Hyrtl'e Hekimbaşı tarafından bir murassa kutu hediye edilmiş ve Hyrtl de buna karşılık bir teşekkür mektubu göndermiştir (27). Ancak , Spitzer'in Hyrtl'e yazdığı, 10 Mart 1849 tarihli mektuptan, yangından bu preperatlardan ancak bir kaç kafatasının kurtarılabildiğini öğrenmekteyiz. Spitzer ayrıca Tıbbiye'ye ve Hyrtl'e yardımcı olabilmek için, kendisinin yeniden oluşturacağı komple bir anatomi koleksiyonunun, Türk Hükümeti tarafından satın alınmasını sağlamaya çalışacağını da bildirmiştir (28).

Graz'da anatomi profesörü olan Meyer de okul müzesine lenf damarları enjekte edilmiş bir el hediye etmiştir. Müzenin parçaları arasında Avrupa çapında bir incelikle düzenlenmiş bir kraniotomi ve vasküler enjeksiyonlu çeşitli doku takımları sayılabilir.

1846 yılı faaliyet raporundan bu sene okulda bazı değişikliklerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Öncelikle anatomi derslerini Dr. Paleolog vermeye başlamış;sistemik ve mikroskopik anatomiye ilaveten patolojik anatomi dersi de konmuştur. Ayrıca, anatomi derslerinde antropolojik çalışmaların da yapılacağını öğreniyoruz.

1841'de verilen disseksiyon izninde sadece prangalı mahkumların cesetlerinin kullanılması şartı bulunuyordu (29). Ancak Tersane Hapishanesi'nden getirilen kadavralar ihtiyacı karşılayamıyordu. Ayrıca öğrencilerin, kadın kadavraları üzerinde çalışma imkanı da yoktu. Sadece modellerden kadın vücudu hakkında edindikleri eksik bilgilerle mezun olmaları sakınca yaratmaktaydı. Bunu gözönünde tutan Hekimbaşı İsmail Efendi'nin, girişimleri sonunda esir

pazarında ölen kölelerin, cinsiyet ayırımı yapılmaksızın okula gönderilmesi sağlanmıştır. Böylece öğrenciler her iki cinsten ve yeterli miktarda kadavraya kavuşmuşlardır. Dr. Emin Efendi'nin başkanlığında yapılan otopsilerde öğrenciler, hastalıkların vücutta ne tür değişiklikler yarattığını gözleme imkanı bulmuşlardır. Ayrıca baş ebe Madam Messani'ye başvuran bazı gayrimüslim kadınlar, çocukları öldüğü takdirde, cesetlerini okula vermeyi kabul etmişlerdir. Bu şekilde, öğrenciler, bebek ve çocuk vücudu anatomileri hakkında da bilgi sahibi olma şansını elde etmişlerdir.

Aynı raporda okula bir patolojik anatomi koleksiyonu alınması istenmiştir.

1847-1848 ders yılı faaliyet raporundan, bütün anatomi derslerini Wartbichler'in üstlendiği ve ameliyat cerrahisi yerine cerrahi anatomi dersinin konduğunu öğrenmekteyiz.

b-Ameliyatlar

1842-1843 öğretim yılında, okulun klinik ameliyat anfisinde, 130'u aşkın cerrahi ve oftalmolojik operasyon yapılmıştır. Bunlar içinde, hocalar tarafından, osteosarkomun alınması, mesane taşı ameliyatları, tenotomi, testiste hidrosel ameliyatı, çeşitli ekstremit ve organ amputasyonları, yapışık çenenin açılması, çeşitli polip ve ur ameliyatları, sun'i pupilla ameliyatı sayılabilir. Son sınıf öğrencileri de; türlü kulak, burun, dudak, gırtlak, batin, göz, anüs, çeşitli dejenerasyon ve lipom ameliyatları yapmışlardır.

1843-1844 ders yılında okul kliniklerinde Dr. Bernard;göz içi kistik tümör, lakrimal fistül, üst çene rezeksiyonu ile osteosarkom, eğri boyun, karsinomatik meme amputasyonu, sun'i anüs gibi girift ameliyatlar gerçekleştirirken;son sınıf öğrencileri de , göz kapağı kisti, tavşan dudak, boyun tümörü, bademcik, göz ve mafsal dejenerasyonları gibi basit ameliyatlar yapmışlardır.

1845-1846 öğretim yılında da cerrahi kliniğinde Dr. Konstantin Karateodori ve öğrencileri tarafından, aralarında başarılı pek çok mesane taşı operasyonlarının bulunduğu 200 den fazla ameliyat gerçekleştirilmiştir.

Faaliyet raporlarında dikkatimizi çeken bir nokta bu ameliyatlarda kullanılan anesteziik maddenin bildirilmemesidir. Ancak, **Journal de Constantinople**'dan öğrendiğimize göre;1848 yılı mezuniyet töreninde beşinci sınıf öğrencisi Yusuf Efendi, kendisine sorulan soruları cevaplandırdıktan sonra gayet güzel bir biçimde kimyasal bir madde olarak kloroformun tarihini anlatmış ve söylediklerini hayvan üzerinde maharetle tanıtmıştır. Bundan sonra da son zamanlarda Dr. Serviçen tarafından yapılan cerrahi uygulaması hakkında bilgi vermiştir. Okulun kimya ve eczacılık hocası Calleja da bu benzersiz madde kloroform ile önce hayvanlar sonra da öğrenci Yusuf Efendi üzerinde başarılı bir deneme yapmıştır (30).

Şimdiye kadar yurdumuzda, kloroformun ilk kez Cemil Topuzlu tarafından, 1890 yılında Haydarpaşa Askeri Hastanesi'nde ve 1891'de de Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'de kullanılmaya başlandığı biliniyordu (31). Oysa *Journal de Constantinople*'dan açıkça anlaşıldığına göre ; 1831'de Soubeiran tarafından keşfedilen ve 1847'de Marie-Jean-Pierre Flourens tarafından çeşitli hayvanlar üzerinde tecrübe edilerek anestezi özellikleri anlatılan kloroform(32), hemen ertesi yıl yani 1848'de Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de hayvanlar ve insanlar üzerinde deniyor üstelik Serviçen Efendi tarafından cerrahide de kullanılıyordu. Bu da Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin bilim dünyasındaki yenilikleri günü gününe izleyip uygulamaya geçirdiğini göstermektedir.

C-Eczacılık Dersleri (Le Cours de Pharmacie) ve Merkez Eczanesi (Pharmacie Centrale)

Bilindiği gibi Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de eczacılık öğretimi de yapılmaktaydı. 1842-1843 ders yılı raporunda eczacılık derslerinin Profesör Calleja ve Eczacı Dellasudda'nın sorumluluğu altında yürütüldüğü ifade edilmektedir. Rapordan, bu sene tıp ve eczacılık öğretimi açısından öğretici nitelikte kimya uygulamaları yapıldığı da anlaşılmaktadır. Ayrıca, bu çalışmaların (deneylerin) yangına karşı güvenli bir ortamda gerçekleştirilmesi için bir laboratuvarın kurulması gerektiğinden de söz edilmektedir. Rapora göre artık okul binalarının bir parçası haline gelmiş olan ve Mehmed Efendi'nin yönetiminde çalışan, Merkez Eczanesi (Ecza Anbarı), geçen yıllarda olduğu gibi bu sene de devletin kara ve deniz birlikleri için ücretsiz ilaç temin etmekte ve bu şekilde Osmanlı İmparatorluğu'nda ölçsüzce yükselen ilaç fiyatlarını kırıci bir etki sağlamaktadır.

Merkez Eczanesi, ordunun ilaç ve tıbbi malzeme ihtiyacını karşılamak üzere, II. Mahmud döneminde kurulmuştur. 1837 yılında Eczacı Dellasudda tarafından idare edilmekteydi (33).

1843-1844 yılında da eczacılık dersleri pratiği Merkez Eczanesi'nde yapılmaktaydı. Bundan başka 1845 yılı içinde, daha önce ihtiyacı vurgulanmış olan biri galenik diğeri şimik (kimya) olmak üzere iki laboratuvarın kurulacağı haber verilmektedir. Ayrıca Tıp Okulu'nda bir kaç yıldan beri fakir hastalar için açılmış olan ücretsiz muayenehane faaliyettedir. Muallimlerden; Dr. Bernard, E. Karateodori, A. Serandi, Spitzer, K. Karateodori ile yardımcıları; Mehmed, Osman, Emin ve Şakir haftada beş gün burada hasta muayene etmektedirler. Hekimbaşının emriyle, bu hizmete ilaveten fakir Müslüman ve Hristiyan hastalar ilaçlarını Merkez Eczanesi'nden parasız alabilmektedirler. Dr. Bernard raporunda bu servislerin gerçek bir ihtiyaca cevap verdiğini belirtir. Buna karşılık eczanede bulunan malzeme stoğunun yetersizliği yüzünden hizmette güçlükler ortaya çıktığı da belirtilmektedir.

1845-1846 ders yılında eczacılık derslerinin süresi iki yıl olarak belirtilmiştir. Birinci sene, Calleja kimya, Salih Efendi botanik; ikinci sene ise Serandi müfredat-ı tıp, Calleja eczacılık derslerini okutmaktaydı.

1845-1846 döneminde mezun olan eczacılar Mustafa Abdullah ile Jean Caligas'dır (Yanko Kalina). Bu sene sadece iki eczacının mezun olduğuna dikkat çekilerek bunu izleyen seneden itibaren İstanbul'daki eczane çıraqlarının Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de verilmekte olan teorik ve pratik dersleri almaları şartının getirilmesiyle eczacılık öğrencisi sayısının 50'yi bulacağı düşünülmektedir. Spitzer alınan bu tedbiri, Osmanlı İmparatorluğu'nda ilaç yapımı (farmasötik) sanatının iyileştirilmesi yolunda atılmış olumlu bir adım olarak niteler. İstanbul'da başlatılan bu uygulama daha sonra taşraya da yaygınlaştırılacaktır. 1846 raporunda ayrıca okulun ihtiyaçları sıralanırken, eczacılık laboratuvarı için gerekli araç ve gerecin tamamen alınması talebi de dile getirilmiştir.

1847-1848 ders yılı öğretim programında bir değişiklik yoktur. Bu yıl mezun olan eczalar şöyle sıralanmaktadır: Ali Arif, Said Mustafa, Ahmed Emin, Leon Caning (Loren Civani), Afenduli Stoiko.

D-Ebelerin Eğitimi İçin Doğum Dersi

(Le Cours d'Obstetrique pour l'Instruction des sages-femmes).

1826'da açılan Tıphane-i Amire'de cerrahi dersler içinde, sadece erkek adaylara yönelik olarak, ebelik dersleri de verilmekteydi (34). Kadın ebeler için bir okul (Classe des sages-femmes) ilk kez 1842-1843 ders yılında, Galatasaray Tıp Okulu bünyesinde açılmıştır. Faaliyet raporuna göre bu yıl doğum dersleri Türkçe olarak Konstantin Karateodori tarafından verilmeye başlanmıştır. Karateodori'ye bu derslerde Başebe Madam Messani ve yardımcısı Madam Pizipio asistanlık etmektedirler. Bu konuda temel eğitimden yoksun olunmasına rağmen hocanın izlediği sağlam yöntem ve anlattıklarının yardımcı ebeler tarafından tekrarlanmasıyla ebelik öğretiminde ilerleme kaydedilmiştir. İlk ebelik sınıfı, 1843-1844 ders yılında öğretimini tamamlamıştır. Bu yılda, on altı ebe adayı imtihanlarını vererek payitahtta ve taşrada mesleklerini icra etmek üzere çalışma beratı (şehadetname, brevet de libre exercise) almışlardır. Ayrıca 1843-1844 ders yılında ebelik öğretimi gören on dört öğrenci mevcuttur. Bu yılın raporunda hem kadın ve çocuk hastaların yararlanacağı hem de ebelerin pratik öğretim görebilecekleri küçük bir hastane yapılması gereğine işaret edilmektedir.

1845-1846 ders yılında Madam Messani yönetimindeki ebelik sınıfında doğum dersleri Arşizen Serandi tarafından verilmeye başlanmıştır. Bu yılın mezuniyet töreninde 40 ebenin, Padişahın huzurunda yemin ederek diplomalarını aldıkları bildirilirken (35), faaliyet raporunda da 34 ebenin mesleklerini icra etmeye hak kazandıkları ifade edilmektedir. Yoksul tabakadan kadınlar ise sadece ağır vak'alarda Madam Messani'ye başvurmaktaydılar.

1847-1848 ders yılında öğretim programında bir değişiklik olmamış ve şu ebeler mezun olarak diplomalarını almıştır: Ümmügülsüm Hüseyin, Katerina Anesti, Triandafilía Hristo, Anastasie Konstantin, Maronko Teodora ve Nazik Dudu. Diploma alan ebeler de hekimler gibi Padişah huzurunda yemin etmekteydiler.

1845-1846 raporunda pratiğe dayalı bir fen olan ebelik için verilen öğretimin yeterli olmadığına dikkat çekilmekte, 1847-1848 raporunda bu görüş tekrarlandığı gibi Tıp Okulu'nda bir doğumevi ya da kadın kliniğinin kurulmasının zorunlu olduğuna da dikkat çekilmektedir. Önceleri okula kadın hasta kabul edilmediği için, kadınlara mahsus bir hastane de yapılmamıştı. Merkez Eczanesi'nden ücretsiz ilaç alabilen ve kısmen öğrencilerin müşahede imkanı elde ettiği bazı kadın ve çocuk hastalar olmasına karşın, hastane şartlarında tedavi görmedikleri için bunlar arasında ölüm vak'aları mevcuttur. Bu nedenle, hastane yönetiminin okul civarında kiraladığı bazı evlerde hocalar ile öğrenciler hasta muayene etmekteydiler. Ancak bu da çok zaman kaybına sebep olmaktaydı.

Bütün bunları gözönünde tutan Sultan Abdülmecid 1848 yılında, doğum yapacak kadınlar için çok koğuşlu bir hastane yapılmak üzere gerekli araziye tahsis etmişti. Özellikle kadın hastalara hizmet verecek bu binanın düzenlenmesi işine Hekimbaşı nezaret edecekti.

E-Cerrah Muavinleri (Aides-chirurgiens) ve Sağlık Memurları (Officiers de Santé)

Ordunun cerrah muavini ihtiyacını karşılamak üzere Tıp Okulu'nda küçük cerrahi (petit chirurgie= cerrahi-i sagir) dersleri ile bazı klinik çalışmaları kapsayan bir öğretim verilmekteydi. Bu derslere kapasiteleri tıp ve cerrahi derslerini izlemeye yeterli olmayan öğrenciler alınmaktaydı.

Ordudaki hekim açığını kapatmak için 1846 senesinde okulda bir de Türkçe öğretim yapan Sağlık Memurları Sınıfı açılmıştır. O sırada hekimbaşı olan İsmail Efendi, bu derslerde kullanılmak üzere bir çok eseri Türkçeye çevirtmiştir (ya da çevirmiştir). Bütün bu kitaplar okulun 1846 yılında genişletilen küçük matbaasında basılmıştır.

Raporlarda bu iki sınıfın, öğrenci sayısı ve mezunları hakkında bilgi yoktur.

IV-Mezuniyet İmtihanları

Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de, her ders yılı sonunda-tıpkı Mekteb-i Harbiye'de olduğu gibi- Ramazan ayının ilk gününden önce tamamlanacak şekilde imtihanlar yapıliyordu (36). Bu final sınavlarından başka, öğretim süresince; iki bakalorya, 3 doktora ve son sınıfta tez imtihanı verme mecburiyeti vardı(37). Üç doktora imtihanı verecek olan son sınıf öğrencileri çalışmalarına bir önceki yıl sonunda, yaz tatilinde başlamaktaydılar. Anatomi, fizyoloji ve genel

patoloji konularını kapsayan ilk imtihan son yılın kış aylarında verilmekte, bunu müfredat, ı tıp, farmakoloji, kimya ve botaniği içeren ve aynı yılın yaz aylarında girilen ikincisi izlemekteydi. Öğretim yılının sonunda ise iç hastalıkları, cerrahi hastalıklar, hijyen, tıbbi ve cerrahi klinik bilgilerini sınavan üçüncü doktora imtihanı yapılmıyordu. 1843-1844 öğretim yılı raporunda dördüncü bir doktora imtihanından daha söz edilmektedir. Söz konusu imtihanları başarı ile veren öğrenciler tez savunma sınavına alınıyorlardı (38). Bu imtihan ise Padişah, devlet erkânı ve bazen de yabancı devlet temsilcilerinin katıldıkları, halka açık görkemli bir mezuniyet töreni şeklinde yapılmaktaydı. Hekimbaşının kısa bir açış konuşmasından sonra başlayan törende, hekim adayları üç konuda hazırladıkları çalışmalarını üç tez halinde hazır bulunanlar önünde savunurlardı. Bundan sonra, kur'a ile çektikleri, tıp ve cerrahinin bütün dallarından hazırlanmış soruları cevaplandırıyorlardı. Başarılı olanlar bağlı olduğu dinin kutsal kitabına el basarak yemin ederler ve hekim cübbesini giyerlerdi. Bunun yanı sıra, törende hazır bulunan Padişah, devlet erkânı, hocalar ve diğerleri, bu adaya veya diğer öğrencilere sorular sorabilmekteydi. Bundan sonra bazı fizik ve kimya deneyleri yapılır ve ardından da üstün başarı gösteren öğrencilere ödülleri verilirdi. Son olarak o yıl derslerini tamamlayan ebeler diplomalarını alırlardı.

Bu törenlerin birincisi, okulun ilk mezunlarını verdiği 1843 yılında yapılmıştır. 1842-1843 öğretim yılı faaliyet raporuna göre;bu sene tıp ve cerrahide on altı kişi hekim ünvanını kazanmışlardır. Bu mezunların ilki olan Salih İsmail Efendi'nin mezuniyet imtihanı, üç konuda hazırladığı tezleri savunmakla (soutenu trois theses) başlamıştır. Savunmasını bitirdikten sonra, tıp ve cerrahinin bütün branşlarından hazırlanmış yüz sorudan kurayla seçilen, biri Padişah, diğeri Sadrazam tarafından kendisine yöneltilen iki sorunun cevabını mükemmel bir biçimde vermiştir. Bundan sonra Dr. Bernard, Salih Efendi'nin imtihanlarını özetlemiş, Hekimbaşı Abdülhak Molla da kürsüye çıkarak, adayın hekim ünvanını kazandığını ilan ederek doktor cübbesini (manteau doctoral) giydirmiştir. Ardından Salih Efendi Kur'an üzerine yemin (serment d'usage) etmiş ve Padişahın eteğini öpmüştür (39).

Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin 1843 yılında verdiği ilk mezunları şunlardır: Salih, Akif, Osman, Mustafa, Hakkı, Şakir, Emin, Mehmed, Nuri, Ömer, Ahmed Salih, Himmet Salih, Musa, Raif, Ethem, İbrahim ve İsmail Efendiler.

Aynı zamanda klinik dersleri de görmekte olan son sınıf öğrencileri kendilerine verilen özel izinlerle doktora imtihanlarına hazırlanmaktaydılar. 1843-1844 öğretim yılı faaliyet raporunda birinci ve ikinci doktora imtihanlarını veren öğrencilerden çoğunun üçüncü ve dördüncü sınavlarda da başarılı olduklarını öğreniyoruz. Mezuniyet tez imtihanına girerek tıp ve cerrahide hekim diploması alan 1844 yılı mezunları dokuz kişidir:Reşat Fahreddin, Arif Musa, Konstantin Lemonides, Salih Eyüb, Süleyman Hasan, Halet Ahmed, Hafız Mehmed ve Abraham (40).

1846 yılında, derslerini tamamlayarak doktora imtihanlarını veren mezunlar ise; İsmail Mehmed, İsmail Osman, Akif Arif, (ilk ismi okunmuyor) Abdullah, Mehmed Emin ve Arif Ali'dir.

1848 yılında da şu sekiz kişinin mezun olduğunu görüyoruz: Reşid Abdullah, Wehli, Ahmed Sadık, Said İbrahim, Mehmed Arif, Teajen Strati, Konstantin Jan, Paronak Mikail. Ayrıca bu sene zarfında, daha önce Tıp Okulu'ndan mezun olarak devlet hizmetine girmiş dört hekim, Viyana'ya gönderilerek, Viyana Tıp Fakültesi'nde mezuniyet imtihanlarına girmiştir.

Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de Padişahın huzurunda törenle yapılan mezuniyet imtihanları bütün ayrıntılarıyla **Journal de Constantinople** sütunlarında yer almaktadır. Okula verilen önemi göstermesi bakımından bu haberleri aynen veriyoruz:

"Galatasaray Tıp Okulu genel imtihanları (examens généraux) bu ayın 18'i Pazartesi günü (18 Eylül 1843) tamamlanmıştır.

Açılışından beri parlak bir yolda ilerleyen bu faydalı kurumun beşinci öğretim yılı, halka açık olarak gerçekleştirilen büyük bir imtihan, yıllık ödül dağıtım töreni ve onaltı öğrencinin, tababet ve cerrahide hekimlik derecesine yükselmeleriyle sona ermiştir. Dün bütün gün, Osmanlı İmparatorluğu'nda bu tarzda ilk defa gerçekleşmekte olan söz konusu tören ile meşgul olunmuştur. Törenin hak ettiği ihtişamla geçmesi için Hekimbaşı Hazretleri ve hocalar heyetinin gayretleri sayesinde büyük hazırlıklar yapılmış ve bu kişilerin emekleri, kazanılan tam bir başarı ile taçlanmıştır.

Ödül kazanan gençleri ve özellikle doktor adaylarının kaydettikleri ilerlemeyi bizzat görmek isteyen Padişah Hazretleri onların tezlerini savunmalarını dinlemek ve doktora cübbesini giymelerini görmek için bu törene katılmak lûtfunda bulunmuşlardır.

Beraberinde Osmanlı Orduları Başkumandanı Ali Rıza Paşa Hazretleri ve her zamanki maiyyeti olduğu halde öğleye doğru okula teşrif eden Haşmetmeap, burada kendilerini bekleyen Sadrazam ve Şeyhülislâm Hazretleri, Maliye Nazırı Rifat Paşa Hazretleri, Tophane'den Mehmed Ali Paşa Hazretleri, Ahmed Fethi Paşa Hazretleri, Necib Ali Paşa Hazretleri ve pek çok yüksek devlet görevlisi tarafından karşılanmıştır.

Törene ayrıca, Padişah Hazretleri tarafından davet edilmiş olan Eflâk Prensi (Voyvodası) de katılmış ve kendisine hürmetle muamele edilmiştir (41).

Zât-ı Şâhâneleri bir kaç dakika istirahat buyurduktan sonra, büyük fizik salonuna geçilmiş ve Hekimbaşı Hazretlerinin günün anlam ve önemine dair kısa bir konuşmasının ardından toplantı başlamıştır. Birinci aday Salih İsmail Efendi, dinleyenlerin hayranlığını uyandıran bir güven ve mükemmeliyetle üç tez savunmuştur. Sonra tıbbın bütün dallarından seçilerek hazırlanmış ve her biri ayrı pusulalar halinde yazılarak bir sandığa konmuş yüz soru içinden rasgele çekilen ve ilki

Hünkâr Hazretleri, diğeri ise Sadrazam Hazretleri tarafından yöneltilen iki soruya aynı başarıyla cevap vermiştir.

Bundan sonra Dr. Bernard, Salih Efendi'nin verdiği üç incelemenin kısa bir özetini yüksek sesle okudu. Tartışmaların sonunda öğrencinin doktor payesini almaya layık olduğu bildirildi ve Hekimbaşı Hazretleri kürsüye gelerek öğrencinin tıp ve cerrahlıkta doktor sıfatı kazandığını ilan ederek, kendisine doktor cübbesini giydirdi; Salih Efendi Kur'an üzerine el basarak yemin etti. Bunun üzerine toplantıyı bir heyecan dalgası kapladı ve katılanların yüzünde sevinç belirtileri oluştu. Cübbe giyme merasiminden sonra yeni hekimin Padişah Hazretlerinin eteğini öpmesine müsaade edildi.

İkinci aday Mehmed Veli Efendi de aynı şekilde imtihandan geçirilerek, kendisine tababet ve cerrahide doktor payesi verildi.

Padişah Hazretleri daha sonra bir takım fizik ve kimya deneylerinin gerçekleştirilmesi arzusunda bulundu. Bunun üzerine Profesör Derviş, öğrencilerle birlikte, dinleyenleri son derece memnun edecek şekilde başarıyla bir çok deney gerçekleştirdi.

Padişah Hazretlerinin talebi üzerine üçüncü aday olan Mustafa Efendi de, daha önceki iki adayın yaptığı gibi, önce araştırmalarını savunup , soruları cevaplayarak ve salonda bulunanların takdirlerini kazanarak doktor ünvanına törenle layık görüldü.

Padişah Hazretleri, dinleyip gördüklerinden dolayı, Hekimbaşı Hazretlerine ve bütün muallimler heyetine duyduğu memnuniyeti en güzel, gurur okşayıcı kelimelerle ifade ettikten sonra akşam saat 5'e doğru okuldan ayrıldılar" (42) .

7 Kasım 1843'de bu yıl mezun olan on altı hekimden üçü için, yabancı ülkelerden temsilcilerin de katıldıkları törenle yapılan imtihan ile ilgili bir haber de şöyledir:

"Bu ayın 7'sinde (7 Kasım 1843, Salı), Galatasaray Tıp Okulu'nda yeni hekim ve cerrah adayları için tören yapıldı. Hekimbaşı ve aynı zamanda bu bilim kurumunun nazırı olan Abdülhak Efendi (metinde Abdullah), daha önceden Avrupa devletlerinin İstanbul'daki temsilcilerini ve yabancı misyon görevlilerini törene katılmaları için davet etmişti.

Neticede Salı günü, saat 11. 00'e doğru Pera'da (Beyoğlu'nda) bulunan yabancı ülke elçilik temsilcileri ve beraberlerindeki memurları Galatasaray'a geldiler ve dış merdivenlerde okul hocaları ve bazı görevliler tarafından karşılanarak, kendilerini Hekimbaşı Hazretlerinin beklediği mineraloji salonuna alındılar.

Törene katılmak için Büyükdere'den geleceğini Hekimbaşı Hazretlerine daha önce açıklamış olan İngiltere Büyükelçisini beklemek için halka açık olarak yapılacak imtihanın başlama saati biraz geciktirildi.

Sir Stratford (Canning), öğlene doğru beraberinde sekreterleri, Danimarka ve İspanya elçilik görevlileri, Belçika elçilik işgüderi (chargé d'affaires) olmak üzere okula ulaştı. (Belçika elçilik görevlisi büyükelçi Hazretlerinin pyroscaphe'ndan yararlanmıştı).

Onlar gelir gelmez herkes fizik salonuna geçti ve adaylar için hazırlanmış bir peykenin (estrade) çevresinde imtihan heyeti masasının karşısında yerlerini aldı.

1. aday Akif Efendi tribüne gelerek tanıtıldı ve bu kadar geniş bir dinleyici kitlesinin önünde yabancı bir dilde cevap vermek zorunda olmanın güçlüğüne rağmen, hocalarını memnun edecek şekilde tıp ve cerrahiden üç konuda hazırladığı tezi savundu. Dr. Bernard'ın talebi üzerine, Dr. Mac-Guffog ve M. Pezzoni adaya bazı sorular sordular:

1- Karaciğer iltihabının belirtileri nelerdir?

2-Basit, aralıklarla gelen ateş ile öldürücü (pernisiyöz) ateş arasında farklar nelerdir?

Aday bu sorulara mükemmelen cevap verdi.

Tartışma böylece sona erdi, Hekimbaşı yeniden kalkarak adaya hekim cübbesini (robe doctorale) giydirdikten sonra , Kur'an'a el bastırarak yemin ettirdi ve aday tıp ve cerrahi diplomasını aldı.

İkinci aday Emin Efendi mükemmel biçimde üç tıp tezini savundu ve konuya hakimiyetini böylece ispatladı; bundan sonra cerrahi sorularını cevapladı. Emin Efendi, bir sandıkta bulunan ve bütün tıp branşlarından hazırlanmış yaklaşık 100 sorunun içinden çekilen, cerrahi katarakt ve anevrizma gibi sorulara cevap verdi.

Üçüncü aday Nuri Efendi, üç tezini savunurken sergilediği üstün yetenek ve bilhassa tabii bilimlerden bitkilerin filizlenmesi ve fermentasyonu hakkındaki soruyu cevaplamada gösterdiği üstün başarı ile dikkati çekti. Üçüncü aday Nuri Efendi, yine kur'a ile çekilmiş bir soru olan pnömöni belirtileri hakkında Dr. Bernard'ın sorgulamalarına da aynı ehliyetle cevap verdi.

Bu iki adaya da Hekimbaşı tarafından doktor cübbesi giydirildi ve genç hekimler, hazır bulunanlar önünde diplomalarını aldılar.

Üçüncü ve son adayın hekim ünvanını kazanmasının ardından şimdiye kadar kaydedilmiş hayranlık uyandırıcı ilerlemelerden dolayı ve genç doktorların yüksek bilgi seviyesi sebebiyle Hekimbaşıni tebrik eden konuklar okuldan ayrıldılar (43).

1844 yılı mezuniyet imtihanının yapıldığı **Journal de Constantinople**'da şu kısa haberle duyurulmaktadır:

"Galatasaray Tıp Okulu'nun, 4 Ramazan/19 Ağustos'da (1844) başlamış olan yıl sonu imtihanları dün tamamlanmıştır. Bu sene de önceki seneler gibi gayet tatminkâr sonuçlar elde edilmiştir. Çok sayıda talebeye doktor ünvanının tevdi, genel imtihanlar ve ödüllerin dağıtımı bugünlerde Zat-ı Şâhânenin huzurunda gerçekleştirilecektir. Gelecek sayımızda, bütün öğretim yılı hakkında Padişaha sunulan raporu yayınlayacağız." (44).

1845 yılı sonunda yapılan mezuniyet imtihanı:

"Tophane Camii'ndeki Cuma Selâmlığından sonra (29 Ağustos 1845, Cuma), Padişah Hazretleri, beraberinde yüksek devlet erkânı ile birlikte, bu sene de, adet haline gelmiş parlak törenlerle yapılmakta olan genel imtihanlara nezaret etmek üzere Galatasaray Tıp Okulu'nu ziyaret etmişlerdir. Haşmetmeap, üç buçuk saat süren imtihanları devamlı bir ilgi ve büyük bir dikkatle izlemiştir. İkisi Müslüman, biri Hristiyan üç öğrenci Padişah Hazretleri huzurunda doktora tezlerini savunmuşlar, üçü de -ilk ikisi Kur'an'a, sonuncusu Incil'e olmak üzere- kendi kutsal kitaplarına el basarak yemin etmişlerdir. Okulun Ders Direktörü ve Muallim-i Evvel Dr. Spitzer'in sunduğu, okulun bu seneki faaliyetlerini içeren rapor, Padişah Hazretlerini son derece memnun etmiştir. Gurur okşayıcı güzel sözlerle bu memnuniyetini, Spitzer'e ifade etmek lûtfunda bulunmuş ve her gün daha da gelişen bu faydalı kurumun yönetiminde gösterdiği maharet ve kabiliyetinden dolayı, iltifatları gerçekten hak eden Hekimbaşı Hazretlerine övgüyle hitap etmiştir" (45).

Mezuniyet imtihanından sonra, Spitzer Beylerbeyi Sarayı'na davet edildiğini bildiren haber:

"Yapılan davet üzerine Dr. Spitzer, Padişah Hazretleri ile özel bir görüşmede bulunma lûtfuna nail olmak üzere Beylerbeyi Sarayı'na gitmiştir. Haşmetmeap kendisini büyük bir nezaketle karşılamış ve Galatasaray Tıp Okulu'nda bu yıl alınan mühim sonuçlardan duyduğu memnuniyeti ona bir kere daha ifade etmiştir. Ayrıca Dr. Spitzer tarafından takdim edilmiş bulunan ve, ziyaretiyle okulu onurlandıran Altesleri Montpensier Dükü'ne verilmiş olan, raporun tercüme edilmesini istemiştir" (46).

1846 ders yılı sonunda yapılan mezuniyet imtihanları töreni önceki yıllara göre daha debdebeli gerçekleşmiş ve bu kez öğretimde benzer reformları yapmakta olan Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa da törende hazır bulunmuştur. Artık Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de

yaşanan gelişmeler, Osmanlı Devleti'nin öğretim alanındaki bütün icraatinin mükemmel örneği olarak değerlendirilmektedir:

" Padişah Hazretleri Galatasaray Tıp Okulu'ndaki öğretim yılının sona ermesi sebebiyle geçen Çarşamba günü (12 Ağustos 1846) yapılan imtihanları varlığıyla şereflelendirmek üzere okula gitmişlerdir. Zat-ı Şâhâneleri dört murassa atın çektiği muhteşem bir araba içinde saat 1. 30'da okula vasil olmuşlardır. Okulun girişinde Padişah Hazretlerini karşılamak üzere askeri merasim birlikleri yerleştirilmiş olup, Hekimbaşı İsmail Efendi Hazretleri dış kapıda hazır bulunmuştur. Okul hocaları iç avluda dizilmişler ve öğrenciler, Sultanın dinlenmesi için ayrılan odaya kadar geçeceği yollarda çift sıra olarak saygı duruşuna geçmişlerdir. Her zaman olduğu gibi bu sefer de Padişah Hazretleri, kendileri için hazırlanmış salonda bir süre dinlenmiştir. Mısır Valisi (Hidivi), Sadrazam ve bütün nazırlar gibi yüksek devlet görevlileri de törene davet edilmiş olup, okul girişinde hazır bulunuyorlardı. Arabadan iner inmez beraberinde Sadrazam ve Mısır Valisi olduğu halde Zat-ı Şâhâneleri doğrudan doğruya zooloji, botanik ve mineraloji salonlarına gitmiş ve bunları tetkik ettikten sonra imtihanların yapılacağı fizik salonuna geçmiştir. Padişah Hazretleri için , birkaç basamakla çıkılan ve tepesinde bir sayvan bulunan sedirin yerleştirilmiş olduğu bir kürsü hazırlanmıştır. Taht şeklindeki kürsünün sağında ve solunda nazırlar, yüksek memurlar ve devlet görevlileri yer almıştır. Padişah Hazretlerinin oturduğu yerin, sağına ve soluna, kendilerini nazır ve memurlardan gizleyecek şekilde birbirine paralel iki paravan konmuştur. Okul hocaları Padişah Hazretlerinin karşısında sıralanmış olup, imtihanlara girecek öğrenciler için ortaya bir iskemle hazırlanmıştır. Majesteleri, oğlu Veliaht Murad Efendinin bu imtihanlarla ilgileneceğinden şüphe etmediğinden beş buçuk yaşındaki veliahtı da beraberinde getirerek, kürsü basamaklarından birine oturtmuştur. Paravanların ön kısmında sağda Majesteleri Mısır Valisi için, solda ise Murad Efendi'nin altında olmak üzere Sadrazam Hazretleri için iki koltuk yerleştirilmiştir.

Muallim-i Evvel Dr. Spitzer'in, Padişah Hazretlerine bu senenin çalışma raporunu sunmasından sonra imtihan başlamıştır. İki öğrenci, Zat-ı Şâhânelerinin huzurunda tezlerini savunmuşlar, hekim cübbelerini giymişler, hekim yemini etmişler ve doktoralarını vermişlerdir. Gerek Müslüman gerekse Hristiyan öteki öğrencilere, öğrendikleri konularda hocaları tarafından sorular sorulmuş ve hepsi de çok iyi cevaplar vermişlerdir. Mehmed Ali Paşa Hazretlerinin hekimi olup, Hekimbaşı Hazretleri tarafından törene davet edilmiş olan Dr. Gaetani Bey de öğrencilere bazı sorular sormuştur. Öğrencilerden biri, kimya ve fizik sorularını mükemmelen cevaplamış, kendisini büyük dikkatle izleyen Padişah Hazretlerinin huzurunda, anlattığı konularla ilgili enteresan fizik deneylerini başarı ile gerçekleştirmiştir. Nihayet 10-12 yaşlarında çok genç bir öğrenci, güçlü bir bellek ve temiz bir aksanla Padişah Hazretlerine teşekkür eden kısa bir konuşma yapmıştır. Ayrıca bu sene obstetrik (doğum) derslerini tamamlayan 40 ebe, Padişah Hazretleri huzurunda yemin ederek diplomalarını almışlardır. Tören, ödül dağıtımı ile son bulmuştur.

Padişah Hazretleri kâh Fransızca kâh Türkçe yapılan imtihanları büyük dikkatle izlemişler ve ayrılmadan önce, işbaşına getirildiğinden beri bu kurumda gerçekleştirilen çok sayıda yararlı yeniliklerden dolayı ve öğrencilerin imtihanda sorulan sorulara gayet güzel cevaplar vererek başarılı bir tablo oluşturmaları vesilesiyle Hekimbaşı (İsmail Efendi) Hazretlerine takdirlerini ve memnuniyetini ifade etmek lûtfunda bulunmuşlardır. Ertesi gün, Dr. Spitzer Padişahın huzuruna kabul edilerek, Sultan Hazretleri bu kuruma gösterdikleri ilgiyi ve Dr. Spitzer'in görevlerini yerine getirirken sergilediği gayretten duyduğu memnuniyeti bir kere de kendi ağzıyla ifade etmişler ve okulda gerçekleştirilen ilerlemelerden dolayı takdirlerini belirtmişlerdir" (47).

1848 yılı mezuniyet imtihanı töreni haberi gazetede ayrıntılı olarak yer almış ve bu kez 10 yaşındaki bir öğrencinin yapmış olduğu Fransızca teşekkür konuşması da yayınlanmıştır:

" Her sene öğretim yılının sonunda yapılan genel imtihanları şereflendirmek üzere, Hünkâr Hazretleri lûtfedip, beraberinde bütün nazırlar ve yüksek devlet memurları olduğu halde, Galatasaray Tıp Okulu'nu ziyaret ederler. Birkaç yıldır, Padişah Hazretlerinin başkanlık ettiği ödül dağıtım töreninde, doktora tezini veren en başarılı öğrenciler, padişah huzurunda mükâfat almaktadırlar. Osmanlı Devlet'inde, kamu öğretim kurumlarının gelişmesine ve bu alanda çalışmaların ilerlemesine Padişah Hazretlerinin gösterdiği alâkanın nişanesi olan bu büyük tören, bütün ihtişamıyla geçen salı günü (25 Temmuz 1848) gerçekleşmiştir. Zat-ı Şâhâneleri okula öğleden sonra saat iki dolaylarında gelmiş ve gelişi sırasında, Sadrazam, Şeyhülislâm, bütün nazırlar ve rical hazır bulunmuştur. Padişah Hazretleri okulun kapısında Hekimbaşı İsmail Efendi Hazretleri tarafından karşılanmış ve okulun bütün hocalarıyla çalışanları, Padişahın geçişi esnasında birinci avlunun sağ ve sol yanında iki sıra dizili olarak hazır durmuşlardır. Okul üniformalarını giymiş olarak sıralanmış öğrenciler ise, Padişah Hazretleri okulun giriş kapısından girip, kendisine mahsus salon ile öteki salonların yer aldığı ana binaya gelene kadar çifte kordon halinde saygıyla hazır bulunmuşlardır. Zatı Şâhâneleri, kendisine ayrılan salonda birkaç dakika dinlenip, nazırlar ve ricalden bazıları ile görüşmüş ve sonra , herşeyin geçen seneki gibi düzenlenmiş olduğu imtihan salonuna geçmiştir. Kendilerine çeşitli sorular sorulduktan sonra, ikisi Müslüman, ikisi Hristiyan olan dört öğrenci, Raşid Abdullah, Mehmed Sadık, Théogènes Strati ve Constantin Jean, Padişah Hazretleri huzurunda imtihan edilmişlerdir. Sorulara tamamen doğru cevaplar vermişlerdir. Bunu müteakip öğrenciler, doktor payesine eriştiklerini belirten cübbelerini giymişler; Müslüman öğrenciler Kur'an'ın, Hristiyan öğrenciler ise İncil'in üzerine el basarak, yemin etmişlerdir. Okuldan bu sene mezun olan ebeler de , aynı şekilde yemin etmişlerdir.

İmtihanlar sona erdikten sonra, henüz 10 yaşındaki, çok genç bir Müslüman öğrenci yaşına göre insanı şaşırtacak bir pûrûzsüzlük ve doğru telâffuzla, 4. sınıf hocası M. Lahaille'in yönetiminde ezberlemiş olduğu şu Fransızca metni törende hazır bulunanlara okumuştur:

" Haşmetmeap!

Bu güzel tören gününde, Zat-ı Şâhânelerinin ayakları altına sermek üzere, sadık ve itaatkâr kulunuz tarafından okul adına en hürmetkâr hislerimizin ifade edilmesini, bu zor görevin yerine getirilmesini kabul buyurunuz, Efendim.

Aslında Efendim, bu görevi üzerime almakla, tabiatıyla, bütün hocalarım, öğretim kadrosu ve okul arkadaşlarımla düşüncelerini Zat-ı Şâhânelerine iletme vazifesini de yüklenmiş bulunmaktayım. Ancak, Zat-ı Şâhânelerinin, okulumuza gösterdiği fasılasız lûtfı , medeni dünya ile aynı yeniliklerden faydalanmak üzere atılan bu kadar hızlı adımlardan ötürü beslediğimiz hayranlığa dayalı minnet ve şükranlarımızı dile getirmek için hangi kaynaklar bana yardımcı olabilir. Aydınlanmanın dilini çağrıştıran açıklığı ve mükemmelliği ile sözlerini telâffuz etmeğe çalıştığım bu dil bile, Zat-ı Şâhânelerine, istediğim ölçüde duygularımı ifade etmeğe tam kifayet etmeyecektir.

"Evet, Efendim! Tebaanıza karşı gösterdiğiniz elle tutulur, zihinle kavranır gayret ve özeninizin getirdiği faydalara teşekkür etmek üzere sessiz, hürmetkâr ve hayranlık dolu hislerimizle önünüzde eğilmekten başka bir şey elimizden gelmemektedir. Zat-ı Şâhânelerinin cömertçe dağıttığı lûtfı ve iyilikler karşısında, bizler eziliyor ve bunun için Padişahımız Efendimizin dikkatini yeterince çekemediğimizi görüp ızdırıp duyuyoruz. Cömertliğinizin yüksek seviyede bir işareti olarak yeni bir tıp okulu yapılmasını emretmişsiniz ve yapımı neredeyse hemen hemen bitmiş olan bu okulun tek bir temel taşının bile gelecek kuşakların bizden daha ileri gitmeleri için çok önem taşıdığının bilincindeyiz.

"Evet, Efendim, gerçekten de bütün dünyada sizin kadar tebaasının hayır dualarını almış bir başka hükümdar yoktur. Şimdi benim sesimden dile gelen bütün Tıp Okulu Padişahımız Efendimizin iyiliğini en ateşli hislerle dilemekte ve şöyle haykırmaktadır: "Çok yaşasın, sonsuza kadar yaşasın Sultan Abdülmecid. Yaşasın babasının adını tebaasına gösterdiği cömertlikle sürdüren bu şanlı hükümdar. "

Öğrencinin sözlerini bitirmesinin ardından, hemen hemen onunla aynı yaştaki iki öğrenciye de Müderris İsmail Efendi tarafından Arapça sorular soruldu. Öğrencilerin gayet açık ve mükemmel bir kesinlikteki cevaplarından sonra, Padişah Hazretleri, bu genç öğrencilere, duyduğu memnuniyeti ifade etmek ve aynı zamanda onları iki misli çalışmağa teşvik etmek için birer ödül vermek lûtfunda bulunmuşlardır.

Musevi cemaatine mensup bir başka öğrenci de Padişah tarafından huzura kabul edildi. Kendisinden Türkçe bir yazı kitabından rastgele çevrilmiş herhangi bir sayfayı okuması istendi. Gayet akıcı ve doğru bir telâffuzla metni okuyan öğrenci, hocalarından aldığı derslerin ne kadar yerinde olduğunu kanıtlamış oldu.

Ardından Padişah Hazretlerinin çok canlı bir ilgiyle izlediği tıbbi kimya deneyleri bölümüne geçildi. Beşinci sınıf öğrencisi Yusuf Efendi, kendisine yöneltilen bir soruyu cevaplarken kloroformun kimyadaki tarihini tam bir berraklıkla anlattı, açıklamalarını hayvan yapısı üzerinde olaganüstü bir maharetle tanıttı ve bundan sonra Dr. Serviçen tarafından (kloroformun) son zamanlardaki başarılı cerrahi uygulamasını anlattı. Yusuf Efendi'nin cevaplarından bütün yönleriyle memnun olan, okulun kimya ve eczacılık hocası Profesör Antoine Calleja bu benzersiz maddenin denemesini önce çeşitli hayvanlar üzerinde ardından da soruları cevaplamış öğrenci üzerinde başarıyla gerçekleştirdi.

Şimdiye kadar yapılan imtihanlar bu kadar parlak geçmemişti. Toplantının sonunda Padişah Hazretleri hocalara ve müessesenin diğer görevlilerine duyduğu büyük memnuniyeti ifade etti.

Padişah ve bütün nazırların gözleri önünde cereyan eden bu tören gerçek bir ilerlemenin göstergesiydi. Padişah Hazretleri, bu kurumun ilerlemesi ve gelişmesi için büyük gayret ve özen gösteren Hekimbaşı Hazretlerine memnuniyetini belirtti. Okulda muallim-i evvel olan Dr. Spitzer, her zaman olduğu gibi bu sefer de toplantının başında, bu öğretim senesinde yapılan çalışmaları içeren bir raporu Hünkâr Hazretlerine sundu. 25 Temmuz'da yapılan bu törenle ilgili sözlerimizi bu şekilde özetleyerek; Dr. Spitzer'in arzettiği raporu, bu sayının sonunda okuyucularımız için yayınlıyoruz" (48).

MEKTEB-i TIBBİYE-i ADLİYE-i ŞAHANE MEZUNU DÖRT HEKİMİN VİYANA'DAKİ İMTİHANLARI

1848 yılındaki önemli bir gelişme, Galatasaray Tıp Okulu'ndan dört hekim adayının Viyana Üniversitesi'ne yollanarak mezuniyet imtihanını burada vermeleridir.

Spitzer'in Padişaha takdim ettiği 1847-1848 öğretim yılı faaliyet raporundan öğrendiğimize göre, Abdülmecid, Hekimbaşıya, Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne mezunlarının Avrupa'nın herhangi bir tıp fakültesinde zorlu bir imtihana girip giremeyeceklerini sormuş ve olumlu bir cevap almıştır. Bunun üzerine Hariciye Nazırı'ndan dört öğrencinin Viyana Tıp Fakültesi'nde imtihan edilmeleri için Avusturya'ya mektup yazılmasını istemiştir. Viyana Sarayı'ndan gelen cevapta, hükümdarın bu isteği memnuniyetle yerine getireceği ancak fakültenin, daha önce hiç bir tıp fakültesi tarafından tanınmayan Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de yapılan tıp öğretimi hakkında bilgi sahibi olmadan bu konuda karar veremeyeceği bildirilmiştir. Bu cevap üzerine, Spitzer'in tavsiye ettiği ve Padişah tarafından seçilen, Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne mezunu dört hekim; Arif Musa Efendi, Gregoire Yanovitch, Stepan Elias (Stepan Aslanyan) ve Nicolas Nikifor'u Viyana'ya götürme görevi Spitzer'e verilmiştir.

Spitzer'in , ViyanaTıp Fakültesi görevlilerine, İstanbul'da yapılan tıp öğretimi hakkında bilgi vermesinden sonra, bazı ayrıntılar dışında Galatasaray Tıp Okulu'nun Avrupa'daki tıp fakültelerinden farkı olmadığı anlaşıncı, mezunlarının, Doğuda (Osmanlı İmparatorluğu'nda) tıp öğretimini teşvik edeceği de düşünülerek imtihana kabul edilmelerine karar verilmiştir. Ayrıca, hekimlerimiz ile ilgililerin yaptığı anlaşmaya göre, daha önce kapalı yapılan imtihanların halka açık yapılması esası getirilmiştir.

Dört kişilik heyeti Viyana'ya götüren Spitzer, görevi dolayısıyla İstanbul'a dönmek zorunda olduğundan, hekimlerimizin Viyana Tıp Fakültesi'nde dersleri izleme ve hocalarla ilişkilerini kolaylaştırma işini ProfesörBeer'e havale etmiştir. Hekimlerimizi Viyana'da yalnız bıraktığına üzülen Spitzer, Viyana Tıp Fakültesi'ndeki imtihan jürisinin değerlendirmede herkesçe bilinen katı tutumu nedeniyle onların aldığı başarılı sonuçların beklentilerinin çok üstünde bulunduğunu bildirmektedir. Sorulan soruların da zor olduğunu ifade eden Spitzer hekimlerimizin Viyana'da büyük bir sansasyon yarattığını ve onların bu başarıları üzerine, Avrupalıların Türkiye'ye bakış açısının değiştiğini söylemektedir.

Bu imtihandan sonra, Viyana Tıp Fakültesi Dekanı, Bâbîâli'nin Viyana Sefiri'ne, imtihanın tüm ayrıntılarını ve sonucunu bildiren bir belge göndermiştir. Spitzer'in ifadesine göre "bu belge, şimdi artık Avrupa'nın dengi bilimsel kuruluşları arasında yeralan Tıp Okulu için değerli bir kazançtır".

Journal de Constantinople'de yayınlanan imtihan haberleri ve sorulan sorular şöyledir:

"Viyana (Avusturya)'dan 16 Aralık günkü haber:

Önceki gün, İstanbul'daki Galatasaray Tıp Okulu'ndan beş (49) genç Türk öğrenci, Viyana Üniversitesi'nin büyük salonunda halka açık olarak, Latince'den yapılan imtihanda, tıp doktoru ünvanını alabilmek için tez savunma sınavını vermişlerdir.

Bu tören, daha önce alışılmadık bir kalabalık önünde cereyan etmiştir. Galatasaray Okulu'nun genç öğrencileri, geniş bilgileri ve düşünme yeteneklerini göstererek mezun olmuşlar; bu durum memnuniyet yaratmıştır. Tezler üzerindeki tartışmalar sona erince, Tıp Fakültesi Dekanı M. d'Oberbach, üniversite senatosunun genç Türklere tıp doktoru payesi verdiğini açıklamış ve kendilerine bu makamın şapkasını giydirmiştir; bu tören, toplantıya katılan herkesin alkışları eşliğinde cereyan etmiştir.

Padişah Abdülmecid, Avusturya İmparatoruna şahsen yazdığı mektubunda, bu beş öğrencinin Viyana Üniversitesi'nde doktora yapmalarının sağlanmasını rica etmiş ve İmparator da, derhal üniversite senatosuna gereken emirleri vermiştir" (50).

Bu ilk haberden sonra Viyana'daki imtihan hakkında alınan ayrıntılı haber şöyledir:

"Viyana'dan gelen son kuryeden, Galatasaray Tıp Okulu'nun; Musa Efendi, Gregoire Yanotvitch, Stéphan Ilias ve Nicolas Nikifore adlı dört öğrencisinin, Viyana Tıp Fakültesi'nde girdikleri ilk imtihanlar hakkında daha kesin ve ayrıntılı bilgiler aldık. Bu dört öğrenci, Padişah Hazretleri tarafından, Tıp Fakültesinden doktor diploması alabilmek için gereken bütün imtihanlara girmek üzere Viyana'ya yollanmışlardı. Hekim adayları, aralarında ikişer aylık hazırlanma süresi bulunan üç zorlu imtihandan geçmek zorundaydılar. Fakülte kurallarına göre bu imtihanlar kapalı oturumlar halinde gerçekleştiriliyordu; fakat Dr. Spitzer'in talebi üzerine fakülte geleneğinde ilk defa olarak doktora adayları izleyiciye açık olarak imtihan edildiler. Dört öğrenci ilk imtihanlarına 4 Ocak günü, bütün fakülte öğretim üyelerinin huzurunda ve Fransızca dilinden girdiler. İzleyenler arasında özel olarak davet edilmiş, Osmanlı Büyükelçisi Şekib Efendi, ordu başhekimisi M. Bischof, Avusturya hükümetini temsilen M. de Hammer, Fakülte Başkanı (Président de la Faculté) M. Weil ve Prens Metternich'in saray hekimi Profesör Gaeger de vardı. Bu imtihanlar kamuoyunda son derece ilgi uyandırmış olup, bütün salon çeşitli izleyici grupları tarafından doldurulmuştu.

Öğrenciler kendilerini gayet rahat bir şekilde takdim ederek imtihana başlamışlardır. Her bir öğrencinin sınavı 7/4 saatten az sürmemiştir ve ilk imtihanı mükemmel biçimde vermişlerdir. Jüri tarafından verilen imtihan neticeleri şöyledir: Musa Arif Efendi iyi, Gregoire Yanoviç iyi, Istefan Ilyas ve Nikolas Nikifore çok iyi.

Gelecek sayıda her bir öğrenciye imtihanda sorulan soruların listesini yayınlayacağız" (51).

Gazete, vaad ettiği gibi bir sonraki sayısında bu sınavda sorulan soruları yayınlamıştır:

"Geçen sayımızda, Viyana Tıp Fakültesi'nden doktor diploması alabilmek için gereken her türlü imtihana tâbi tutulmak üzere bu şehre gönderilmiş bulunan Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne öğrencilerinden Musa Arif Efendi, Grégoire Yanovitch, Stéphan Ilias ve Nikifore'un katıldıkları imtihandan bahsetmiştik.

Aşağıda, imtihan jürisi tarafından öğrencilere yöneltilen ve onların cevaplandıkları sorular verilmektedir:

Arif Efendi:

ANATOMİ: Göğüs boşluğunda yeralan organlar, birbirleriyle ilişkileri ve tarifleri

FIZYOLOJİ: Sindirim

GENEL PATOLOJİ: 1-Mukoza sisteminin genel etkileri, 2- Patolojinin genel tanımı, 3- Genel, özel, dahili ve harici sınıflama, 4- Hastalıkların tarifi, 5- Hastalıklara yol açan sebebler, 6- Hastalık süresi, 7- Kriz doktrini, 8- Hastalığın seyrinde kritik günler ve metastaz.

Gregoire Yanoviç:

ANATOMİ: 1- Periton, 2-Çeşitli ligamentler, 3- Fetüste periton oluşumu, 4- Taşıyıcı venin oluşumu, 5- Göbeğe giden toplardamarın yolu, 6- Karnı sulayan bütün atardamarlar, 7- Sperm arteri neden aorttan gelir? 8- Pankreas ve işleyişi, 9- Kapakçıkları olan venler (toplardamarlar) hangileridir?, 10- Pulmoner toplardamarın neden kapakçığı yoktur?

FIZYOLOJİ: 1- Solunum, 2- Solunumda mekanik olaylar, 3- Solunumda kimyasal olaylar

GENEL PATOLOJİ: 1- Kanama nedir, sebepleri nelerdir?, 2- Aktif ve pasif kanama (hemoraji) nedir?, 3- Semptomotoloji üzerine bilgi veriniz, 4- Hastalıkların tipleri nelerdir?, 5- Intermittent (Kesilip, tekrarlayan) hastalıkların tanımı, 6- Hastalık sonucu ölüm vak'alarının çoğunluğu neden gece olur?, 7- Havanın insan üzerindeki etkileri nelerdir?

İstefan Arslanyan:

ANATOMİ: 1- Spinal sinirler, beyin hexagonu. Aşağıdaki sempatik sinirleri açıklayan anatomik özellikler: 1- Dış kulaktaki bir titreşim sonucu neden öksürme meydana gelir? 2- Sağ duyma siniri altında aort anevrizması olan kişide afoni (ses kaybı) olmasını nasıl açıklarsınız, 3- Göz yukarı ve içe doğru çevrildiğinde iris neden büzülür, 4- Glosso-farengiyal ve pnömogastrik sinir gangliyonları, 5- Jacobson anatomisi, 6- Villis nervus aksesuar, 7- Trijumeau sinirleri

FIZYOLOJİ: Fetüste ve erişkinde kan dolaşımı; kalp sesleri ve kalp çarpması

PATOLOJİ: Doğu vebası ve bulaşıcı hastalıkları , Oskültasyon ve perküsyonda duyulan gürültü ve seslerin farkları - Teşhis unsurları - Teşhisin oluşmasında hekime ve hastaya düşen zorunlu koşullar - Anamnez ve hastalığın seyri.

Nicolas Aprillofs:

ANATOMİ: 1- Çiğneme kası bölgesine bir alet dikey olarak uygulanmışsa, içeriden ve dışarıdan hasara uğrayan bölgeler nelerdir, 2- Bütün ayrıntıları ile boynun ön ve yan (anterior ve lateral) bölgelerinin topografik anatomisini anlatınız; bu bölgede bulunan bütün organları ve birbirleriyle ilişkilerini anlatınız, 3- Glosso-farengiyal sinirin tarifini yapınız, 4- Bu sinir

gangliyonunu tarif ediniz, 5- Yüz sinirini anlatınız, 6- Karotid eksternayı besleyen arterler ve bunların uzantıları, 7- Farenksin tarifini yapınız, 8- Salya bezlerinin yapısını anlatınız.

FİZYOLOJİ: 1- Genel olarak üremeyi anlatınız, 2- Döllenmeyi anlatınız, 3- Yumurtanın gelişimi hakkında bilgi veriniz, 4- Menstürasyonu anlatınız.

GENEL PATOLOJİ: 1- Fizyoloji yasalarına ve bu sistemin mikroskobik anatomisine göre, semptomların teorik açıklamasıyla beraber sinir sistemi hastalıklarını anlatınız, 2- Hastalıklara yol açan ve onları etkileyen sebepleri anlatınız, 3- Yol açan sebeblere göre hastalıkların sınıflandırmasını yapınız, 4- Hastalıkların haberci belirtileri nelerdir, 5- Bulaşıcı hastalıklardan bahsediniz, 6- Nabzın farklı özelliği, bunun önemi, nabızı etkileyen sebepler ve onu değiştiren etkenler nelerdir, 7- Hastalıklara göre nabzın değişmesini anlatınız (52).

NOTLAR

1-Rıza Tahsin, **Mir'ât-ı Mekteb-i Tıbbiye**, Birinci Kitap, İstanbul 1328/1912, s. 17-18.

2-JCEO, Sayı: 5 (Eylül 1846).

3-JCIO, Sayı:52 (26 Eylül 1843). ;Bu rapordan ilk kez Prof. Dr. Semavi Eyice 11-15 Mart 1988'de yapılan Türk Tıbbının Batılılaşması Simpozyumu'nda söz ederek daha sonra Fransızcasını, Prof. Dr. Dr. Arslan Terzioğlu da Türkçe çevirisini yayınlamıştır. Bkz. Arslan Terzioğlu , "Dr. Karl Ambros Bernard ve Onun Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Hakkındaki Fransızca Raporu", **Tarih ve Toplum**, İstanbul, Temmuz 1992, s. 16-23. ; Semavi Eyice: "Dr. Karl Ambros Bernard (Charles Ambroise Bernard) ve Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahaneye Dair Bir Kaç Not", **Türk Tıbbının Batılılaşması** (Yay. A. Terzioğlu-E. Lucius) İstanbul1993, s. 113-118.

Metinde adı geçen 4 rapor, gerçekte *öğretim, yılı. faaliyet raporları*'dır; rapor adı altında kısaltılarak verilmişlerdir.

4-Anatomie descriptive: Ekseriya aynı fonksiyonu yapan organları bir araya toplayarak, yani sistemleri ele alarak inceleyen anatomi dalıdır. Eski "teşrih-i tavsifi", bugünkü "sistematik anatomi" terimlerinin karşılığıdır. Bkz. Zeki Zeren, **Türk Anatomi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, 1946; Fazıl Noyan, **Kısa İnsan Anatomisi**, 1967, s. 4-5. ; Cevdet Erimoğlu, **Anatomî Terimleri Kılavuzu**. İstanbul 1978. Feridun Nafiz Uzluk: "Abdülhak Molla'nın Tıp Terimleri", **Dİrim**, C. 42, No:11-12 (1967), s. 277-278.

5- Iridektomi: (Iridectomy) İrise ait bir bölümün çıkarılıp yapay bir gözbebeği elde edilmesi

Iridodiyaliz: (Iridodyalisis) İrisin çevresindeki yapışıklıklardan ayrılması

6-Blepharoplastique: Gözkapağının kısmen veya tamamen harabiyetinde gözün yakınındaki deri ile yeniden bir göz kapağı hazırlanması. Bkz. Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye: **Lugat-ı Tıbb**. İstanbul, 1317 -1318 , s. 104.

7- Arşizen Serandi'nin kitabının adı yanlış verilmiştir. Doğrusu "Hygienomie" (Paris 1841) dir. Alex Sutzo bu Fransızca kitabı Türkçeye çevirmiş olmalıdır. Bkz. Nuran Yıldırım: " İstanbul Tıp Fakültesi'nde Hıfzıssıhha Dersleri ve Hocaları (1827-1933)", **Bilim Tarihi**, Sayı:22 (Ağustos 1993) s. 4 , 16.

8-JCIO, Sayı: 122 (16 Eylül 1844) eki.

9-Craniotomie:Haza-ı kahf, kafatasının kesilmesi ve oyularak parçalanması. Anne karnında ölen çocuğu çıkarmak için başını bir kaç parçaya ayırarak işlemi kolaylaştırma ameliyesi. Bkz. Cemiyet-i Tıbbiye-i Şâhâne : **Lugat-ı Tıbb**. İstanbul R. 1316/H. 1318, s. 310.

10-Pleurodynia: Pleurodynie:Plörezi ve pnömونيye benzeyen ateşsiz, yan kaburgalarda ağrı yapan, solunumun dinlenmesiyle anlaşılan göğüs hastalığı. Bkz. **ay. es.** , s. 926.

11-Pemphygus:Gece yanığı. Deri üzerinde çeşitli büyüklüklerde oluşan kabartılarla kendini gösteren kronik ve akut hastalık. Bkz. **ay. es.** , s. 880. ;Şerefeddin Mağmumi, **Kamus-ı Tıb**. Kahire 1910, s. 834-835.

- 12-Psydracie: Pisidraçiya. İçerici cerahat dolu kabarcık, püstül. **Ay. es.** , s. 969. ; Şerefeddin Mağmumi: **a. g. e.** , s. 896.
- 13-Rupia: Pupa, ruhiye. Deri üzerinde vaziküllerle kendini gösteren bir tür cilt hastalığı. Bkz. Şerefeddin Mağmumi, **a. g. e.** , s. 938.
- 14-Hydrocele: testislerin tunica vaginalis tabakasında seröz sıvı birikimi. Bkz. Pars Tuğlacı, **Tıp Lugatı**. İstanbul 1964, s. 145. ; Aykut Kazancıgil, **Tıp Sözlüğü**. Ankara 1978, s. 181.
- 15-JCEO, Sayı . 2 (16 Ağustos 1846).
- 16-Ay. es. , Sayı . 106 (29 Temmuz 1848).
- 17-Rıza Tahsin, **a. g. e.** , s. 33.
- 18-Ay. es. , s. 42-43.
- 19-BOA, İrade Dahiliye, No:8113 (25 L. 1263)
- 20-JCEO, Sene:3, Sayı:65 (1 Ocak 1848).
- 21-Ay. es. , Sene:3, Sayı. 122 (19 Ekim 1848).
- 22-Rıza Tahsin, **a. g. e.** , s. 44.
- 23-JCEO, Sayı:152 (6 Kasım 1844).
- 24-Sırrı Akıncı, "Osmanlı İmparatorluğu Tıbbında Disseksiyon ve Otopsi", **İst. Tıp Fak. Mec.** , C:25, S. 1 (İstanbul 1962) s. 108-111. ; Üveys Maskar , "İslâm'da ve Osmanlılarda Otopsi Sorunu Üzerine Bir Etüd", **Türk-Alman Tıbbi İlişkileri**, Yay. A. Terzioğlu, (İstanbul 1981) s. 87-89.
- 25-JCEO, Sene:3, Sayı. 69 (21 Ocak 1848) s. 1-2.
- 26-Sırrı Akıncı, **a. g. m.** , s. 111, 114.
- 27-BOA, İrade Dahiliye, No:987 (5 R. 1259).
- 28-Rudolf J. Gasser, "Profesör Dr. Joseph Hyrtl Und Seine Beziehungen Zur Kaiserlichen Medizinschule In Istanbul", **Türk Tıp Tarihi Yıllığı I (Acta Turcica Historiae Medicinæ)**, (Yay. Arslan Terzioğlu) İstanbul 1994, s. 110.
- 29-Sırrı Akıncı: **a. g. m.** , s. 110.
- 30-JCEO, Sene:3, Sayı. 106 (29 Temmuz 1848).
- 31-Özcan Öncel, **Türk-İslam Tababetinde Anestezi**, İstanbul 1982 (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- 32-Nuran Yıldırım, "Tıp Okulu-i Mülkiye-i Şâhâne'de 1891 Yılında Yapılan Anesteziye Ait Bir Mezuniyet Tezi", **Tarih ve Toplum**, C. 19, Sayı:113 (Mayıs 1993), s. 30.
- 33-Turhan Baytop, "Sultan Mahmud Döneminde İstanbul'da Eczacılık", **I. Türk Tıp Tarihi Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler**, İstanbul 1988, s. 146.
- 34-Osman Nuri Ergin, **Türk Maarif Tarihi**. İstanbul 1977, C:1-2, s. 540.
- 35-JCEO, Sayı:2 (16 Ağustos 1846).
- 36-JCEO, Sayı. 101 (6 Temmuz 1848).
- 37-Rıza Tahsin, **a. g. e.** , s. 42.
- 38-1842-1843 raporu.
- 39-JCEO, Sayı:51 (21 Eylül 1843).
- 40-Burada Hayrullah Efendi'nin adı geçmemekle birlikte, raporun ilerleyen bölümlerinde, "Dr. Hayrullah Efendi'nin imtihanlarını verdiği ve çalışmalarını sürdürdüğü belirtilmektedir. Rıza Tahsin de Hayrullah Efendi 1260/1844 mezunları arasında yer almaktadır. Bkz. Rıza Tahsin, **a. g. e.** , s. 140
- 41-Eflak Voyvodası imtihana katılmak iftiharına nail olmak için başvurmuş ve Padişah da
- 24 Şaban 1259/19 Eylül 1843 tarihli irade ile mezuniyet sınavına katılmasına izin vermiştir. Bkz. BOA, İrade Hariciye, No:1066.
- 42-JCIO, Sayı. 51 (21 Eylül 1843). Bu haberin Fransızcası Semavi Eyice, Türkçe çevirisi ise Arslan Terzioğlu tarafından yayınlanmıştır. Bkz. Arslan Terzioğlu, "Dr. Karl Ambros Bernard ve Onun Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hakkındaki Fransızca Raporu", **Tarih ve Toplum**, C. 18, Sayı:103 (Temmuz 1992), s. 17-18.
- 43-Ay. es. , Sayı: 61 (11 Kasım 1843).
- 44-Ay. es. , Sayı . 120 (6 Eylül 1844).
- 45-Ay. es. , Sayı . 190 (1 Eylül 1845).
- 46-Ay. es.
- 47-JCEO, Sayı . 2 (16 Ağustos 1846).
- 48-Ay. es. , Sayı . 106 (29 Temmuz 1848).
- 49-İlk haberde Viyana'da sınava giren öğrenci sayısı beş olarak verilmekle birlikte, daha sonra bunun dört olarak düzeltildiğini görüyoruz. Zaten imtihan soruları listesinde ve yıllık raporda da Viyana Tıp Fakültesi'nde imtihana giren öğrenci sayısı dört olarak geçmektedir. Viyana'daki bu imtihan ile ilgili bir haber Viyana'da yayınlanmakta olan bir gazetede de yer almıştır. Bkz. Arslan Terzioğlu, "Başlangıcından Bugüne Kadar Türk-Avusturya Tıbbi İlişkilerine Kısa Bir Bakış", **Türk-Avusturya Tıbbi İlişkileri** (Yay. A. Terzioğlu-E. Lucius). İstanbul 1987, s. 25.
- 50-JCEO, Sayı:68 (16 Ocak 1848).
- 51-Ay. es. , Sayı :71(1 Şubat 1848).
- 52-Ay. es. , Sayı. :72 (6 Şubat 1848).

III. BÖLÜM

MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ADLİYE-İ ŞAHANE'NİN İDARESİ, ÖĞRETİM KADROSU VE DİĞER GÖREVLİLER

Okulun idare kademesinde en üst düzey yöneticisi Nazırdı. Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne Nazırlığı , Hekimbaşının uhdesindeydi. Yani Hekimbaşı atanan kişi bu görevi yanında Tıbbiye Nazırlığı da yapmaktaydı. İlk nazır Abdülhak Efendi'nin ünvanı, **Journal de Constantinople**'da, Hekimbaşı, Payitaht Tıp Fakültesi'nin Başhocası (médecin en chef grand maître de la faculté de médecine de la capitale) ayrıca, Tıp Okulu Direktörü (Directeur de l'Ecole de Médecine) şeklinde verilmektedir (1).

Nazırdan sonra, Muallim-i Evvel ve Ders Nazırı gelmekteydi. Öğretim kadrosu ise hocalar ve yardımcılarından ibaretti.

Journal de Constantinople'da hocalar için "Profesör", yardımcılar için ise "Doktor" ünvanı kullanılmıştır.

Nazırlar ve hocaların biyografilerinde **Journal de Constantinople**'daki haberler esas alınmış ve bu konuda daha önce yapılan çalışmalardan da genel bilgiler verilmiştir. Bunun dışında ulaşılabilen yeni bilgiler varsa kaydedilmiş, ayrıntılı bilgi için ise dipnotlarda kaynak gösterilmiştir.

Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin ikinci sınıf öğrencisi Ahmed Efendi'nin 1840 yılına ait sınıf geçme tasdiknamesinde, Dr. Bernard'ın ünvanının Türkçesi; "Direktör-i Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne", Fransızcasının ise "Directeur et Professeur" olduğu görülmektedir. 1842-1843 ve 1843-1844 öğretim yıllarına ait faaliyet raporlarına attığı imzalarda ünvanı; "Klinikler Direktörü ve Profesörü" dır (Directeur et Professeur des Cliniques). Salih Efendi'nin diplomasındaki Türkçe ünvanı ise "Muallim-i Evvel", Fransızca ünvanı da "Directeur et Doyen de la Faculté de Médecine" dir (2).

Bernard'ın ölümünden sonra Spitzer , Muallim-i Evvel olarak görevlendirilmişti. 1845 yılında, **Journal de Constantinople**'de Spitzer'den , "Dersler Direktörü ve Muallim-i Evvel" (Directeur des Etudes et Principal Professeur) olarak söz edilmektedir (3). Ancak okulun yayın organı olan **Gazette Médicale de Constantinople**'da , Spitzer'in bu göreve 1849 yılında Hekimbaşı Salih Efendi tarafından atandığı bildirilmektedir (4). Buna göre Klinikler Direktörü

ünvanı sadece Dr. Bernard için kullanılmış, Spitzer önce Muallim-i Evvel , Ekim 1849'dan itibaren de Dersler Direktörü olmuştur.

Muallim-i Evvel ünvanı sadece bu iki hekime ait değildir. **Journal de Constantinople**'da Galatasaray Tıp Okulu'nun, Padişahın himayesi ve Hekimbaşı , Dr. Bernard ile Muallim-i Evvellerin (Principaux Professeurs) gayretleriyle ilerlediği ifade edilmektedir (5). Hekimbaşı İsmail Efendi, Ekim 1845'de bu göreve geldiğinde ilk olarak okuldaki Muallim-i Evvelleri (Principaux Professeurs) toplayarak uygulanan tıp eğitimi mükemmelleştirmek, hekimlik mesleğinin drumunu düzeltmek için alınacak önlemler konusunda onların görüşlerine başvurmuştur(6). Bu haberlerden, Muallim-i Evvel ünvanının, kıdemli hocalar ya da kürsü başkanı anlamında da kullanıldığı anlaşılmaktadır.

İdadi bölümünün başında bulunan Fransızca Hocası Mösyö Lahaille'in ünvanı da Muallim-i Evvel iken 1949'da aynı bölüme, Ders Direktörü Yardımcısı (Sous-Directeur des Etudes) olmuştur (7).

İdari kadrolardan biri de Ders Nazırlığıdır. Hayrullah Efendi henüz öğrenci iken Sınıflar Direktörü (directeur des classes) olmuştur ki bu ünvanın Türkçe kaynaklardaki karşılığı Ders nazırlığıdır . Ekim 1843'de Dersler Genel Nazırı (=Deneticisi, Müfettişi) (Inspector Général des Etudes) (8), daha sonra da Dersler Genel Direktörü (Directeur Général des Etudes de l'Ecole) olarak zikredilmektedir (9).

Bütün bunlardan anlaşıldığına göre,yıllar geçtikçe çeşitlenen ve zenginleşen öğretim ile doğru orantılı olarak okulun yönetim ve öğretim kadrosu ayrıntılı bir sistematik kazanarak zenginleşmiştir.

I-Nazırlar

Abdülhak Efendi (1786-1854) :Abdülhak Molla adıyla da bilinir. İncelediğimiz dönemin başında ikinci kez hekimbaşılık ve nazırlık görevlerini sürdürmekteydi (10). Okulun açılışında ve kuruluş yıllarında önemli hizmetler vermiştir (11). **Journal de Constantinople**'da ya yanlışlıkla ya da telaffuz zorluğu nedeniyle adı "Abdullah" olarak verilmektedir. Ayrıca kendisi için başhoca (grand maître) ünvanı da kullanılmaktadır(12).

Okula Hristiyan gençlerin öğrenci olarak kabul edilmesi, kadavra üzerinde teşrih yapabilme izni alınması onun nazırlığı döneminde gerçekleşmiştir (13). 9 Ekim 1845 tarihli irade ile azledilerek yerine Hekim İsmail Efendi getirilmiştir (14). Rumeli ve Anadolu Kazaskeri Abdülhak Efendi de, 16 Ocak 1848 tarihli irade gereğince, Esad Efendi'nin yerine Meclis-i Maarif Reisliğine getirilmiştir (15). 28 Eylül 1848 tarihli irade ile de üçüncü kez, İsmail Efendi'nin yerine Hekimbaşı ve Tıbbiye Nazırı olarak tayin edilmiştir (16). Bu görevden sonra Rumeli Kazaskerliği ve Meclis-i Maarif Reisliği görevlerini de koruyacağı bildirilmiştir (17).

11 Ekim 1848'de okul binasını mahveden yangından sonra, fazla zaman kaybedilmeden başka binada derslere yeniden başlanması seri ve etkili çalışmaları olmuştur (18).

İsmail Efendi (1807-1880): Cerrahhâne-i Amire'den mezun olduktan sonra (19), Paris ve Londra'daki çeşitli hastanelerde aylarca çalışmış, hastane teşkilatı ve yönetimi konusundaki bilgisini ilerletmiş, İstanbul'a dönünce "baş cerrah" ünvanıyla saraya alınmıştır (20). 9 Ekim 1845 tarihli irade uyarınca Abdülhak Efendi'nin yerine Hekimbaşı ve Tıbbiye Nazırı olarak atanmıştır (21). Göreve gelir gelmez, okulun belli başlı, kıdemli hocalarını (muallim-i evveleri) toplayarak, o güne kadar uygulanmakta olan öğretim sisteminin mükemmelleştirilmesi, tıp mesleğine leke süren olumsuzlukların sağlıklı reformlarla giderilmesi için yapılacak işler ve alınacak tedbirler konusunda görüşlerini almıştır (22). Alınan ilk tedbirler arasında hoca sayısının arttırılması, derslerin daha rasyonel dağılımı yönünde değişiklikler yapılması, öğrencilerin daha verimli çalışabilmeleri için düzenlemelere gidilmesi sayılabilir (23).

30 Ocak 1846 tarihli irade ile rütbe-i evveli, sınıf-ı sâni derecesine yükseltilmiş, 20 Haziran 1846 tarihli irade gereğince de Ferik İsmail Paşa'nın başkanlığında kurulan Meclis-i Maarif'in yedi üyesinden biri olmuştur (24). Aşılama konusuna büyük önem vermiş tayinini izleyen ilk aylarda on üç öğrenci ile birlikte Bâb-ı Seraskeri'de askerlerin aşılmasına nezaret etmiştir (25). Sultan Abdülmecid'in Mayıs 1846'da çıktığı Rumeli gezisine katılmış ve yanındaki üç hoca ile birlikte aşılama faaliyetlerini yönetmiştir.

1845-1846 öğretim yılı raporunda okuldaki aşı binasının faaliyetlerini arttırdığını görüyoruz. Bu öğretim yılında Hekimbaşı İsmail Efendi'nin aldığı kararlarla getirdiği yenilikler şöyle sıralanabilir: Öğretim süresi, bir yıl anadil öğretimi ilavesiyle toplam on yıla çıkarılmış, bu sene ilk defa olarak okula gündüzlü öğrenci kabul edilmeye başlanmış, öğretim tarzı ve disiplinine dair bir nizamname hazırlanmış, Sinapyan ve Paleolog öğretim kadrosuna dahil edilmiş, esir pazarında ölen kadın ve erkek kölelerin cesetlerinin okula verilmesi temin edilmiş, İstanbul eczanelerinde çalışan çıraklara Tıp Okulu'nda öğretim görme zorunluluğu getirilmiş, okulda çiçek aşısını tanıtıcı bir kitapçık hazırlanarak taşraya dağıtılmış ve İsmail Efendi bizzat yaptığı deneylerle çiçek aşısı serumu elde etmiştir (26).

Abdülmecid'in 1846 yılında yapımına izin verdiği yeni Tıbbiye binasının ayrıntılı planı da İsmail Efendi tarafından hazırlanmıştır (27). Yine onun önerisiyle, Zaptiye Nezaretinde adli vak'alarda, yaralıları ve cinayete kurban gidenlerin cesetlerini muayene etmek üzere bir hekim görevlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu, bir çok davada adli incelemeleri büyük ölçüde kolaylaştıracak önemli bir karardır. Bu göreve getirilen Dr. Joseph Gizzi, bütün vak'alarda nezareti aydınlatmakla yükümlü tutulmuştur (28).

Ocak 1848'de İstanbul'un çeşitli yerlerinde kullanılmak üzere on bir hasta arabası tahsis eden (29) İsmail Efendi, 1848 salgınında koleranın belirtileri ile alınması gereken hijyenik tedbirleri tanıtan bir risale hazırlamıştır (30). 28 Eylül 1848 tarihli irade ile görevinden alınarak (31) Yanya Valiliği ile Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye üyeliğine getirilmiştir (32).

II-Muallim-i Evveller

Bu bölüme, sadece, Galatasaray Tıp Okulu'ndaki Tıp ve Cerrahlık Sınıflarında görevli olup resmen bu ünvanı kullanan ve yöneticilik yapanlar alınmıştır.

Karl Ambros Bernard (1808-1844): Aslen Bohemyalı olup, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tebaasındandır. Almanya'da tıp öğrenimi gördükten sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun çağrısı üzerine (33), 1838 yılında, Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de yeni esaslara dayanan bir tıp öğretimini koordine etmek üzere, Klinikler Direktörü ve Profesörü olarak iş başına getirilmiştir. Aynı dönemdeki Osmanlıca belgelerde ise ünvanı "Muallim-i Evvel"dir (34). Salih Efendi'nin diplomasını da Osmanlıca "Muallim-i Evvel", Fransızca ise "Directeur et Doyen de la Faculté de Médecine" ünvanlarıyla imzalamıştır (35).

Her öğretim yılı sonunda yapılan mezuniyet imtihanlarında, o yıl içinde okulun bütün faaliyetlerini özetleyen ve kurumdaki gelişmeler hakkında bilgi veren bir rapor hazırlayarak padişaha takdim ediyordu.

Okulda; tıbbi, cerrahi, göz ve deri hastalıkları klinik dersleri yanında, iç hastalıkları, oskültasyon, perküsyon, sargı tekniği ve tıbbi aletler derslerini veriyordu. Bütün eğitsel faaliyetlerin ayrıntılarıyla düzenlenmesi, kliniklerin ve ameliyatların idaresi, okulun ihtiyaçlarının belirlenerek ifade edilmesi, devletin tanıdığı imkânların kurumun ihtiyaçları gözönünde tutularak kullanılması onun sorumluluğu altındaydı (36).

Botaniğe dair, **Elements de Botanique à l'usage des élèves de l'Ecole de Médecine Imperiale de Galata-Sérai** (Constantinople 1842) ile oskültasyon ve perküsyona dair **Précis de Percussion et d'Auscultation** (Constantinople 1843) adlı Fransızca kitapları , ders kitabı olarak kullanılmıştır (37).

Ders Nazırı Hayrullah Efendi ile Klinikler Direktörü Dr. Bernard başkanlığındaki hocalar, Padişahın emri üzerine, 12 Ekim 1843 Perşembe günü Topkapı Sarayı'nda huzura kabul edilmişler ve burada Dr. Bernard başarılarından dolayı pırlantalarla süslü bir enfiye kutusu ile taltif edilmiştir. Ayrıca okulun organizasyonunda ve yönetiminde gösterdiği gayret ve başarılarından ötürü Padişah kendisinden duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir (38). Aynı yılın sonlarında Avusturya İmparatoru, Osmanlı Devleti'ndeki hizmetleri ve başarıları dolayısıyla Dr. Bernard'a şeref madalyası tevcih etmiştir (39).

1844 yılında, askeri farmakope kitabı, **Pharmacopea Castrensis Ottomane** yayınlanmıştır (40).

Tıp Okulu'nda; göz, nazal , oral , toraks ve lumbal bölgeler ile mide ve ekstremiteler dahil pek çok dalda başarılı ameliyatlar yapmıştır. Yönetiminde bulunduğu Tıbbiye Muayenehanesi'nde de diğer hocalar ve asistanları ile birlikte haftanın belli günlerinde hasta muayene etmiştir(41).

Hekimbaşı ve Okul Nazırı Abdülhak Efendi ile uyumlu bir icraat sergileyen Dr. Bernard, okulda hoca sayısının arttırılmasını, gayrimüslim gençlerin öğrenci olarak kabul edilmelerini, müfredata yeni derslerin konmasını ve derslerin rasyonel biçimde düzenlenmesini sağlamıştır (42).

1844 yılı Eylül'ünde, yıllık faaliyet raporunu sunduktan kısa bir süre sonra aniden hastalanarak yatağa düşmüş ve iyileşemeyerek 2 Kasım 1848 Perşembe günü ölmüştür. Düzenlenen görkemli bir cenaze töreniyle, Beyoğlu'ndaki Santa Maria Draperis Kilisesi'ne gömülmüştür (43).

Journal de Constantinople'da yayınlanan ölüm haberi aynen şöyledir:

"Bir Ölüm Haberi

Ölüm, Galatasaray Tıp Okulu Klinikler Direktörü ve en seçkin hocalarından olan Dr. Bernard'ı, en verimli çağında ve parlak meslek hayatının tam ortasında bu dünyadan ayırmıştır. Padişah Hazretlerinin Hükümeti tarafından, bu faydalı kurumu yeniden düzenlemek ve yönetmek üzere çağrılalı henüz beş yılı aşmamışken Dr. Bernard bu göreve, bir an bile sorumluluklarını savaştırmayan bir şevk ve gayretle sarılarak, icraatını parlak başarılarla taçlandırmasını bilmişti. Sebatkârlığı, titizliği; ve bu yeni kurumun ilerlemesine karşı mütemadiyen çıkan engelleri aşmada her zaman kendisine yardımcı olan, çalışmalarında ona yakışır biçimde destek veren Hekimbaşı Abdülhak Efendi Hazretlerinin yardımları sayesinde başarılı olmuştu. Dr. Bernard okulun hoca sayısını arttırmış, reyanın (gayrimüslim tebaanın) da okula kabul edilmesini sağlamış, yeni dersler başlatmış, derslerin yönetiminde akılcı bir yöntem getirmiş, öğretimde ve idarede hakim olan olumsuzluklar, yanlış inanışlar ve peşin hükümlerle savaşmış, kararlı ve düzenli bir icraat göstermiş ve Galatasaray Tıp Okulu'nu Avrupa'nın bir çok büyük şehirlerince yadsınamayacak bir kurum haline getirmişti. Ölümünden önce, yorucu çalışmalarının meyvalarından bir kısmını görme imkânına kavuşmuş; eksiklerle dolu olarak devraldığı kurumun sağlandığını görebilmiş ve son iki yılda on beş hekimin yetişmesini sağlamıştı. Hizmetleri bütün dünyada takdir toplamış; kaybı ise Türkler kadar Avrupalılar tarafından da teessürle karşılanmıştır. Ayrıca ölümü her tabakadan insanlar üzerinde üzüntü yaratmıştır.

Aslen Bohemyalı olan Dr. Bernard, Almanya'nın en iyi fakültelerinde tıp öğrenimi görmüş ve Avusturya'dan ayrılarak Osmanlı İmparatorluğu Hükümdarının hizmetine girmişti. Daha önce hiç bir belirti vermeyen hastalığı on dört gün önce ortaya çıkmış, bu süre zarfında hasta yattıktan sonra bu ayın 2'sinde (2 Kasım 1844 Cumartesi) hayatını kaybetmiştir. Kendisi için Pazar günü (3 Kasım 1844) diğer hocaların, öğrencilerin ve Pera sakini seçkinlerin katıldığı muhteşem bir cenaze töreni düzenlenmiştir" (44).

Sigmund Spitzer (1813-1895): Dr. Bernard gibi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tebaasındandır (45). Okulda önceleri disseksiyon ile desteklenen sistematik anatomi dersleri vermiş ayrıca , fıtık, katarakt, gırtlak polibi ameliyatları da gerçekleştirmiştir. Cumartesi günleri okulun muayenehanesinde hasta bakıyordu (46). 12 Ekim 1843'de okulun diğer hocaları ile birlikte, başarılarından ötürü Padişah tarafından çeşitli hediyelerle taltif edilmiştir (47). Bu yılı izleyen öğretim yılında dersleri mikroskopik ve cerrahi (patolojik) anatomi ile fizyolojiyi de kapsayacak şekilde genişletilen Spitzer, Aynı zamanda okulun anatomi müzesini de yönetiyor ve kadavra disseksiyonlarından elde ettiği parçalarla oluşturduğu takımlarla anatomi koleksiyonuna katkıda bulunuyordu. Anatomi alanında, derslerinde kullanmak üzere, son zamanlarda yapılmış yeni buluşları da içeren bir el kitabı hazırlamaktaydı (48).

Klinikler Direktörü Dr. Bernard'ın beklenmedik ölümü üzerine, muallim-i evvel olarak onun yerine getirilmiş (49) ve 1845 yılından itibaren, **Journal de Constantinople**'de onun için ; "premier professor, principal professeur" ünvanları kullanılmıştır (50). Aynı yıl anatomi derslerini Paleolog'a devrederek, iç hastalıkları dersleri ile pratiklerini okutmaya başlamıştır (51).

Mayıs 1846'da Sultan Abdülmecid'in Rumeli gezisine katılarak çevre çocuklarına, gençler ve yetişkinlere çiçek aşısı yapmıştır (52).

Hekimbaşı'nın önerisi üzerine, 12 Ramazan 1263 tarihli irade ile Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Başmuallim'i Spitzer'e iyi hizmetinden dolayı pırlanta bir nişan verilmiştir (53).

Henüz tıbbi terminolojinin oluşmadığı ve yeterli tıbbi literatürün bulunmadığı bir ülkede yabancı dilde (Fransızca) öğretimi gerekli bulan Dr. Spitzer, okulda artan dil öğretimi yükünü de gözönüne alarak öğretim süresinin uzatılmasında etkili olmuştur (54).

1848 yılında rahatsızlanan Valide Sultan'ı tedavi eden dört hekimden biri olan Spitzer (55), başarılı tedavisi nedeniyle Padişahın emri üzerine zengin hediyeler ve nişanla ödüllendirilmiştir (56).

Şubat 1848'de, Padişah Abdülmecid'in arzusu ile Viyana Tıp Fakültesi'nde imtihana girmek üzere bu şehre gönderilen, Galatasaray Tıp Okulu mezunu dört hekime seyahatlerinde eşlik etmiş ve burada kurulan inceleme komisyonuna gerekli bilgileri vermiştir (57).

Padişah ile yakınlığının saray ileri gelenleri tarafından çekilememesi üzerine baskılar sonucu Abdülmecid Spitzer'i yurduna göndermiş ve ölünceye kadar senede 25. 000 Frank tahsis etmiştir. Ölümünden sonra Spitzer'in eşi Abdülmecid'den bu paranın yarısının kendisine verilmesini istemiştir (58).

III-Ders Nazırı

Hayrullah Efendi (1820-1869): Galatasaray Tıp Okulu'nda faal bir öğrencilik hayatı olan Hayrullah Efendi, 1844 yılında mezun olmadan önce okulda ders nazırı olarak görev yapıyordu (59). Bu tarihte Hekimbaşı ve Okul Nazırı olan Abdülhak Efendi'nin oğludur. 1843 yılında doktora imtihanlarını vermişti. Hocalarının derslerinden ve araştırdığı eserlerden yararlanarak, öğrencilerin faydalanmaları için hazırladığı tezi (dissertation inaugural) (60), **Makâlât-ı Tıbbiye** adıyla 1844 yılı başında yayınlanmıştır (61).

12 Ekim 1843 günü, Ders Nazırı Hayrullah Efendi ile Klinikler Direktörü Dr. Bernard başkanlığındaki hocalar heyeti Sultan Abdülmecid'in huzuruna çağırılmışlar ve burada Hayrullah Efendi'ye pırlantalarla süslü bir kutu hediye edilmiştir (62).

1844 yılında, yeni doğan bebeklerin bakımı ve belli başlı hastalıkları konusunda Türkçe bir kitap hazırlamıştır. **Terbiye ve Tedavi-i Etfal (Sıhhatnûma-yı Etfal)** adını taşıyan bu kitabın bir nüshası Millet Kütüphanesi, T. 148 numarada kayıtlıdır (63). Aynı yıl, Hayrullah Efendi'nin Türkçeye Osmanlı Ordusu için bir hijyen kitabı çevirdiği bildirilmektedir ki başka kaynaklarda böyle bir kitabı olduğu konusunda bir bilgi yoktur. Hayrullah Efendi, bu senenin faaliyet raporunda "doktor" olarak zikredilmekle birlikte, o yılın mezunları arasında yer almamaktadır (64).

1848 yılı sonunda Meclis-i Maarif üyeliğine (65), bundan sonra da Meclis-i Vâlâ üyeliği, Altıncı Daire-i Belediye (Beyoğlu Belediyesi) Reisliği ve Tahran Sefirliği gibi görevlerde bulunmuştur (66).

IV-Tıp ve Cerrahi Sınıfları ile Eczacılık Dersleri Muallimleri

Salih Efendi (1816-1895): Yüksek devlet ricali ile aralarında Eflâk Voyvodası'nın da bulunduğu konuklar önünde parlak bir doktora imtihanı vermiş olan Salih İsmail Efendi (67), Galatasaray Tıp Okulu'nun ilk mezunlarından . Bitkiler konusundaki derin bilgisi ve kabiliyeti nedeniyle mezun olmadan önce botanik dersi vermiştir (68). Tıp öğrencilerinin yanında eczacılık öğrencilerine de botanik dersleri veriyordu (69). Okulun zengin botanik bahçesi, düzenli ve temiz görünümünü onun yönetimine borçluydu (70). İstanbul yöresinden bitki derleme faaliyetinin de

başkanlığını yapan Salih Efendi, sadece ders vermekte olduğu tıp dalında değil, bütün uygulamalı bilimlerde bilgisi ve ehliyeti ile dikkati çekmekteydi (71). Pazar günleri okulun muayenehanesinde hasta bakmaktaydı (72).

Hekimbaşı'nın önerisi üzerine, 12 Ramazan 1263 tarihli irade ile yaptığı hizmetlere karşılık olmak üzere pırlantalı bir nişan verilmiştir (73).

Derviş Efendi (1817-1861): Mühendishane-i Berri-i Hümayûn'dan mezun olduktan sonra yüksek öğrenim görmek üzere devlet tarafından Avrupa'ya gönderilmiştir (74). Yurda dönünce Keban Madenler Müdürlüğü'ne tayin edilmiş, İstanbul'a dönüşünde ise Mekteb-i Harbiye hocalığı ile görevlendirilmiş ve daha sonra da Mirliva rütbesine yükseltilmiştir (75).

Harbiye'de hocalık yaparken Galatasaray Tıp Okulu'nda da geometri, tıbbi fizik ve kimya derslerini vermiştir. Fizik derslerini matematik hesaplar ve kavraması kolaylaştırılmış demonstrasyonlar eşliğinde, okulun fizik salonunda gelişmiş aletlerden yararlanarak anlatan; fizik, kimya ve minerolojide son derece bilgili ve yetenekli bir hocaydı (76). 18 Eylül 1843 tarihinde yapılan mezuniyet imtihanında Padişah'ın isteği üzerine öğrencileri ile birlikte çeşitli fizik ve kimya deneyleri gerçekleştirmiş ve izleyenlerin takdirini kazanmıştır (77).

1844 yılında tıp okulundaki derslerini L. Rouet'ye devretmiştir. **Journal de Constantinople**'de sözü edilen kimya alanındaki eseri iki ciltlik **Usûl-i Kimya**'dır (78).

Meclis-i Maarif üyesi de olan Derviş Paşa, savaşta kullanılan barutun üretimi hakkında bir çalışmasını 1848 yılı başında Padişaha takdim etmiştir (79).

Antoine Calleja (1806-1893): Paris'te eczacılık öğrenimi görmüştür. Galatasaray Tıp Okulu'nun tıp ve cerrahi sınıflarında tıbbi pratik, farmasötik kimya ve farmakoloji, eczacılık kısmında ise Dellasudda ile birlikte eczacılık dersleri ve pratiğini yönetiyor ve ilaç hazırlama sanatındaki başarılı uygulamaları ile tanınıyordu (80).

2 Ekim 1844 tarihinde Beyoğlu'nda çıkan yangında zarar gören fakir insanlar için açılan kampanyaya Tüccar ve Zanaatkârlar Cemiyeti'ni temsilen katılmıştır (81). Hekimbaşı İsmail Efendi'nin de hazır bulunduğu bir oturumda, yeni bulunan pamuk barutu adlı patlayıcı madde ile denemeler yapmış ve memnuniyet verici sonuçlar almıştır . Bu deneylerden sonra Calleja ders programına , pamuk barutu hakkındaki bilgileri ve Avrupa'da yapılan denemeleri almıştır (82).

Journal de Constantinople'da Calleja'nın eczanesinde satılan ilaç ilanları da yer almaktadır. Bunlardan biri Fransız Eczacı Regnaud'un Pektoral Balsamlı Macunudur (Pâte Péctoral Balsamique). Londra Tıp Cemiyeti Şeref Üyesi Samurt La Mert'in, gençlik ve olgunluk çağında görülen erkeklere özgü gizli rahatsızlıkları konu edinen **Self-Preservation** adlı kitabın

da Calleja'nın eczanesinde satışa sunulması ilginçtir. Bu ilanlarda bazen eczanesi için Merkez Eczanesi (Pharmacie Centrale) ifadesi kullanılmaktadır (83). Baytop, bu eczanenin Tünel'de Mevlevi dergahı civarında olduğunu bildirmektedir (84).

François Dellasudda (1814-1866): İtalyan asıllı olup çıraklıktan yetişerek Galatasaray Tıp Okulu'na girmiş ve 1844 yılında Eczacılık Derslerini tamamlayarak diploma almıştır . Mezuniyetinden önce, okulda eczacılık pratiğinin yapıldığı Merkez Eczanesi'nde görevli olup burayı A. Calleja ile birlikte yönetiyordu (85).

31 Ağustos 1848 günü tedavide kullanılacak maden sularını incelemek ve temin etmek için Corou'ya gönderilmesinden, Valide Sultan'ı tedavi eden hekimler arasında yer aldığı anlaşılmaktadır (86). Daha sonra Merkez Eczanesi baş eczacısı olmuş ve Galatasaray Tıp Okulu'nda 1848-1849 öğretim yılı mezuniyet imtihanlarında kolağası (tabur komutanı, chef de batallion) rütbesine yükselmiştir (87).

Osmanlıca kaynaklarda "Fransesko Usta" olarak da anılan (88) François Dellasudda, Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne eczacılık ve kimya hocası George Dellasudda'nın (Dellasudda Faik Paşa) (1835-1913) babasıdır (89). 19. yy sonu ve 20. yy başlarında, İstiklâl Caddesi'nde, Olivio Pasajı'nın solunda bu isimde bir eczane mevcuttu (90).

Konstantin Karateodori(Constantine Carathéodory, 1802-1879):

1827'de Pisa Üniversitesi'nden , tıp, cerrahi ve doğum doktoru olarak mezun olmuştur. Dönüşünde saray hekimi olmuş, Tıphâne-i Amire'de de fizik ve anatomi hocalığı yapmıştır(91). Galatasaray Tıp Okulu'nda da cerrahi hastalıklar ve klinik cerrahi derslerini veriyordu. Ayrıca Ebelik Sınıfı'nda da ebe adaylarına doğum dersleri okutmuş daha sonra bu görevini Arşizen Serandi devr almıştır (92).

Dönemin ünlü bir cerrahi olan Konstantin Karateodori, okulda iridektomi yoluyla suni pupilla ameliyatı ve pek çok başarılı mesane taşı ameliyatı yapmıştır (93). Okulun muayenehanesinde Perşembe günleri hasta muayene ediyordu (94). Galatasaray Tıp Okulu'nun başarısı nedeniyle ödüllendirilen öğretim kadrosunda bulunuyordu (95).

1846 Baharında Sultan Abdülmecid'in Rumeli gezisine katılarak, aşılama çalışmalarında yer almıştır (96). Aynı yıl sonbaharda Padişahın emriyle Iskenderiye ve Kahire'ye giderek Hidiv Mehmed Ali Paşa ile görüşecek olan heyete katılmasına izin verilmiştir. Karateodori bu gezide, bölge faunasından örnekler toplamış, aralarında Mısır Sağlık Hizmetleri Genel Müfettişi Clot Bey'in de hediyeleri olan pek çok deniz hayvanı örneğini ve ağaç fosillerini okulun tabiat tarihi müzesine kazandırmıştır (97).

Hekimbaşı'nın önerisi üzerine, 12 Ramazan 1263 tarihli irade ile yaptığı hizmetlere karşılık olmak üzere kendisine pırlantalı bir nişan verilmiştir (98).

Valide Sultan'ın da hekimiymi ve tedavisinde gösterdiği başarıdan dolayı hediye ve nişan ile taltif edilmişti (99).

Etien Karateodori (Etien Carathéodory, 1789-1867): Hekim ve Cerrah Konstantin Karateodori'nin ağabeyidir. 1819'da Pisa Üniversitesi'nden hekim diploması almış ve bir süre Edirne'deki Rum Okulu'nda hocalık yapmıştır (100). Galatasaray Tıp Okulu'nda önceleri fizyoloji ve genel patoloji derslerini veriyordu (101), daha sonra fizyoloji ve zooloji derslerini okutmaya devam etmiş, genel patoloji, dersi Sinapian'a verilmiştir (102). Ekim 1843'de çalışmalarından dolayı Padişah tarafından ödüllendirilen hoca kadrosu içindedir (103). Okulun muayenehanesinde Pazartesi günleri hasta bakmaktaydı (104).

1828-1861 yılları arasında, paşa ünvanıyla II. Mahmud ve Abdülmecid'in saray hekimliğini yapan E. Karateodori, 1848'de Valide Sultan'ı başarı ile tedavi eden hekimlerden biri olarak hediye ve nişanla taltif edilmiştir (105).

Arşizen Serandi (Archigénès Sarantis): Hakkında fazla bilgi yoktur. Osmanlı Devleti hesabına Paris'te tıp öğretimi görmüştür . Galatasaray Tıp Okulu'nda 1842-1843 öğretim yılında müfredat-ı tıp ve farmakoloji okutmuştur (106).

1842-1843 öğretim yılı faaliyet raporunda , okulun tercümanı Alex Sutzo'nun Serandi'in "hyironomie" adlı eserini tercüme ettiği ve bu tercümenin Osmanlı İmparatorluğu tebası için büyük fayda getireceği bildirilmektedir. Burada adı verilen kitap, Serandi'nin Fransızca eseri; **Hygionomie ou Regles pour se conserver en bonne santé à l'usage des habitants de l'Empire Ottoman** (Paris 1841) olmalıdır . Adı **Journal de Constantinople**'da yanlış basılmıştır. Alex Sutzo'nun yaptığı Türkçe çevirisinin basılıp basılmadığını bilmiyoruz. Serandi'nin yine Paris'te yayınlanmış Rumca patolojiye dair bir kitabı daha bilinmektedir (107).

1842-1843 öğretim yılında, öğrencinin anlama kapasitesi düşünülerek, daha önce tıp bölümü birinci sınıfta verilmekte olan hijyen dersi üçüncü sınıfa alınmış ve ertesi yıl da Serandi tarafından vermeye başlanmış, onun okuttuğu farmakoloji dersi de Calleja'ya bırakılmıştır (108).

Salı günleri okulun muayenehanesinde hasta bakan Serandi bundan başka eczacılık bölümü ikinci sınıfında müfredat-ı tıp dersi veriyordu . Hijyen dersleri, 1847-1848 öğretim yılında Sinapyan'a geçmiş olup Serandi bu yılda sadece müfredat-ı tıp okutmaktaydı (109).

J. Paleolog : Paris Tıp Fakültesi mezunudur. 1845-46 ders yılında Galatasaray Tıp Okulu öğretim kadrosuna girerek daha önce Spitzer'in okutmakta olduğu anatomi derslerini vermeye başlamıştır. Okulun muayenehanesinde Çarşamba günleri hasta bakıyordu (110).

1846 yılında aşılama faaliyetinde görevli olarak Padişah'ın Rumeli gezisine katılmıştır (111).

7 Ekim 1846 tarihinde okulu ziyaret eden İsveç Elçilik İşgüderi A. Testa ile Napoli Elçilik İşgüderi Martorana'yı, Dr. Spitzer ile beraber karşılayarak, misafirlere okulun mineroloji, zooloji ile botanik odalarını ayrıca teşrih salonu ve yatakhanelerini gezdirerek, öğrenci sayısı, kurumun faaliyetleri hakkında bilgi vermişlerdir (112).

Sadrazamın özel hekimi de olan Dr. Paleolog, 1846 senesi Ekim ayında Salos (Sisam) Prensi'nin kızlarından Matmazel Marguéritza ile evlenmiştir (113).

1847-1848 ders yılında öğretim kadrosunda yer almayan Paleolog'un dersi, Wartbichler tarafından verilmeye başlanmıştır (114).

Uyumsuz davranışları yüzünden Girit Adası'na sürüldüğü ve Kandiye'de ikamet ettirildiğine dair irade çıkan Paleolog Rıza Tahsin'e göre aynı sebeple 1851'de İzmir'e sürülmüştür (115).

Gaspard Sinapyan(1814-1872): Ankara ve İstanbul'da yerleşmiş olan Eczacı Kevork Sinapyan'ın ikinci oğlu ve Eczacı Viçen Sinapyan'ın kardeşidir. Eczaneleri Bahçekapı'daki ünlü İki Kapılı Eczane'ydi.

İlk öğrenimini bitirdikten sonra babasının eczanesine çırak olarak girerek bu alandaki pratik bilgileri öğrenen Sinapyan o sıralarda gayri müslimler Tıphane-i Amire'ye alınmadığından, 1830-1834 yılları arasında Cerrahane'ye devam ederek muavin cerrah (officier de santé) diplomasını almıştır. 1834'de Serviçen Efendi ve Serandi ile birlikte tıp fakültesine devam etmek üzere Paris'e gitmiş fakat Paris'teki öğrenimini yarıda bırakarak tıp öğrenimini, İtalya'daki Piza Kraliyet Üniversitesi'nde sürdürmüş ve 1841'de diplomasını almıştır. Paris'e giderek hastanelerde çalışmaya başlamış ve 20 Nisan 1843'de öğrenimine devam etmek üzere yeniden Paris Tıp Fakültesi'ne kaydolarak 26 Ağustos 1843'de, "L'albuminurie, indiquer les diverses maladies dans lesquelles on la rencontre" (Çeşitli Hastalıklarda Endikasyon Olan Albüminüri) adlı tezini vererek mezun olmuştur. Aynı yıl İstanbul'a dönerek Beyoğlu'na yerleşmiş ve 1845'de Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de fizyoloji ve patoloji muallimi olarak görevlendirilmiştir (116).

Journal de Constantinople'da ise Sinapyan'ın Hekimbaşı tarafından seçilerek, 1845-1846 ders yılında, Galatasaray Tıp Okulu'nda, Karateodori'nin verdiği genel cerrahi hastalıklar dersi ile Serandi'in verdiği hijyen derslerini okutmaya başladığı bildirilmektedir (117).

Serviçen (Séropé Vicenian, 1815-1897) : Osmanlı Devleti tarafından tıp öğrenimi görmek üzere 1834 yılında Paris'e gönderilmiş, öğrenimini Pisa Tıp Fakültesi'nde 1840 yılında tamamlamıştır. Bir süre Paris'de Profesör Rayer ve Profesör Civile'in yanında, idrar yolları üzerine çalışmalar yapmış, 1842'de İstanbul'a dönünce Bâb-ı Seraskeri Hastanesi'nde çalışmaya başlamıştır. **Journal de Constantinople**'da, Ekim 1846'da Galatasaray Tıp Okulu hekimliğine getirilmiş olduğu bildirilmekle beraber 1845-1846 öğretim yılı raporunda adı geçmemektedir (118).

Okulun dokuzuncu sınıfında okutulmaya başlanan adli tıp dersinin ilk hocasıdır (119).

Wartbichler : **Journal de Constantinople**'da adı Wartbuchler şeklinde geçer. Avusturyalı olup, 1847-1848 öğretim yılı faaliyet raporuna göre, Galatasaray Tıp Okulu'nda deskriptif ve cerrahi anatomi derslerini vermiştir. 1852 yılında İstanbul'da ölmüştür (120).

Lorenz Matthus Karl Rigler (1815-1862): Maltepe Askeri Hastanesi'nde 15 yıl içinde 28. 600 ölüm vak'ası olmuş ve mortalite oranı, 1/4'e yükselmişti. Rigler, askeri hastaneleri yeniden düzenlemek ve Maltepe Askeri Hastanesi'ndeki ölüm oranını düşürmek amacıyla, Osmanlı Hükümeti tarafından Avusturya'dan davet edilmiş ve Ekim 1842'de Dr. Eder ile birlikte İstanbul'a gelmiştir. Dr. Eder'in Ocak 1844'de ölmesi üzerine bütün sorumluluğu yüklenen Rigler hastanede geniş çaplı önlemler alarak temizlik, havalandırma, ilaç dağıtımı ile eczane ve hastabakıcıların öğretimlerini yeniden düzenlemiştir. Göreve başladığında kendisine ölümcül bir diyareden söz edilmesine rağmen Rigler bu vak'aların bir kısmının tifo bir kısmının da barsak tüberkülozu olabileceğini düşünerek bu yolda tedbirler alır ve başarılı olur. Bunun üzerine Padişah kendisini pırlantalarla süslü yüksek bir nişan ile ödüllendirerek Hastaneler Genel Müfettişi yapar (121).

İncelediğimiz dönemde Galatasaray Tıp Okulu'nda ders veren hocalar arasında zikredilmemekle birlikte faaliyet raporlarında idari düzenlemeler açısından adı geçmektedir. Ayrıca okulda 1843 yılında sterno-kleido-mastoid kas ve boyun çarpıklığı gibi ameliyatlar gerçekleştirmiştir. 1844 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nda askeri hastane hizmetlerine dair bir yönetmelik hazırladığı bildirilmektedir (122).

Altı yıllık çalışma süresi sonunda görevinin uzatılmasını isteyen Rigler, Hekimbaşı Salih Efendi tarafından, Dr. Spitzer'in yerine, Galatasaray Tıp Okulu tıbbi klinik muallimliğine tayin edilmiştir (123).

1852 yılında İstanbul'daki Avusturya Hastanesi'nin başına getirilmiş, 1855'de Sultan Abdülmecid'e başarılı bir göz ameliyatı yapmış ve toplam on dört yıl hizmet verdikten sonra 1856'da Graz'a dönmüştür (124).

V-ilk ve idadi Dönemi Hocaları

Akif Efendi: 1843 yılında idadi bölümü birinci sınıfında Fransızca hocasıdır. Daha sonraki yıllarda ismine rastlanmamaktadır (125).

J. Calos: 1843-1848 yılları arasında, idadi bölümü birinci sınıfında Fransızca dil dersi vermiştir (126).

Şınorkyan: 1843-1844 yıllarında idadi dönemi birinci sınıfta Fransızca hocasıdır (127).

İmam Efendi: 1843-1844 yıllarında idadi dönemi birinci sınıfta Türkçe ve Arapça derslerini vermiştir (128).

Ahmed Efendi: 1843-1844 yıllarında idadi dönemi birinci sınıfta Türkçe ve Arapça derslerini vermiştir (129).

Mehmed Efendi: 1843-1848 yılları arasında idadi dönemde Türkçe ve Arapça hocalığı yapmıştır (130).

İsmail Efendi: 1843-1848 yılları arasında idadi dönemi birinci ve ikinci sınıflarında Arapça dersi okutmuştur (131).

Kamil Efendi: 1846-1848 yıllarında idadi dönemi ikinci sınıfta ve 1848 yılında buna ilaveten başlangıç sınıfında Türkçe dersi hocalığı yapmıştır (132).

Tevfik Bey: 1843-1848 yılları arasında Kamil Efendi ile birlikte idadi dönemde ;güzel yazı ve resim (hüsn-i hat ve tezyinat) dersleri vermiştir (133).

Guerrieri: 1839-1848 yıllarında, idadi dönemin ikinci sınıfında Latince, Fransızca gramer, aritmetik ve coğrafyaya giriş; üçüncü sınıfında Fransızca sözdizimi, okuma, Osmanlı Devleti Tarihi ve aritmetik derslerini vermiştir (134).

S. Rouet:1843-1844 ders yılında, idadi dönemi üçüncü sınıfta Fransızca üslubu, matematik, coğrafya, zooloji derslerini vermiştir. Öğrencilerine bilim sevgisi aşıladığı ve onların da hocalarını çok sevdikleri bildirilmektedir . Aynı zamanda 1846 tarihli bir haberden Simon Rouet adlı bir kişinin Fransız Elçiliği tarafından, İstanbul'u ve Tıbbiye'yi ziyaret eden parlamenter Odillon Barrot'ya eşlik etmekle görevlendirildiğini öğreniyoruz (135). Bu nedenle elçilik tercümanlarından olabilir.

Lucien Rouet: Paris Politeknik Okulu'ndan yetişmiştir. 1844'de Derviş Bey'in matematik ve fizik derslerini okutmaya başlamıştır. Daha sonra bu ders 5. sınıfa, sonra da tıp ve cerrahlik dönemine alınmıştır (136).

Bogos Teriaky (Terjaqui): 1846-1848 yıllarında idadi dönemi ikinci sınıfta Fransızca grameri dersi vermiştir (137).

Lahaille: 1845-1848 yılları arasında idadi dönemi dördüncü sınıfta Fransızca üslubu, Dünya Tarihi, aritmetik, coğrafya ve geometri derslerini vermiştir (138). 1848 yılında yapılan mezuniyet töreninde, bir idadi dönemi öğrencisi tarafından Padişah'a sunulan Fransızca teşekkür konuşması Mösyö Lahaille'in nezaretinde hazırlanmıştır (139). Daha sonra idadi dönemin Muallim-i Evveli ve Dersler Direktörü Muavini olmuştur (140).

VI-Muallim Muavinleri

Osman (Mehmed): (141) Okulun 1843 yılında verdiği ilk mezunlardandır. 1844 yılında serhalifeyken muallim muavini olarak görevlendirilmiştir. Öğretiminin son yılında kanserli gözün alınması, önkolda morbid yapışıklığın alınması ameliyatlarını gerçekleştirmiştir. 1844 yılında tıp ve cerrahlik bölümü ikinci sınıfta Türkçe Tıp Terminolojisi dersini vermeye başlamıştır. Bunun yanında okulun muayenehanesinde hasta muayene ediyor, Dr. Spitzer'e de, derslerinde ve anatomik preparasyonların oluşturulmasında, maharetle asistanlık etmekteydi (142).

Şakir (Hasan): 1843 yılı mezunu olup, okulda muavin olarak alıkonmuştur. Aynı yıl lipom ve anüs fistülü alınması ameliyatlarını yapmıştır. Okul muayenehanesinde asistan olarak çalışmaktaydı (143).

Emin (İbrahim): 1843 yılı mezunlarındandır. Son senesinde lipom ve tavşan dudak ameliyatı yapmıştır. Okulun muayenehanesinde de görevliydi. 1844 yılında serhalifeyken muallim muavini olarak görevlendirilmiştir (144). 1846 yılında esir pazarında ölen kölelerin kadvralarının okula verilmesi kararından sonra, Dr. Emin Efendi hasta kölelerin durumunu takip ederek, hastalığın seyri açısından notlar almak ve öldükten sonra otopsilerini yaparak, hastalıkların vücutlarında meydana getirdiği organik değişiklikleri öğrencilere göstermekle görevliydi (145).

Mehmed (Veliyüddin) Efendi: 1843'de mezun olmuş ve 1844 yılında serhalifeyken muallim muavini olarak görevlendirilmiştir. 1843'de, tavşan dudak ve plastik dudak ameliyatı yapmıştır. Okul muayenehanesinde görevli muavinlerdendi. 1848'de tıp ve cerrahi bölümünün sekizinci sınıfında küçük cerrahi dersi veriyordu (146).

VII-Ebeler

Madam Messani:Ebe adaylarına verilen doğum derslerinde baş ebe (premier sage-femme) olarak görev yapıyordu (147). Hocaların sadece teorik olarak ders verdikleri bu bölümde, obstetrik pratiğini adaylara göstermek üzere Avusturya'dan getirtilmişti (148).

Madam Pizipio: Başebe Messani'nin asistanı olarak doğum dersleri pratiğinde görevli idi. Avrupa'dan getirtilmişti (149).

H-Diğer Görevliler

Friedrich Wilhelm Noé (1879-1898):Botanik bahçesi direktörüydü . Sık sık geziler yaparak okulun botanik müzesindeki bitkiler ve hayvanlar alemi serilerini oluşturmuştur . 1849 yılında İran'a giden heyete hekim ve tabiat bilgini olarak katılmış bu gezide topladığı örnekleri okulun müzesine vermiştir (150).

Mehmed Efendi : Okul bünyesinde yer alan Merkez Eczane'nin müdürüydü (151).

Alex Sutzo: Okulun tercümanıdır(traducteur). Resmi belgeleri çevirmekle görevliydi. Arşizen Serandi'nin **Hygiènomie** kitabını Türkçeye çevirmiştir (152).

N. Parlos: Kütüphaneci (bibliothécaire). Aynı zamanda sekreter yardımcılığı da yapmaktaydı. Kütüphanenin kayıt defterlerini Fransızca olarak tutmaktaydı (153).

Şakir Efendi: Baş sekreter (premier secrataire). Arşiv belgelerinde ünvanı kâtib-i evveli olarak geçmektedir. Hekimbaşının emrinde okul vekilharcı ile birlikte okul yönetiminin iktisadi politikalarından sorumluydu. 1847 yılında emekliye ayrılmıştır(154).

Mehmed Efendi: Baş vekilharç (économ supérieur). Şakir Efendi'nin yardımcısıydı (155).

Emin Efendi: Vekilharç yardımcısı (économ en second). Başsekreter ve başvekilharç yardımcılıkları ile hastane klinikleri kethüdalığı (maitre d'hotel) görevlerini yürütüyordu (156).

MEKTEB-i TIBBİYE-i ADLİYE-i ŞAHANE'NİN ÖĞRETİM DIŞI FAALİYETLERİ

Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne, bu yıllarda devletin çağdaş tıp öğretimi yapan tek kurumuydu. Öğretim faaliyetlerinin kapsamına hekim ve cerrah dışında eczacı, ebe, cerrah muavini ve sağlık memurları yetiştirmek de giriyordu. Bunlardan başka, sağlık hizmetlerindeki düzenlemeler, ordu hijyeni, salgınlarla mücadele, çiçek aşısı üretmek, uygulamak ve aşıcılar

yetiştirmek de bu müessesenin görevleri arasındaydı. Sağlık ile ilgili kararlarda hocaların görüşleri sorulmakta ve kararlar da bu doğrultuda alınmaktaydı. Hekimbaşı aynı zamanda Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i şâhâne'nin de nazırıydı. Bu nedenle , bu dönemde , okulun, bir sağlık.bakanlığı gibi çalıştığı düşünülebilir.

I-Ordu Hijyeni, Sağlık Hizmetlerinde Düzenlemeler ve Salgınlarla Mücadele

Bu dönemde, yürürlükte olan askere alma yönteminin aksaklıkları nedeniyle orduda hijyen tam olarak sağlanamamakta, askeri hastaneler içinden çıkılmaz olumsuzluklar sergilemekte ve ülkenin ifti ve zenaatkr kesimi zarar görmekteydi. Bu sebeple bir yandan askeri hastanelerde köklü reformlara gidilirken, askere alma sistemi de akılcı esaslara oturtulmaya ve askerlerin sağlıkları korunmaya çalışılmaktaydı. Tıbbiye de askeri bir okul olduğu için bu faaliyetlerin içinde yer almaktaydı. Dr. Bernard'ın askeri farmakopesi ve askeri hijyen kitabı ile Dr. Rigler'in hazırladığı Osmanlı İmparatorluğu'nda askeri hastane hizmetlerine dair yönetmelik, yukarıda belirtilen amaçlar çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Ayrıca Tıbbiye mezunlarının askeri hastanelerde görev almaları yapılan ıslahatı destekleyici sonuçlar vermiştir.

Askerlikten kaçmak veya askerlik süresini hastanede geçirmek için çeşitli hastalıklar ileri süren erler, Tıbbiye kliniklerine gönderildiklerinde, hocalar tarafından muayene edilerek sağlıklı olduklarına ikna edilmişlerdir (157).

Orduda sağlık personeline duyulan ihtiyaın artması, 1846 yılında, kısa dönemde yetiştirilerek sağlık hizmetine yollanan bir sağlık memurları sınıfı aılmasını gerektirmiştir (158).

Silah altına alma yönteminde yapılan değişiklik sonucu, 1846'da, Hekimbaşının emriyle vilayetlere hekimler gönderilerek, askere alınacak gençlerin sağlık kontrolünden geçirilmesi kararlaştırılmıştır. Vali başkanlığındaki hekimler asker adaylarının bu hizmet için gerekli fiziki kapasiteye sahip olup olmadıklarını belirleyecektir. Tarafsız ve çok dikkatli bir muayene yapmaları için öğretimden geçirilen hekimlerin, ister yerli ister yabancı olsunlar, bu hususta suistimale teşebbüs ettikleri takdirde haklarında soruşturma yapılması kararlaştırılmıştır. Askerlikten muafiyeti gerektiren haller ayrıntılı açıklamalarla hekimlere bildirilmiştir. Bu alışmalar Hekimbaşı ve aynı zamanda Tıbbiye Nazırı başkanlığındaki askeri meclis tarafından yürütülmekteydi (159).

Gerçek hekim ve eczacılar bulunmadığından, Anadolu'da, şarlatanların elinde kalan halkın sağlık durumunda görülen kötüleşme zerine, Hekimbaşı vilayetlerdeki askeri hastanelere bir genelge yollayarak, askeri hekimlere, bölgelerindeki sağlık hizmetlerini incelemelerini, fakirlere eczaneden ücretsiz ilaç temin etmelerini emretmiştir. Sultan Abdülmecid bununla da yetinmeyerek Hekimbaşına tebliğ ettiği bir emirle; Anadolu, Suriye ve Arabistan'daki bütün hastaneleri teftiş için bir hekimin görevlendirilmesini istemiştir. Hekim bu hastanelerin son durumu hakkında

gözlemlerini, verilen hizmetlerde saptadığı kusurları ve eksiklikleri, eczacıların hazırladıkları ilaçların kalitesi hakkında fikirlerini bir rapor halinde hazırlayarak Hekimbaşı'ya sunacaktır. Bu iş için Galatasaray Tıp Okulu'nun 1844 yılı mezunu başarılı hekim Konstantin Limonides görevlendirilmiştir (160).

1848 yılında imparatorluğun çeşitli yörelerinde görüldükten sonra İstanbul'a da sıçrayan kolera salgınında okul aktif bir hizmet vermiştir. Vak'aların seyrini takip için Padişahın emriyle Fransa'dan getirtilen Monneret'nin yanında, şehirdeki inceleme gezilerinde eşlik etmek üzere Galatasaray Tıp Okulu'nun en zeki öğrencilerinden biri görevlendirilmiştir (161). Tıbbiye öğrencilerinin bir bölümü, şehrin çeşitli semtlerine yerleştirilen seyyar hasta arabalarında çalışmışlardır. Hekimbaşı, hastalığın sebeplerini anlatarak, alınması gereken sağlık önlemleri konusunda bilgi veren Türkçe bir broşür yazmıştır. Tıp Okulu'nda hazırlanan bu broşür metni bütün taşraya dağıtılmış, yapılan çevirileri cemaat liderlerine yollanmıştır (162). Burada sözü edilen broşür Hekimbaşı İsmail Efendi tarafından yazılan **Kolera Risalesi**'dir (İstanbul 1847) (163).

II-Aşı ve Aşılama

Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de, müslim ve gayrimüslim çocuklara ücretsiz hizmet veren bir aşı müessesesi bulunuyordu. Bu serviste, aşılanan çocukların sayısı ve cemaatlerine göre dağılımı ders yılı faaliyet raporlarında belirtilmiştir (164).

1846 yılına kadar imparatorlukta sadece bu müessesede aşılama yapılmasına karşılık, aynı yıl, Üsküdar, Bayezid, Eyüp ve Valide Sultan Hastanesi'nde birer aşı istasyonu açılarak kurumun faaliyetleri genişletilmiştir (165).

Halk arasında aşı aleyhinde batıl inanışlar olduğunu bilen Sultan Abdülmecid, bu yıl çıktığı Rumeli gezisinde, yöre çocuklarını, yanına aldığı Tıbbiye hocalarına aşılatmış, gerektiğinde aşı memurlarını evlere yollayarak aileleri bu konuda aydınlattıktan sonra aşı için izinlerini almıştır (166).

Okuldaki aşı müessesesi aynı zamanda aşı üretimi ile de görevliydi. Burada üretilen aşılar, İstanbul'daki garnizonlara, karantina yerlerine ve Manisa, İznik, Vidin gibi taşra vilayetlerine yollanıyordu. 1846'da Hekimbaşı İsmail Efendi'nin hazırladığı **Çiçek Aşısı Risalesi** taşrada dağıtılmış ayrıca taşraya, aşı uygulamalarına nezaret etmek ve aşının saflığını korumakla görevli on aşıcı gönderilmiştir. Burada sözü edilen **Çiçek Aşısı Risalesi** aynı yıl Tıbbiye'nin matbaasında basılan ve şimdiye kadar yazarı bilinmeyen **Menâfi'ü'l-Etfâl** (İstanbul 1846) olmalıdır (167).

Aynı yıl, Hekimbaşı İsmail Efendi, inekten çiçek aşısı serumu elde etmeyi başarmış; daha sonra Dr. Spitzer, Dr. Raffilovitch ve Dr. Pezzoni'nin katıldığı deneylerde bu aşı kullanılmıştır. (168).

Okulda yetiştirilen aşıcıların taşra vilayetlerinde aşı tanıtımı ve uygulaması yolundaki çalışmaları 1847 ve 1848 yıllarında da devam etmiştir (169). Böylece Tıp Okulu'ndaki merkez büro, aşının saklanması, gerektiğinde karantina hekimlerine ve askeri hekimlere ulaştırılması çalışmalarına ağırlık vermiştir. Hükümetin aldığı kararlar, kendi bölgelerinde yapılan bütün aşılamaların kaydını tutmakla görevlendirilen imamların üç ayda bir Hekimbaşı'na rapor vermeleri kararlaştırılmıştır (170).

NOTLAR

- 1-JCEO, Sayı:95 (1 Mayıs 1844). ; Sayı:119 (4 Ekim 1848).
- 2-Feridun Nafiz Uzluk, "Bir Sertifika", **Türk Tıp Tarihi Arkivi**, C. 6, No:21-22 (1943) s. 1-7. ; Saffet Eren, "Hekimbaşı Salih Efendi Hakkında 1231-1312 (1816-1895)", **Türk Tıp Tarihi Arkivi**, C. 6, No:21-22 (1943), s. 12.
- 3-JCIO, Sayı. 190 (1 Eylül 1845).
- 4-Gazette Médicale de Constantinople, Sene:1 (Ekim 1849), s. 38.
- 5-JCIO, Sayı. 56 (16 Ekim 1843).
- 6-Ay. es. , Sayı. 199 (16 Ekim 1845).
- 7-Gazette Médicale de Constantinople, Sene:1 (Ekim 1949), s. 38. ; Sene:2 (Haziran 1850), s. 10.
- 8-JCIO, Sayı. 56 (16 Ekim 1843).
- 9-JCEO, Sayı. 176 (24 Temmuz 1849).
- 10-Bedii N. Şehsuvaroğlu: **Türk Tıp Tarihi** (Yay. A. D. Erdemir-G. C. Güreşsever). Bursa 1984, s. 154.
- 11-JCEO, Sayı. 118 (29 Eylül 1848). ; Arslan Terzioğlu: "Hekimbaşı Abdülhak Molla", **Bifaskop**, Yıl:5, Sayı. 14 (Eylül 1984), s. 13-17.
- 12-JCIO, Sayı. 95 (1 Mayıs 1844).
- 13-JCEO, Sayı. 69 (21 Ocak 1848).
- 14-JCIO, Sayı. 198 (11 Ekim 1845).
- 15-JCEO, Sayı. 69 (21 Ocak 1848).
- 16-Ay. es. , Sayı. 118 (29 Eylül 1848).
- 17-Ay. es. , Sayı. 119 (4 Ekim 1848).
- 18-Ay. es. , Sayı. 122 (19 Ekim 1848). , Sayı. 132 (9 Aralık 1848). ; Sayı. 140 (19 Ocak 1949).
- 19-İsmail Paşa hakkında bkz. Osman Nuri, **İstanbul Şehreminleri**, İstanbul 1927, s. 130-133. , **Türk Maarif Tarihi**. İstanbul 1977, C. 2, s. 347. ; İbrahim Alaeddin Gövsa, **Türk Meşhurları Ansiklopedisi**. İstanbul (1945) s. 194. ; Rakım Ziyaoğlu, **İstanbul Kadılar-Şehreminleri-Belediye Reisleri**. . . , İstanbul 1971, s. 107-108. ; Fethi İsfendiyaroğlu, **Galatasaray Tarihi**, İstanbul 1952, s. 365-366. ; Bedii N. Şehsuvaroğlu, **a. g. e.** , s. 162. ; H. Hâtemi-A. Kazancıgil, " Hekim İsmail Paşa", **Tarih ve Toplum**, C. 10, Sayı. 58 (Ekim 1988), s. 18.
- 20-JCIO, Sayı. 199 (16 Ekim 1845).
- 21-Ay. es. , Sayı. 198 (11 Ekim 1845).
- 22-Ay. es. , Sayı. 199 (16 Ekim 1845).
- 23-JCIO, Sayı. 204 (11 Kasım 1845).
- 24-Ay. es. , Sayı. 221 (6 Şubat 1846); Sayı:248 (26 Haziran 1846); **BOA**, İrade Hariciye, No:1865 ve 1938; **BOA**. İrade Dahiliye, No: 1872
- 25-Ay. es. , Sayı. 205 (16 Kasım 1845).
- 26-1845-1846 raporu.
- 27-JCEO, Sayı. 3 (21 Ağustos 1846).
- 28-Ay. es. , Sayı. 20 (16 Kasım 1846).
- 29-Ay. es. , Sayı. 68 (16 Ocak 1848).
- 30-1847-1848 raporu.

31-JCEO, Sayı. 118 (29 Eylül 1848).

32-Necdet Sakaoğlu, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarih Sözlüğü**. İstanbul 1985, s. 84.

33-JCIO, Sayı. 152 (6 Kasım 1844).

34- S. Eren, a. g. m.

35-1845-1846 raporu. ; BOA, Irade Dahiliye, No:4696.

Dr. Bernard hakkında fazla bilgi için bkz. Nafiz Uzluk, "İstanbul Tıbbiyesi İçin Avrupa'dan Getirilen İlk Hekim", **Dirim**, C. 12 (1937), s. 203-208. ; Feridun Nafiz Uzluk: "Bir Sertifika", **Türk Tıp Tarihi Arşivi**, C. 6, No:21-22 (1943), s. 1-8. ; Süheyl Ünver-Metine Belger, "Tam Bir Asır Evvel İstanbul Tıbbiye Mektebinde Bir Avusturyalı Muallim-i Evvel:Dr. C. A. Bernard", **İ. Ü. Tıp Fak. Mec.**, C. 3 (1940), s. 1420-1425. ; Semavi Eyice: "Tıp Okulu'nun İlk Müdürü Dr. Bernard'ın Mezarı", **İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi**, C. 1, S. 3(1952), s. 89-96. ; Süheyl Ünver, "1838'de Dr. Bernard'ın Memleketimize Gelişi", **İ. Ü. Tıp Fak. Mec.**, No:3-4 (1956, s. 494-510. ; Semavi Eyice, "Bursa Kaplıcalarını İlmî Bakımdan İlk Olarak İnceleyenlerden Dr. Bernard ve Eseri", **İst. Tıp Fak. Mec.**, C. 33, S. 3 (1970), s. 485-495. ; Bedii N. Şehsuvaroğlu, "Muallim-i Evvel Dr. C. A. Bernard", **Türk İstanbul'da Tıp Öğretiminin 500. Yıldönümü**. İstanbul 1971, s. 62-70. ; Arslan Terzioğlu, "Başlangıcından Bugüne Kadar Türk-Avusturya Tıbbi İlişkilerine Bir Bakış", **Türk-Avusturya Tıbbi İlişkileri** (Yay. A. Terzioğlu). İstanbul 1987, s. 21-25. ; Manfred Skopec, "Zu Leben und Werk von Karl Amros Bernard dem 'Schöpfer und der Seele der medicinischen Schule zu Galata Sérail' ", **Türk-Avusturya Tıbbi İlişkileri** (Yay. A. Terzioğlu-E. Lucius) İstanbul 1987, s. 100-104. "II. Mahmud'un Son Hastalığı ile İlgili Raporlar ve Galatasaray Tıbbiyesi'nin 17 Şubat 1839'da Açılışı", **Tarih ve Toplum**, C. 14, S. 83 (Kasım 1990), s. 38. ; "Dr. K. A. Bernard ve Onun Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Hakkındaki Fransızca Raporu", **Tarih ve Toplum**, C. 18, S. 103 (Temmuz 1992), s. 16-23. ; "Galatasaray'da Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin Tesisi ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesinde Önemi", **Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesine Katkıları** (Yay. A. Terzioğlu-E. Lucius) İstanbul 1993, s. 16-17. ; Cemalettin Öner, "Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de Okutulan İstanbul'da basılmış Fransızca Ders Kitaplarından Dr. C. A. Bernard'ın Yazdığı Percussion et d'Auscultation Kitabı", **Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesine Katkıları** (Yay. Terzioğlu-Lucius) İstanbul 1993, s. 88-90. ; Nurten (Usman) Özer, " Dr. Bernard'ın Bursa Kaplıcaları hakkındaki Kitabı ve Türkiye'de Modern Balneoterapi'nin Gelişimi", **Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesine Katkıları** (Yay. Terzioğlu-Lucius). İstanbul 1993, s. 67-69.

36-1842-1843 ve 1943-1844 raporları.

37-1842-1843 raporu.

38-JCIO, Sayı. 56 (16 Ekim 1843).

39-Ay. es. , Sayı. 70 (26 Aralık 1843).

40-1843-1844 raporu.

41-1842-1843 raporu.

42-JCIO, Sayı. 152 (6 Kasım 1844).

43-Ay. es. ; Semavi Eyice, "Dr. K. A. Bernard ve Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'ye Dair Birkaç Not", **Türk Tıbbının Batılılaşması** (Yay. A. Terzioğlu-E. Lucius). İstanbul 1993, s. 99.

44-JCIO, Sayı. 152 (6 Kasım 1844).

45-Spitzer için bkz. : August Hirsch, **Biographisches Lexicon der Hervorragenden Arzte**. Wien und Leipzig 1887, C. 5, s. 489. ; J. Pagel, **Biographisches Lexicon**. Berlin-Wien 1901, sütun:1632. Rıza Tahsin, **Mir'at-ı Mekteb-i Tıbbiye . Birinci Kitap**. İstanbul 1328/1912, s. 42, 48. ; Ahmed Refik, "Sultan Abdülmecid Han'ın Sarayında (Doktor Şipitser'in Hatıratı)", **Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası**, C. 5, No:34 (1 Teşrinievvel 1331/1915), s. 599-622. ; Avram Galante, **Médecins Juifs au Service de la Turquie**. İstanbul 1936, s. 33-34. ; Süheyl Ünver, "Dr. Spitzer'e Ait İki Yeni Vesika", **Tıp Tarihimiz Yıllığı**. İstanbul 1966, s. 47. ; Alois Kernbauer, "Sigismund Spitzer Und Die Medizinische Schule In Istanbul", **Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesine Katkıları** (Yay. A. Terzioğlu-E. Lucius). İstanbul 1993, s. 70-81.

46-1842-1843 ve 1845-1846 raporları.

47-JCIO, Sayı. 56 (16 Ekim 1843).

48-1843-1844 raporu.

49-BOA, Irade Dahiliye, No:4696.

50-JCIO, Sayı. 240 (16 Mayıs 1846). ; Sayı. 241 (21 Mayıs 1846) ve Sayı. 190 (1 Eylül 1845).

51-1845-1846 ve 1847-1848 raporları.

52-JCIO, Sayı:240 (16 Mayıs 1846). ; Sayı:241 (21 Mayıs 1846).

53-BOA, Irade Dahiliye, No:7997 (12 N. 1263).

54-1845-1846 raporu.

55-JCEO, Sayı. 76 (26 Şubat 1848).

56-Ay. es. , Sayı. 77 (6 mart 1848). ; Sayı. 80 (21 mart 1848).

57-1847-1848 raporu.

- 58-BOA, İrade Hususi, No:77 (26 S. 1317).
59-Rıza Tahsin, a. g. e. , s. 140.
60-1842-1843 raporu.
61-Hayrullah Efendi, **Makâlât-ı Tıbbiye**. İstanbul 1259/1844, önsözü.
62-JCIO, Sayı:56 (16 Ekim 1843), 1843-1844 raporu.
63-Zuhal Özaydın, **Tanzimat Devri Hekimlerinden Hayrullah Efendi'nin Hayatı ve Eserleri**. İstanbul 1990, s. 78. (Yayınlanmamış doktora tezi).
64-1843-1844 raporu.
65-JCEO, Sayı:132 (9 Aralık 1848).
66-Hayrullah Efendi için bkz. Şemseddin Sami, **Kâmusü'l-A'lâm**. İstanbul 1308, C. 3, s. 2074. ; Cemaledin Karsizâde, **Osmanlı Tarih ve Müverrihleri**. İstanbul 1314, s. 125-126. ; Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**. İstanbul 1342, C. 3, s. 50. ; Süheyl Ünver, **Tabib Hayrullah Efendi ve Makâlât-ı Tıbbiye (1820-1869)**. İstanbul 1931. ; Fethi İsfendiyyaroğlu, **Galatasaray Tarihi**. İstanbul 1952, C. 1, s. 367-370. ; Süheyl Ünver, "Hekimbaşı Müverrih Hayrullah Efendi'nin Tıbdan Bir Eseri", **Hekim ve ilaç**, C. 3, Sayı:2 (1963), s. 21-22. ; Nuran Yıldırım, "Türkçe Basılı İlk Tıp Kitapları Hakkında", **Türklük Bilgisi Araştırmaları Ali Nihad Tarlan Hatıra Sayısı**, C. 3 (1979), s. 447-448, 450.
67-JCIO, Sayı. 51 (21 Eylül 1843).
68-Salih Efendi için bkz. **Nevsâl-i Servet-i Fünûn**, İstanbul 1312, s. 214. ; İ. A. Gövsa, **Türk Meşhurları**. İstanbul (1945), s. 342. ; Fethi İsfendiyyaroğlu, **Galatasaray Tarihi**, C. 1, İstanbul 1952, s. 362-364. ; Saffet Eren, "Hekimbaşı Salih Efendi Hakkında 1231-1312 (1816-1895)", **Türk Tıp Tarihi Arşivi**, C. 6, S. 21-22 (1943), s. 1-8. ; Arslan Terzioğlu, "Hekimbaşı Salih Efendi ve Onun Prof. Dr. Joseph Hyrtl'e Yazdığı Fransızca Bir Mektup", **Tarih ve Toplum**, C.20, S. 118 (Ekim 1993), s. 30-36.
69-1845-1846 raporu. ; **Makâlât-ı Tıbbiye**, s. 149'da bu kitabın basımının, 1259 yılı evâhir-i Zilhicce'sinde yani Zilhicce ayının son günlerinde tamamlandığı bildirilmektedir. 1 Zilhicce 1259=23 Aralık 1843 olduğuna göre, kitap 1844 yılı Ocak ayında basılmıştır.
70-1842-1843 raporu.
71-1843-1844 raporu.
72-1845-1846 raporu.
73-BOA, İrade Dahiliye No:7997 (12 N. 1263).
74-Derviş Efendi için bkz. İbrahim Alaaddin Gövsa, a. g. e. , s. 102. ; Osman Nuri Ergin, **Türkiye Maarif Tarihi**, İstanbul 1977, C. I-II, s. 441, 550. ; Ekmeleddin İhsanoğlu, **Açıklamalı Türk Kimya Eserleri Bibliyografyası**. İstanbul 1985, s. 8-9 , 54-55. ; Hüsrev Hatemi ve Aykut Kazancıgil, "Bilim Tarihimizden Kimyager Derviş Paşa", **Tarih ve Toplum**, C. 8, S. 48 (Aralık 1987) s. 54-56.
75-JCEO, Sayı. 14 (16 Ekim 1846).
76-1842-1843 raporu.
77-JCIO, Sayı. 51 (21 Eylül 1843).
78-JCEO, Sayı. 70 (26 Ocak 1848). ; son sayfasından anlaşıldığına göre **Usûl-i Kimya** , 1263 yılı Rebi'ü'l-evvelinin evâilinde yani 1847 Şubat başında yazılmış ve aynı yılın Zilhicce ayının evâilinde yani Kasım 1847'de Matbaa-i Amire'de basılmıştır.
79-JCEO, Sayı. 70 (26 Ocak 1848).
80-Turhan Baytop, **Türk Eczacılık Tarihi**. İstanbul 1985, s. 408-409. ; Ekmeleddin İhsanoğlu, a. g. e. , s. 4-5. ; Turhan Baytop, "XIX, Yüzyılda İstanbul'da Eczacılık", **Tarih Boyunca İstanbul Semineri**, 29 Mayıs-1 Haziran 1988'den ayrı baskı, s. 177. ; Türkiye'de Eczacılık Öğretiminin 150. Yılı", **Türkiye'de Eczacılık Öğretiminin 150 Yılı Toplantısı'ndan ayrı baskı**, İstanbul 1989, s. 10. ; "Osmanlı Eczacılığı Üzerinde Fransız Biliminin Etkileri", I. **Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı**. İstanbul 1990, s. 14. ; 1842-1843 ve 1843-1844 raporları.
81-JCIO, Sayı. 133 (11 Kasım 1844).
82-**Pamuk barutu** (coton poudre):Taranmış pamuk üzerinde bir hacim sıcak nitrik asit, üç hacim sülfirik asit karışımı etkileşime bırakılır. On dakika sonra pamuk çıkarılıp tatlı suda yıkanır ve kurutulur. Madde bundan sonra sadmeyle veya sıcak bir nesnenin temasıyla tutuşabilir, sıkıştırılırsa patlar. Buna pamuk barutu ya da trinitrik selüloz adı verilir, pirosiklin'den başka bir şey değildir. Bkz. A. Dechambre-M. Duval-L. Lereboullet: **Dictionnaire des Sciences Médicales**. Paris 1885, s. 405.
83-JCIO, Sayı. 51 (21 Eylül 1843). ; JCEO, Sayı. 160 (4 Mayıs 1849). ; Sayı. 15 (28 Ekim 1846).
84-Turhan Baytop, a. g. e. , s. 408.
85-Ay. es. , s. 412. ; Rıza Tahsin, a. g. e. , s. 141. ; 1842-1843 raporu.
86-JCEO, Sayı. 114 (9 Eylül 1848).
87-Ay. es. , Sayı. 177 (29 Temmuz 1849).
88-Rıza Tahsin, a. g. e. , s. 141.
89-Turhan Baytop, a. g. e. , s. 412.
90-İstanbul Ansiklopedisi, C. II, İstanbul 1994, s. 213. ; Ay. es. , s. 150.

91-Mihail Dimitri Sturdza , **Grandes Familles de Grèce d'Albanie et de Constantinople**. Paris 1983, s. 259-260. ; "Constantine Caratéodori", **Gazette Médicale d'Orient**, C. 22, No:7 (1879), s. 64-66. ;Ekrem Kadri Unat, "Türkiye Cerrahisinde Dr. K. A. Bernard ve Muallim Dr. Konstantin Karateodori", **Haseki Tıp Bülteni**, C. 24, S. 3 (1986), s. 241-243. ; **İstanbul Ansiklopedisi**, C. IV, s. 462;1845-1846 öğretim yılı faaliyet raporu.

92-1842-1843 ve 1845-1846 raporları.

93-Ay. es.

94-1845-1846 raporu.

95-JCIO, Sayı. 56 (16 Ekim 1843).

96-Ay. es. , Sayı. 237 (1 Mayıs 1846). ; Sayı. 240 (16 Mayıs 1846).

97-JCEO, Sayı. 12 (6 Ekim 1846).

98-BOA, irade Dahiliye, No:7997 (12 Ramazan 1263)

99-JCEO, Sayı. 76 (26 Şubat 1848). ; Sayı:77 (6 Mart 1848), Sayı:80 (21 mart 1848).

100-Mihail Dimitri Sturdza: a. g. e. , s. 260.

101-1842-1843 raporu.

102-1845-1846 ve 1847-1848 raporları.

103-Ay. es. ; JCIO, Sayı:56 (16 Ekim 1843).

104-1845-1846 raporu.

105-JCEO, Sayı. 76 (26 Şubat 1848) , Sayı. 77 (6 Mart 1848) .

106-1842-1843 raporu.

107-Nuran Yıldırım, "İstanbul Tıp Fakültesi'nde Hıfzıssıhha Dersleri ve Hocaları", **Bilim Tarihi**, S. 22 (Ağustos 1993) s. 4. ; **Hygionomie** . . . adlı kitabında adı Archigénès Sarantis'tir. **Journal de Constantinople** ise Sarantis Archigénès olarak vermektedir. Kendi kitabında adının doğru yazılmış olduğunu düşünerek onu esas aldık.

108- 1843-1844 raporu.

109-1845-1846 ve 1847-1848 öğretim yılları faaliyet raporları.

110-1845-1846 öğretim yılı faaliyet raporu.

111-JCIO, Sayı. 237 (1 Mayıs 1846). ; Sayı:240 (16 Mayıs 1846). ; Sayı:241 (21 mayıs 1846).

112-JCEO, Sayı. 13 (11 Ekim 1846).

113-Ay. es. , Sayı. 15 (26 Ekim 1846).

114-1847-1848 raporu.

115-Rıza Tahsin, a. g. e. , s. 48. BOA, irade Dahiliye, No:8172.

116-Artin Mezburyan, **Médecins Arméniens et d'Origine Arménienne (1888-1940)**. Birinci Cilt (1688-1864). İstanbul 1950, s. 87-91. İlgili bölümleri Türkçeye çeviren Sayın Kevork Pamukçıyan'a teşekkür ederim.

117-1845-1846 ve 1847-1848 raporları.

118-JCEO, Sayı. 13 (11 Ekim 1846). ; V. Torkomian , "Notice Biographique sur le Docteur Servicen Effendi", **Gazette Médicale d'Orient**, C. 42, No:21 (1897), s. 322-326. ;Bedi N. Şehsuvaroğlu-Cahit Özen, **Dünyada ve Yurdumuzda Adli Tıbbın Tarihçesi ve Gelişmesi**. İstanbul 1974, s. 53-56. ; JCEO, Sayı. 13 (11 Ekim 1846).

119-V. Torkomian, a. g. m. , s. 324. ; 1847-1848 öğretim yılı faaliyet raporu.

120-Arslan Terzioğlu, "Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin Tesisi ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesinde Önemi", **Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesine Katkıları** (Yay. A. Terzioğlu-E. Lucius). İstanbul 1993, s. 18.

121-Alois Kernbauer, "Lorenz Rigler, İstanbul ve Tıp Coğrafyası", **Türk-Avusturya Tıbbi ilişkileri** (Yay. A. Terzioğlu-E. Lucius) . İstanbul 1987, s. 133-142. ; Helmut Tritthart , "Lorenz Rigler und Seine Verdienste für die Entwicklung der Medizinschule Galatasaray", **Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesine Katkıları** (Yay. A. Terzioğlu-E. Lucius). İstanbul 1993, s. 82-87. ; Arslan Terzioğlu, "Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin Tesisi ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesinde Önemi", **Ay. es.** , s. 18.

122-1842-1843 ve 1843-1844 raporları.

123-"Ecole de Médecine", **Gazette Médicale de Constantinople**, Sene:1 (Octobre1849) s. 38.

124-Helmut Trithart, a. g. m. , s. 82.

125-1842-1843 raporu.

126-1842-1843, 1843-1844, 1845-1846 ve 1847-1848 raporları.

127-1842-1843 ve 1843-1844 raporları.

128-Ay. es.

129-Ay. es.

130-1842-1843, 1843-1844, 1845-1846, 1847-1848 raporları.

131-Ay. es.

132-1845-1846 ve 1847-1848 raporları.

133-1842-1843, 1843-1844, 1845-1846, 1847-1848 raporları.

- 134-Ay. es. ;Feridun Nafiz Uzluk: a. g. m. , s. 4-5.
135-JCEO, Sayı:15 (26 Ekim 1846).
136-1845-1846 ve 1847-1848 raporları.
137-1845-1846 ve 1847-1848 raporları. ;"Rapport Sur les Travaux de l'Ecole Imperiale de Médecine de Constantinople", **Gazette Médicale de Constantinople**, Sene:2 (Haziran 1850), s. 19.
138-1845-1846 ve 1847-1848 raporları.
139-JCEO, Sene:3, Sayı. 106 (29 Temmuz 1848), Sene:4, Sayı. 176 (24 Temmuz 1849).
140-**Gazette Médicale de Constantinople**, Sene:1 (Ekim 1849), s. 38 ve Sene :2 (Haziran 1850), s. 10.
141-Bu asistanların baba adları olan ikinci isimleri Rıza Tahsin'in kitabından bulunarak parantez içinde verilmiştir. Bkz. Rıza Tahsin: a. g. e. , s. 138.
142-1842-1843 ve 1843-1844 raporları.
143-Ay. es.
144-Ay. es.
145-1845-1846 raporu.
146-1842-1843, 1843-1844 ve 1847-1848 raporları. ; **BOA**, Irade Dahiliye No:4275 (7 RA 1260).
147-1842-1843, 1843-1844 ve 1847-1848 raporları. ; **BOA**, Irade Dahiliye, No:6984.
148-O. Nuri Ergin: **Türk Maarif Tarihi**. C. 1-2, İstanbul 1977, s. 542.
149-1842-1843, 1843-1844 raporları. ; O. Nuri Ergin: a. g. e. , s. 542.
150- 1843-1844 raporu. ;Turhan Baytop: a. g. e. , İstanbul 1985, s. 427.
151-1842-1843 raporu. ; **BOA**, Irade Dahiliye, No:4275 (7 RA 1260).
152-Ay. es
153-Ay. es.
154-Ay. es
155-Ay. es.
156-Ay. es.
157-1843-1844 raporu.
158-1845-1846 raporu.
159-JCEO, Sene:1, Sayı. 2 (16 Ağustos 1846).
160-1847-1848 raporu.
161-JCEO, Sene:3, Sayı. 66 (6 Ocak 1848).
162-1847-1848 raporu.
163-Nuran Yıldırım, "Türkçe Basılı İlk Tıp Kitapları Hakkında", **Türklük Bilgisi Araştırmaları Ali Nihad Tarlan Hâtıra Sayısı**, Vol:3 (Cambridge 1979) s. 450.
164-1842-1843 ve 1843-1844 raporları.
165-1845-1846 raporu.
166-JCIO, Sene:4, Sayı. 240 (16 Mayıs 1846).
167-Süheyl Ünver, "Menâfi'ü'l-Etfâl Eseri", **Türkiye'de Çiçek Aşısı ve Tarihi**. İstanbul 1948, s. 65-70. ;Nuran Yıldırım, a. g. m. , s. 449.
168-1845-1846 raporu.
169-JCEO, Sene:3, Sayı. 65 (1 Ocak 1848).
170-1847-1848 raporu.

SONUÇ

Geçen yüzyılın başında İstanbul'da yayınlanmış olan **Journal de Constantinople**, Osmanlı İmparatorluğu'nda modernleşme hareketlerini destekleyen bir yayın politikası sürdürüyordu. Bu sebeple yapılan reformlarla ilgili haberlere önemle yaklaşıyor ve açılan okullardaki faaliyetleri yakından izliyordu. 1843 yılında ilk mezunlarını veren Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin her öğretim yılı sonunda Padişaha sunulan faaliyet raporları gazetede yayınlanıyor bazen de bunun için ek sayfa bile düzenleniyordu. Gerek bu raporlardan gerekse gazetede yayınlanan okulla ilgili haberlerden kurum hakkında kronolojik bilgiler edinmek mümkün olmuştur.

1827'de açılan Tıphâne-i Amire'de ıslahat yapmak isteyen Padişah, bunu gerçekleştirmek amacıyla öğretimi yeniden düzenlemek üzere, Avusturya'dan Dr. Bernard'ı getirtmişti. Tıphâne-i Amire binasının yetersizliği nedeniyle yeni okulun Galatasaray'daki Enderun Mektebi'ne taşınması düşünülmüş ancak burasının da bir tıp okulunun ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi ve bazı eklemeler yapılması gerekmiş ve bu görev Mimar Smith'e verilmiştir. Smith'in çizdiği projeye göre adeta yeni baştan yapılmış gibi düzenlenen binada klinik ve botanik bahçesi, kütüphane, müze salonları, derslikler ve yatakhaneler açılmıştır.

Padişah okulun ilerleme kaydetmesini sağlamak için gereken desteği ve maddi yardımı esirgemiyor, yıl sonu sınavlarında bizzat bulunarak öğrencilerin gelişimini gözlemliyordu. Yabancı ülkelerden gelen bilim adamları ve devlet görevlileri de okuldaki gelişmeleri izleyerek, kitap ve koleksiyon armağanları ile katkıda bulunuyorlar; okulu ziyaret ettiklerinde gördükleri karşısında hayranlıklarını ifade ediyorlardı.

Uyum içinde çalışan Hekimbaşılar ve Muallim-i Evveller sağlam bir eğitim verebilmek için köklü atılımlar yapmışlardır. Özellikle okula her cemaatten, belli seviyede öğrenci alınmasına özen gösterilmiş, öğrencilere dil ve kültür bilgisi vermek üzere idadi dönemi dersleri genişletilerek takviye edilmiş, öğretim süresi önce dokuz yıla sonra da on yıla çıkarılmış, kadın ve erkek kadavralar üzerinde disseksiyon yapma izni alınmış, öğrencilerin kadavra disseksiyonu ile hastalıkların patolojik oluşumlarını gözleyerek teşhis yetenekleri geliştirilmiştir.

Eczacılık yapmak için Tıbbiye'den mezun olma şartı getirilmiş, ilk defa kadın adaylar için ebe okulu açılmıştır. Eczacılık öğrencilerinin pratik yaptığı eczaneden, hastalara ve askeri birliklere ilaç dağıtımı akılcı bir sisteme oturtulmuş; okul kliniğinde yatan hastaların yanısıra, okulun muayenehanesinde hocalar ile asistanları tarafından hasta muayene edilmiş, kadın hastalar için okul civarında evler kiralanarak vizit yapılmıştır.

Öğrencilerin tıp ve cerrahi pratiklerini geliştirmek için hasta başında eğitime önem verilmiş, hocalar ile son sınıf öğrencilerinin yaptıkları ameliyatlarda yüksek bir başarı oranı tutturulmuş, yeni

mezun hekimlerin askeri hastanelerdeki stajları olumlu sonuçlar vermiştir. Ancak mezun sayısının ihtiyaca yeterli olmaması nedeniyle Türkçe öğretim yapılan bir Sağlık Memurları sınıfı açılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre, Tıbbiye'de öğrencilerin başarı seviyesinin yükseltilmesi için hazırlık döneminde Fransızca kadar Türkçe ve Arapça öğretime de önem veriliyordu. Hocaların araştırmalarının ders kitabı olarak kullanılması için okul matbaası büyütülmüş, burada Fransızca ve Türkçe eserler, ayrıca salgın hastalıklar ile aşı konularında halkı bilgilendiren risaleler basılmıştır. Ancak Tıp ve Cerrahlik Bölümü'nde öğretim dilinin tıbbi literatür ve tıbbi terminoloji bakımından üstünlüğü ifade edilen Fransızca olması gerektiği vurgulanmıştır.

Tıp tarihimiz açısından dikkate değer bir başka nokta da bu denli girift ameliyatların yapılmakta olduğu Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de 1848 yılında , dünyada henüz denemelerde kullanılmakta olan kloroformun anestetik olarak hayvan ve insan üzerinde denenmesi ve ameliyatlarda kullanılmaya başlanmasıdır. Bu bize Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin tıp alanındaki keşifleri yakından izleyip uygulamaya başladığını göstermektedir.

Bir başka husus da okul mezunu dört hekimin, Padişahın arzusu üzerine, Viyana Tıp Fakültesi'nde , ünlü hocalar ve dinleyiciler önünde geçirilen ağır bir mezuniyet imtihanında başarılı olmaları ve böylece İstanbul'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin çağdaşları ile aynı düzeyi tutturduğunun kanıtlanmasıdır.

Kuruluşundan itibaren üzerine titrenerek, gelişmesi için her fedakarlığın yapıldığı,yıllar geçtikçe öğretim düzeyi, kadrosu ve öğrenci kapasitesi yönlerinden yükselen bir grafik çizen Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne ne yazık ki 11 Ekim 1848 günü, civarındaki evlerden başlayan bir yangında yanmış, böylece okulun Galatasaray'daki öğretim dönemi kapanmıştır.

ÖZET

Bu çalışmada, 1843-1848 yılları arasında Journal de Constantinople'da yayınlanan, Galatasaray Tıp Okulu ile ilgili haberler ve çeşitli yazılar temel alınarak, söz konusu dönemde okul hakkındaki bilgiler derlenmeye gayret edilmiştir. Öncelikle ele alınan devre hakkında genel bazı bilgiler verildikten sonra, kaynak kabul edilen gazetenin yayın hayatına, okul ile ilgisine değinilmiş; binayı bir tıp okulu olarak hazırlayan mimar Smith'in çalışmaları ve okulu mahveden 1848 yangını üzerinde durulmuştur.

Ele alınan dönem içinde gazetede yayınlanan okulun yıllık faaliyet rapor metinlerinin verilmesinden sonra bu bilgilerin değerlendirilmesine gidilmiştir. Buna göre, gerek hazırlık döneminde, gerekse tıp bilimlerinin öğretimi devresinde çağdaş bir eğitim düzeyi tutturmak gayesiyle yeni düzenlemelerin yapıldığı Tıbbiye'de her yıl atılan yenilikçi adımlarla bu sağlanmış ve 1848 yılında, okul mezunu dört hekimin Viyana Tıp Fakültesi'nde verdikleri başarılı sınavlar ile bu durumu Avrupa'daki çevreler de kabul etmişlerdir.

Okulda gerçekleştirilen yenilikler arasında, eğitim süresinin 10 yıla çıkarılması; anatomi derslerinde her iki cinsten kadavra üzerninde teşrih yapılabilmesi ve buna bağlı olarak teşhisteye yetkinlik sağlanması; eczacı olmak için okulun eczacılık bölümünde teorik ve pratik derslerin alınması şartının getirilmesi; kadın adaylar için doğum derslerinin verildiği ebelik okulunun faaliyete geçmesi; her tıbbi branşın teorik ve pratik derslerinin okutulması; tıp, cerrahi ve göz hastalıkları derslerinin kliniklerde işlenilerek, buradaki hastaların en son bilgilere göre tedavi edilmeleri; hocalar, asistanlar ve öğrencilerin yaptıkları ameliyatlarda yüksek başarı elde etmeleri ilk bakışta sayılabilir.

Yine bu dönemde okulda çeşitli müzeler kurulmuş, kimya laboratuvarı açılmış; bir askeri farmakope ile bir askeri hijyen kitabı, askeri hastahaneler nizamnamesi hazırlanmıştır. Aşılama konusunda planlı bir faaliyet yürütülerek, Hekimbaşı İsmail Efendi tarafından çiçek ve kolera risaleleri hazırlanarak çiçek aşısı serumu elde edilmiştir. 1848 Yılında kloroform, anestetik madde olarak Galatasaray Tıp Okulu'nda ameliyatlarda kullanılmıştır.

Çağdaş eğitimi ve örnek bir bilim kurumu olma özelliği ile dikkati çeken Okul, geçirdiği yangın sonucu faaliyetlerine son vermek zorunda kalmıştır.

SUMMARY

Being published in Istanbul at the first half of the preceding century, **Journal de Constantinople** adopted a policy backing the reformatory actions of the Ottoman Empire at that era. The renovative movements displayed at the modern schools of middle and higher education were given great importance and attentively followed by this newspaper. The research of the annual reports of the Galatasaray School of Medicine as well as the other news

published at the **Journal** bring lots of information forth concerning the activities of the School.

The School started to activate at the building in Galatasaray which had been widely modified and restored by English architect Smith, in 1839 under the directory of Dr. Bernard from Austria. Taking all the sultanate support for granted aiming at the progress of this institution, both Hekimbaşı (The Head Physician and the minister of the School) and Muallim-i Evvel (The Chief Professor) launched out various reforms of capital importance. Firstly the whole preparatory period was reorganised for assuring the basic knowledge of the students from all the communities of the Empire and for applying an education programme integrating both French and the Eastern languages (Turkish, Arab and Persian). The board of teachers was enlarged with the graduates of Western Faculties of Medicine and with Galatasaray itself. Getting the permission for dissection on cadavers, the students were able to consolidate their diagnostical knowledge through anatomical researches. The students were trained at the bedside of the patients in the clinics and the interns were allowed to do operations together with their professors resulting in quite a low mortality. The performance of pharmacy in the Empire were stipulated of getting education at Galatasaray School of Medicine where was opened the first class for midwifery in the country.

The administration of chloroforme as the anesthetic substance was first experienced on animal and human bodies and accomplished at the operation in that School. Four graduates of this Institution who were taken to the final examinations at the Vienna School of Medicine, have been brilliantly succesful and proved the contemporary level the School had attained since its foundation.

This greatly appreciated modern Institution was ruined at a fire in Pera on October 11 th 1848 and the Galatasaray period of Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne has thus come to an end.

KAYNAKLAR

I-Arşiv Belgeleri

- BOA**, Cevdet Sıhhiye, No:123.
BOA, Cevdet Sıhhiye, No:534.
BOA, Cevdet Sıhhiye, No:598.
BOA, irade Dahiliye, No:987.
BOA, irade Dahiliye, No:4275.
BOA, irade Dahiliye, No:4696.
BOA, irade, Dahiliye, No:6984.
BOA, irade Dahiliye, No:7997.
BOA, irade Dahiliye, No:8113.
BOA, irade Dahiliye, No:8172.
BOA, irade Hariciye, No:1012.
BOA, irade Hariciye, No:1066.
BOA, irade Hariciye, No:1865.
BOA, irade, Hariciye, No:1938.
BOA, irade, Hususi, No:77 (26 S. 1317).
BOA, irade, Meclis-i Vâlâ, No:843.

II-Basılı Kaynaklar

- Ahmed Refik: "Sultan Abdülmecid Han'ın Sarayında (Doktor Şipitser'in Hatıratı)", **Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası**, C. 5, No:34 (1 Teşrinievvel 1331/1915), s. 599-622.
- Akıncı, Sırrı: "Osmanlı İmparatorluğu Tıbbında Disseksiyon ve Otopsi", **İst. Tıp Fak. Mec.**, C:25, S. 1 (İstanbul 1962), s. 97-115.
- Altıntaş, Ayten: "Tıphâne-i Amire ve 14 Mart Tıp Bayramı", **Tarih ve Toplum**, C. 20, Sayı:117 (Eylül 1993), s. 45-56.
- Arıkan, Zeki : "Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde İzmir Basını", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C. 1(İstanbul 1986) , s. 103-111.

Babinger, Franz : **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**
(Çev. C. Üçok). Ankara 1982.

Baytop, Turhan : **Türk Eczacılık Tarihi**. İstanbul 1985.

Baytop, Turhan : "Sultan Mahmud Döneminde İstanbul'da Eczacılık",
I. Türk Tıp Tarihi Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler.
İstanbul 1988, s. 141-148.

Baytop, Turhan : "XIX, Yüzyılda İstanbul'da Eczacılık", **Tarih Boyunca**
İstanbul Semineri, 29 Mayıs-1 Haziran 1988'den ayrı baskı, s. 177.

Baytop, Turhan: "Türkiye'de Eczacılık Öğretiminin 150 Yılı", **Türkiye'de**
Eczacılık Öğretiminin 150. Yıldönümü.
İstanbul 1989, s. 8-16.

Baytop, Turhan: "Osmanlı Eczacılığı Üzerinde Fransız Biliminin Etkileri",
I. Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı. İstanbul 1990, s. 14.

Baytop, Turhan : " Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Toplu Eczacılık
Öğretimine Geçilmesi ve Sonuçları", **Türk Eczacılık Tarihi Katkıları-I.**
İstanbul 1992, s. 1.

Baytop, Turhan: "Türkiye'de İlk Herbaryum", **Türk Eczacılık Tarihine Katkıları-I**
İstanbul,1992, s. 1-5

Cadalvene, E. de-E. Barrault: **Deux Années de l'Histoire d'Orient,**
1839-1840. Paris 1840.

Cemaleddin Karsizâde: **Osmanlı Tarih ve Müverrihleri**. İstanbul 1314.

Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye: **Lugat-ı Tıbb**. İstanbul , R1316/ H. 1318.

"Constantine Carathéodori", **Gazette Médicale d'Orient**, C. 22, No:7
(1879), s. 64-66.

Dechambre, A. -M. Duval-L. Lereboullet: **Dictionnaire des Sciences**
Médicales. Paris 1885.

"Ecole de Médecine", **Gazette Médicale de Constantinople**, Sene:1
(Ekim1849) s. 38-39.

Eren, Saffet : "Hekimbaşı Salih Efendi Hakkında 1231-1312 (1816-1895)", **Türk Tıp Tarihi Arkivi**, C. 6, No:21-22 (1943), s. 9-23.

Ergin, Osman Nuri : **İstanbul Şehreminleri**. İstanbul 1927.

Ergin, Osman Nuri : **Türkiye Maarif Tarihi**, İstanbul 1977, C. I-II.

Erimoğlu, Cevdet: **Anatomi Terimleri Kılavuzu**. İstanbul 1978.

Eyice, Semavi : "Tıp Okulu'nin İlk Müdürü Dr. Bernard'ın Mezarı", **İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi**, C. 1, S. 3(1952)s. 89-96.

Eyice, Semavi : "Bursa Kaplıcalarını ilmi Bakımdan İlk Olarak İnceleyenlerden Dr. Bernard ve Eseri", **İst. Tıp Fak. Mec.** , C. 33, S. 3 (1970) s. 485-495.

Eyice, Semavi : "Dr. K. A. Bernard ve Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'ye Dair Birkaç Not", **Türk Tıbbının Batılılaşması** (Yay. A. Terzioğlu-E. Lucius) İstanbul 1993, s. 97-124.

"Fünûn", **Takvim-i Vekâyi**, No:11 (11 Şevval 1247).

Galante, Avram : **Médecins Juifs au Service de la Turquie**. İstanbul 1936.

Gasser, Rudolf J. : "Profesör Dr. Joseph Hyrtl Und Seine Beziehungen Zur Kaiserlichen Medizinschule In Istanbul", **Türk Tıp Tarihi Yıllığı (Acta Turcica Historiae Medicinae) I** (Yay. Arslan Terzioğlu) , İstanbul 1994, s. 91-121.

Gövsâ, İbrahim Alaeddin : **Türk Meşhurları Ansiklopedisi**. İstanbul (1945).

Groc, Gérard - İbrahim Çağlar: **La Presse Française**. İstanbul 1985.

Hatemi, Hüsrev - Aykut Kazancıgil: "Bilim Tarihimizden Kimyager Derviş Paşa", **Tarih ve Toplum**, C. 8, S. 48 (Aralık 1987) s. 54-56.

Hatemi, Hüsrev-A. Kazancıgil: " Hekim İsmail Paşa", **Tarih ve Toplum**, C. 10, Sayı:58, (Ekim 1988), s. 18.

Hayrullah Efendi: **Makâlât-ı Tıbbiye** . Istanbul 1259.

Hirsch, August : **Biographisches Lexicon der Hervorragenden
Arzte**. Wien und Leipzig 1887, C. 5.

Ihsanoğlu, Ekmeleddin: **Açıklamalı Türk Kimya Eserleri Bibliyografyası**.
Istanbul 1985.

İsfendiyaroğlu, Fethi : **Galatasaray Tarihi**. Istanbul 1952.

İstanbul Ansiklopedisi, C. II, Istanbul 1994.

JCEO, Sayı:2 (16 Ağustos 1846).

JCEO, Sayı:3 (21 Ağustos 1846).

JCEO, Sayı:5 (Eylül 1846).

JCEO, Sayı:12 (6 Ekim 1846).

JCEO, Sayı:13 (11 Ekim 1846).

JCEO, Sayı:14 (16 Ekim 1846).

JCEO, Sayı:15 (28 Ekim 1846).

JCEO, Sayı:16 (26 Ekim 1846).

JCEO, Sayı:18 (6 Kasım 1846)

JCEO, Sayı:20 (16 Kasım 1846).

JCEO, Sayı:65 (1 Ocak 1848).

JCEO, Sayı:66 (6 Ocak 1848).

JCEO, Sayı:68 (16 Ocak 1848).

JCEO, Sayı:69 (21 Ocak 1848).

JCEO, Sayı:70 (26 Ocak 1848).

JCEO, Sayı:71(1 Şubat 1848).

JCEO, Sayı: 72 (6 Şubat 1848).

JCEO, Sayı:76 (26 Şubat 1848).

JCEO, Sayı:77 (6 Mart 1848).

JCEO, Sayı:80 (21 Mart 1848).

JCEO, Sayı:101 (6 Temmuz 1848).

JCEO, Sayı:106 (29 Temmuz 1848).

JCEO, Sayı:114 (9 Eylül 1848).

JCEO, Sayı:115 (14 Eylül 1848).

JCEO, Sayı:118 (29 Eylül 1848).

JCEO, Sayı:119 (4 Ekim 1848).

JCEO, Sayı:121 (14 Ekim 1848).

JCEO, Sayı:122 (19 Ekim 1848).
JCEO, Sayı:128 (19 Kasım 1848).
JCEO, Sayı:129 (24 Kasım 1848).
JCEO, Sayı:132 (9 Aralık 1848).
JCEO, Sayı:140 (19 Ocak 1849).
JCEO, Sayı:141 (24 Ocak 1849).
JCEO, Sayı:167 (9 Haziran 1849).
JCEO, Sayı:176 (24 Temmuz 1849).
JCEO, Sayı:177 (29 Temmuz 1849).
JCEO, Sayı:196 (4 Kasım 1849).
JCIO, Sayı:40 (26 Temmuz 1843).
JCIO, Sayı:51 (21 Eylül 1843).
JCIO, Sayı:52 (26 Eylül 1843).
JCIO, Sayı:56 (16 Ekim 1843).
JCIO, Sayı: 61 (11 Kasım 1843).
JCIO, Sayı:70 (26 Aralık 1843).
JCIO, Sayı:95 (1 Mayıs 1844).
JCIO, Sayı:120 (6 Eylül 1844).
JCIO, Sayı:122 (16 Eylül 1844) eki.
JCIO, Sayı:132 (6 Kasım 1844).
JCIO, Sayı:133 (11 Kasım 1844).
JCIO, Sayı:190 (1 Eylül 1845).
JCIO, Sayı:198 (11 Ekim 1845).
JCIO, Sayı:199 (16 Ekim 1845).
JCIO, Sayı:204 (11 Kasım 1845).
JCIO, Sayı:205 (16 Kasım 1845).
JCIO, Sayı:221 (6 Şubat 1846).
JCIO, Sayı:237 (1 Mayıs 1846).
JCIO, Sayı:240 (16 Mayıs 1846).
JCIO, Sayı:241 (21 Mayıs 1846).
JCIO, Sayı:248 (26 Haziran 1846).

Kernbauer, Alois : "Lorenz Rigler, İstanbul ve Tıp Coğrafyası", **Türk-Avusturya Tıbbi ilişkileri** (Yay. A. Terzioğlu-E. Lucius).
İstanbul 1987, s. 133-142.

Kernbauer, Alois : "Sigismund Spitzer Und Die Medizinische Schule In İstanbul", **Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesine Katkıları** (Yay. A. Terzioğlu-E. Lucius). İstanbul1993, s. 70-81.

Koloğlu, Orhan : "Türkçe Dışı Basın", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C. 1 (1985) s. 94.

Maskar, Üveis : "İslâm'da ve Osmanlılarda Otopsi Sorunu Üzerine Bir Etüd", **i. Ü. Tıp Fakültesi Mec.** , C. 39 (1976), s. 286-301. ; **Türk-Alman Tıbbi İlişkileri** (Yay. A. Terzioğlu, İstanbul 1981), s. 83-92.

Mehmed Tahir (Bursalı): **Osmanlı Müellifleri**. İstanbul 1342. C. 3.

Melling, M. : **Voyage pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore**. Paris 1819.

Mezburyan, Artin: **Médecins Armeniens et d'Origine Armenienne (1888-1940). Birinci Cilt (1688-1864)**. İstanbul 1950.

Nevsâl-i Servet-i Fünûn, İstanbul 1312.

Noyan, Fazıl: **Kısa İnsan Anatomisi**. İstanbul 1967.

Öncel, Öztan : **Türk-İslam Tababetinde Anestezi**. İstanbul 1982 (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Öner, Cemalettin : "Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de Okutulan İstanbul'da basılmış Fransızca Ders Kitaplarından Dr. C. A. Bernard'ın Yazdığı Percussion et d'Auscultation Kitabı", **Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesine Katkıları** (Yay. A. Terzioğlu-E. Lucius) İstanbul 1993, s. 88-90.

Özaydın, Zuhal : "Hayrullah Efendi Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'de Türkçe Öğretime karşı mıydı?", **Tarih ve Toplum**, Sayı:120 (Aralık 1993) s. 17-22.

Özaydın, Zuhal : **Tanzimat Devri Hekimlerinden Hayrullah Efendi'nin Hayatı ve Eserleri**. İstanbul 1990, s. 78 (Yayınlanmamış doktora tezi).

Özdem, Ragıp : "Tanzimattan Beri Yazı Dilimiz", **100. Yılında Tanzimat**. İstanbul 1940, s. 589.

Özer, Nurten (Usman) : " Dr. Bernard'ın Bursa Kaplıcaları hakkındaki Kitabı ve Türkiye'de Modern Balneoterapi'nin Gelişimi", **Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesine Katkıları** (Yay.A.Terzioğlu-E. Lucius) İstanbul 1993, s. 67-69.

Pagel, J. : **Biographisches Lexicon**. Berlin-Wien 1901.

"Rapport Sur les Travaux de l'Ecole Imperiale de Médecine de Constantinople", **Gazette Médicale de Constantinople**, Sene:2 (Haziran 1850), s. 13-20.

Rıza Tahsin: **Mir'ât-ı Mekteb-i Tıbbiye, Birinci Kitap**. İstanbul 1318/1912.

Sakaoğlu, Necdet: **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarih Sözlüğü**. İstanbul 1985.

Sayar, Ahmed Güner: **Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması**. İstanbul 1986.

Skopec, Manfred : "Zu Leben und Werk von Karl Amros Bernard dem 'Schöpfer und der Seele der medicinischen Schule zu Galata Sérail", **Türk-Avusturya Tıbbi ilişkileri** (Yay. A. Terzioğlu-E. Lucius). İstanbul 1987, s. 100-104.

Sturdza, Mihail Dimitri .**Grandes Familles de Grèce d'Albanie et de Constantinople**. Paris 1983.

Şehsuvaroğlu, Bedii N. : "Osmanlı Cerrahhanesi". **Türk Cerrahi Mec.** , Yıl:XIV, S:2-4, 1962 den ayrı baskı. İstanbul 1963, s. 56.

Şehsuvaroğlu, Bedii N. : "Muallim-i Evvel Dr. C. A. Bernard", **Türk İstanbul'da Tıp Öğretiminin 500. Yıldönümü**. İstanbul 1971, s. 62-70.

Şehsuvaroğlu, Bedii N. -Cahit Özen: **Dünyada ve Yurdumuzda Adli Tıbbın Tarihçesi ve Gelişmesi**. İstanbul 1974.

Şehsuvaroğlu, Bedii N. : **Türk Tıp Tarihi** (Yay. A. D. Erdemir-G. C. Güreşsever). Bursa 1984.

Şemseddin Sami: **Kâmusü'l-A'lâm**. C. 3, İstanbul 1308.

Şerefeddin Mağmumi:**Kâmus-ı Tıb**. Kahire 1910

Takvim-i Vekâyi , No:392 (21 ZA 1264).

Takvim-i Vekâyi , No:399 (28 S. 1265).

Terzioğlu, Arslan : "Hekimbaşı Abdülhak Molla", **Bifaskop**, Yıl:5, Sayı:14
(Eylül 1984), s. 13-17.

Terzioğlu, Arslan : "Başlangıcından Bugüne Kadar Türk-Avusturya Tıbbi
İlişkilerine Bir Bakış", **Türk-Avusturya Tıbbi İlişkileri** (Yay. A. Terzioğlu).
İstanbul 1987, s. 21-25.

Terzioğlu, Arslan: "II. Mahmud'un Son Hastalığı ile İlgili Raporlar ve Galatasaray
Tıbbiyesi'nin 17 Şubat 1839 da Açılışı", **Tarih ve Toplum**, Sayı:83
(Kasım 1990), s. 38-43.

Terzioğlu, Arslan : "Dr. Karl Ambros Bernard ve Onun Galatasaray'daki
Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hakkındaki Fransızca Raporu", **Tarih ve Toplum**,
C. 18, Sayı:103 (Temmuz 1992), s. 16-23.

Terzioğlu, Arslan : "Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i
Şâhâne'ye Dair Şimdiye Kadar Bilinmeyen Almanca
Kaynaklar", **Tarih ve Toplum**, Sayı:100 (Nisan1992), s. 17-26.

Terzioğlu, Arslan : "Dr. Neuner'in Osmanlı İmparatorluğu'nda Eczacılığı Reform
Çabalarına ve Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin 17 Şubat 1839'da
Açıldığına Dair Avusturya Arşiv Belgeleri", **Erdem**, C. 7, S:19 (Ocak 1991)
s. 247-261. **İ. Ü. İst. Tıp Fak. Mec.** , C. 56, S:2 (1993), s. 126-135.

Terzioğlu, Arslan : "Hekimbaşı Salih Efendi ve Onun Prof. Dr. Joseph Hyrtl'e
Yazdığı Fransızca Bir Mektup", **Tarihve Toplum**, C:20, S. 118 (Ekim 1993),
s. 30-36.

Terzioğlu, Arslan: "Galatasaray'da Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin Tesisi ve Bizde Modern
Tıp Öğretiminin Gelişmesinde Önemi", **Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane
ve Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesine Katkıları**
(Yay. A. Terzioğlu-E. Lucius). İstanbul 1993, s. 11-23.

Torkomian, V. : "Notice Biographique sur le Docteur Servicen Effendi",
Gazette Médicale d'Orient, C. 42, No:21 (1897), s. 322-326.

Tritthart, Helmut : "Lorenz Rigler und Seine Verdienste für die
Entwicklung der Medizinschule Galatasaray", **Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne ve
Bizde Modern Tıp Öğretiminin Gelişmesine Katkıları** (Yay. A. Terzioğlu-
E. Lucius). İstanbul 1993, s. 82-87.

Unat, Ekrem Kadri: "Osmanlı İmparatorluğu'nda Fransızca Tıp Öğretimi ve Türkiye
Cumhuriyeti'nde İngilizce Yüksek Öğretim", **Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Bült.**
C. 5, S. 4 (1972), s. 219-233.

Unat, Ekrem Kadri : "Türkiye Cerrahisinde Dr. K. A. Bernard ve Muallim Dr. Konstantin
Karateodori", **Haseki Tıp Bülteni**, C. 24, S. 3 (1986), s. 241-243.

Uzluk, Feridun Nafiz : "İstanbul Tıbbiyesi İçin Avrupadan Getirilen İlk Hekim",
Dirim, C. 12 (1937), s. 203-208.

Uzluk, Feridun Nafiz : "Bir Sertifika", **Türk Tıp Tarihi Arkivi**,
C. 6, No:21-22 (1943), s. 1-8.

Uzluk, Feridun Nafiz: "Abdülhak Mollanın Tıp Terimleri", **Dirim**, C. 42, No:11-12
(1967), s. 278-279.

Ünver, A. Süheyl : **Cerrahhane-i Amire**. İstanbul 1931.

Ünver, A. Süheyl : **Tabib Hayrullah Efendi ve Makâlât-ı Tıbbiye
(1820-1869)**. İstanbul 1931.

Ünver, A. Süheyl -Metine Belger: "Tam Bir Asır Evvel İstanbul Tıbbiye Mektebinde
Bir Avusturyalı Muallim-i Evvel: Dr. C. A. Bernard", **i. Ü. Tıp Fak. Mec.** ,
C. 3 (1940), s. 1420-1425.

Ünver, A. Süheyl: "Menâfi'ü'l-Etfâl Eseri", **Türkiye'de Çiçek Aşısı ve
Tarihi**. İstanbul 1948, s. 65-70.

Ünver, A. Süheyl : "1838 de Dr. Bernard'ın Memleketimize Gelişi",
i. Ü. Tıp Fak. Mec. , No:3-4 (1956), s. 494-510.

Ünver, A. Süheyl: "Dr. Spitzer'e Ait İki Yeni Vesika", **Tıp Tarihimiz
Yıllığı**. İstanbul 1966, s. 47.

Ünver, A. Süheyl : "Hekimbaşı Müverrih Hayrullah Efendi'nin Tıbdan Bir Eseri", **Hekim ve ilaç**, C. 3, Sayı:2(1963), s. 21-22.

Yıldırım, Nuran : "Türkçe Basılı İlk Tıp Kitapları Hakkında", **Türklük Bilgisi Araştırmaları Ali Nihad Tarlan Hatıra Sayısı**, C. 3 (Cambridge, 1979), s. 443-459.

Yıldırım, Nuran: " İstanbul Tıp Fakültesi'nde Hıfzıssıhha Dersleri ve Hocaları (1827-1933)", **Bilim Tarihi**, Sayı:22 (Ağustos 1993), s. 3-15.

Yıldırım, Nuran: "Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şâhâne'de 1891 Yılında Yapılan Anesteziye Ait Bir Mezuniyet Tezi", **Tarih ve Toplum**, C. 19, Sayı 113, (Mayıs 1993), s. 28-37.

Yıldırım, Nuran: "Konstantin Karateodori", **İstanbul Ansiklopedisi**, C. 4 (İstanbul 1994), s. 462.

Zeren, Zeki: **Türk Anatomi Terimleri**. İstanbul 1946.

Ziyaoğlu, Rakım : **İstanbul Kadılar-Şehreminleri-Belediye Reisleri**. . . , İstanbul 1971.

ÖZGEÇMİŞ

1961 yılında İstanbul'da doğdu. 1982'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra ertesi yıl aynı üniversitenin Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde yüksek lisans öğrenimine başladı. **Bir Aydınlanma Hareketi Olarak Mecmua-i Fünûn** adlı yüksek lisans tezini tamamlayarak 1986 yılında mezun oldu.

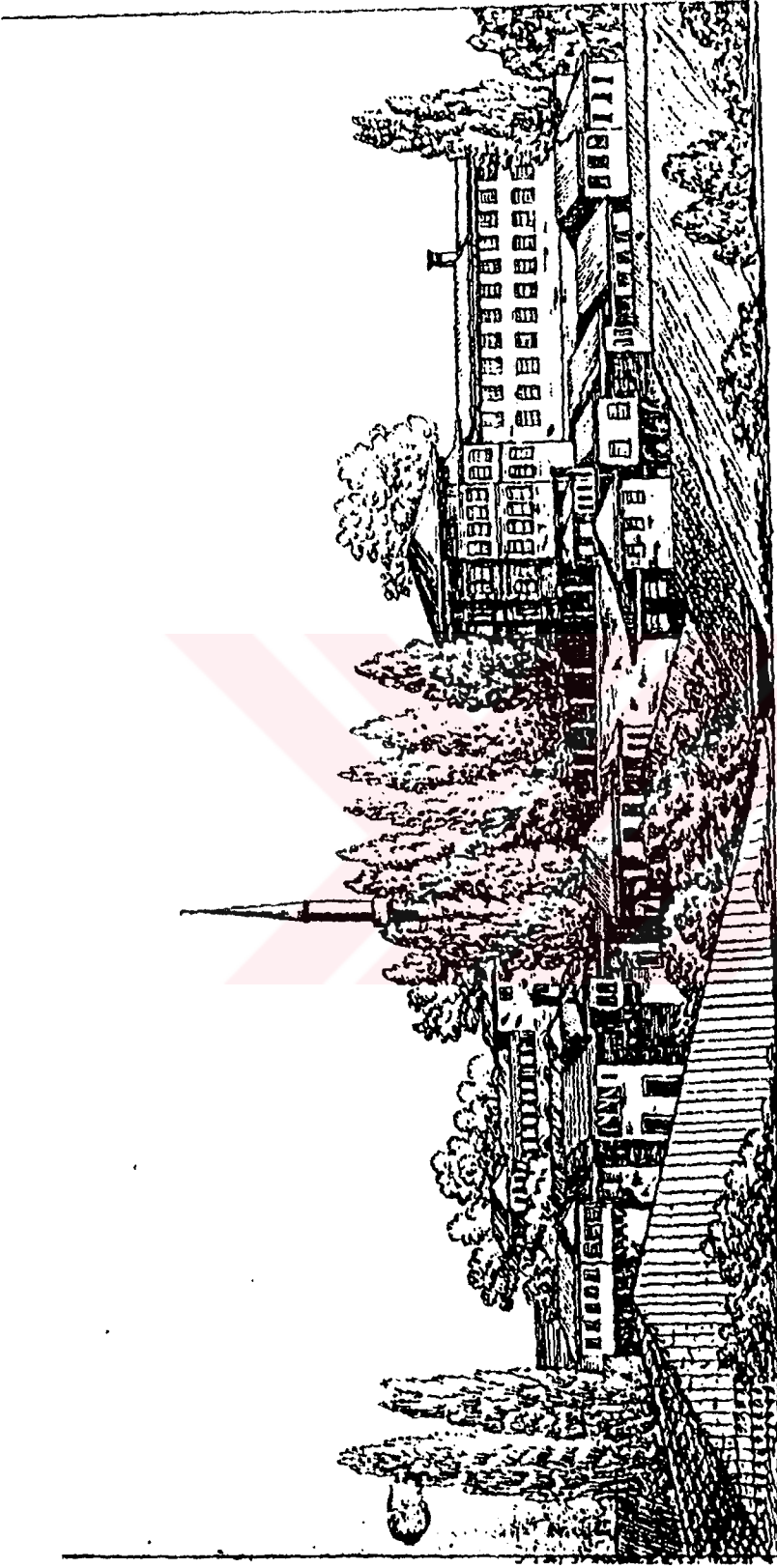
1990'da İstanbul Üniversite İstanbul Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı'nda İngilizce Okutmanı olarak göreve başladı. 1992 yılında, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü , Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine başladı.

İngilizce ve Fransızca bilmektedir.

[illegible]

Resim 1- 10 Eylül 1844 (26 Şaban 1260) tarihinde yapılan
yıl sonu sınavlarının ardından, Padişah Abdülaziz'in
Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane'yi ziyareti.
(İ.Ü. Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı)

Prof. Dr. T. BAYTOP

College Tare. • Pina

Resim 2- J. M. Feraud tarafından yapılan ve binanın Enderun

Okulu olarak kullanıldığı döneme ait çizim.

(Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane ve Bizde Modern Tıp

Eğitiminin Gelişmesine Katkıları, yay. Terzioğlu ve Lucius,

İst. 1993)

Resim 3-II. Mahmud'un Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'yi
ziyaretini gösteren temsili resim
(Türk-Avusturya Tıbbi ilişkileri.
Yay. :A. Terzioğlu-E. Lucius. İstanbul 1987)

Resim 4 -J. M. Féraud'nun , Galatasaray'daki binayı gösteren çiziminden
S. Ünver tarafından yapılmış detay
(Türk Tıbbının Batılılaşması. Yay. :A. Terzioğlu-E. Lucius. İstanbul 1993)

Nous avons eu
Excellence, par un
moti d'arriver, que
taires, les mœurs et
Constitutionnels et
dits dédiés à la ques-
des permis d'enfer-
quelques ont doué
cadavres ont été
qu'ils sont inhumés
sentir que l'appas
concernes les mor-
glorieux, au point

conton
d'ams
d'auz
donne
spécul
L.
Régien
de S
pou
pau
1.
de ne
ba 1.
2.
n'ente
leur a
rautau
3.
yisté
le tash
4.
ner au
dres t
c'y con
5.
qu'ils
bied a
du co
tiff, e
de eu
présen
té, ou

le peuple ne pro-
son attitude pas-
er que les souf-
pays n'augmen-
tion quelconque
ser la cruelle in-
rdement, depuis
inées de la prin-
tant d'éléments
le conservera-t-il
trouvera-t-il pas,
et de raison,
imprudens sans
ou à quelque dé-
ont nos craintes,
e la partie saine
e et pénible que
cour suzeraine
sidérera jamais
pes impériales.

les ministres et les fonctionnaires des diver-
ses administrations, se sont rendus à l'échelle
de Bagtché-Capoussou pour y recevoir la
dépouille mortelle de Méhéméd-Fuad. Le
corps de ce prince a été déposé à la mos-
quée de Yéni-Djami.

Par ordonnance impériale du 28 de ce
mois :

Abdullah efendi est nommé médecin en
chef de l'Empire en remplacement d'Ismaïl
efendi.

Abdullah efendi, homme d'expérience et
de savoir, avait en quelque sorte présidé à
la création de l'école de médecine, qui a
déjà rendu de si grands services au pays et
qui lui en rendra de plus grands encore, si
on la maintient dans la voie de progrès où
elle se trouve actuellement. Nous sommes sûrs
que le nouveau médecin en chef de l'Empire

Signé : ANGELO PARRI, vi-
copoli ; EDWARD
Britannique ; LUI
sarde ; le gérant
P. TROSCHE ; le
LUCCA SVILABICI
consul de France
vice-consul de
MARCOPOULO, v

Par ordonnance im-
tembre :

Salik bey est nom-
briques impériales,
Ziver efendi, appelé à

Par une autre or-
date du 28 du même

Achir bey, gouver-
du bureau de Lin-
maritime) est nommé
de l'Arsenal.

Resim 6-Hekimbaşı İsmail Efendi'nin yerine yeniden
bu makama getirilen Abdülhak Efendi'nin atanma haberi.
Abdülhak Efendi'nin adı "Abdullah" olarak verilmiştir

INTERIEUR

CONSTANTINOPLE, 14 Octobre

AU FEU ! AU FEU ! AU FEU !

C'est le cri que l'on entend presque toutes les nuits dans la capitale de l'Empire Ottoman, et aussitôt tout le monde écoute ou est sur pied pour savoir dans quelle partie de la ville l'insatiable fléau exerce ses ravages. Si l'on croit n'avoir rien à craindre, on s'endort de nouveau, et au réveil on s'informe du nombre des victimes et des gens ruinés. Ici, à moins d'être dans la corporation des pompiers et des porteurs d'eau, on n'a pas l'habitude de combattre les incendies : ce serait peine perdue. Ne sait-on pas que lorsqu'un incendie est bien allumé il faut le laisser faire ? Qui pourrait l'arrêter, pour si peu que les flammes soient avivées par le vent ? Les maisons ne sont-elles pas construites pour servir d'aliment au feu ? Aussi l'on ne se dérange que si l'on est menacé : alors vieillards, femmes, enfans, malades ou bien portans, tous courent dans les rues, à moitié nus, emportant quelques objets précieux, un peu de linge, ce qu'on peut, laissant le reste aux hamals qui en brisent la moitié, tandis que les voleurs s'arrangent pour prendre l'autre moitié. Les cris des

Resim 7-Yangin haberi

Resim 8-Yangının çıktığı sokaklar

Le 10 octobre trois ou quatre-cents maisons du quartier de Kassim-Pacha disparaissaient sous les cendres, et aujourd'hui nous rendons compte du désastre qui a eu lieu le 11 : 6 jours séparent ces incendies !

Mercredi dernier, vers 10 heures du soir, le feu prit dans une petite maison de la rue de Linardi-Sokak, une des plus étroites du quartier de Péra, et où les maisons toutes en bois et la plupart très vieilles, se trouvaient en quelque sorte entassées. Les flammes, par conséquent, firent de rapides progrès : elles étaient avivées par un vent du sud assez fort. Les secours furent d'abord dirigés sur la rangée des maisons qui bordent, dans cette partie, la rue de Péra, et l'on fut assez heureux pour les préserver du feu ; sinon, ce qui fut épargné dans cette rue par l'incendie du 6 septembre, aurait été incontestablement détruit. Pendant ce temps, le fléau s'étendait, d'un côté, vers la rue de Pologne qui fut entièrement consumée, et vers la rue de Yéni-Tcharsi, dont les maisons de la partie supérieure disparurent dans les flammes ; de l'autre côté il s'avancait, aidé par le vent du sud, vers l'école de médecine de Galata-Sérail, avec une telle vitesse, que cet éta-

seulement dans la capitale, où étaient accourus en grande nombre S. A. Méhémet-Ali pacha, ministre de la marine, et S. Exc. Riza pacha, ministre de la guerre, tandis que S. A. Ahmed-Pacha dirigeait les efforts des travailleurs dans la partie de la rue de Yéni-Tchari qui avoisinait le plus l'école de Galata-Sérail.

Dans l'espace de 8 heures, cet incendie a détruit trois-cents maisons, dont la perte doit être évaluée à 15 millions de piastres, et la magnifique Ecole de médecine de Galata-Sérail: la Pharmacie, le dépôt d'habillement, la plupart des effets des quarante professeurs et de 400 élèves, le jardin botanique, les serres, le cabinet d'histoire naturelle, enfin le *museum* tout entier avec la bibliothèque et les cabinets de physique et de chimie, tout a disparu dans les flammes; perte peut-être irréparable, car le *museum* de l'Ecole de Galata-Sérail pouvait être comparé aux plus complets de l'Europe; la perte matérielle est au moins de 20 millions de piastres. Quinze années de soins et de sacrifices, tout est perdu, et les cours de l'Ecole sont suspendus jusqu'à ce que le gouvernement ait avisé.

En finissant ce triste récit, n'oublions pas de dire que grâce à MM. Cor et Dauprat, drogman de la légation de la République française, la plupart des habitants de la rue de Pologne et celle de Linardi-Sokak ont pu sauver une très grande partie de leur

Resim 9-Okulun yangında gördüğü ağır hasar

« Le fonctionnaire à qui sera remis le diplôme devra en aucune manière la recevoir. »

« La présente publication est faite afin qu'elle parvienne à la connaissance de tous et soit strictement observée. »

On écrit de Vienne (Autriche), le 16 décembre :

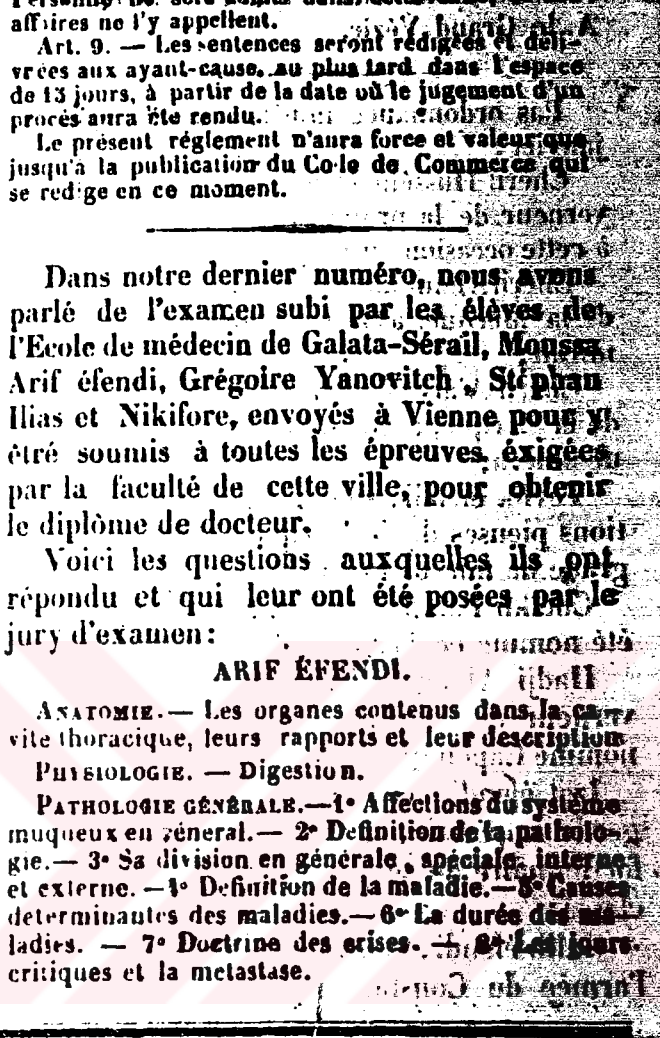
« Avant-hier, dans la grande salle de l'Université de Vienne, cinq jeunes Turcs, élèves de l'école de médecine de Galata-Sérail, près de Constantinople, ont soutenu publiquement, et en langue latine, des thèses afin d'obtenir le grade de docteur en médecine. »

« Cette solennité avait attiré une foule inaccoutumée. »

« Les jeunes élèves de l'école de Galata-Sérail ont fait preuve d'un profond savoir, de talent et d'esprit, et le public leur en a souvent témoigné sa satisfaction. Lorsque, après la fin des discussions des thèses, le doyen de la Faculté de Médecine, M. d'Oberbach, est venu annoncer que le Sénat de l'Université décernait aux jeunes Turcs le degré de docteur en médecine et leur a remis le bouquet de cette dignité, des applaudissements unanimes se sont fait entendre. »

« Le Sultan Abdul-Medjid avait adressé à l'Empereur d'Autriche une lettre autographe pour prier S. M. d'admettre les cinq étudiants en médecine turcs à acquiescer le doctorat à l'Université de Vienne, et l'Empereur avait fait sur-le-champ donner au Sénat universitaire les ordres nécessaires à cet effet. »

Resim 10-Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne mezunu hekimlerin
Viyana'da imtihana girmeleri ile ilgili haber

Resim 11-Viyana'da imtihana giren hekimlere sorulan soruları
veren haberin başı

la pre
pend
admi
leut
tions
admi
méd
appo
S. Ex
n'est
étud
satis
le tu
lang
élève
prog
anne
mes
man
chaq

[illegible]

Resim 13-1847-1848 öğretim yılı faaliyet raporunun yayınlandığı sayı

Les différens cours suivis par les élèves sont présentés dans le tableau suivant :

1re CLASSE DE RÉSERVE.

Lecture turque, par Kiamil éfendi.

2es CLASSES ÉLÉMENTAIRES.

Première classe — Lecture et Écriture turques arabes, par Mehmed éfendi. — Lecture et Écriture françaises, par M. J. Calos.

Seconde classe. — Grammaire française, par M. Mariaky. — Langue turque, par Kiamil éfendi. — Langue arabe, par Ismail éfendi.

Troisième classe. — Syntaxe française, Lecture, Histoire de l'empire ottoman et Arithmétique, par M. Guerrieri. — Grammaire arabe, par Ismail éfendi. — Langue turque, par Kiamil éfendi. — Calligraphie.

Quatrième classe. — Style français, Histoire universelle, Arithmétique, Géographie, Éléments de Géométrie, par M. Labaille. — Littérature arabe, par M. Ismail éfendi.

CLASSES DE MÉDECINE ET DE CHIRURGIE.

Cinquième classe. — Chimie, par M. Calleja. — Botanique, par Salih éfendi. — Physique, par M. Rouet.

Sixième classe. — Anatomie descriptive, par M. Wartbuchler. — Physique, par M. L. Rouet.

Septième classe. — Anatomie descriptive, par M. Wartbuchler. — Zoologie et Physiologie, par M. Et. Carathéodory.

Huitième classe. — Matière médicale et Thérapeutique, par M. Archigènes. — Pathologie générale Hygiène, par M. Sinaptan. — Petite chirurgie, par Mehmed éfendi.

M. Guerrieri. — Grammaire arabe, par Ismail éfendi. — Langue turque, par Kiamil éfendi. — Calligraphie.

Quatrième classe. — Style français, Histoire universelle, Arithmétique, Géographie, Éléments de Géométrie, par M. Labaille. — Littérature arabe, par M. Ismail éfendi.

3es CLASSES DE MÉDECINE ET DE CHIRURGIE.

Cinquième classe. — Chimie, par M. Calleja. — Botanique, par Salih éfendi. — Physique, par M. L. Rouet.

Sixième classe. — Anatomie descriptive, par M. Wartbuchler. — Physique, par M. L. Rouet.

Septième classe. — Anatomie descriptive, par M. Wartbuchler. — Zoologie et Physiologie, par M. Et. Carathéodory.

Huitième classe. — Matière médicale et Thérapeutique, par M. Archigènes. — Pathologie générale et Hygiène, par M. Sinaptan. — Petite chirurgie, par Mehmed éfendi.

Neuvième classe. — Pathologie et Clinique interne, par M. Spitzer. — Pathologie et Clinique externe, par M. Const. Carathéodory. — Anatomie pathologique, par M. Wartbuchler. — Médecine légale, par M. Ser-Vicen.

Dixième classe. — Pathologie et Clinique internes, par M. Spitzer. — Pathologie et Clinique externes, par M. Const. Carathéodory. — Anatomie chirurgicale, par M. Wartbuchler.

4e COURS DE PHARMACIE.

Première année. — Chimie, par M. Calleja. — Botanique, par Salih éfendi.

Deuxième année. — Matière médicale, par M. Archigènes. — Pharmacie, par M. Calleja.

4e COURS DE PHARMACIE.

Première année. — Chimie, par M. Calleja. — Botanique, par Salih éfendi.

Deuxième année. — Matière médicale, par M. Archigènes. — Pharmacie, par M. Calleja.

Le cours d'Obstétrique donné en langue turque par M. Archigènes, a été dirigé par la première sage-femme, Mme Messani.

Les élèves qui ont reçu des prix sont :

Dans la dixième classe : Rachid-Abdullah, Théagènes Strati.

Dans la neuvième classe : Emin-Moustapha, Rifat-Ismail, Osman-Zoubair.

Dans la huitième classe : Mehmed-Abdallah, Houssein-Sadik, Anghelos-Kyriacos.

Dans la septième classe : Akif-Ibrahim, Ahmed-Ali, Andon Ohaouès, Miltiade Constantin.

Dans la sixième classe : Ali-Emin, Rayf-Hafil, Constantin Bélisaire.

Dans la cinquième classe : Abdul-Hakim, Jusuf-Mehmed.

Dans la quatrième classe : Mehmed-Ahmed, Ali-Moustapha, Alexandre Joseph, Zénob Michael.

Dans la troisième classe : Mehmed-Ahmed, Ahja-Houlassi, Yanni Alexandre.

Dans la seconde classe : Izet-Mehmed, Moustapha Achir, Serkis Mauvdik.

Dans la première classe : Ismail-Emin, Mehmed-Hassan, Milivoy Petrovich.

Dans la Pharmacie : Ali-Arif.

Les élèves qui, après avoir fini leurs études, sont admis aux examens pour le doctorat, sont : Rachid-Abdullah, Wehli, Ahmed-Sadik, Saïd-Ibrahim, Mehmed-Arif, Théagènes-Strati, Constantin-Jean, Parouac-Michaël, Parladi.

Resim 14-1847-1848 öğretim yılı

faaliyet raporunda dersler ve hocalar

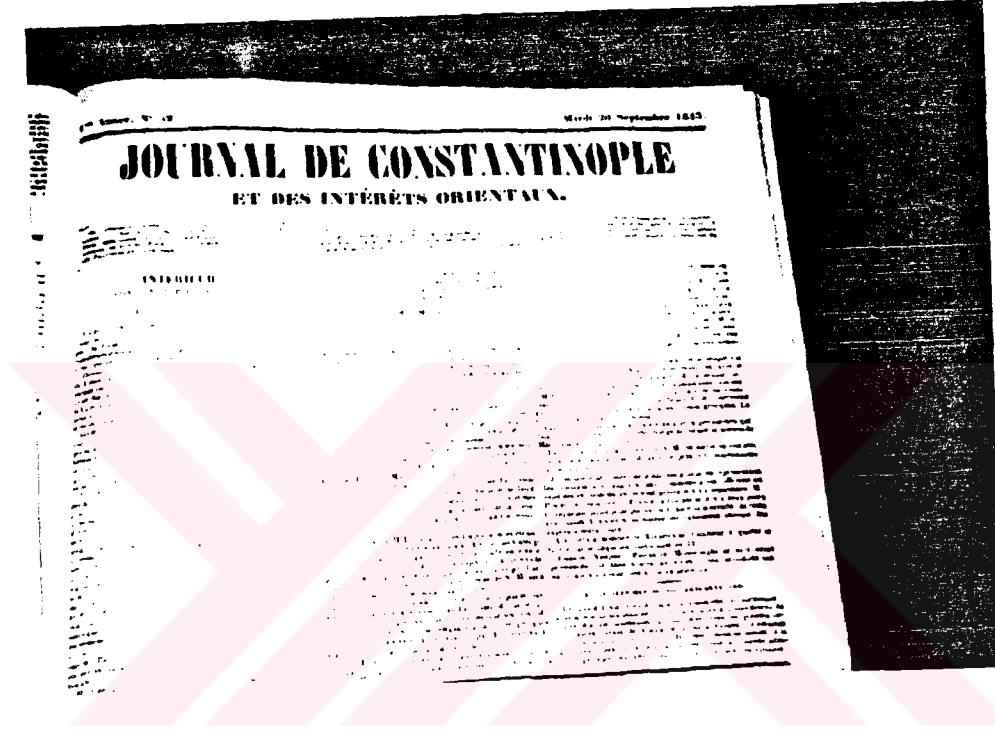
-SÉRAİL.
se scolaire,
mens gé-
pagné de
onnaire,
alata-Sé-
élèves y
it, en pré-
la distri-
brémonie,
le Sultan
au déve-
que dans
nier avec
est arri-
eux heu-
Vezir, le
es et les
écédé. S.
rieure de
l'éfendi,
les pro-
e avaient
ir sur le
en uni-
depuis la
se trou-
rès avoir
dans ses
ix minis-
es, S. M.
ou tout

nation israélite, fut aussi admis en présence du Sultan. On lui désigna, choisie au hasard, une page d'un livre écrit en langue turque et il prouva, par sa lecture courante et correcte, qu'il avait su tirer profit des leçons de ses maîtres.

On passa ensuite à des expériences de chimie médicale qui intéressèrent vivement le Sultan. Joussuf éfendi, élève de la 5e classe, répondant à une question qui lui fut adressée, développa avec une grande lucidité l'histoire chimique du chloroforme, fit connaître son action merveilleuse sur l'économie animale, et, par suite, sa récente et utile application à la chirurgie, faite récemment par M. le docteur Servicen. Satisfait en tous points des réponses de Joussuf éfendi, M. Ant. Calléjà, professeur de chimie et de pharmacie, fit l'expérience de l'action de cette singulière substance, expérience qui lui réussit parfaitement sur divers animaux, ensuite sur l'élève qu'il venait d'interroger. Jamais examens n'avaient été subis d'une manière aussi satisfaisante, et S. M. I., à l'issue de la séance, en a témoigné sa haute satisfaction aux professeurs et aux employés de l'établissement.

Cette solennité a constaté aux yeux du Sultan et de tous les ministres, des progrès réels. S. M. I. a témoigné sa satisfaction à S. Exc. le médecin en chef, qui veille avec tant de zèle et de sollicitude à la prospérité de cet établissement. Selon l'usage, M. le

Resim 15-1848 yılında hayvan ve insan üzerinde kloroform deneyleri yapıldığını ve cerrahi operasyonlarda da kullanıldığını bildiren mezuniyet haberinden konuyla ilgili pragraf

Resim 16- Journal de Constantinople et des Intérêts Orientaux

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMENTASYON BÖLÜMÜ